

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

AYDIN VE CİVARINDA MİLLİ MÜCADELE VE EFELERİN
FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Aylin ÖZGENÇ

Danışman
Doç. Dr. Cemal AVCI

Bolu, 2011

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Aylin ÖZGENÇ'e ait "Aydın ve Civarında Milli Mücadele ve Efelerin Faaliyetleri" adlı çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. 23/02/2011

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye(Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Cemal AVCI.....

Üye : Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK.....

Üye : Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA

Sosyal Bilimler Enstitüsünün Onayı

Prof. Dr. Gönül ÜLKER
Enstitü Müdürü

ABSTRACT

THE NATIONAL STRUGGLE AROUND AYDIN AND ITS NEIGHBOURHOOD AND THE ACTIVITIES OF THE EFE

Aylin ÖZGENÇ

Postgraduate Thesis

**Head Department of Primary Education
Discipline of Social Sciences Teaching**

Thesis Adviser: Assoc. Prof. Cemal AVCI

February 2011, xi+203 Page.

In our thesis, we will deal with the incidents having led to Greek occupancy and atrocities in Aydın and also the resistance shown against this occupancy. The appearance and activities of the Efe, having significantly contributed to the Turkish National Movement by playing active roles in this regard, are dealt through illustrative information and documents.

In the first chapter of the thesis, the last period of Ottoman Empire and developments influencing the future of the country in this period are discussed.

The second chapter deals with the terms Efe and Zeibek existing around Aydın, the evolution, they have made within the history and the new and positive mission they have acquired during the occupancy years. Furthermore, we give special attention to the Efe in Aydın and its neighborhood having changed the ill fate of a nation through their existences within the National Struggle.

In the third chapter, Information on the occupancy of Aydın by Greek powers and the resistance movements shown against the occupancy are provided.

The fourth chapter deals with the cruelty, torture and massacres carried out by Greek occupation forces on citizens of Aydın.

Contextually, our thesis focuses on Turkish National Movement having played

an active role at the beginning of the National Struggle and being accepted as an element providing a feasible milieu for the development of the struggle and also especially on the events occurred around Yörük Ali Efe. Our thesis shed lights on the history, enriching the existing information by means of supportive, formative and original documents. Furthermore, our thesis informs regarding the destruction of Greek Occupation on the region and citizens.

On the other hand, our thesis introduces that the Efe and Zeibek, existing in Aydın and its neighborhood, always kept in contact with Mustafa Kemal, the leader of the National Struggle, and enforced his orders.

Key Words: Aydın, Demirci Mehmet Efe, Kılıçoğlu Hüseyin Efe, Turkish National Movement, the National Struggle, Mustafa Kemal, Yörük Ali Efe, the Greek Occupation.

ÖZET

AYDIN VE CİVARINDA MİLLÎ MÜCADELE VE EFELERİN FAALİYETLERİ

Aylin ÖZGENÇ

Yüksek Lisans Tezi

İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Cemal AVCI

Şubat 2011, xi+203 Sayfa

Tezimizde, Aydın Vilayetinde Yunan işgaline ve mezalimine neden olan gelişmeler ve işgallere karşı gösterilen mukavemet ele alınmıştır. Bu mukavemette etkin rol oynayarak Kuvâ-yı Milliye'ye önemli katkılarda bulunan efelerin ortaya çıkışı ve faaliyetleri üzerine aydınlatıcı bilgi ve belgeler ile konu özgün hale getirilmeye çalışılmıştır.

Tezimizin ilk bölümünde, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve bu dönemde yurdun geleceğini etkileyen gelişmeler ele alınmıştır.

İkinci bölümünde, Aydın civarında varlıklarını sürdüren efe ve zeybek terimlerinden, efe ve zeybeklerin tarihi süreçte gösterdikleri gelişimden ve işgallerin başladığı dönemde edindikleri yeni ve olumlu misyondan bahsedilmektedir. Ayrıca, Milli Mücadele'de varlıklarıyla, bir milletin makus talihinin, tamamen görünenin aksi yönde değişmesini sağlayan ve Aydın ve civarında etkili olan efelere özel olarak değinilmiştir.

Üçüncü bölümünde; Aydın'ın Yunan kuvvetleri tarafından işgali ve bu işgale karşı gösterilen direniş hareketleri hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise; Yunan işgal kuvvetlerinin, Aydın halkına yaptığı

zulüm, işkence ve katliamlar konusu işlenmiştir.

Tezimiz içerik olarak, Milli Mücadele'nin, başlangıcında etkin rol oynayan ve mücadelenin gelişmesi için uygun ortamı sağlayan unsur olarak kabul etmemiz gereken Kuvâ-yı Milliye sürecini ve özellikle Yörük Ali Efe etrafında gelişen olayları ele almaktadır. Tezimiz, bu konuda kaynak ve bilgi açısından, günümüzde bilinenleri destekleyici, geliştirici ve bir kısmı kullanılmamış orijinal belgelerle zenginleştirerek tarihe ışık tutma niteliği taşımaktadır. Ayrıca; Yunan işgalinin bölgede ve halk üzerinde bıraktığı tahribatla ilgili önemli bilgiler vermektedir.

Tezimiz diğer bir yönü ile de, Aydın ve civarında faaliyet gösteren efe ve zeybeklerin, Milli Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal ile sürekli temas halinde olduklarını ve ondan aldıkları emirleri uyguladıklarını da ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aydın, Demirci Mehmet Efe, Kılıhoğlu Hüseyin Efe, Kuvâ-yı Milliye, Milli Mücadele, Mustafa Kemal, Yörük Ali Efe, Yunan İşgali.

TEŞEKKÜR

Çalışmam sırasında yardımlarını benden esirgemeyen ve bilimsel çalışma disiplinini en küçük detayına kadar benimle paylaşıp bana yol gösteren tez danışmanım, değerli hocam Doç. Dr. Cemal Avcı'ya, teşekkürü bir borç bilirim.

Yörük Ali Efe Özel arşivine ulaşmamı sağlayan, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Aydın İl Kültür Müdürlüğü Aydın Müzesi çalışanlarına, Yörük Ali Efe Özel Arşivi'nin transkripsiyonunu yapan ve çalışmam esnasında değerli fikirlerinden yararlandığım Germencik İlçe Halk Kütüphanesi Müdürü Erhan Yılmaz'a, çevirilerin kontrolünü yapmakta yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Okutman Hamdi Birgören'e çok teşekkür ederim.

Aydın'daki araştırmalarım esnasında tanışıp, fikir ve kaynaklarından yararlandığım Sayın Yrd. Doç. Dr. Günver Güneş'e ve Milli Mücadele Dönemi'yle ilgili kaynaklarını benimle paylaşan Sevgili İsmet Nadir Atasoy'a ayrıca teşekkür ederim.

Her dönemde bana destek olan ve her daim kapısını açan, Bolu'daki ailem Yıldırım ailesine gönülden teşekkür ederim.

Hangi koşulda olursa olsun bana inanmaktan asla vazgeçmeyen babama, maddi ve manevi açıdan desteğini esirgemeyen aileme ve tez süresince bana olan anlayışı, sabrı ve tüm desteği için, Nurettin Kartallıoğlu'na şükranlarımı sunar, teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca; ismini burada sayamadığım ancak çalışmalarım esnasında bana katkı sağlamış olan herkese sonsuz teşekkürler sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	3
1. MİLLÎ MÜCADELEYE NEDEN OLAN ORTAMIN DOĞUŞU	3
1.1 Mondros Mütarekesi Öncesi Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu	3
1.1.1 Yirminci Yüzyıl Başında Avrupa ve Osmanlı Devleti	3
1.1.2 Birinci Dünya Harbi ve Gizli Anlaşmalar	5
1.2. Batı Anadolu'da Mondros Mütarekesi ve Etkileri.....	11
1.2.1 Yunanistan'ın Durumu ve Paris Barış Konferansı	16
1.2.2 İzmir'in İşgali	19
1.2.3 Batı Anadolu'da Bir Başka İşgalci Güç: İtalyanlar	22
II. BÖLÜM	25
2. ZEYBEK VE EFELER.....	25
2.1 Aydın ve Civarında Zeybek ve Efeler	25
2.1.1 Zeybek Kavramının Anlamı ve Tarihi, Toplumsal Gelişimi.....	25
2.1.2 Efe Kavramının Anlamı ve Tarihi, Toplumsal Gelişimi	28
2.1.3 Milli Mücadele Döneminde Efeler ve Zeybeklerin Yeri Üzerine Değerlendirme.....	30
2.2 Zeybek ve Efelerin Ortaya Çıkışı ve Önemli Şahsiyetler.....	32
2.2.1 Yörük Ali Efe.....	32
2.2.2 Kılıçoğlu Hüseyin Efe	34
2.2.3. Demirci Mehmet Efe	37
2.3 Atatürk'e Göre Milli Mücadelenin Amacı ve Stratejisi ve Efelerin Yeri.....	39
III. BÖLÜM	45
3. AYDIN VE CİVARINDA KUVÂ-YI MİLLÎYE'NİN OLUŞTURULMASI VE EFELERİN DİRENİŞE KATILMALARI	45
3.1. Yunan İşgali Karşısında Aydın'da Kuvâ-yı Milliye Oluşturma Çabaları	45
3.1.1 Kuvâ-yı Milliye Kavramının Açıklanması	45
3.1.2 57. Tümen'in Çine'ye Çekilmesi ve Kuvâ-yı Milliye Ruhunun Oluşumu	49

3.1.3 Çine Halkının Kuvâ-yı Milliye Fikrine İnandırılması	51
3.1.4 Aydın'ın İşgali ve Yörük Ali Efe ile Diğer Efelerin Milli Mücadeleye Kazandırılmaları.....	52
3.1.5 Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadeleye Katılması.....	57
3.1.6 Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe'ye Hitaben İtilâf Kuvvetlerinin Resmi Duyurusu	61
3.1.7 Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali Efe Arasındaki Anlaşmazlık ve Milli Mücadeleye Etkisi.....	62
3.2 Aydın'da Kuvâ-yı Milliye'nin İcra Ettiği Muharebeler	68
3.2.1 Malkoç Deresi Baskını (Malgaç Baskını).....	68
<i>Yörük Ali Efe'nin Tuzağı</i>	69
<i>Malgaç Baskını</i>	70
Malgaç Baskını'nın Önemi ve Sonuçları.....	72
3.2.2 Yunanlılar'ın Nazilli'den Çekilmeleri	73
3.2.3 Nazilli Heyet-i Milliyesi'nin Kurulması.....	77
3.2.4 Erbeyli Baskını	78
3.2.5 Tellidede Muharebesi	81
3.2.6 Kızılçay Pusu Olayı	84
3.2.7 Aydın Muharebeleri.....	85
Aydın'ın Yunanlılarca İlk İşgali.....	85
30 Haziran Savaşları ve Aydın'ın İlk Kurtuluşu	90
Aydın'ın Yunanlılarca İkinci Kez İşgali.....	92
3.2.8 Umurlu Muharebeleri	98
3.3 Nazilli Heyet-i Milliyesi	100
3.3.1 Nazilli Kongreleri	102
<i>Birinci Nazilli Kongresi</i>	102
<i>İkinci Nazilli Kongresi</i>	105
IV. BÖLÜM.....	107
4. YUNAN MEZALİMİ VE KARŞI FAALİYETLER.....	107
4.1 Yunanlıların Türk Halkına Yaptıkları İşkence ve Zulümler.....	107
4.2 Yunanlıların Aydın ve Civarında Yaptıkları Toplu Katliamlar.....	117
4.2.1 Erbeyli Katliamı (21 Haziran 1919)	117
4.2.2 Atça Katliamı (24 Nisan 1921).....	117
4.2.3 Karatepe Katliamı (18 Şubat 1922)	119
4.2.4 Kanlıbahçe Katliamı (4-5 Eylül 1922).....	123
4.3 Yunan Mezaliminin Halk Üzerinde Yarattığı Psikolojik ve Manevi	

Tahribat.....	123
4.4 Milli Mücadele Dönemi Süresince Yörük Ali Efe ve Etrafında Geçen Yazışmalar	125
4.4.1 Aydın'ın İkinci Kez İşgali Sonrası Yunan Kuvvetleri'nin Batı Anadolu'nun İç kesimlerine Girdiğini ve Düşmana Karşı Alınan Önlemleri Gösteren Yazışmalar.....	125
4.4.2 İşgal Güçlerinin Yurttan Atılma Ümidinin Oluştüğünü Gösteren Yazışmalar	128
SONUÇ.....	129
KAYNAKÇA.....	133
EKLER.....	140
ARAŞTIRMA İZNİ.....	202
ÖZGEÇMİŞ	203

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
Arş.	: Araştırma
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Bakanlığı
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Dos.	: Dosya
Ed.	: Editör
F.	: Fhrist
Gnkur.	: Genelkurmay
Haz.	: Hazırlayan
İSH.	: İstiklâl Harbi Koleksiyonu
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
v.d.	: ve diğerleri
y.y.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

İstiklâl Savaşı'nın tarihini yazmak gerçekten güçtür.¹ Çünkü o dönemi aydınlatacak belgelere henüz tam anlamıyla ulaşamamıştır. Bu dönem Batı Anadolu'daki gelişmeler için, dönemin şahidi olan; Asâf Gökbel, Şefik Aker, Kâzım Özalp gibi kişilerin gözlem ve anıları birincil kaynak olarak değerlendirilmektedir. Gözlemler ve anılar ise, bunları gözlemleyen kişilerin bilgi ve gördükleriyle sınırlı olup, şahsi görüş ve ihtiraslarını da yansıtabildiğinden, araştırmacılar için değerlendirme yapmakta yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle; Milli Mücadele Dönemi dâhil tüm tarih araştırmalarında bulunan her yeni belge, daha önce bildiklerimizi önemli ölçüde değiştirecek bilgiler içerebilmektedir.

Büyük bir Dünya Savaşından çıkan ve büyük kayıplar veren Osmanlı Devleti'nin, yöresel arşivlerinin de işgaller sırasında tahrip edilmiş olması, özellikle bölgesel tarih çalışmalarında karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi olmuştur. İşte bu sebeple Milli Mücadele dönemini tam anlamıyla anlatmak maalesef yetersiz kalmaktadır. “Gerçi tarih, biraz da gözlemlerin ve anıların yan yana gelmesiyle oluşur.”² Ancak, yanlış davranılmamalı ve olayların akışı farklı yönlerle çekilmemelidir. Objektif olmak yegane koşul olmalıdır.

Bizim de bu çalışmadaki en önemli amacımız, son derece kısıtlı kaynaklara sahip olan Milli Mücadele Dönemi ve Aydın ve havalisinde gerçekleşen olayları, bugün var olan ve bilinen kaynakların dışında, mümkün olduğu kadar farklı orijinal belge ve anılarla zenginleştirerek, bu döneme katkı sağlamak olmuştur. Tezimizde; Genelkurmay ATASE Arşivi Dairesi Başkanlığı'ndan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kanalıyla Aydın Müze Müdürlüğü'ne devredilen, İstiklâl Harbi Koleksiyonu, Yörük Ali Efe Özel Arşivinden, belgeler yer almaktadır. Bu belgeler; Milli Mücadele Dönemi'nin aynası olması yönüyle önem arz etmekte olup, dönemin ne koşulda ve ne

¹ Selahattin Tansel, **Mondros' tan Mudanya'ya Kadar**, Ankara, 1973, s.4

² A.g.e., s.4

tür şartlarda yaşanıldığını ispatlar nitelik taşımaktadır. Bu belgelerle desteklenmiş olan, Milli Mücadele Dönemi'nin bilim dünyasına katkı sağlaması en büyük temennimiz olup, gelecekte de dönem hakkında daha fazla bilinmeyenin ortaya çıkmasını ümit ederiz.

“...Burada hiç yoktan ordular yaratmak mümkündür. Onları ölüme doğru sürmekte kolaydır, ben bu imkânlardan bol bol istifade ettim. Fakat yarattığım orduları sendeleten bir engel vardı. Türkler'in yaşayan hatıraları!

İşte ben her yürekte bu korkuyu çok iyi seziyordum. Demek yalnızca Türkleri değil, onların tarihlerini yenmek gerekir.”

Rus Generali CHARNAYEV (1882 Moskova)³

Uzun yıllar üç kıtanın hâkimi olan Osmanlı Devleti'nin, güçsüzleşip, sona ereceğini düşünen emperyalist devletler, yıkılacak olan ve zengin kaynaklara sahip olan Osmanlı'dan pay koparma çabası içerisine girmişlerdir. Ancak; Türkler küllerinden doğarak, ilerlemiş Batı Devletleri standardında başka bir ülke kurup, Charneyev'in 1882 yılında yapmış olduğu bu saptamasını doğrulamıştır.

³ Ferit Erden Boray, **Kuvâ-yı Milliye ve Ölümsüz Kadın Kahramanlar**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008, s.51.

I. BÖLÜM

1. Milli Mücadeleye Neden Olan Ortamın Doğuşu

1.1 Mondros Mütarekesi Öncesi Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu

1.1.1 Yirminci yüzyıl başında Avrupa ve Osmanlı Devleti

Fransız Devrimi ve milliyet ideolojisinin yayılması, çeşitli halk topluluklarının egemenliklerini elde etme yolunda ayaklanmaları Osmanlı Devleti'ni içinden çıkılması güç sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Avrupa devletleri ve Çarlık Rusya tarafından desteklenen bu hareketlerin her biri devletin topraklarını parçalayan savaflara dönüşmüştür.⁴ 1908 yılına gelinceye kadar siyasal ortamda büyük değişiklikler olmuş, Osmanlı Devleti bütünlüğünü koruma gayretlerine rağmen, ciddi tehlikelerle karşılaşmıştı. 1829'da Yunanistan, 1878'de Sırbistan, Romanya ve Karadağ bağımsızlıklarını almış, Meşrutiyetin ilânından sonra da 5 Ekim 1908'de Bulgaristan ve 1912'de de Arnavutluk bağımsızlıklarını ilân etmiştir.⁵ 1910 sonrası gelişmeler ise daha endişe vericidir. 1911-12 yılları yaşanan iç savaflar ve özellikle Balkan savaflarında su yüzüne çıkan ülkenin içinde bulunduğu siyasi çalkantıların ordu içerisinde yarattığı kaygılar beraberinde Trablusgarp ve Balkan Savaflarındaki kayıpları getirmiştir.

1804 yılında başlayan Sırp isyanları Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin itibarını ve otoritesini ciddi surette sarsmıştı. 1821 yılından itibaren Yunan isyanları da bu

⁴ Durmuş Yalçın vd., **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s.3-4.

⁵ Sıtkı Aydinel, **Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekatı**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002, s.10-11.

olaylara karışınca Osmanlı Devleti köklü tedbirler almak zorunda kaldı. Fakat tedbirler o günün problemleri olan azınlık milliyetçiliğine dayalı ayrılıkçı ve bölücü faaliyetleri durduraktan çok, devletin iç bünyesindeki çözümleri önleyecek idari, askeri ve mali reformlar niteliğindeydi.⁶ İtalyanlarla Trablusgarp'ta mücadele verilirken Balkanlarda da kargaşalık çıkmıştı. Bundan yararlanan Balkanlı Devletler birlikte harekete geçmişlerdi. İlk olarak Karadağ, 8 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş, bunu 17 Ekim 1912'de Bulgaristan ve Sırbistan, 19 Ekim 1912'de de Yunanistan takip etmiştir.⁷ Coğrafi durumun çıkardığı sonuçlar ve savaşa hazırlıklı olamayan Osmanlı Ordusu, seferberlik ve yığma işlerini de zamanında yapamadığı için gafil avlanmış ve Balkanlarda her cephede yenilmiştir.⁸

Osmanlılar için Balkan Savaşı bozgun, sefalet ve felaket anlamındadır. Osmanlı ordusu bir ay gibi kısa bir süre içinde perişan olmuştur. Düşman orduları Çatalca'ya kadar gelmiştir. Bu arada yüz binlerce Türk ve Müslüman yerlerini yurtlarını bırakarak Rumeli'den göç etmeye kalkmıştır. Bunların bir kısmı düşman tarafından katledilmiştir. Birçokları da açlık ve hastalık nedeniyle kırılmıştır ve bütün bunlardan öteye Rumeli'deki Türk hâkimiyetine son verilmiştir.⁹

Balkan Savaşı'nın bu denli bir sonuca varmasının görünen dış etkenleri olarak şunlar sayılabilir: "Hükümetin güçsüzlüğü, moral düşüklüğü, ordunun yoksulluğu."¹⁰ Bütün bu olumsuz etkenlere rağmen Osmanlı Devleti, "1914 yılında üç kıt'a ve sekiz cephede iki buçuk milyonu aşkın askerle katıldığı ve sonunda yenik çıktığı Birinci Dünya Harbi'ne girdi."¹¹ Birinci Dünya Savaşı sürerken, büyük devletler, "Hasta adam" olarak gördükleri Osmanlı Devleti'ni paylaşmak için kendi aralarında bir takım gizli antlaşmalar yapıyorlardı.

⁶ Durmuş Yılmaz, **Osmanlı'nın Son Yüzyılı, Cumhuriyete Giden Yol**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001, s.175-176.

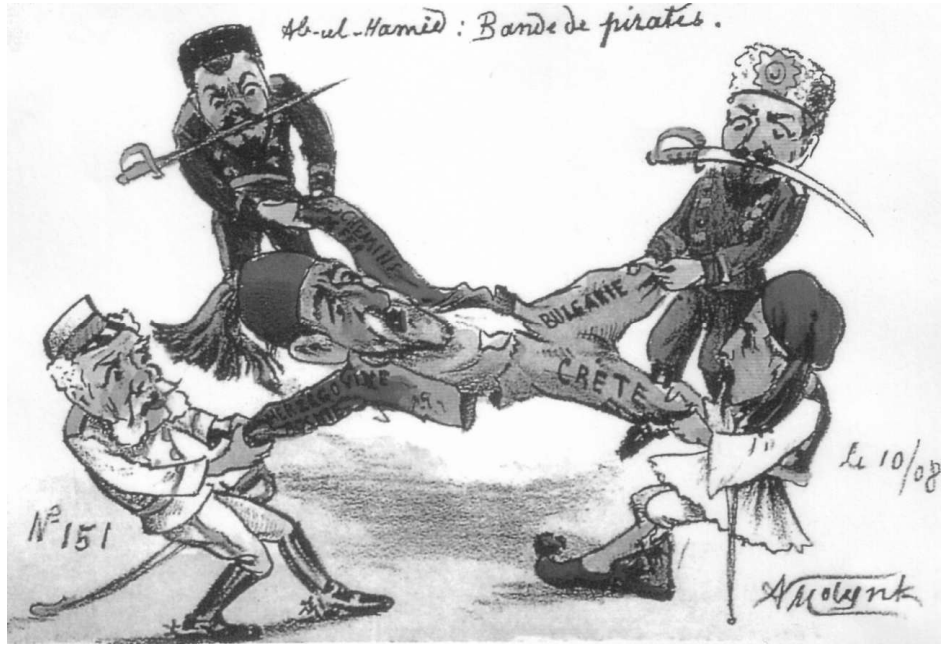
⁷ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılâp Tarihi**, Savaş Yayınları, 1990, Ankara, s.70.

⁸ Eroğlu, **A.g.e.**, s.70.

⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi-İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)**, c.9, TTK Yayınları, Ankara, 1996, s.304.

¹⁰ **A.g.e.**, s.304.

¹¹ Aydın, **a.g.e.**, s.11.

Korsan Taifesi ¹²

1.1.2 Birinci dünya harbi ve gizli anlaşmalar

Birinci Dünya Savaşı olarak bilinen büyük savaşın kıvılcımı, 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya Macaristan Veliht prensi Ferdinand'ın eşiyle birlikte, Saray Bosna'yı ziyareti sırasında Gavrilo Princip adındaki Sırp gencinin silahlı saldırısıyla çakılmıştı. Prens böyle bir saldırıyla öldürülmesi Avusturya ile Sırbistan arasında savaş sebebi sayıldı.¹³ İlk aylarda bir Avrupa savaşı aşamasında kaldı. Ekim sonunda Türklerin savaşa katılmaları ile Asya ve Afrika kıtalarına da bulaşmış oldu. 1917'de Amerika'nın savaşa katılması ve Rus İhtilali ile de bir dünya savaşı haline geldi.¹⁴ Birinci Dünya Savaşı, Avrupa'da "İttifak Devletleri" veya "Merkezi Devletler" diye adlandırılan Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan

¹² Toktamış Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s.54.

"Osmanlı Devleti 20. yüzyılın başlarında iyice güçsüzleşmiş ve emperyalist devletlerin, toprakları üzerinde çıkar çatışmasına girdiği bir ülke halini aldı. Bunun yanı sıra imparatorluk içinde gelişen milliyetçi akımlar da en büyük desteklerini yine bu devletlerden alıyordu. Dönemin bir karikatüründe Osmanlı Devleti'nin toprak kayıpları,: "**Korsan taifesi**" Sultan Abdülhamit'i ellerinden ve kollarından çekiyor."

¹³ Yılmaz, **a.g.e.**, s.209.

¹⁴ Karal, **a.g.e.**, s.355.

ile “İtilaf Devletleri” diye anılan Fransa, Rusya, İngiltere, Sırbistan, Belçika, Lüksemburg, Karadağ, Japonya, İtalya, Portekiz, Romanya, A.B.D., Yunanistan, Brezilya v.b. arasında cereyan etmiştir.¹⁵

İttihat ve Terakki İktidarı, siyasi anlayışlarına uygun olan Turancılık ve İslamcılık fikirlerinin etkisi ile devletin sınırlarını genişletmek amacıyla emperyalist bir politika izlenilmesinden yanaydı. Ancak Osmanlı İmparatorluğu’nun bu geniş ülkeleri ele geçirmek için yeter derecede kuvvet ve imkânâ sahip olamayışı, İttihat ve Terakki iktidarına kuvvetli bir devletle birleşmek fikrini benimsetmiştir. Bu da Fransa ve İngiltere’ye karşı cephe almış olan, Almanya’nın ekonomik ve siyasi ihtiraslarıyla uygun düşüyordu. Bu düşüncesiyle İttihat ve Terakki, ülkeyi Trablusgarp ve Balkan yenilgilerinin ardından tekrar bir savaşa sürüklemektedir.¹⁶

Osmanlı Hükümeti, İttifak antlaşmasını imzaladığı gün, genel seferberlik ilan etti ve Mebuslar Meclisini dağıttı. Bu karardan iki gün sonra da tarafsızlığını ilan etti. Bu arada; Almanya, Osmanlı Devleti’ni tarafsızlıktan ayırmaya çalışmış ve bilfiil Osmanlı’yı, Almanya cephesinde harbe katılmaya zorlamıştı.¹⁷ Bu maksatla, Ekim 1914 tarihinde Akdeniz’de İngiliz savaş gemilerinin önünden kaçarak, Çanakkale Boğazı’na giriş yapan iki Alman gemisi büyük heyecan yarattı.¹⁸ Aslında Alman gemilerinin Çanakkale Boğazı’na girişinin bir oldu-bitti zannedilmesinin aksine bu girişten başkumandan Vekili Enver Paşa’nın haberinin olduğu bugün tarihçiler tarafından kabul edilir.¹⁹ İleride nelere sebep olacağı düşünülmeden İngilizlerin rehin tuttuğu iki gemimizin yarattığı boşluğun Goben ve Breslav isimli bu gemiler tarafından doldurulabileceği düşüncesi, yetkililer gibi kamuoyunca da çok makul bulundu. İngiltere gemilerin Türk karasularından çıkarılmasını istedi. Türkiye bu notayı reddetti. Fakat bu durum, Türkiye’nin savaşa girmesi anlamına gelecekti.²⁰

Dünya Savaşı’nın başlangıcında, bardağı taşıran son damla, “Türkiye’nin özel İngiliz tersanelerine ısmarladığı iki savaş gemisine İngiliz Hükümetince el konması

¹⁵ Eroğlu, **a.g.e.**, s.72.

¹⁶ **A.g.e.**, s.76.

¹⁷ **Bkz. a.g.e.**, s.77.

¹⁸ Yılmaz, **a.g.e.**, s.213.

¹⁹ **A.g.e.**, s.213.

²⁰ **A.g.e.**, s.213.

olmuştur.”²¹

Kendini bir anda Dünya Savaşı’nın içinde bulmak istemeyen Osmanlı, gemilerin adlarını Yavuz ve Midilli olarak değiştirmiş, Alman gemilerine Türk bayrağı çekmişti. Fakat 23 Ekim’de Enver Paşa’nın izniyle, Türk donanmasının Rus Limanlarını bombalaması, Osmanlı’nın savaşa girmesi gibi kaçınılmaz bir sonucu doğurmuştur.

Osmanlı Devleti, coğrafyasının verdiği zorunluluk itibariyle Dünya Savaşı’nda birçok cephede savaşmak zorunda kalmıştır.²² Savaşta Osmanlı orduları, Kafkas Cephesi, Süveyş yani Kanal Cephesi, Çanakkale Cephesi, Irak Cephesi ve Filistin Cephesi olmak üzere çeşitli cephelerde kahramanca savaşmıştı.²³

Dünya Savaşı Türkler açısından önce iki cephede başladı. Bunlar Sarıkamış ve Çanakkale idi. Zira bu iki cephe Anadolu’nun, yani Türkiye’nin kapıları özelliğindeydi. Eğer Sarıkamış ve Çanakkale kapıları tutulamazsa, Anadolu kısa zamanda kalacak Türkler sadece savaşı değil, bütün varlığını kaybetmiş olacaktı.²⁴ Ancak, “Enver Paşa’nın, 1918’de Ruslara bırakılmış olan Kars, Ardahan, Batum’u geri almak olan amacı”²⁵, harekâtın yapıldığı dönemin iklim şartları, Almanların baskısı sonucu uygulanan hatalı politikalar, tarihimizde Sarıkamış Harekâtı olarak bilinen faciaya neden olmuştur.

“Çok büyük bedellerin ödenmesi ile kazanılan, tarihin akışını değiştiren Çanakkale Savaşı, sadece Birinci Dünya Savaşı’nın değil belki de bütün bir Türk tarihinin, en büyük savunma savaşıdır.”²⁶ Çanakkale savunması, ilk üç ayı Deniz Savaşları, beş ayı da Kara Savaşları olarak toplam 8 ay²⁷ sürmüştür.

²¹ Arnold Toynbe, **Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu**, (Çev.: Kasım Yargıcı), İstanbul, 1971, s.75; Aktaran: Eroğlu, **a.g.e.**, s.76-77.

²² Hakkı Gürkan Ganız, **Milli Mücadele Başlarında Aydın Sancağı (1919-1920)**, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2009, s.6.

²³ Eroğlu, **a.g.e.**, s.78.

²⁴ Yılmaz, **a.g.e.**, s.222-223.

²⁵ Karal, **a.g.e.**, s.420.

²⁶ Yılmaz, **a.g.e.**, s.235.

²⁷ **A.g.e.**, s.226.

Enver Ziya Karal, Çanakkale Savaşı'nı şu şekilde değerlendirmiştir:

Çanakkale Savaşı, Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa ile Asya'nın birbirine en çok yaklaştıkları bölgede geçmiş olduğu için kıtalar savaşını sembolleştirir. Savaşçı taraflar arasında maddi savaş gücü bakımından mevcut büyük dengesizlik de kayda değer bir olaydır. Sahip oldukları imparatorlukları enlem ve boylam daireleriyle ölçen birer imparatorluğa sahip İngiliz ve Fransızlar, savaş güçlerini ayakta tutacak sonsuz kaynaklara sahiptirler. Türkler ise o kadar fakirdirler ki, düşmandan alabildikleri gereçlerle tahkimat yapmaktaydılar. Kendilerine gönderilen az sayıda kum torbalarını savunma için kullanacak yerde partial elbiselerini yamamak, ayakkabısız ayaklarını sarmak için kullanmakta idiler. Çoğu zaman, ön siperlerde savaşan askere gönderilebilen bulgur pilavı, kap kacak içinde değil, çuval içinde gönderilirdi. Bu yoksulluk, Türk askerinin moral gücü ile karşılanmıştı.²⁸

Liman Van Sanders'in ise, hatıralarında naklettiği ve Çanakkale Deniz Savaşı'nın özeti sayılabilecek şu açıklamasını burada vermek istiyoruz:

... Nihayet 18 Mart günü İtilaf donanması Boğaz'dan zorla geçmek için büyük bir hücum başlattı. Albay Wehrle'in raporuna göre 16 parça savaş gemisi bu hücumla katıldı. Sabah saat 10.30'dan itibaren iki kol halinde Boğaz'a girdiler... Topçuların mücadelesi akşam saat 7'ye kadar sürdü...

... Düşmanların kayıpları çok fazlaydı. Le Bouvet, L'İrresistible ve L'Ocean sulara gömülmüştü. Diğerleri de kullanılamaz hale gelmişti. Hamidiye Kruvazörü'nün ateşleri çok etkili olmuştu. Erenköy koyuna bir gün önce döşenen mayınların bu başarılı sonuçta payı büyüktü.

...Sonunda İtilaf Donanması hücumdan vazgeçmek zorunda kaldı.

18 Mart, Çanakkale savunmasının ve başkumandanın bir gurur ve şeref günü olarak tarihe geçmiştir...²⁹

Osmanlı orduları çoğu zaman müttefiklerinin yükünü hafifletmek amacıyla kullanılmışsa da mevcut imkânlarla en iyisini yapmağa çalışmışlar, ancak komuta mevkilerini işgal eden şahısların hayalci, plansız, programsız yönlendirmeleri ile çoğu zaman boşuna canlarını vermişlerdir. II. Meşrutiyet döneminde tecrübesizlikleri yüzünden yönetimi yüzlerine gözlerine bulaştıran İttihatçılar'ın aynı özellikleri savaş

²⁸ Karal, **a.g.e.**, s.474-475.

²⁹ Liman Van Sanders, "*Le 18 Mars est et restera un jour glorieux pour la forteresse Des Dardanelles et pour le commandant en chef des détroits*", **Cinq Ans De Turquie**, Payot-Paris, 1923, s.68-69; Aktaran: Yılmaz, **a.g.e.**, s.227.

sırasındaki yönetimde de görülmüş, acısını Türk milleti çekmek durumunda kalmıştır.³⁰

Zira Çanakkale'deki kayıpların pek çoğu yüksek öğrenim görmüş insanlardır.³¹

Dünya Savaşı, Türk milleti için tarif edilmez acıların yaşandığı bir dönemdir. Milletimiz belki de tarihte eşi görülmemiş ızdırap çekmiş, fedakârlıklar yapmıştır. Kardeşler birbirinin ellerinde, baba ve oğul yan yana şehit olmuşlardır. Yemen'in sıcak çöllerinde de, Sarıkamış'ın soğuk dağlarında da vatan ve namus uğruna canlarını vermişlerdir.³²

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen bir diğer önemli olay da İtilaf Devletleri'nin, "Hasta Adam" dedikleri Osmanlı Devleti'ni bölmek için yaptıkları anlaşmalardır. Bu gizli anlaşmalar: "1- İstanbul Antlaşması (Mart 1915), 2- Londra Antlaşması (Nisan 1915), 3- Sykes-Picot Antlaşması (1916), 4- Anadolu ve Arap Memleketlerinin Paylaşılması (1916 İlkbahar), 5- St. Jean de Maurienne Antlaşması (1917)."³³

4 Mart - 10 Nisan 1915'de İngiltere, Fransa ve Rusya arasında yapılan gizli antlaşma ile İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nın iki tarafından bir bölge Rusya'ya bırakılıyor; buna karşılık Rusya, İstanbul'un Müttefikler için açık liman ve boğazlardaki ticari trafiğinin serbest olmasını garantiliyordu.³⁴

26 Nisan 1915'de Londra'da İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya arasında imzalanan ikinci bir gizli antlaşma ile İtalya'nın On iki Adalar üzerinde 1912'den beri Babiâli'ye karşı sürdürdüğü egemenlik iddiası Müttefiklerce de kabul ediliyordu. Bu antlaşmanın 9. maddesinde şu hükümler yer alıyordu: "Fransa, İngiltere ve Rusya, İtalya'nın Akdeniz bölgesindeki çıkarlarını genellikle tanır ve Babiâli'nin Anadolu topraklarının paylaşılması durumunda İtalya'nın da Antalya yörelerinde hakkına düşen hisseye sahip olacağını kabul eder..."³⁵

Sykes-Picot adı ile anılan diğer bir antlaşma da 26 Nisan 1916 tarihinde İtalya'dan gizli olarak İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalandı.³⁶ Ancak 1917 yılı

³⁰ Yalçın vd., **a.g.e.**, s.82.

³¹ **A.g.e.**, s.93.

³² Yılmaz, **a.g.e.**, s.217.

³³ Karal, **a.g.e.**, s.541.

³⁴ Aydın, **a.g.e.**, s.11.

³⁵ Kurat, Y.T., **Osmanlı İmparatorluğu Paylaşılması**, Ankara, 1976, s.12; Aktaran: **A.g.e.**, s.11.

³⁶ "Bu andlaşmaya göre Fransa, Suriye kıyıları ve hinterlandı ile birlikte Kilikya, Kayseri dışarda kalmak şartıyla Sivas, Elâzığ (Harput), Maraş, Antep ve Mardin'e sahip çıkıyor; Halep, Şam, Musul üçgeni ise Fransız nüfuz bölgesi içine giriyordu. İngiltere; Basra'dan Bağdat'a kadar Güney Mezopotamya'yı eline geçiriyor ve bunun dışındaki yerlerde de nüfus bölgesi kuruyordu." Bkz. **a.g.e.**, s.12.

başlarında Roma bunun farkına vardı ve Londra Andlaşmasında kendisine verilmesi kararlaştırılan Güneybatı Anadolu'daki toprakların kesin sınırlarının belirlenmesini İngiltere ve Fransa'dan istedi. Bunun üzerine 17 Nisan 1917'de St. Jean Maurienne Andlaşması'yla İzmir Vilâyeti, Menteşe, Antalya Sancakları ile Konya Vilâyeti'nin büyük bir kısmı İtalya'ya verilmiş oluyordu.

St Jean Maurienne Antlaşması

Bu andlaşmanın Rusya tarafından da onayı gerekiyorsa da 1917 yılında Rusya'daki rejim kavgalarından dolayı, bu andlaşmanın yapıldığı konferansa Rusya katılamadı. 1917 Ekim devrimi ile iktidara gelen Bolşevikler bu andlaşmayı onaylamadıkları gibi bütün gizli andlaşmaları da açıkladılar. Esasen Rusya 3 Mart 1919'da Osmanlı İmparatorluğu ve müttefikleriyle Brest Litovsk Barış Andlaşması'nı imzalayarak harpten çekilmekle İtalyan payı askıda kaldı.³⁷

Bu arada Savaşa katılan A.B.D'nin başkanı Wilson, kendi adıyla anılan ve savaş sonrası kalıcı bir barış amaçlayan ilkelerini açıklamıştı.

Wilson Prensiplerinin Türkler ile ilgili 12. maddesi Türkiye'de savaştan çıkmanın yollarından biri olarak görülmüş ve hatta "Wilson Prensipleri Cemiyeti" adlı bir cemiyet kurularak A.B.D. kamuoyunun dikkati çekilmeye çalışılmıştır.³⁸

³⁷ Aydın, a.g.e., s.12.

³⁸ Yalçın vd, a.g.e., s.107.

1.2 Batı Anadolu’da Mondros Mütarekesi ve Etkileri

Savaş Sırasında Çanakkale Cephesi hariç hemen her cephede yenilen Osmanlı Devleti, İtilaf Devletlerinden Ateşkes istemek zorunda kaldı.

Mondros Mütarekesi, 27 Ekim 1918 tarihinde, Agamemnon zırhlısında, Amiral Galthrope ve Hüseyin Rauf (Orbay) başkanlığındaki Türk heyeti arasında başlayan görüşmeler sonucu oluşturulmuş, 3 gün süren görüşme sonrasında yani 30 Ekim’de mütareke imzalanmış ve hemen ertesi gün yürürlüğe sokulmuştur.

Genel itibariyle bakıldığında anlaşma hükümleri şu şekilde sıralanabilir: “Kara ve deniz kuvvetlerinin silahsızlandırılması, Boğazların açılması ve kontrolü, boşaltılacak yerler ve teslim olacak kuvvetler, Uzlaşmacı (Müttefik) Devletlerin denetim ve istifadesine bırakılacak yerler, uzlaşmacıların(müttefiklerin) güvenliği ile ilgili tedbirler.”³⁹

Ertuğrul Zekâi Ökte, mütareke sürecini şu şekilde ifade etmiştir:

Osmanlı Devleti için Birinci Dünya Savaşı, 30 Ekim 1918 tarihinde Müttefik Devletlerle imzaladığı Mondros Mütarekesi ile sona erdi. Çökmek üzere olan devlet mağlup olmuştu. Düşman kuvvetleri karşısında yorgun ve güçsüzdü. Kendilerini savaşın galipleri ilan eden Müttefikler, savaşın uzaması sorumluluğunu Osmanlı Devleti’ne ve halkına yüklüyorlardı. Gerçekte çok önce hazırladıkları ve 1915-1917 yılları arasında üzerinde anlaşma sağladıkları “*taksim anlaşmalarını*” uygulamak için en uygun zamanı ve en olumlu şartları ellerine geçirmişlerdi. Mütareke 31 Ekim’de uygulanmaya başladı. Osmanlı Devleti’nin toprakları işgal edildi. Yönetim, haberleşme, ulaşım hizmetleri denetim altına alındı. Tarihinde ilk defa Osmanlı Devlet Merkezi düşman kuvvetlerce işgale uğradı. Artık Yüce Halife Padişah, Hükümeti, devletin tüm organları bir anlamda esir duruma düşmüş

³⁹ Karal, a.g.e, s.559.

bulunuyordu.⁴⁰

Mütarekenin imzalanmasıyla birlikte, İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti'ni ve devletin tüm zenginlik kaynaklarını kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmalarla paylaşmaya başlamışlardı. Ancak, Osmanlı'nın zenginlik kaynakları öylesine büyüleyiciydi ki, İtilaf Devletleri'nin kendi aralarında bile, Osmanlı'yı paylaşma konusunda uzlaşmaya varamamalarına neden oldu.

Özellikle dünya pazarında çok fazla paya sahip olmayan İtalya, Osmanlı toprakları üzerinde de gerek ekonomik gerek siyasi anlamda son derece güçsüzdü. “Bundan başka, İtalyanların toprak istekleri de Yunan ulusalcılarının planlarıyla çelişmekteydi. Yunanlılar İngilizlerin yardımıyla İzmir ilini ele geçirmek istiyorlardı. Oysa gizli antlaşma gereğince bu bölge İtalyan etki alanına bırakılmıştı. İstanbul'daki İtalyan yüksek komiseri Kont Sforza'nın çabalarına karşın İtalya, Türkiye üzerinde İtalyan mandası propagandasını yürütecek belli başlı bir grup oluşturamadı. Bu nedenle İtalyan emperyalistleri; 1919 yılında, “kendi” paylarını askeri işgal yoluyla elde etmek istediler.”⁴¹

Askeri işgal yoluyla Anadolu'ya giren İtalya'nın arkasından, kendi menfaatleriyle çelişen Yunanistan da zaman kaybetmeden İzmir'in işgalini kendince haklı sebepler! sunarak Anadolu'ya girdi.

Ergün Aybars, mütareke hükümlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Mütareke hükümleri gereğince ordu dağıtılacak, silah, cephane ve ulaşım yolları galiplere devredilecek. İtilâf Devletlerine herhangi bir bölgeyi kendi emniyetleri için işgal hakkı tanınacak, doğu bölgesinde Ermenistan kurulması kabul edilecekti. Ayrıca İtilâf Devletlerine işgallerde yardımcı olunacağı da öneriliyordu.⁴²

⁴⁰ Ertuğrul Zekâi Ökte, “*Türk Millet Mücadelesi*”, **Belgelerle Türk Tarih Dergisi Dün/Bugün/Yarın**, Tarihî Araştırmalar Vakıf İşletmesi'nce yayınlanmıştır, sayı:24, İstanbul, Ocak 1999, s.14.

⁴¹ A. M. Şamsutdinov, **Mondros'tan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923, (Osvoboditelnaya Voyna Turtsii)**, (Bkz. Günümü Türkçesine Çeviren: Ataol Behramoğlu), y.y., Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, s.43.

⁴² Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri 1920-1927**, İleri Kitabevi, İzmir, 1995, s.5.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışını öngören Mondros Mütarekesi'nin, özellikle Osmanlı Devleti'ni çok ciddi şekilde ilgilendiren maddeleri özellikle 7. ve 24. maddeleridir.

Bunlar: “7. madde, İtilaf Devletlerine Osmanlı İmparatorluğunun herhangi bir bölgesini, güvenliklerini tehdit edecek bir durum nedeni ile işgal hakkını tanıyordu. 24. madde de, altı vilayet adı verilen yerlerde kargaşalık çıktığı takdirde İtilaf Devletleri, buraları da işgal edeceklerdi.”⁴³

Mondros Mütarekesi'nde kabul edilmiş olan bu maddeler, gelecekte yurdun ne tür sıkıntılarla karşı karşıya geleceğini Mustafa Kemal ve arkadaşlarına anlatmaya yetmişti. Mustafa Kemal ve arkadaşları durumun farkındaydılar ancak İstanbul Hükümeti, yaşananlar karşısında sessiz kalmayı tercih ediyordu. Talat Yalazan, o zamanki durumu şu cümleleriyle ifade etmiştir:

İtilâf Devletlerinin her isteği Babıali tarafından emir kabul edilerek yerine getiriliyordu. Halbuki ileriye çok iyi görebilen Mustafa Kemal Paşa, eski arkadaşı Ali Fuat Cebesoy ile 4 Kasım 1918'de ortak bir kanı ile şu sonuca varmıştı:⁴⁴

“İngilizler ve onu izleyecek diğer anlaşma devletleri Ateşkes Antlaşması'nı dinlemeyecek ve oldu bittilerle memleketimizi ele geçirecekler” diyerek anlaşmanın 7. maddesinin ne kadar sakıncalı olduğunu görüyor ve çeşitli vesilelerle bu görüşlerini Mustafa Kemal Paşa, başkomutanlığa duyuruyordu. Fakat gerek Harbiye Nezareti'nin ve gerek ise hükümetin hiç aldırış ettikleri yoktu.⁴⁵

Mustafa Kemal, 5 Kasım 1918'de, Adana'da Ali Fuat Paşa'yla görüşlerini paylaştığında ise, gelecekteki niyetinin ne olduğunu açıkça belli etmiş oluyordu. Mustafa Kemal'in bu tarihte Ali Fuat Paşa'ya kurduğu cümleler şunlardı:

*“Artık milletin bundan sonra kendi haklarını kendisinin araması ve savunması, bizlerinde mümkün olduğu kadar bu yolu göstermemiz ve bütün ordu ile birlikte yardım etmemiz lâzımdır.”*⁴⁶

⁴³ Eroğlu, a.g.e., s.88.

⁴⁴ Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul Vatan Neşriyatı, 1953, s.36; Aktaran: Talat Yalazan, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922)**, c.1, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.5.

⁴⁵ Yalazan, a.g.e., s.5.

⁴⁶ Ökte, a.g.m., s.18.

İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesinden yola çıkarak tüm yurdu işgale başlamışlardı. Bu sıralarda 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkan Mustafa Kemal yurdun genel görünüşü hakkında şunları söylemektedir:

1919 yılı Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyleydi.

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu grup, 1. Dünya Savaşı'nda yenilmiş Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes antlaşması imzalanmış. Büyük savaşın uzun yılları boyunca millet yorgun ve fakir bir durumda. Milleti ve memleketi 1. Dünya Savaşı'na sürükleyenler, kendi hayatlarını kurtarma kaygısına düşerek memleketten kaçmışlar. Saltanat ve hilafet makamında oturan Vahdettin soysuzlaşmış, şahsını ve bir de tahtını koruyabileceğini hayal ettiği alçakça tedbirler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet aciz, haysiyetsiz ve korkak. Yalnız padişahın iradesine boyun eğmekte ve onunla birlikte kendilerini koruyabilecekleri herhangi bir duruma razı.

Ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta...

İtilaf Devletleri, mütareke ahkâmına riayete lüzum görmüyorlar. Birer vesile ile İtilaf Donanmaları ve askerleri İstanbul'da. Adana vilâyeti Fransızlar; Urfa, Maraş, Ayıntap (Gaziantep) İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya'da İtalyan kıtaat-ı askeriyesi, Merzifon ve Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her tarafta ecnebi zabıt ve memurları ile hususî adamları faaliyette. Nihayet, mebd-i kelâm kabul ettiğimiz tarihten dört gün evvel, 15 Mayıs 1919'da, İtilâf Devletleri'nin muvafakatiyle Yunan ordusu İzmir'e ihraç ediliyor.

Bundan başka memleketin her tarafında anasır-ı Hristiyanıye hafi, celi, hususî emel ve maksatlarının temin-i istihsaline, Devletin bir an evvel çökmesine sarf-ı mesai ediyorlar.⁴⁷

M. Cemil Bilsel, Mustafa Kemal Atatürk'ün Mondros Mütarekesi hakkındaki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

Bizim için unutulmaz kara günlerin başlangıcı olan bu mütareke hakkında daha ilk günden hükmünü veren Gazi, 1926'da gazetelerle intişar eden bazı hatıralarında, bu hükmü şöyle hulâsa ettiler: “Bu mütarekeyi baştan nihayete kadar tetkik ettikten sonra ben de hasıl olan kanaat şu oldu: Osmanlı Devleti bu mütareke ile kendini kayıtsız ve şartsız düşmana teslim etmeye muvafakat etmiştir; yalnız muvafakat etmiş değil, düşmanların memleketi istilası için ona muavenetini de vaadelemiştir. Bu mütareke olduğu gibi tatbik edildiği takdirde memleketin baştan nihayete kadar işgal ve istilaya maruz olacağı kanaatini o zaman dermeyeran ettim.

Düşmanların her dediğine semî'na ve ata'na demekten tevellüt eyleyecek netice, bütün Türkiye'ye müstevlilerin hâkim olmasını intaç

⁴⁷ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Atatürk Araştırma Merkezi, 1989, s.1.

edeceğine şüphe etmemek lâzım gelir” ve öyle olmuştur...⁴⁸

Mustafa Kemal, Mondros Mütarekesi’nin imzalandığı andan itibaren yurdun içine gireceği durumu fark etmiş ve bu yolda çalışmalara başlayacağını, yukarıda bahsettiğimiz cümlelerinden de anlaşılacağı üzere, açık bir şekilde dile getirmekten çekinmemiştir.

Mondros Mütarekesi’nin amacına baktığımız zaman, Osmanlı Devleti’ne son vermek, Osmanlı Devleti dışında kalan Türkiye’nin paylaşılmasına zemin hazırlamak ve Osmanlı Devleti’nin egemenliğini kısıtlamak olduğu çok net bir şekilde anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti’nin mirasının paylaşılması konusunda, Birinci Dünya Savaşı sırasında yüzlerce milyar kazanan ve birçok ülkeyi ekonomik olarak boyunduruğu altına alan Amerikan emperyalistlerinin büyük bir etkinlikleri vardı ve Versailles Konferansı sırasında, Amerikan basın kurulu başkanı R.S. Becker düşüncelerini şu şekilde ifade ediyordu:

Türkiye hiç kuşkusuz, savaşın en zengin ganimetiydi... Bu ülkede el değmemiş petrol, bakır, gümüş kaynakları ve tuz yatakları vardı. Hidroteknik mühendislerinin yardımıyla muazzam ölçüde ürün verebilecek olağanüstü verimli tarlalar bulunmaktaydı. Daha da önemlisi, bu ülkenin ağır çalışma koşullarına alışmış kalabalık ahalisi, sürekli bir egemenlik altında, muazzam zenginlikler yaratabilir ve geniş bir ticaret geliştirebilirdi, demiştir.⁴⁹

Emperyalist devletlerin Osmanlı Devleti hakkındaki bu tür hayallerinin açık bir ifadesi olan Mondros Mütarekesi, imzalanmış ve bu kabulleniş, Kasım 1918’den itibaren Milli Mücadele’nin ilk evresinin başlamasına sebep olmuştur. Bundan sonraki süreçte, Türk halkının topraklarını düşman işgalinden kurtarabilmek için emperyalist devletlere karşı ciddi bir savunma savaşı başlayacaktır.

Mondros Mütarekesi, İtilaf Devletleri ve İttifak Devletleri arasında imzalanan, Osmanlı Devleti’nin, 623 yıllık hükümrانlık sürecinin sonunda imzaladığı son

⁴⁸ M. Cemil (Bilse), **Lozan**, c.1, Sosyal Yayınlar, İstanbul, Eylül 1998, s.203.

⁴⁹ R. S. Becker, Woodrow **Wilson**, **Dünya Savaşı, Versailles Barışı**, s.37. Aktaran: Şamsutdinov, **a.g.e.**, s.38-39.

mütareke olmuştur.

1.2.1 Yunanistan'ın durumu ve Paris Barış Konferansı

1830'da Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsız bir devlet oluşundan yirminci yüzyılın ilk on yılının sonuna kadar Yunanistan tarihi çok sayıda iç savaş ve dış değişiklik içinde çalkalanmıştı. Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak varlığının ilk seksen yıllık görünüşü, yeni Yunan Krallığı'nın her zaman için ulaşmayı arzuladığı Osmanlı'nın tabii varisi olacağı yönündeki "Megali İdea"⁵⁰ umutlarını pek haklı gösterecek gibi değildi. Hiç de iç açıcı olmayan bu durum 1909 yılına kadar sürdü.⁵¹

İngiliz Başbakanı Lloyd George, İngiltere'nin çıkarları için bir maşa olarak kullanmayı düşündüğü Yunanistan'a yakınlık göstermekteydi. Bu nedenle ; İngiltere ve Fransa, 1915 yılı başından itibaren Yunanistan'ı kendi yanlarında savaşa sokmak için pek çok girişimlerde bulundu. Başbakan Venizelos bu durumdan yararlanarak bir an önce savaşa girmek istemişse de kral ile Yunan genelkurmayı buna karşı çıkmış ve bir müddet daha beklemek durumunda kalmıştır.

Venizelos bir an önce savaşa girmek istiyordu. Çünkü, bunun karşılığında İngiltere ve Fransa'nın Yunanistan'a vaat ettiği ödül, Batı Anadolu'nun kendisine bırakılması olacaktı.

İngiltere'nin Yunanistan'ı Anadolu macerası'na sürüklemek için planladığı iki şey vardı. Bunlar; "Ortadoğu petrol menfaatlerini böyle bir siyasi ve askeri harekâtla emniyete almak ve her gün biraz daha şımaran ve arkası gelmez tekliflerle

⁵⁰ *Megali İdea*: Kelime olarak Büyük Fikir (Ülkü) anlamına gelen Megali İdea, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u alarak Bizans İmparatorluğu'na son verdiği günden beri yürürlükte olan bir ülküdür. Bizans İmparatorluğunu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden Yunan milliyetçileri, "Megali İdea" adını verdikleri büyük ülkeleri ile eskiden Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden elde ederek, "Konstantinopolis" diye adlandırdıkları İstanbul başkent olmak üzere, büyük Helen İmparatorluğunu yeniden kurmaya hayal etmektedirler. Bu ülkü çerçevesinde Yunanistan bağımsızlığını elde edecek, ardından, Ege Adaları, Batı Anadolu, Karadeniz Bölgesi, Rodos, Girit, Bozcaada, Kıbrıs, Makedonya, Batı ve Doğu Trakya ele geçirilecek ve nihayet İstanbul, Helen İmparatorluğu'nun başkenti olacaktır. Bkz. Murat Özcan, **Tarih Işığında Yunan Mezalimi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005 s. 58.

⁵¹ Ganiz, **a.g.t.**, s. 9.

baş ağrıtan Yunanistan'ı kolu kanadı kırılmış bir kuş haline döndürmek".⁵² Bu nedenle daha 1915'te yani büyük harbin ikinci yılında Lloyd George maliye bakanı iken dostu Yunan Başbakanı Venezilos'a İngilizlerin büyük bir Yunanistan kurmak konusundaki dileklerini gerçekleştirecek bir siyasetin izlenilmesini önermişti. Giritli diplomat da efendisinin dileklerini yerine getirmek için bütün gayretiyle çalışmıştı.⁵³ Böylece Yunanistan'ın yegâne hedefi olan ve aynı zamanda sorun teşkil eden, "Yunan sorunu, üç bin yıldan beri Yunan halkının oturduğu ve bu halk tarafından tamamen Elenize edilen Batı Anadolu'nun Yunanistan'a katılmasıyla halledilecektir."⁵⁴

Venizelos, hayalinde canlandırdığı büyük Yunanistan'ı kurabilmek için rakipleriyle şiddetle uğraştı. Birçok siyasî oyunlar çevirdi. Alman politikasının yandaşı olan ve Yunanistan'ın savaşta tarafsız kalmasını millî çıkarlara uygun gören Kostantin'i krallıktan indirinceye ve kendisi iktidara geçinceye kadar çalıştı. Dostları İngilizler buna yardım ettiler. Uzun süren Birinci Dünya Savaşı yılları Venizelos'un Yunanistan'daki uğraşlarıyla doludur.⁵⁵

Venizelos tüm gayretlerine rağmen, Birinci Dünya Savaşı'na katılmak için 1917 yılına kadar beklemek zorunda kaldı. Çünkü "Alman yanlısı olan Kral Kostantin savaşa İttifak Devletleri'nin yanında girmek istedi. Fakat 11 Haziran 1917'de İngilizler ve Fransızların Atina'ya girmesiyle Kral Kostantin oğlu adına tahtan çekilince, Venizelos yeni hükümet kuracak, Yunanistan'ı İttifak devletlerinin yanında savaşa sürükleyecektir. Böylece Yunan Başbakanı savaş sonrasındaki zafere ortak olacaktır."⁵⁶

Mondros Mütarekesinin imzalanmasının hemen ertesinde, hem yurt içinde hem de yurt dışında Anadolu'da Türk zulmü altında inleyen soydaşlarının kurtarılmasının milli bir görev olduğu propagandası yapılmaya başlandı. Bu propagandalar 18 Ocak 1919'da toplanacak olan Paris Barış Konferansı öncesi özellikle Avrupa'nın büyük merkezlerinde hissedilir derecede yoğunlaşmıştı. Burada amaç yanlış bilgilerle Anadolu'daki Rum nüfusunun fazla olduğunu Avrupa kamuoyuna inandırmak ve Paris'te toplanacak sözde barış heyetini duygusal anlamda ikna etmektir.⁵⁷

⁵² İsmail Çolak, **Yunan İşgalinin Patronu Zaharoff**, y.y., İstanbul, 2005, s. 70.

⁵³ Asaf Gökbel (1), **Milli Mücadele'de Aydın**, Sadeleştiren: Hüseyin Kuruüzüm, Aydın, 2005, s.7.

⁵⁴ İzzet Öztoprak, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2006, s.30.

⁵⁵ Özcan, **a.g.e.**, s.55.

⁵⁶ Bkz. Ganiz, **a.g.t.**, s.9-10.

⁵⁷ **A.g.t.**, s.10.

Konferansta işgalin haklılığı konusunda, bütün ülkelerle hem fikir olmak için “Türkler tarafından girişilecek katliamlar sonunda Hristiyan halkın tamamen yok edilmesi ile karşı karşıya bulunulması”⁵⁸ gibi yanlış bilgiler söz konusu edilmiştir. Bunun yanında, “Harbiye Nezareti’nin General Milne’ye gönderdiği 22 Aralık 1919 tarihli yazıda, İzmir’de zeybek kıyafetleriyle birçok Rum’un, bazı Türk köylerine taarruzla cinayet ve mezalim yaptıklarının haber alındığını, amacın, Türklerin bir kısmının imhasının teminiyle, mes’uliyeti Türklere yüklemek olduğu belirtilmiştir.”⁵⁹

18 Ocak 1919’da Paris Barış Konferansı başlamıştı. Konferansta İngiltere’yi Başbakan Lloyd George, Fransa’yı Başbakan Georges Clamenceau, İtalya’yı Başbakan Orlando ve ABD’yi Başbakan Wilson temsil ediyordu.⁶⁰ Toplam 32 devlet bu konferansa katılmış ancak her ülkeye aynı statü verilmemiştir. Konferansın amacı, mağlup devletlerle yapılacak barışın şartlarını görüşmektir.⁶¹ Bütün ülkelerin tek istediği bir an önce barış antlaşmalarının yapılarak, dünyanın barış ortamına kavuşmasının sağlanması gibi görünüyordu.⁶² Ancak büyük ülkelerin kendi çıkarları doğrultusundaki talepleri ortak bir paydada buluşmayı engelleyecekti.

Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik ayrılan Osmanlı Devleti’nin geleceği sorusu, Paris Barış Konferansı’nın en önemli sorunları arasında bulunuyordu. Savaş içerisindeki gizli antlaşmaların yanı sıra, memleket dahilinde fırsat kollayan Rum, Ermeni, Arap vs. azınlıkların durumları konferansta özellikle dikkate alınıyordu.⁶³

Konferansta ilk olarak, 30 Ocak 1919’da Ermenistan, Suriye, Irak, Kürdistan, Filistin ve Arabistan’ın Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılmasını kararlaştırdı. Diğer bölgeler konusunda ise sırası geldikçe karar verilecekti. Bu kararın İstanbul’da duyulması gerek kamuoyunun ve gerekse imparatorluk yöneticilerinin telaşlanmalarına yol açtı. Müttefiklerin “iyi niyetlerine” güvenenler, ne denli yanlışlık içinde olduklarını anlıyorlardı.⁶⁴

Konferansın hemen başında, Osmanlı Devleti’ni ilgilendiren en

⁵⁸ Taner Baytok, **İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara, 1970, s.26; Aktaran: Özcan, **a.g.e.**, s.63.

⁵⁹ ATASE Arş. Kls. 31, Dos. (62-A). 120 F. 44; Aktaran: **A.g.e.** s.63.

⁶⁰ Toktamış Ateş, **a.g.e.**, s.79.

⁶¹ Bkz. Yalçın vd, **a.g.e.**, s.148.

⁶² Bkz. Cemal Avcı, Adem Kara, **Bağımsızlığa Giden Yol Türk İnkılâbının Tarihi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.134.

⁶³ **A.g.e.**, s.135.

⁶⁴ Ateş, **a.g.e.**, s. 79.

önemli konu Yunanistan'a verilecek topraklar konusuydu. Konferansta ülkesini temsil eden delege kurulunun başında olan Venizelos, İtilaf Güçleri'nin davasına gösterdiği sıkı bağlılığın karşılığını almaya çalıştı. Öncelikli amacı, Atina'dan daha kalabalık Yunan nüfusa sahip İzmir ve onun hinterlandını ele geçirmektir.⁶⁵

Ancak herhangi bir anlaşmaya varılamadan, İtalyan askerleri zaman kaybetmeksizin Anadolu'nun güneybatısındaki Antalya'ya çıkarma yaparak İzmir'e doğru ilerlemeye başladılar. Büyük zenginlik kaynağı Osmanlı topraklarının paylaşımı konusunda açık bir anlaşmaya varamayan ve İtalya'nın Anadolu'ya yaptığı çıkarma sonrasında harekete geçen İngiltere, Fransa ve Amerika, Yunan ordularının İzmir'e çıkmasına karar verdiler.

1.2.2 İzmir'in işgali

İngiliz Amirali Webb 14 Mayıs 1919'da, İzmir'in işgali konusunda İtilaf Devletleri notasını Damat Ferit Paşa'ya resmen verdi. Notada şöyle denilmekteydi:

Paris'te toplanan âli meclisten aldığı emre göre hareket eden ve bugün İzmir sularındaki müttefik devletler deniz kuvvetleri amirallerinin en kıdemlisi olan Amiral Galthorp'tan aldığı talimat üzerine, İzmir kalelerinin bundan böyle müttefik devletler müfrezelerine teslim edileceğini hükûmete bildirmek vazifesile mükellefim.

Buna göre lâzım olan emirlerin verilmesini rica ederim.

İzmir civarında şimdiki vaziyet ve mütareke hükümleri icabile bu işgal hareketine teşebbüs olunduğunu ilâveten beyan eylemekliğim aldığı talimat iktizasıdır.⁶⁶

Yürekleri parçalayan bu kara haber üzerine, Damat Ferit Paşa Hükûmeti istifa etti.⁶⁷ Kentin işgalinin artık an meselesi olduğunu, 14 Mayıs gecesini geç saatlerde öğrenen İzmir halkı, kent alanında toplandı ve burada büyük bir protesto mitingi yapıldı.⁶⁸ 15 Mayıs günü şafakla birlikte, İngiliz, Fransız ve İtalyan gemilerinin koruyuculuğunda, Yunan birliklerinin çıkarması başladı. Çıkarma birlikleri içinde, her biri 200 kişiden oluşmak üzere, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan birlikleri de

⁶⁵ Richard Clogg, **Modern Yunanistan Tarihi**, (Çev: Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s.117.

⁶⁶ Bilsel, **a.g.e.**, s. 219-220; Şamsutdinov, **a.g.e.**, s.46-47.

⁶⁷ Bilsel, **a.g.e.**, s.220.

⁶⁸ Şamsutdinov, **a.g.e.**, s.47.

vardı.⁶⁹ Yunanistan yalnızca bu tarihte İzmir’i işgal etmekle kalmamış “Megalo İdea” yı gerçekleştirmek için kısa sürede tüm Batı Anadolu’da yayılmaya başlamıştı.⁷⁰ Yunanistan açısından İzmir, hayal ettikleri, diriltmeye çalıştıkları Doğu Roma İmparatorluğu’nun ya da Bizans’ın Anadolu’daki topraklarının kalbi durumundaydı. Yunanlılar bir türlü İzmir’den vazgeçmek istememişler, onun için de Kurtuluş Savaşı boyunca İzmir’i ellerinde tutabilmek için her yolu denemişlerdi.⁷¹

Venizelos’un deyişiyle bu harekât, “Yunan ordusuna tarihi boyunca ilk kez emanet edilmiş “şerefli bir görev” di.”⁷²

Yunan askerleri, Türk halkına karşı birçok taşkın davranışlarda bulundular ve İtilaf Yüksek Konseyi’nin yönergelerine aykırı olarak, tüm Aydın ilini istilaya başladılar. Bu istila, Osmanlı Devleti için çok ağır şartlar ihtivâ eden Mondros Mütarekesi’ne bile aykırıydı; çünkü istiladan önce İzmir Bölgesi’nde bu harekete bahane edilebilecek hiçbir kargaşalık çıkmamıştı.⁷³

Bir bayram havası içinde İzmir’e çıkan Yunan kuvvetlerinin karşısına ilk çıkan kişi Hasan Tahsin adında, Hukuk-u Beşer gazetesi sahibi bir yurtsever oldu. Elindeki tabancayla ortaya atılarak, birkaç Yunan askerini öldürdükten sonra şehit edildi. Bundan sonra Yunan kuvvetleri direnmeyen 17. Kolordu’nun merkezini basarak subayları tutukladılar. 9 subay hemen şehit edildi, 21 subay da yaralandı. Aynı hunharca davranış vilayet memurlarına da uygulandı.⁷⁴

İzmir’de kağıt üzerinde bir kolordunun, 17. Kolordu’nun varlığı görülmekte idiyse de, gerek asker ve gerekse silah bakımından bu kolordunun fizik gücü bir alay kadar bile değildi. Kaldı ki, 17. Kolordunun Kumandanı Nadir Paşa direnmeden yana değildi.⁷⁵

Yunanlıların İzmir’de giriştiği kırım harekâtı tüyler ürperticiydi. İşgalin ilk 48 saatinde İzmir ve banliyölerinde 2000’den fazla Türk katledilmiştir. Vahşice işlenen

⁶⁹ W. Churchill, Dünya Bunalımı, s. 251. (Rus); Aktaran: A.g.e., s.47.

⁷⁰ Günver Güneş, “*Milli Mücadele’nin Başlarında Heyet-i Milliye’den Heyet-i Merkeziye’ye Nazilli’de Yerel Örgütlenme*”, *Milli Mücadele’de Aydın Cepheleri –I, Milli Mücadele Tarihi İçinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri’nin Yeri ve Önemi*, Aydın İli ve İlçeleri Eğitim ve Kültür Derneği, Aydın, 2007, s. 35.

⁷¹ Nurettin Gülmez, *Kurtuluş Savaşı’nda Anadolu’da Yeni Gün*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.172.

⁷² Özcan, a.g.e., s.56.

⁷³ A.g.e., s.56.

⁷⁴ Ateş, a.g.e., s.80.

⁷⁵ A.g.e., s.80.

tüm bu cinayetler, İzmir rıhtımında demirleyen yabancı devletler savaş gemilerinin subay ve erlerinin gözü önünde meydana gelmiştir.⁷⁶ Birçok yurtsever, Yunanlıların açık denizde kurdukları ve sonra bir denizaltı tarafından torpillenen yüzer hapishanede yaşamlarını yitirdiler.⁷⁷

İzmir'in işgali ve Yunan katliamını İngiliz yazarı Lord Kinross şöyle dile getirmiştir:

Yunanlılar böylece İzmir'e geçit resmi yapar gibi, "Yaşasın Venizelos" diye bağırarak girdiler. Silâhlarını çatıp, etrafında sevinçten dans etiler. Şehirdeki bütün sivil Rumlar sokağa dökülmüş, Müslümanlara küfür yağıdırıyorlardı. O sırada bir kaza kurşunu patladı. Arkasından da silâhlar atılmaya ve kan dökülmeye başladı. Türk birlikleri beyaz bayrak çekerek bir nakliye gemisine bindirilmek üzere elleri başlarının üstünde rıhtımda yürütüldüler. Rumlar grüh halinde peşlerinden giderek erlere yuh çekiyor, sopalarla vuruyor, başlarındaki fesleri paralıyorlardı. Fesini başından çıkarıp çiğnemeyi reddeden bir Türk Albayını vurup öldürdüler. Vali de tutuklanmış, evlerinden çekilip alınan şehir eşrafiyla beraber, sırtına süngü dayatılarak rıhtımda yürümeye zorlanmıştı. Bunun arkasından büsbütün azgına dönen Yunan askerleri yüzlerce Türk'ü şehit ettiler.⁷⁸

Yunanlılar aynı zamanda, bölgede Rum nüfusunun hâkim olması için Batı Anadolu'ya hem Anadolu içlerinden hem de Yunanistan'dan getirdikleri Rumları yerleştiriyor hem de çeteler oluşturup bölgede karışıklıklar çıkartıyorlardı. "Bundan maksat; Türkleri buradan yıldırma politikalarıyla kaçtıracak bunların yerine yerleşecek Rum nüfusla birlikte buranın Rumlaştırılması sağlanacak böylece mütarekenin 7. maddesi de işleme konulmuş olacaktı."⁷⁹

Paris Konferansı'nda İzmir'in işgaline yönelik alınan karar yurdun diğer bölgelerinde de azınlıkları cesaretlendirmiştir. İstanbul yönetimi Karadeniz Bölgesi'nde meydana gelen olayların da yeni işgallere sebep olacağından çekinmekteydi. Olayların işgallere sebep vermesini önlemek ve bölgeye asayiş sağlamakla görevli bir komutanın gönderilmesi gerekmekteydi. Bu komutan Mustafa

⁷⁶ Özcan, a.g.e., s.56.

⁷⁷ **Tarih**, c. 4, s.29; Aktaran: Şamsutdinov, a.g.e., s.47.

⁷⁸ Lord Kinross, **Atatürk, Bir Milleti Yeniden Doğuşu**, c.1, İstanbul, 1966, s.249; Aktaran: Eroğlu, a.g.e., s.94.

⁷⁹ Cihat Yıldırım, www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosyapdf/2009/5/61.pdf, 10.10.2010, s.1128.

Kemal'di.

İzmir'in işgalinin acı haberleri henüz yurda yayılmamışken, 16 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'e, Sultan Vahdettin "şimdiye dek vatana büyük hizmetler yaptığını, şimdi yapması beklenen hizmetin ise, hepsinden önemli olduğunu, vatani kurtarabileceğini ve bunun tek kurtuluş umudu olduğunu" söylemiş ve bir de saat armağan etmişti.⁸⁰ İşte köhne Bandırma Vapuru böylesine ağır sorumluluk altındaki Mustafa Kemal'i Anadolu'ya götürmüştü.⁸¹ 1932-1933 yıllarında Ankara'da ABD büyükelçiliği yapmış olan, General Sherril bu konuda şöyle bir farklı değerlendirme yapacaktır:

Talih bir taraftan Yunanlılar'ı İzmir'e çıkarırken öbür taraftan, onlara karşı koyacak Mustafa Kemal'i Samsun'a getiriyordu. Bu dramda, Yunanlılar'ı İzmir'e gönderen Lloyd George ve Musata Kemal'i Anadolu'ya görevlendiren Vahdettin adında iki kukla, talihin aleti olmuşlardır.⁸²

Büyük lider ve komutan Mustafa Kemal'in, 31 Aralık 1919 tarihinde İzmir'e ilhaka karar veren Yunanlılara karşı izlenecek hareket bakımından komutanlara yazısı şöyledir:

"...Böyle bir hale karşı bütün kuvvet ve araçlarımızla Yunanlıları vatanımızdan kovmak zarureti karşısında kalacağız."⁸³ demiştir.

1.2.3 Batı Anadolu'da bir başka işgalci güç: İtalyanlar

Rusya, Şubat (1917) İhtilâliyle savaş dışı kalınca, İtilâf Devletleri 19-21 Nisan 1917'de kendi aralarında yaptıkları Sait Jean de Meaurienne Antlaşması ile İzmir

⁸⁰ Refik Necdet Aktaş, **Bağımsızlık Savaşı**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1973, s.18-19; Aktaran: Ateş, **a.g.e.**, s.81.

⁸¹ **A.g.e.**, s.81.

⁸² Alev Coşkun, **Samsun'dan Önce Bilinmeyen Altı Ay, İşgal, Hüzün, Hazırlık**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009, (sayfa no yok.); Aktaran: Yaşar Akbıyık, **Geçmişten Geleceğe Türkiye**, Vesta Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2010, s.186.

⁸³ Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, 1964, s.141-142; Aktaran: Utkan Kocatürk, **Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü**, Divan Yayıncılık, Ankara, 1999, s.187.

ve havalisini İtalyanlara bırakmıştır.⁸⁴ Fakat mütârekeden sonra İngiltere'nin, İtalyanların Anadolu'da geniş ölçüde yayılmasından rahatsızlık duymaya başlaması ve bu durumun kendi çıkarlarına ters düşmesi; İngiltere, Fransa ve Amerika'nın ani bir kararla Yunan ordularının İzmir'e çıkmasını kararlaştırmışlardır.

İtalya; Anadolu'da 28 Şubat 1919'da Antalya ile başlattığı işgal hareketinde amaç olarak, işgali altındaki bölgelerin ekonomik zenginliklerinden faydalanmayı benimsemiştir. Bir anlamda; Kuşadası da dâhil olmak üzere Güneybatı Anadolu bölgesinde işgal edilen ve daha sonra İngiltere, Fransa ve İtalya arasında imzalanan Üçlü Andlaşma ile nüfuz bölgesi olarak tespit edilen yerleri yarı sömürge haline getirmek için sistemli bir politika izlemiştir. Amacına ulaşmak için ise; o dönemin resmi belgelerinde, “Siyaset-i muslihane” olarak ifade edilen; işgal bölgesinde yaşayan insanların kalplerinin kazanılmasını ilke haline getirmiştir. Bu şekilde; Türk halkına iyi davranmış, işgal bölgelerinin Kuvâ-yı Milliye birlikleri tarafından Yunanlılara karşı saldırılarda üs olarak kullanılmasına göz yummuş, halkın ihtiyaçlarını karşılamıştır.⁸⁵

İtalyanların izlediği bu politika haliyle Türk halkının, İtalyanlara karşı daha iyimser ve yakın olmasına neden olmuştur. Hatta durum öyle bir hâl almıştır ki, Osmanlı Devleti'nin sona erdiğini kabullenmiş ve mutlaka bir devletin himayesine girilecekse tercihlerinin İtalya'dan yana olacağını düşünen iki kendini bilmez, gidip halk adına İtalyanlarla konuşma cüretinde bile bulunmuştur. Asaf Gökbel'in anlatımıyla bu olay şu şekilde gerçekleşmiştir:

Öteden parasına güvenen iki zengin kalkıyor, Kuşadası'nın yolunu tutuyor. Oraya nereden, ne için ve ne amaçla geldiklerini dahi bilmeyen İtalyanlara, “*Buyurun, Aydın'a gidelim. Halk sizin oraya gelmenizi istiyor. Sizi sevgi ve hoşgörüyle karşılayacaklar ve bir dost gibi selâmlayacaklardır.*” diyorlar. Fakat İtalyanlar çürük tahtaya basmıyorlar. Hani diyorlar, halkın bizi Aydın'a çağırdığına dair elinizde çoğunluğun imzaladığı bir belge var mı? İtalyanlara göre sözün değil, belgenin geçerliliği vardır. Paris Konferansı'nda Türkiye'nin bölüşümü konuşulurken ellerinde haklı olduklarını gösterir bir belge bulunsun diye...⁸⁶

Bu olaydan da anlaşılacağı üzere, her dönemde bu tür olumsuzluklar yaşanmış, yaşanmakta ve yaşanılacaktır. Mustafa Kemal Atatürk bu konuyu, “Gençliğe

⁸⁴ Bkz. Yalçın vd., **a.g.e.**, s.151-152.

⁸⁵ Mevlüt Çelebi, “*Kuşadası'nda İtalyan İşgali (1919-1922)*”, **Milli Mücadelede Kuşadası Cephesi ve Önderleri**, Ed. Günver Güneş, Üç-Er Ofset, Aydın, 2007, s.36.

⁸⁶ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.92.

Hitabe”de de vurgulamış ve şu cümlelerle dikkat çekmiştir: “...*Bütün bu şerâitten daha elîm ve daha vahîm olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler...*”⁸⁷

İtalyanlar, yaklaşık olarak üç yıl kaldıkları Anadolu topraklarından, Türk halkı üzerinde iyi duygular bırakarak ve Mustafa Kemal’in, İtilaf donanmasına bağlı gemilerin İstanbul’a girmesi üzerine yanındakilere söylediği: “Geldikleri gibi giderler” cümlesinde de olduğu gibi, geldikleri gibi gitmişlerdir.

⁸⁷ Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.597.

II. BÖLÜM

2. Zeybek ve Efeler

2.1 Aydın ve Civarında Zeybek ve Efeler

2.1.1 Zeybek kavramının anlamı ve tarihi, toplumsal gelişimi

19. yüzyıla gelene kadar, bilim tarihinde zeybeklik ve efelik ile ilgili ciddi bir ilmi araştırmanın yapılmadığını görüyoruz. Bu konuda herhangi bir vesikanın olmayışı ve halk dilinde sadece bir halk rütbesi ve unvanı olarak kullanılması böyle bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

“Zeybek” kelimesine köken ve anlam itibariyle baktığımızda, pek çok tartışma sebebi olduğunu görürüz. Onur Akdoğu eserinde, şu şekilde bir tespitte bulunmuştur:

Türk Dili Tedkik Cemiyeti tarafından 1934 yılında yayınlanan Tarama Dergisinde zeybek kelimesi zeybak olarak derlenmiş ve kelimenin anlamı da, “könesü, könüksü” olarak açıklanmıştır.

Sü “asker” demektir. Köne ise, yine Kaşgarlı Mahmud’un sözlüğünde köndi fiili şekliyle yer almış ve karşılığında “düzelmiş, yola girmiş” anlamlarında kullanılmıştır. Yani, könesü, başıbozukluktan düzenli hâle getirilmiş anlamında Tarama Dergisinde açıklanmıştır.⁸⁸

Cemil Demirsipahi ise, zeybek sözcüğünü; “Zeybek: Çevik, atılgan, gözüpek ve attığını vuran kişi. Zeybekler efenin emrinde bulunan kızanları yöneten, efenin yanında kol-beyi görevi gören, silahı çok ustaca kullanan, kızanları yetiştiren, gözüpek, cengâver, acımasız yiğitler.” şeklinde ifade etmiştir.

⁸⁸ Onur Akdoğu, **Bir Başkaldırı Öyküsü ZEYBEKLER/Tarihi, Ezgileri, Dansları 1**, Sade Matbaacılık, İzmir, 2004, s.19.

Ali Haydar Avcı ise Zeybek kelimesinin kökenini ve manasını aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“bek”, “bak”, “pek”, “pak” ekleri Türkçede kavram yaratmak amacıyla kullanılan eklerdir.

Sözelimi kaymak fiilini ele alacak olursak, burada “kay” köküne “pak” eki eklenerek “kaypak” kavramı türetilmiştir ki, anlam olarak ikiyüzlülüğü, tutarsızlığı, döneçliği, güvenilmezliği anlatmaktadır.

“Zağ” köküne ise, “bek” ya da “bak” eki eklendiğinde ise “zağbek” veya “zağbak” kavramları ortaya çıkar ki, bu da sürekli kaçan, belli bir yerde kalıcı olarak durmayan, yeri geldiğinde saldırı durumunda olan, bir yere, özellikle sığınılacak ve savunulacak yerlere kaçarak kendini savunan gibi çeşitli anlamlar içerir ki, bu anlamlarda zeybekliğin yapısı ve konumuyla bütünüyle örtüşmektedir.

Bu kavramın yüzyıllar boyunca halk ağzında, yöresel söyleyişlere dilin akıcılığına uydurularak “zeğbek”, “zeybek” şekline dönüşmüş olabileceğini de rahatlıkla düşünebiliriz.⁸⁹

Zeybek kavramı üzerine pek çok tanım yapılmış ve sonuç olarak, baş kaldırıcı özellikleri ve yiğitlikleri konusunda ortak sonuca varıldığı görülmüştür. “Zeybeklik kavramı üzerine önemli bir diğer husus ise kelimenin Türkçe oluşudur.”⁹⁰

Kamus-u Turkî (S. 639) da zeybeği, Selçuklu devirlerinin bir asker tipi sayarak, bunların kendilerine mahsus kılıkları ile, oyunları ile Bursa ve Aydın çevrelerinde görüldüğünü ve (Efe) diye de anıldıklarını ilâve eder.⁹¹

Kamus-u Turkî’ye göre, “Zeybek” ve “efe” kavramının Selçuklu Döneminde ortaya çıktığını görüyoruz. Bu dönemde zeybekliğin çıkış nedenlerini Kemal Özkaynak aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Selçuklu Devleti sarsılırken teşkilâtta da gevşeme ve çözülme tabîi olarak başlamıştır. Yavaş yavaş beylerin ayrı bayrak çektikleri görülmüş, devletle olan bağları büsbütün kopmağa yüz tutmuştur. Bu sırada zeybekler, ya bir beyi tutmak zorunda kalmışlar, yahut ta kendi başlarına silâhlarıyla ve kandırabildikleri kızanlarıyla dağlara çekilmeğe

⁸⁹ Ali Haydar Avcı, **Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi**, E Yayınları, İstanbul, 2004, s.59.

⁹⁰ Bkz. Akdoğan, **a.g.e.**, s.20; A. H. Avcı, **a.g.e.**, s.59.

⁹¹ Kemal Özkaynak, **Efelerden Haberler**, Aydın Ofset Matbaacılık, Aydın, 2004, s.3.

karar vermişlerdir.⁹²

Asaf Gökbel ise, zeybeklik ruhunun körüklendiği yıllar olarak, Osmanlı Devleti'nin toprak yönetiminin ortaya çıkardığı sosyal adaletsizliğin köylüdeki zeybeklik ruhunu bir mezhep, bir kural şeklinde körüklediğini ve yüzyıllarca yaşattığını ifade eder.⁹³

Zeybeklerin, Osmanlı Devleti'nin bu döneminde, sistemin bozulmasına tepki olarak gerçekleştirdikleri hareketlerle bazı araştırmacılar tarafından o dönemin sosyal isyancıları ya da eylemcileri olarak nitelendirildiklerini görmekteyiz.⁹⁴

Zeybekler 19. yüzyıl başlarından sonra birtakım sıkıntılar içine girdiler. Bu dönemlerde ayanlığa karşı girişilen hareketler sonucu yeni gelen yöneticilerle zeybekler arasındaki ilişkiler eskisi gibi süremedi. Batı Anadolu'da ayanların zeybeklere karşı olan olumlu davranışları, 2. Mahmud'un bu yöreye gönderdiği valilerle değişmiş ve sertleşmiştir. Bu davranışlarıyla Aydın halkının eğilimleri hakkında fazla bilgileri olmadığını gösteren yeni yöneticiler, oldukça tehlikeli bir ortamın doğmasına neden olmuşlardır. Atçalı Kel Mehmet İsyanı böyle bir ortamda patlak vermiştir.⁹⁵

Tarihi belgeler ve kayıtlar bize göstermektedir ki genel olarak zeybek ve efelerin isyancı niteliklerini; adaleti sağlamak, halkı korumak özellikle Osmanlı döneminde büyük toprak sahiplerine ve devlet temsilcileri karşısında yerel halkı temsil etmek amacıyla aldığını görmekteyiz.

M. Şefik Aker⁹⁶, “İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali” isimli yapıtının II. cildinde zeybekleri üçe ayırmıştır:

⁹² A.g.e., s.7.

⁹³ Bkz. Gökbel (1), a.g.e., s.45.

⁹⁴ Bkz. Ganız, a.g.t., s.42-43.

⁹⁵ Aslan Buğdaycı, **Milli Mücadele'de Nazilli 1919-1922**, Karacasu Matbaası, Nazilli, Haziran-1996, s.20.

⁹⁶ “M. Şefik Aker'in üç ciltte tamamlayıp yazdığı “**İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali**” isimli yapıtı, İzmir'in işgalinden sonra başlayan dönemde bu bölgede Menderesler Grubu Komutanı olarak görev yapmış olması, önemli bir zamanda ve mevkide bulunması açısından tarihçiler için değerli bir kaynak olarak görülmektedir.” Bkz. Mehmet Emin Elmacı, “*Milli Mücadele'de 57. Tümen ve Albay M. Şefik Bey'in Aydın'daki Faaliyetleri*”, **Milli Mücadele'de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Ed. Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 13 Nisan 2007, s.157.

1. Hiç kimseye hatta hükümete boyun eğmemek maksadı ile eline, silâhına, zekasına güvenerek, hakim ve müstakil yaşamak için zeybekliği kabul edenler.
2. Elinden istemeyerek bir cinayet çıkması ve buna benzer bir cürüm işlemesi üzerine kanundan kaçmak maksadı ile zeybekliği kabul edenler.
3. Sırf cinayet işlemek, hırsızlık, uğursuzluk etmek gibi sefil maksatlarla zeybek olanlar.⁹⁷

M. Şefik Aker aynı eserin üçüncü cildinde ise zeybeklerin faydalı yanlarını aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

1. Ulusal savaş için orduya ilk el uzattılar ve ulus adına düşmana en önce silah attılar.
2. Ulusal savaşa yanaşmayan nüfuzlu tabakanın isteyerek istemeyerek bu savaşa taraftar olmalarına etki yaptılar.
3. Siyasal muhalefeti susturmada Kuvâ-yı Milliyeciliğin en ateşli taraftarı oldular.
4. Kuvâ-yı Milliyeci olduktan sonra mal ve can emniyetini bozma mesleklerinden vazgeçtiler.
5. Cephe gerisinde sahra jandarması görevini yaptılar.
6. Düşmanın cephe gerisini baskınlarla taciz ettiler.
7. İtalyan ve İngiliz cazibelerine kanma meyilinde olan gafillere korku saldılar.
8. Kıtadan kaçanların geri dönmesine katkıda bulundular.⁹⁸

Bütün bu ifade ettiklerimizden de anlaşılacağı üzere, Zeybeklik, Selçuklu Dönemi'nde başlamış, Osmanlı Dönemi'nde, özellikle ülkenin dirlik ve düzeninin bozulduğu 16. yy.ın sonlarından itibaren 17. ve 18. yüzyıllarda, ön plana çıktığı kabul edilmektedir. Özellikle; 20. yy. da, Yunanlılara karşı oluşturulan Kuvâ-yı Milliye örgütlenmesinde aktif rol oynadıkları ve Batı Anadolu'nun düşman işgalinden kurtuluşunda çok etkili oldukları görülmektedir.

2.1.2 Efe kavramının anlamı ve tarihi, toplumsal gelişimi

Osmanlı'nın son zamanlarında Batı Anadolu'da yaygınlaşan çetecilere “Efe” denilmiştir. Efeler genelde Ege yöresinde tek tek ya da gruplar halinde yaşayan dürüst,

⁹⁷ M. Şefik Aker, “İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali”, c.2, **Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı**, 1 Haziran 1937, sayı 46,s.34; Aktaran: Elmacı, **a.g.m.**, s.168.

⁹⁸ M. Şefik Aker, “İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali”, c.3, **Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı**, 1 Eylül 1937, sayı 47,s.273; Aktaran: Elmacı, **a.g.m.**, s.169.

atılğan, cesur, mert, korkusuz kişilerdi. Bununla birlikte efeler; kabadayı, baş eğmez, diklenen, kafa tutan özelliklere sahipti. Başkanları “Efe”, yardımcıları “Zeybek” ve “Kızan” diye adlandırılırdı.⁹⁹

Ali Haydar Avcı, efe sözcüğü hakkında şunları söylemiştir:

Efe kelimesi öz Türkçedir. Ege bölgesinin çoğu yöresinde, Milas, Muğla, Aydın, Manisa'nın içinde ve köylerinde büyük erkek kardeşe ağabey değil, efe denir. Zeybeklikte efe ise, kendilerini sevk ve idare edecek yine zeybek olan zeki, en iyi nişancı, otoriter, cesur ve isabetli kararları olan baş olarak seçilmiş kişilere denirdi. Zeybek grupları arasında efe, komutan görevi yapardı.¹⁰⁰

Efenin liderlik ve kişisel özelliklerini aşağıdaki cümleler çok iyi açıklamaktadır:

Efe, bir çetenin başı, yani yöneticisidir. Çeteyi tek başına çekip çevirir, yönetir, yönlendirir. Çetede bulunan hiçbir zeybek ve kızan onun bilgisi ve istemi dışında hiçbir eyleme girişemez, ondan habersiz hiçbir iş yapamaz. Efenin söylediği sözün, yürüdüğü yolun dışına çıkılamaz. Efeler her türlü sıkıntıya, üzüntüye, baskı ve yıkıma, sabır ve dirençle dayanır. Serini verir, hiçbir zaman sırrını vermez. İçinden geçeni, yaşadığı fırtınaları kimseye sezdirmez. Her zaman, her yerde iradesine hâkim olmak zorundadır.¹⁰¹

Bazı kaynaklarda “efe” sözcüğünün kökeni hakkında, “Efes” antik kentinden geldiğine dair açıklamalar bulunur. Örneğin Onur Akdoğu, “efe” sözcüğünün kökeni için şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur:

Kaynaklarda; Aya-suluk, Ayasluğ, Ayasuret, Ayasurat, Altoluogo (Ayasuluk) şeklinde yazılan ve daha çok Ayasluğ olarak belirtilen kentin adı, geçmişten 11.yy başına kadar Ephesos (Efesos) olarak süregelmiş, 11.yy’ ın başında, 1090 (?) yılında, bir süre Türkler’in eline geçmiş, daha sonra yine el değiştirmiş, ardından, 14.yy başlarında Aydınoğulları’nın eline geçince Ephesos (Efesos) adı Türklerce değiştirilerek kent, Ayasuluğ olarak adlandırılmıştır. 1914 yılına kadar bu adlandırma sürmüştü, 1914 yılında ise, kentin adı bu kez Selçuk olmuştur.

Bilindiği gibi, bugün bir harabe hâlinde olan tarihi Efes şehrinin

⁹⁹ Bkz. Yeryüzünün Üstünün Gökyüzünün Altının En Güzel Yeri Aydın Prestij 2000, Cumhuriyetin 76. yılında Aydın Tarih, Tarım, Sanayi, Ticaret, Turizm Kültür Kitabı, Aydın, 2000, s.29; A.H. Avcı, a.g.e., s.61.

¹⁰⁰ A.H. Avcı, a.g.e., s.236.

¹⁰¹ A.g.e., s.69.

dünya literatüründeki adı, Ephesos (Efesos)'tur.

...11.yy.'da buraya yerleşen Türkler, daha sonra Anadolu'nun batı sahillerine gelen Türkler tarafından yaşadıkları yerin adıyla anılmağa başlamış, doğal olarak da Ephesos (Ephesos) kelimesindeki sos eki atılarak Efe şekline dönüşmüş, belki de o günlerde Ephesos yalnızca Efe, en azından da, Hammer'in açıkça ifade ettiği gibi, bu bölge Efelik diye anılmıştır. Bu sözün anlamı ise apaçıktır. Aynı kitabın bulunduğu yere kitaplık, kömürün bulunduğu yere kömürlük denilmesi gibi, Efes bölgesinde yaşayan Türklere efe denildiğinden, bu bölge de Efelik diye anılmıştır. Yani, efe, tümüyle Efes bölgesinde yaşamış Türklere verilmiş bir addır.¹⁰²

Onur Akdoğu'nun da içinde bulunduğu bazı araştırmacıların “efe” sözcüğünün “Ephesos” Antik Kenti'nin isminden gelmiş olabileceği konusunda araştırmalar yapmış olduğunu görüyoruz. “Efe” sözcüğünün çıkış noktasında bunun da bir ihtimal olacağı düşünülebilmektedir.

Efelik tarihine baktığımızda, efeliğin özellikle Osmanlı'nın Duraklama Dönemi'nde alevlenip ortaya çıktığı görülür. 16. yy. sonlarından başlayarak, 17. yy.'da ortaya çıkan yönetim bozuklukları, siyasi ve ekonomik açmazların sosyal adaleti şiddetle sarsması, Aydın köylüsünün zeybeklik ruhunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ayrıca; Osmanlı'nın Duraklama Dönemi'nde, Aydın'ın devlet merkezinden uzak oluşu, zeybeklik hareketinin Osmanlı'nın kontrolü dışında kendiliğinden gelişmesine olanak tanımıştır.

2. 1. 3. Milli Mücadele döneminde efeler ve zeybeklerin yeri üzerine değerlendirme

Ülkenin emperyalist güçler tarafından paylaşıldığı ilk günler halk eğitimsiz, geleceği kavrama bilincinden uzak, yorgun, yoksul, bitkin ve bezgin bir durumdaydı. Endişeli bir bekleyiş vardı. Kaypaklık, kargaşa, gizli pazarlıklar, işbirlikleri ve ihanetler kol geziyordu. Toplumu uyaracak, örgütleyecek ve önderlik edecek birileri gerekiyordu.

Uyuşmuş, kul haline getirilmiş umarsız ve yılgın toplumu dalga dalga canlandıracak olan “Sarı Zeybek” henüz yola çıkmamış, ülkenin dağlarını ayağa kaldıracak “çoban ateşleri” henüz tutuşmamıştı. Güzel günlerin geleceğine inancı sonsuz olan “Kalpaklılar” dört bir yandan kuşatılmış durumda, yokluk ve sıkıntı içerisinde didiniyor, çırpınıyordu.

¹⁰² Akdoğu, a.g.e., s.33.

İstanbul'da yöneticiler ise kör ve sağır olmuş, acıları görmüyor, çılgınlıkları duymuyordu. Şeyhülislam Dürriyade Abdullah gibi işbirlikçiler ise, “Padişahın, dağlımlarını buyurmasına rağmen asi olup, istilacılara karşı direnenleri ve onlara yardım edenleri öldürmek şeriata uygun -dinin gereği-, vacip ve farzdır” diye işgale karşı çıkanların öldürülmesi için fetvalar veriyordu.¹⁰³

İşte böyle bir ortamda efe ve zeybeklerin, Kuvâ-yı Milliye'nin ve düşmana karşı direnişin en önemli etkin gücü olduğunu ve özellikle Kurtuluş Savaşı'nı kazanmada tarihi bir rolü üstlenmiş olduklarını görmekteyiz. Ancak efe ve zeybeklerin o günün şartlarında, Osmanlı Hükümeti'ne olan güvensizlikleri mücadeleye hemen başlamalarına engel teşkil edecekti.

Bu durumu o günleri birebir yaşamış olan Âsaf Gökbel, şu şekilde ifade edecektir:

Ateşkes (Mondros) sıralarında bunların (efe ve zeybekler) çoğu hükümetten aldıkları güvence üzerine zeybeklikten vazgeçerek köylerine indiler. Ne olur ne olmaz korkusuyla silâhlarını bırakmadılar. Onların deneylerine ve yargılarına göre: “Osmanlı'ya güven olmazdı, Osmanlı tavşanı arabayla avlardı.” Hükümet söz verse bile onun adamları ansızın bastırır, adamı bağlayıverirlerdi. Sonra ayıkla pirincin taşını. Korkulu rüya görmektense uyanık yatmak daha hayırlı değil miydi?¹⁰⁴

Hükümete güvenin hiç bulunmadığı bu ortamda, subayların efelerin güvenini kazanmada oldukça zorlanacakları da anlaşılmaktadır. Ancak, hükümetten kötülük gelmeyeceğine kanaat getirdikten sonra, efeler mücadele için girişimde bulunmuşlardır. Efelerin katılımı şu gibi sebeplerle milli direnişe karşı önem arz etmiştir: “Vatandaşları silâh başına çağırmak için heveslerini arttırmak yönünden popüler kimseler bulunması gerekti. Nitekim sözü geçen silahına güvenen Yörük Ali ve Kılıoğlu Hüseyin Efeler gibi eşkiyalıkta ünlenmiş kimselerden olması gerekirdi.”¹⁰⁵

İzmir'in Yunan istilâsına uğramasından bir hafta sonra, Yörük Ali ve Kılıoğlu Hüseyin Efe arkadaşlarıyla Yağcılar Köyü'ne geldi. Çünkü; “Memleket

¹⁰³ A.H. Avcı, **a.g.e.**, s.394.

¹⁰⁴ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.51.

¹⁰⁵ Sadettin Demirayak, **Kuvâ-yı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu**, Tuna Ofset Matbaacılık, Aydın, Temmuz 2007, s.37.

düşman eline geçmiş, devletin gücü kalmamıştı. Kişisel haklardan söz edilecek zaman değildi. Dağlarda amaçsız gezmenin anlamı yoktur. Askerler kıtalarından, jandarmalar görevlerinden kaçıyorlar. Şehirler ve kasabalarda güvenliği sağlayacak kuvveti bırak, tutuk evlerinin kapılarını bekleyecek nöbetçi bile bulunamıyor. Çine’de Kaymakam Kâmil Bey, kasaba ileri gelenlerinin yardımıyla Müslüman ve Rumlardan oluşturulan devriye kolları ile kasabanın güvenliğini sağlamaya çalışıyor. Bu karmaşık durum içinde kendilerini hükümetten zarar gelmesinin olanaksız olduğunu anlayan Yörük Ali ve Kılıhoğlu dağdan iniyorlar.”¹⁰⁶

O dönem Aydın halkının sevip, son derece saygı duyduğu, efelerin sözüne ve verdiği karara koşulsuzca itaat edecek olan halk, efelerin mücadeleye katılmayı kabul etmesiyle farklı bir boyut kazanmış oldu.

2. 2. Zeybek ve Efelerin Ortaya Çıkışı ve Önemli Şahsiyetler

2. 2. 1. Yörük Ali Efe

Aydın Bölgesi’nin Yunanlılar’a karşı verdiği mücadelede, en etkin ve en önemli isimlerden biri olan Yörük Ali Efe, “Sultanhisar’ın Kavaklı Köyü’nden olup, Sarı Tekeli Yörük Aşiretindendir. Annesi Fatma Kadın, Atmaca Aşireti’nden olup, babası Yörük Abdi’dir.”¹⁰⁷

O dönemi birebir yaşamış olan Asaf Gökbel, Yörük Ali’yi şu cümlelerle tasvir etmiştir;

1312 doğumludur. Orta boylu, kumral, balıketli, ablak çehreli, arslan gibi bir delikanlı. Türk ırkının güzel ve emsalsiz hususiyetleri onda bol bol var. Tam bir erkek güzeldir.¹⁰⁸

Zor bir çocukluk dönemi geçiren Yörük Ali, zeybek olma fikrine, askere

¹⁰⁶ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.55.

¹⁰⁷ **A.g.e.**, s.51; A. Munis Armağan, **Bozmemenderes’ten Bozdağlar’a Kuvâ-yı Milliye**, Bilkar Bilge Karınca Matbaacılık, İzmir, Aralık-2005, s.142.

¹⁰⁸ Asaf Gökbel (2), **Milli Mücadele’de Aydın**, Coşkun Matbaası, Aydın, 1964, s.62.

gittiğinde zor askerlik şartlarını görüp yaşamasıyla karar verecek ve böylelikle zeybeklik yolunda ilk adımını bu şekilde atmış olacaktır. Asaf Gökbel bu süreci şu şekilde anlatmaktadır:

Zorunlu askerlik görevini yapmak için yaşdaşlarıyla birlikte silâh altına alınarak İzmir’de depo alayına gönderilen Ali, bir zaman eğitim gördükten sonra cephelerden birine sevk edilecektir. Çanakkale Savaşı bitmiş, Kafkas Cephesi’nde yeni bir savaş başlamıştır. Şiddetli bir Rus baskısı vardır. Durum çok kötüdür. Tifüs hastalığı salgın haldedir. Konaklama ve erişim kuruluşumuz bozuktur. Askerin ihtiyaçları karşılanamamaktadır. İster doğru, ister yanlış, bu moral bozucu haberler buralara kadar gelmekte, eğitim yerlerindeki acemi askerleri de korkutmaktadır. Bir faydası olmayacaksa, devlete ve millete hizmet vermeyecekse, oralarda sönüp gitmeye ne gerek vardı? Depo alayından her gün koğuştaki yatakları temizlemek ve güneşletmek işinden ötürü bir Ermeni subayından haksız yere tokat yedi. Kaçma kararını hemen gerçekleştirdi. Amacı bir zeybek çetesine katılıp kızan olmaktı. Köyde kalırsa barınamayacağını, jandarmaların yaka paça tutup askere göndereceklerini biliyordu.¹⁰⁹

Böylece Yörük Ali Efe, dağlarda önce Yanık Halil İbrahim Efe’nin, daha sonra da Alanyalı Molla Ahmet’in kızanı olmuştur. Alanyalı Molla Ahmet’in, Yörük Ali’deki üstün yeteneği kısa zamanda fark etmesiyle, diğer kızanlara göre, Alanyalı tarafından değeri daha da hissedilir hale gelmişti. “Efesi, Molla Ahmet’in jandarmalar tarafından öldürülmesinden sonra “Efe”liğe geçen Yörük Ali Efe “Çetelik” yaparken, Milli Mücadelenin başlamasıyla birlikte Kurtuluş Savaşına katılmıştır.”¹¹⁰

Yörük Ali Efe’nin Kurtuluş Savaşı için söylediği şu cümleler günümüzde değerli bir miras olarak yaşamakla birlikte, Türk milletinin o dönemki birlik ve beraberliğini, tek vücut olarak düşmanla mücadele edişinin çok iyi bir ifadesidir.

“Bazı kimseler savaş zamanında yapılan işlerin birçoğunu bana ve başkalarına malederler. Bu yanlıştır. Bir kişinin, beş kişinin böyle büyük davalarda ne ehemmiyeti olur ki. Gönünde vatan muhabbeti taşıyan her vatansever o günlerde bizim gibi düşünmüş, bizim gibi duymuş, ondan sonra da bizimle beraber olmuştur. Milli mücadelede aslan payını kendine ayırmakta hata vardır. Bir elin şamatası olur mu ki ?”¹¹¹

¹⁰⁹ Gökbel (1), a.g.e., s.51-52.

¹¹⁰ Armağan, a.g.e., s.142.

¹¹¹ A.g.e., s.143.

Yörük Ali Efe¹¹²

Yörük Ali Efe Milli Mücadele’de düşmana karşı en etkili olan efelerden olmakla birlikte yiğitliğini ve halkın gözündeki önemini, hakkında yakılan türkülerden de anlayabiliriz.

Şu Dalma’dan geçtin mi, Soğuk sular içtin mi Efelerin içinde, Yörük de Ali’yi seçtin mi Hey gidinin efesi, Efesi, efelerin efesi. Şu Dalmanın çeşmesi, Ne hoş olur içmesi, Yörük de Ali’yi sorarsan, Efelerin seçmesi, Hey gidinin efesi,	Efesi, efelerin efesi. Cepkenimin kolları, Parıldıyor pulları, Yörük de Ali geliyor, Açıl Aydın yolları. Hey gidinin efesi, Efesi, efelerin efesi. ¹¹³
---	---

2.2.2 Kılhoğlu Hüseyin Efe

Kılhoğlu Hüseyin, 1312 (1896 ya da 1897) yılında doğmuştur.¹¹⁴ İki kız, dördü erkek olmak üzere altı kardeştirler. “Çine’nin Tatarmemişler Köyü’nden olan Hüseyin Efe’nin babası Bekiroğlu Hüseyin, anası ise Çine’nin Yağcılar Köyü’nden Fadime’dir.”¹¹⁵

Kılhoğlu Hüseyin Efe çabuk kızan, alınan, sinirlenen bir kişiliğe sahipti. Haksızlığa hiç gelemmez, hemen öfkelenir kalkardı. Çok konuşmayı sevmez, sözü uzatmaz “ben diyeceğimi dedim, söyleyeceğimi söyledim” der, sözünü kısa keser, gereksiz konuşmayı sevmezdi. Efeleri tanıyanların genel yargısı “efeler içinde en cesur, en gözü kara ve en iyi atıcı olanı Kılhoğlu Hüseyin’di”, biçimindedir. Hüseyin Efe; uzun boylu, (1.90 dolaylarında) kumral, buğday tenli, bıyıklı, oldukça yakışıklı bir zeybektir. Görenlerin anlattığına göre,

¹¹² Akdoğu, a.g.e., s.247.

¹¹³ İsmet Nadir Atasoy, **Türkü Dostlar Sitesi (Aydın Yöresel Türküleri)**, http://www.turkuler.com/sozler/turku_su_dalmadan_gectin_mi.html, 16.12.2010; “Türkü adı: Şu Dalama’dan geçtin mi, Aydın/Nazilli Yöre Ekibi-Muzaffer Sarısözen, Bkz. http://www.turkuler.com/sozler/turku_su_dalmadan_gectin_mi.html.

¹¹⁴ Ahmet Zeki Muslu, “Kılhoğlu Hüseyin Efe Üzerine Kısa Bir Yorum”, **Çine Kuvayı Milliye Müzesi Açılışı ve “Kurtuluş Savaşı ve Çine” Panelleri**, Ed. Günver Güneş, Arif A. Uyguç, y.y., Ocak, 2009, s.141.

¹¹⁵ Armağan, a.g.e., s.174.

kendisine cepken çok yakıştırmış. Kendine özgü bir yürüyüşü olduğu, dirseklerini kalça hizasında tutarak ve kollarını iki yana sallayarak yürüdüğü, yetmiş zeybek içersinde yürüyüşünden tanındığından söz ederler.¹¹⁶

Kılıhoğlu Hüseyin Efe'yi, Asaf Gökbel ise şu şekilde tasvir etmiştir; “İnce yapılı, buğday renginde, ele avuca sığmaz, cesaretli bir gençti.”¹¹⁷

Kılıhoğlu Hüseyin Efe oldukça sert karakterli, acımasız, kinci bir kişiliğe sahiptir. Kendisine karşı yapılan bir kötülüğü, kallesliği asla bağışlamazdı. Kendisine yapılan kötülüğün, kallesliğin öcünü ne yapar, eder mutlaka alırdı.¹¹⁸

Kılıhoğlu'nun bu karakteristik yapısı, her daim ön plana çıkmış, “Ulusal mücadeleye ilk katılanlardan biri, işgal ordusuna karşı ilk kurşunu sıkan kişi ve Osmanlı'ya karşı kurulan yeni Türk devletinin temeline ilk harcı koyan yurtseverlerden biri”¹¹⁹ olmasına rağmen adı hep eşkiya olarak anılmıştır. Bu da dönemin aslî kahramanlarından biri olan Kılıhoğlu Hüseyin Efe'ye yapılan büyük haksızlıktır.

“O da Yörük Ali gibi bir Yörük aşiretindendir. Askere gitmeden önce köyünde keçi çobanıydı. Sonra asker kaçağı oldu.”¹²⁰ Yörük Ali ile aynı kaderi paylaşan Kılıhoğlu, Alanyalı Molla Ahmet'in Çete'sinde tanışmış ve çok iyi arkadaş olmuşlardır. Kılıhoğlu, “Kuvâ-yı Milliye sürecinde Yörük Ali Efe ile birlikte hareket etmiş ve Yörük Ali Efe'nin bulunduğu tüm cephe savaşlarına katılmıştır.”¹²¹

¹¹⁶ Muslu, **a.g.m.**, s.153.

¹¹⁷ Gökbel, **a.g.e.**, s.52.

¹¹⁸ Muslu, **a.g.m.**, s.156.

¹¹⁹ **A.g.m.**, s.142.

¹²⁰ Gökbel, **a.g.e.**, s.52.

¹²¹ Armağan, **a.g.e.**, s.174.

Kılhoğlu Hüseyin Efe

Kılhoğlu Hüseyin Efe, özellikle Bolu ve çevresindeki iç ayaklanmaların bastırılmasında oldukça etkili olmuştur.

Kerim Özbekler'in belirttiğine göre, işgal günleri içinde Kılhoğlu "yirmiyedi namuslu kadını kaçırap ırzına" geçtiği, "Yenipazar, Çine ve Kiroba bölgesini haraca kestiği", ve son günlerde "Çine Kaymakamının ayağını kırdığı" dolayısıyla, zeybeklik töresine uymadığı için, Cephe Komutanlığı'nın da isteği üzerine Bozdoğan'da zeybekleriyle birlikte verdiği bir yemek ziyafeti sırasında Demirci Mehmet Efe tarafından ortadan kaldırılmıştı.¹²²

Bölgede dönemin önemli efelerine türkü yakılmıştır. Kılhoğlu Hüseyin Efe için yakılan türkülerden birisi, Çine'de Kuva-yı Milliye hareketinin başladığı günlerde yakılır. Türkünün ilk dörtlüğü şöyledir;

"Yanıkhan'ın içinde
Yetmiş zeybek yanında
Hüseyin Efem yürüdü
Mavzerleri boynunda"¹²³

¹²² Ersal Yavi, **Efeler/Kökenleri, Eylemleri, Töreleri, Dansları, Giysileri**, Aydın Valiliği İl Özel İdaresi, Aydın, 1991, s. 122; Aktaran: Akdoğu, **a.g.e.**, s.278.

¹²³ Muslu, **a.g.m.**, s.144.

İkinci türkü ise; Kılıhoğlu Hüseyin Efe'nin Bozdoğan'da öldürülmesi sonrası köylü bir kadın tarafından yakılan ağıttır.

“Çine Çayı'nın köprüsü
Tesphtendir örtüsü
Hüseyin Efe'mi vuranda
Yok mu hiç Allah korkusu”¹²⁴

2.2.3 Demirci Mehmet Efe

1880 yılında Nazilli'nin Pirlibey Köyü'nde doğan Demirci Mehmet Efe, demirci bir aileden gelmiş olması sebebiyle Demirci lakabıyla anılmıştır. “Adına; “Demircioğlu üç mezarı doldurdu” gibi türküler yakılan ve halka mal olmuş iken, özellikle Denizli olayı ile gözden düşen Demirci Mehmet Efe, Kuvâ-yı Milliye'nin en dramatik efelerindendir.”¹²⁵

Mehmet bir ara medreseye gönderilmiş, fakat devam etmemiş, sadece okumasını öğrenebilmişti. Yazmayı bilmiyordu. Askerlik görevini İzmir'de 5. Depo Alayında yaparken Ermeni Yüzbaşı Mıgırdıç'dan dayak yiyince firar etti ve dağa çıktı. Ödemişli Gökdeli Efenin çetesine girdi. Bir müddet sonra da kendisi bir çete kurarak etrafta süratle tanındı. Çünkü Demirci Mehmet Efe fevkalade cesaretli, acımasız, çok kurnaz ve zeki idi. Demirci, çeteliği sırasında birçok kaza ve nahiye merkezlerini basmış, hapishanelerden adam kaçırmıştır. Demirci Mehmet Efe, İzmir'in işgalinden sonra Temmuz 1919 başlarına kadar eşkiyalığa devam etti.¹²⁶

¹²⁴ Muslu, **a.g.m.**, s.144.

¹²⁵ Bkz. Armağan, **a.g.e.**, s.126.

¹²⁶ Buğdaycı, **a.g.e.**, s.62.

Demirci Mehmet Efe¹²⁷

Demirci Mehmet Efe'nin, Kuvâ-yı Milliye hareketine önemli katkıları olduğu gibi, sert ve çabuk sinirlenen yapısı gereği ve özellikle Yörük Ali Efe'ye karşı giriştiği üstünlük mücadelesi bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. İleriki bölümlerde bu duruma değinilecektir.

Düşmanla mücadele devam ederken yurt içinde çıkan iç isyanların bastırılmasında özellikle etkili olmuştur. İç isyanların bastırılmasında, efelerden yararlanma fikri Atatürk'e aittir. "Mustafa Kemal ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından istenen ve isteğe karşın Aydın ve Muğla Havalisi Kuvâ-yı Milliye Komutanı Demirci Mehmet Efe tarafından görevlendirilen efeler, Adapazarı, Mudurnu, Konya, Düzce, Hendek, Bolu gibi kentlerdeki iç ayaklanmalarda Kuvâ-yı Milliye adına önemli işlevler üstlenmişlerdir."¹²⁸

Atatürk'ün, Bolu- Düzce isyanının bastırılmasından sonra Demirci Mehmet Efe'ye gönderdiği teşekkür mahiyetli mektubu:

"Kahraman efelerinizi size gönderiyorum. Aydın'ın bu doğru özlü ve fedâkar evlâtları Bolu-Düzce yöresinde memleketimizi düşmanların esaretine düşürmeye çalışan hainleri pek kahramanca, fedakârane ortadan kaldırdılar ve vatanımıza büyük hizmet yaptılar. Allah iki cihanda aziz etsin!"¹²⁹

Demirci Mehmet Efe'nin 15 Ekim 1920 tarihinde Atatürk'e gönderdiği, Konya Delibaş isyanını bastırmak üzere Albay Şefik (Aker) Bey'le beraber isyan bölgesine hareketini bildiren telgrafı:

"Yüce emrinizi saygı ile andım. Şükranlarımı arz ederim. Bütün mücahit arkadaşlarım ellerinizden öperler. Millî maksatlar için çalışan

¹²⁷ Ateş, **a.g.e.**, s.96.

¹²⁸ Bkz. Armağan, **a.g.e.**, s.189.

¹²⁹ Özkaynak, **a.g.e.**, s.178, Kocatürk, **a.g.e.**, s.222.

mücahitlerin önderi, en sadık hizmet edeni olduğumu teyiden arz ederim.”¹³⁰

Atatürk’ün Demirci Mehmet Efe’nin 15 Ekim 1920 tarihli telgrafına cevabı:

“Hissiyatınıza teşekkür ve milletimizin birliğini amaç edinen bugünkü vatanî çalışmalarınızda başarılar diler, bütün arkadaşlara selâm ederim.”¹³¹

Bu yazışmalardan da anlaşılacağı üzere ve bizzat Mustafa Kemal’le iletişim halinde olmanın verdiği ayrıcalıkla olsa gerek Demirci Mehmet Efe, tek lider ve üst olarak Mustafa Kemal’i görecektir, düşmanla mücadele halinde olup iş birliği yaptığı diğer komutanlara bir kardeş, misafir olarak davranacak onları kendisinden üstün görmeyecektir.

Tezimizde özellikle bahsettiğimiz bu üç efenin ismi çok geçeceği için bizzat kendilerini kısa cümlelerle tanıtmakta yarar gördük. Bu ismi geçen efeler haricinde milli mücadeleye katkı sağlayan pek çok efe vardır. Bu isimlerden bazıları: Durmuş Ali Efe; Tire ve Aydın Bölgesi’nde, Danişmentli İsmail Efe; Büyük Menderes Havzası’nın önemli efelerinden olup, Bolu- Düzce ayaklanmasının bastırılmasında etkili olan efelerdendir. Dokuzun Mehmet Efe; Nazilli ve civarında, Tekeli İsmail Efe; Tire ve Aydın bölgesinde etkili olmuş efelerdendir. Yine Aydın dağlarında yörede ün yapan efeler arasında; Kozalaklı Mehmet Efe, Sancaktarın Ali Efe, Mesutlarlı Mestan Efe, Dokuzun Hasan Hüseyin Efe vardır.

2. 3. Atatürk’e Göre Milli Mücadelenin Amacı ve Stratejisi ve Efelerin Yeri

20. yüzyıla girildiği zaman, “Milliyetçilik ve Ulusal Egemenlik” düşüncesi yaygın bir uygulama alanı bulmuş; 19. yüzyılda gelişen milliyetçilik düşüncesi bağımsız milli devletlerin doğmaya başlamasına neden olmuştur. Çünkü milliyetçilik düşüncesi, milletlere “tam bağımsız” yaşama hakkını sağlıyordu. Ulusal Egemenlik ise; 1789 Fransız İhtilâli ile kabul görmeye başlamıştı ve çağdaş devletler için bu iki

¹³⁰ Aydınel, a.g.e., s.366, Kocatürk, a.g.e., s.234.

¹³¹ Aydınel, a.g.e., s.366, Kocatürk, a.g.e., s.234.

düşünce çok önemli bir yere sahipti. Ülkeler arasında çıkan savaşların temeli bu iki düşünceye dayanıyordu.

20. yüzyılda dünya ülkelerinin temelini bu iki düşünce oluştururken, bir döneme damgasını vurmuş olan Büyük Osmanlı Devleti'nin durumunu Kâmil Erdeha şu cümleleriyle anlatmaktadır:

Bu duruma göre Osmanlı Devleti ömrünü tamamlamış, çağ dışı bir devlettir. Bağımsız olmayan ve ulusal egemenliğe dayanmayan bir devlet yönetimi altında yaşayan Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine çıkma şansı hiç yoktu. Çünkü bu yolda atılacak her adım, ya emperyalist devletlerin ya da saltanat idaresinin çıkarlarıyla çatışıyordu, örneğin, kapitülasyonların kaldırılması kararı gibi.¹³²

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bu çıkmazı, Dünya'nın benimsediği düşünce yapısının gerisinde kaldığını yaşayarak fark eden aydınlar vardı ve bu durumu gerçekleştirme cesaretini bulup, amaç haline dönüştüren kişi Mustafa Kemal olacaktı. Bu amaç; “Osmanlı Devletini yıkmak ve çağımıza uygun yeni bir Türk Devleti kurmak. Ulusal egemenliğe dayalı (hâkimiyet-i milliyeye müstenit), tam bağımsız (bilâkaydüşart müstakil) yeni bir Türk Devleti.”¹³³

Amaç; Osmanlı Devletini zor kullanarak yıkmak ve yerine yeni bir Türk Devleti kurmak olduğuna göre, Millî Mücadele bir “İhtilâl”, bir “devrim”dir. Bu devrim, millî güçlere dayanılarak ve millî bir devlet kurma amacına yönelmiş olarak yapıldığı için, bir “millî” mücadeledir.¹³⁴

Mustafa Kemal; 28 Aralık 1919'da da Milli Mücadele'nin amacını; Ziraat Mektebi salonunda, Ankara halkına yaptığı uzun konuşmasında şu şekilde belirtmiştir:

“Efendiler! Millî örgütümüzün bugün izlediği amaç, vatanın parçalanmaktan ve milletin esaretten kurtarılmasına yöneliktir!”¹³⁵ demiştir.

Mustafa Kemal, henüz yurt düşman askerlerinden kurtulmadan kafasında, kuracağı ve şekillendireceği ülkenin şablonunu çıkartmıştı. Ancak bu düşüncelerini ne

¹³² Kâmil Erdeha, **Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s.29.

¹³³ **A.g.e.**, s.29.

¹³⁴ Erdeha, **a.g.e.**, s.30.

¹³⁵ Nutuk, c.1, s.357, Nutuk, c.3, Vesikalar, 1960, s.1178, İslâm Ansiklopedisi, Atatürk Maddesi, 10.Cüz, 1960, s.741, Atatürk Söylev ve Demeçleri II, 1959, s.4-15; Aktaran: Kocatürk, **a.g.e.**, s.186.

dönemin padişahına ne en yakın arkadaşlarına ne halka ne de orduya sezdirmemesi gerekiyordu. Bunun nedenini Zeki Çevik şu cümlelerle anlatmaktadır:

Topyekün bir ihtilâl hazır olmayan halkı ve orduyu buna hazırlamak gerekiyordu. Ancak, Mustafa Kemal Paşa o dönemde “ihtilâl” kelimesini telaffuzdan bile kaçınmıştır. 1927’de bile bu hareketten “isyan” kelimesini kullanarak söz eder. Osmanlı Devleti’nin, padişahının, hükümetinin ve bağımsızlığının hiçbir mânâsı kalmadığını belirttikten sonra: “Osmanlı Hükümetine, Osmanlı Padişahına ve Müslümanların halifesine isyan etmek ve bütün milleti ve orduyu isyan ettirmek lâzım geliyordu.”¹³⁶ diyor. Rus İhtilâli’nden dolayı (Türkiye’de niteliği henüz anlaşılmadığından) bu kelimeyi kullanmadığını sanıyoruz. İlk defa bu kelimeyi 29 Mayıs 1919’da Kazım Karabekir’e çektiği bir telgrafta “İstiklâl Mücadelesi” anlamında kullanmıştır.¹³⁷

Mustafa Kemal, çağ dışı kalmış olan Osmanlı Devleti’ni yıkıp, temeli “Ulusal Egemenliğe” dayanan yeni bir Türk Devleti kurma düşüncesini kafasında oluşturmuş ancak milli önderlik plânını uygularken, çok önemli bir özelliği bu planların düşünceden öte, gerçek olmasında büyük rol oynamıştır. Zeki Çevik, bu durumu şu cümlelerle anlatmaktadır:

O bütün olumsuzluklara karşılık, yeni bir Türk Devleti kurmuş büyük bir inkılâpçı olması yanında, aynı zamanda, nihaî fikirlerini en yakın arkadaşlarından bile gizlemesini bilen usta bir diplomat idi.¹³⁸ Meselâ, 16 Mart 1920’deki meydan okuyuşuna kadar İngilizlere açıkça bir düşmanlık göstermekten sakınmış, ayrıca halkın ve ordunun hilâfet makamına bağlılığını bildiğinden TBMM’nin saltanatı kaldırmasına kadar (1 Kasım 1922) padişah ile bozuşmaktan kaçınmıştır. Bunu Nutuk’ta açıkça belirtir: “O halde kurtuluş çaresi ararken iki şey söz konusu olmayacaktı. Bir defa İtilâf Devletleri’ne karşı düşmanca tavır alınmayacaktı ve halifeye canla, başla bağlı ve sadık kalmak temel şart olacaktı.”¹³⁹

24 Eylül 1919’da, Milli Mücadele ve Kuvâ-yı Milliye’nin amaçları hakkında Mustafa Kemal, General Harbord’a şu yazıyı göndermiştir:

“...Eğer memleketimiz yabancıların entrika ve müdahalelerinin kâbusundan kurtarılırsa ve memleketin meseleleri, milli irade ve arzulara hürmet eden muktedir bir hükûmet tarafından idare edilirse, memleketin bütün dünya için, memnuniyet kaynağı olacak bir duruma

¹³⁶ Nutuk, c.1, s.18; Aktaran: Zeki Çevik, **Milli Mücadele’de “Müdafaa-i Hukuk’tan Halk Fırkası’na” Geçiş (1918-1923)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık, Ankara, 2002, s.183.

¹³⁷ Çevik, **a.g.e.**, s.183-184.

¹³⁸ Suna Kili, **Atatürk Devrimi**, s.226; Aktaran: Çevik, **a.g.e.**, s.185.

¹³⁹ **Nutuk**, c.1, s.15; Aktaran: Çevik, **a.g.e.**, s.185.

geleceğine dair en kesin teminatları verebiliriz.”¹⁴⁰

Mustafa Kemal’in General Harbord’a gönderdiği bu yazısında, yurdun henüz düşman kuvvetlerinden kurtulmadığı halde, Mustafa Kemal’in yeni kuracağı ülkenin plânlarını çoktan yapmış olduğunun güzel bir kanıtı niteliğindedir. Mustafa Kemal gelecek için kendi kendine ve hiç kimseye sezdirip, anlatmadan geleceğin Türkiye’sinin plânlarını yapıyordu çünkü Milli Mücadele’yle bütün İtilâf Devletleri’nin güçlü ordularının Türk topraklarında barındırılmayacağını çok iyi biliyordu.

Mustafa Kemal, Milli Mücadele’nin stratejisini ise şu şekilde belirlemiştir:

Bu stratejinin ana çizgilerini, Ankara’ya gelişinden (27 Aralık 1919) kısa bir süre sonra eşrafa verdiği bir konferansta açık seçik belirtmiştir.¹⁴¹ Özetle şöyledir:

Bir millî mücadele, bir ulusal kurtuluş savaşı, bir ihtilâl yapabilmek için örgütlemeye gitmek baş koşuldur. Örgütlemenin “temel”den yani halk tabakasından başlayarak “çatı” ya yani üst yöneticilere doğru gitmesi, sağlam olma bakımından gerekli ve çok yararlıdır. Ancak dünyadaki halk tabakaları, millî mücadelenin gerektirdiği düşün düzeyine ulaşamamışlardır. Eğer ulaşıydılar, tutsak ulus kalmazdı. Onun için, zorunlu olarak, bu örgütlenme “çatıdan temele” doğru yapıma yoluna gidilmiştir.¹⁴²

Mustafa Kemal’e göre Milli Mücadele stratejisinin diğer en önemli noktası ise şudur:

Millî Mücadele, millî olan toplumsal güçlerle gayri millî olan emperyalist güçler arasında yapılacak bir savaştır. Millî güçler böyle bir savaş için henüz hazır değildir. Fakat emperyalist güçler, yıllardır yapılan bilinçlendirme çabalarının sonucu olarak, Millî Mücadeleyi ezmeye tüm olarak hazırdırlar. Bu durumda yapılacak iş, Millî Mücadeleye başlarken, emperyalist güçlerin tümünü karşıya almamaktır. Aksi takdirde, birleşmiş emperyalist güçler karşısında, Atatürk’ün dediği gibi daha işin başında, başarısızlığa uğramak kaçınılmaz olur. Bundan dolayı şu temel kural uygulanacaktır:

Millî Mücadeleci cephe, ancak yenilgiye uğratabileceği bir emperyalist gücü karşısına alacaktır. Atatürk bu kuralı şöyle formüle etmiştir: “*Uygulamayı evrelere ayırmak ve adım adım ilerleyerek amaca*

¹⁴⁰ **Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV**, 1964, s.74-84, Tevetoğlu, **a.g.e.**, c.4, s.593-603, Seçil Akgün, **General Harbord’un Anadolu Gezisi ve Ermeni Meselesine Dair Raporu**, 1981, s.164-177; Aktaran: Kocatürk, **a.g.e.**, s.163.

¹⁴¹ **Nutuk**, Vesika, 220; Aktaran: Erdeha, **a.g.e.**, s.32.

¹⁴² Erdeha, **a.g.e.**, s.32.

varmak”.¹⁴³

Ayrıca, Mustafa Kemal’in, batı zihniyetini ve tavrını iyi tanıdığını ve dolayısıyla stratejik bir yaklaşım uyguladığını görmekteyiz. “Onun mücadele esnasında takip ettiği politika, mücadelenin kazanılmasında önemli rol oynamıştır. O İtilâf Devletleri’nin zaafalarını iyi tespit ederek ve görerek onları birbirine karşı kullanmayı bilmiştir. Bu, mücadelenin kolaylaşmasını sağlamıştır. Teslimiyet yok, ama fırsatları değerlendirme var. Hiç kimsenin beklemediği ve inanmadığı davayı, zaferle taçlandırmayı çok iyi başarmış, başta Yunanlılar olmak üzere bütün düşmanları yurttan atmıştır. Bir taraftan barış görüşmeleri yaparken, diğer taraftan Türk askerini gerekli gördüğü yerlere yerleştirip, düşmana karşı yaptırım gücünü arttırmıştır.”¹⁴⁴

Mustafa Kemal’in Milli Mücadele plânını gerçekleştirebilmek için ayrıca iki ana hedefi vardır. Bunlar; “hareketi halka mâl etmek ve önderliğe seçimle gelmek”.¹⁴⁵

Zeki Çevik, Mustafa Kemal’in Milli Mücadele plânlarını şu cümlelerle anlatmaktadır:

Millî hareketi halka mâl edebilmek amacıyla, plânına göre ilk yapılacak olan ordu desteğini sağlamaktı. Kendi ifadesiyle “ilk iş olmak üzere, bütün ordu ile temasa geçmek lâzımdı.”¹⁴⁶ Bunu yaparken de birçok ayrıntı ve alternatifi iyi hesap etmiştir. Bir kere orduya dayanarak hedefe ulaşmak en kestirme ve kolay yoldu. Ancak, bunun da sakıncaları çoktu. Bu yol tehlikeli idi ve sonuçta bir cunta yönetimi getirirdi. Kaldı ki, 1. Dünya Savaşı’ndan çıkmış olan bu ordu yorgun, dağınık ve güçsüzdü. Mütarekeye göre de terhisi öngörülüyor ve bu uygulama sürüyordu. Diğer yandan, halkın gözünde itibarını kaybetmişti. Bir başka sakınca da subayların bir kısmı ordunun politize edilmesine karşı olmalarıydı. Mustafa Kemal Paşa, içte ve dışta hareketi, bir ordu isyanı gibi göstermeden, gerek dış aleme, gerekse padişah ve hükümetlere bunu bir halk hareketi olarak tanıtacaktı. Arka plânda da, saydığımız sakıncaları ortadan kaldırarak, önce orduyu toparlaması gerekiyordu.

Plânın ikinci unsuru ise seçimle halkın önderi olmak idi. Böylece işi kolaylaşacak, hem komutan arkadaşları arasında önderliği pekişecek, hem de ordu arkasında olarak içeride ve dışarıda prestiji artacaktı. Yani,

¹⁴³ Atatürk, **Söylev**, c.1, s.11; Aktaran: Erdeha, **a.g.e.**, s.32.

¹⁴⁴ Çalık, **a.g.e.**, s.66-67.

¹⁴⁵ S. Selek, **a.g.e.**, s.249; Aktaran: Çevik, **a.g.e.**, s.180.

¹⁴⁶ Nutuk, c.1, s.20; Aktaran: Çevik, **a.g.e.**, s.180.

arkasındaki iki gücü halk ve orduyu dengeli bir şekilde tutacaktı.¹⁴⁷

Mustafa Kemal, görüldüğü gibi Milli Mücadele'deki amaç ve stratejilerinde son derece temkinli davranıp, hedeflediği yolda başarıya ulaşmıştır. Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı çok büyük mücadeleler veren Kuvâ-yı Milliye güçleri için, Sivas Kongresi'ne gelen Denizli delegelerine hitaben şu cümleleri sarf etmiştir: “*İstanbul'da, şurada, burada mitingler yapıldı, devletlere Yunan işgali protesto edildi, fakat sizin Aydın Kuvâ-yı Milliye Cephesi'nde patlattığınız silâhların sesleri Versay Sarayı'nı çınlattı.*”¹⁴⁸ demiştir.

Mustafa Kemal, Kuvâ-yı Milliye'nin asıl unsurunu teşkil eden efelerle ilişkilerini her daim yakın tutmuş ve onlarla daha önce de bahsettiğimiz birebir diyaloglarda bulunmuştur. Efeler arasındaki bir takım gerginliklerde orta yol bulma yoluna giderek, örgütlenme içinde ikilik çıkmasına engel olmaya çalışmıştır. Çünkü; Kuvâ-yı Milliye içinde yaşanan ikiliğin, düşmana karşı verilen mücadelede başarısızlığı getireceğini biliyordu. Zaten; düşmanın büyük ve güçlü ordusuna karşı, Kuvâ-yı Milliye örgütü içinde, düşmana kendi olanaksızlıklarıyla düşmana karşı koymaya çalışan bir avuç insandı. Efelerin kafalarına buyruk, hâl ve hareketleri düzenli orduya geçiş aşamasında bir takım sıkıntılar doğuracak olsa da, bu sıkıntılar aşılaraq, yaşanan gerginlikler yatışacaktır.

¹⁴⁷ Çevik, a.g.e., s.181.

¹⁴⁸ Nuri Köstüklü, **Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s.236.

III. BÖLÜM

3. Aydın ve Civarında Kuvâ-yı Milliye'nin Oluşturulması ve Efelerin Direnişe Katılmaları

3. 1 Yunan İşgali Karşısında Aydın'da Kuvâ-yı Milliye Oluşturma Çabaları

3.1.1 Kuvâ-yı Milliye kavramının açıklanması

“Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk ülkesi dört bir yandan tehdit altında bulunuyordu. Güneyde Fransızlar ve destekledikleri Ermeniler, doğuda yine Ermeniler, Karadeniz kıyıları, Trakya ve Batı Anadolu'da da Rumlar ve Yunanlılar.”¹⁴⁹ Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, mütarekenin 7. maddesi gereği yapılacak işgallere Osmanlı Devleti ve ordusunun karşı koyacak imkânı yoktu. “Damat Ferit Paşa'nın kanlı olaylar karşısında yararsız protestolarla yetinmesi halkı, “kendi başlarının çaresine bakmak” durumuyla karşı karşıya getirmişti.”¹⁵⁰

Kuvâ-yı Milliye'yi örgütleyenler genelde terhis edilmiş olan Osmanlı birliklerinin subayları, İzmir işgalinden sonra içerilere çekilip direnişe karar veren subaylar ile İttihât ve Terakki yönetimi döneminde tayin edilen ve milliyetçi ideolojiyi benimsemiş olan kaymakamlarla mutasarrıflar ve yönetiminde yer almış Ermeni tehciri dolayısıyla ya da savaş suçlusu olarak suçlanıp tutuklanma ihtimali bulunan yöneticilerdi.¹⁵¹

¹⁴⁹ Tuncer Baykara, **Milli Mücadele (1918-1923)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, Ağustos-1985, s.81.

¹⁵⁰ Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s.261.

¹⁵¹ Doğu Ergil, **Milli Mücadele'nin Sosyal Tarihi**, y.y., Ankara, 1981, s.88-90; “İstanbul'da büyük tutuklamalar başlamıştı. Bu sebeple subayların çoğu Anadolu'ya ordu başına gitmeyi çare olarak görmeye başladılar.” Aktaran: Adnan Sofuoğlu, “Mondros Mütarekesi Sonrası Türkiye'nin İşgaline

İzmir'in işgaliyle bir kez daha durumun farkına varan halk, kaderine o dönem siyâsi yönden nasıl sahip çıktıysa, yani cemiyetler kurup kongreler yaptıysa düşmana karşı toprağını, vatanını da kendi vereceği mücadeleyle koruyup, düşman işgalinden kurtaracaktı. İşte Kuvâ-yı Milliye'nin temelini oluşturan düşünce bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, 1920 yılının ilk günlerinde Ankara'da verdiği bir konferansta yurdun içinde bulunduğu durumu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“İzmir hâilesinden (trajedisinden) sonra idi ki, milletimiz hakikaten mütehasıs ve mütenebbih oldu ve derin uçuruma sürüklendiğini idrak etti ve onu müteâkip hukûkunu muhafazaya bizzat karar verdi.”¹⁵²

İzmir'in işgaliyle, Kuvâ-yı Milliye ruhunu ortaya çıkaran olay ise; “Hukuku Beşer Gazetesi sahibi Hasan Tahsin'in (Osman Nevrez) ilk kurşunu atmasıyla işgal kuvvetleri bayraktarı Basile Delaris ve er Jorj Papakostos'u vurunca olan olmuş, kendisi oracıkta şehit olduğu gibi, bir ateş yakarak, bir öncü olarak Kuvâ-yı Milliye duygusunu uyandırmıştır. Beraberinde şehitler çoğalmaya başlamıştır. İşgalin ilk günü şehit olan asker sayısı 187 kişiydi. Rumlar ve diğer unsurlardan 84 kişi ilk günün bilançosundaki ölü sayısıydı.”¹⁵³

Rahmi Apak, “Türk'ü tekrar silâha sarılmağa mecbur eden başlıca iki faktörden birisi, 15 Mayıs 1919 günü Yunan ordusunun İzmir'e çıkarılması, ikincisi de yerli Hristiyanların memleketi işgal eden düşman askerlerinden yüz bularak Türklerin mallarına, canlarına, şeref ve namuslarına saldırmak suretiyle yaptıkları şımarıklıklar olmuştur.” demektedir.¹⁵⁴

Bütün bu yaşanan olay ve olgular o dönem, Türk halkının yüreğinde Kuvâ-yı Milliye ruhunun kendiliğinden oluşmasına neden olmuştur. Kuvâ-yı Milliye'nin kelime itibariyle ne anlama geldiğine bakacak olursak;

Ali Haydar Avcı, Kuvâ-yı Milliye'yi şu şekilde ifade etmiştir:

Karşı Milli Direniş: Kuvâ-yı Milliye (1918-1921), Türkler Ansiklopedisi, c.15, Ed: Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.623.

¹⁵² *Söylev II*, s.11, Aktaran: Turan, *a.g.e.*, s.261.

¹⁵³ Bkz. Armağan, *a.g.e.*, s.51.

¹⁵⁴ Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, y.y., Ankara, 1957, Aktaran: Turan, *a.g.e.*, s.261.

Kuvâ-yı Milliye genel anlamda halkın bağımsız örgütlenmesi ve meydana getirdiği savunma teşkilatının adıdır. Başka bir deyimle ülkesi parçalanmış ve işgal edilmiş, ordusu dağıtılmış, yarını elinden alınmak ve sömürge haline getirilmek istenen silahsız ve savunmasız bir halkın böylesine “zor bir dönemeç”te bağımsızlık ve özgürlük için örgütlenmesine, hiçbir makam ve kişiden emir almaksızın yalnız vicdanının yol göstermesiyle silahlanmasına, bütün halkın katılımıyla milli iradenin, yönetim birimlerinin ve savunma güçlerinin oluşturulmasına Kuvâ-yı Milliye adı verilmektedir.¹⁵⁵

Ferit Erden Boray ise; Kuvâ-yı Milliye’yi şu şekilde açıklamıştır.

Kuvâ-yı Milliye denilince tarih kitaplarımız da Milli Mücadelenin iki tanımında kullanılmıştır. Birincisi, kelime anlamıyla açık olan Milli Kuvvetler ya da “Halkın Milis Kuvvetleri” olarak hatırlanır. Diğeri ise; anlam olarak çok daha geniş tutulup, zorunlu şartlar da doğan Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı’nın bir bütün olarak yorumlanması sırasında kullanıldı çoğu kez. Kuvva: Kuvvet, Milliye ise “Milli” demektir sadece.¹⁵⁶

“Kuvâ-yı Milliye konusuna yaklaşan bir araştırmacının dikkatini çeken husus, Kuvâ-yı Milliye gruplarının her hangi bir yerden ya da şahıstan emir almaksızın ortaya çıkmasıdır.”¹⁵⁷ Dolayısıyla, “Ege bölgesinde Yunanlılara karşı savaşan Kuvâ-yı Milliye gruplarının Mustafa Kemal’le siyasi ve idari bağlantıları yoktu.”¹⁵⁸ Başka bir araştırmacı da Kuvâ-yı Milliye’yi; “Kuvâ-yı Milliye galeyanı hiç bir resmi makamdan, hiç bir kumandandan emir almadan, yalnız milli vicdandan emir alan, yapıcı, kurucu bir kudret şeklindeydi.”¹⁵⁹ diyerek ifade etmiştir. Bu nedenle, “Mustafa Kemal Paşa Kuvâ-yı Milliye’yi İzmir’den başlatmıştır...”¹⁶⁰ gibi ifadelerin kesinlikle yanlış olduğunu görüyoruz. Doğrusu, “İzmir’in işgal ve işgal öncesini anlayıp daha sonra halkın kendiliğinden aralarında doğurmuş olduğu Kuvâ-yı Milliye’nin, zaman içinde başarısız hale gelmesiyle Mustafa Kemal’in devreye girip merkezden yönetimi ele aldığı şeklinde ifade edilebilir ancak.”¹⁶¹

¹⁵⁵ A. H. Avcı, **a.g.e.**, s.395.

¹⁵⁶ Boray, **a.g.e.**, s.25.

¹⁵⁷ Mehmet Kafkas, **Milli Mücadelede Öncüler 1**, Nil Yayınları, İzmir, 1991, s.16.

¹⁵⁸ B. Nuri Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk**, c.1, Ankara, 1973, s.98; Aktaran: Kafkas, **a.g.e.**, s.16.

¹⁵⁹ A. Behnan Şapolyo, **Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi**, Ankara, 1944, s.218-219 Aktaran: Kafkas, **a.g.e.**, s.16.

¹⁶⁰ Boray, **a.g.e.**, s.170.

¹⁶¹ Bkz. **a.g.e.**, s.170.

M. Şevki Yazman ise Kuvâ-yı Milliye dönemini şu cümleleriyle ifade etmiştir:

Bu devir, memleketin işgalinden rahatsız olan ve elde ordu mevcut olmadığı için sonraki işgallere mani olmak isteyen vatanperver insanların, birçok yerlerde kumandanların, subayların veya harp görmüş askerlerin hatta dağdan inmiş eski eşkiyaların başlarına toplayabildikleri gönüllülerden oluşturulmuş kıt'alar ile dış ve iç düşmanlara karşı savaştıkları zamandır.¹⁶²

Bu tarifteki, “hatta dağdan inmiş eşkiyaların” tabirinin pek uygun bir ifade olmadığı görünen bir gerçektir. Öyle ki, Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanlığının “*Efeler yolumuzu kesmeselerdi, Ankara toparlanmaya vakit bulamazdı*”¹⁶³ cümlesini kurması efe ve zeybeklerin Milli Mücadele’de ne denli önem arz ettiğini göstermektedir.

Ayrıca; işgal döneminde özellikle Batı Anadolu’ya baktığımızda, Yunan’a karşı verilecek mücadelede düşmana karşı koyacak kuvvetler için, İsmet İnönü şu açıklamada bulunmuştur: “Milli kuvvetler genelde önce halkın üzerinde söz sahibi olan unsurları ikna ederek oluşturuldu. Bilahare bunları mücadeleye kazandırdıktan sonra da bunların vasıtasıyla bütün milleti mücadeleye sevk etmek planlandı.”¹⁶⁴ Bunun sonucunda, Batı Anadolu içinde halkın hayranlığını ve sevgisini kazanmış olan efelerin bu mücadelede aktif rol almaları direnişe önemli bir etki sağlamış olacaktı. Belgelerde; “Batı Anadolu bölgesindeki ilk direniş örgütlerinin bölgedeki geleneksel bir direniş kurumunun sahibi olan, efeler ve zeybekler tarafından kurulduğunu dolayısıyla en zor günlerde oluşturulan bu Kuvâ-yı Milliye teşkilatının komutanlarını efelerin, erlerini ise önemli ölçüde zeybekler ve kızanların teşkil ettiğine,”¹⁶⁵ tanık olmaktayız.

Kuvâ-yı Milliye’yi dar ve geniş anlamıyla Yaşar Akbıyık şu cümlelerle ifade etmiştir:

Kuvâ-yı Milliye dar anlamda milis teşkilâtını yani silâhlı

¹⁶² M. Şevki Yazman, **Anadolu’nun İşgali**, Berikan Elektronik Basım Yayım, Ankara, Temmuz 2001, s.15.

¹⁶³ A. H. Avcı, **a.g.e.**, s.398.

¹⁶⁴ İsmet İnönü, **Hatıralar**, y.y., c.1, Ankara, 1985, s.179; Aktaran: Sofuoğlu, **a.g.m.**, s.623.

¹⁶⁵ Bkz. A. H. Avcı, **a.g.e.**, s.395-396.

direnış hareketini ifade etmektedir. Geniş anlamda, milli m¼cadeleyi b¼t¼nleyen, M¼dafaa-i Hukuk Cemiyetleri, Kongreler, ilk meclis ve Misak-ı Milli gibi temel uygulama ve kuruluşlardır.¹⁶⁶

Hakimiyet-i Millîye Gazetesi'nde ise, Kuvâ-yı Milliye hakkında şunlar s¼ylenmiřtir:

Kuvâ-yı Milliye'nin ne olduğunu milletin sinelerinden ve hilâfetin merkezi vahdetinden koparıp, terk ettiğimiz İzmir'de, Adana'da, Maraş'ta, Urfa'da canları, kanları, tırnaklarıyla boğuşan vatanperverlere sorunuz.¹⁶⁷

Sıtkı Aydın, Kuvâ-yı Milliye harekâtını “mahallî açıdan ve Millî Mücadele'nin b¼t¼nl¼ė¼ açısından”¹⁶⁸ iki g¼r¼ř işığında değerlendirmenin doğru olacağını belirtir. Ç¼nk¼ işgaller her b¼lėeye aynı anda yapılmamış dolayısıyla d¼řmana karşı savunma farklı zamanlarda gerçekleşmiş ve sonuçlanmıştır. Bunun yanında; “Yunan taarruzlarının şiddetlenmesi, yavaşlaması veya duraklamasına paralel olarak Kuvâ-yı Milliye harekâtında da daha fazla etkinlik veya durgunluk g¼r¼lmektedir. Kuvâ-yı Milliye'nin teşkilâatlanması, ilerlenip toparlanmasına en b¼y¼k etki yapan fakt¼r budur.”¹⁶⁹ Bu sebepten dolayı, Kuvâ-yı Milliye harekâtını 3 safhada incelemenin doğru olacağını belirtmiştir.

1. Safha: 15 Mayıs 1919 İzmir'in işgalinden 17 Temmuz 1919 Nazilli (K¼řk) cephesinin kurulmasına kadar geçen s¼re,
2. Safha: 17 Temmuz 1919'dan 22 Haziran 1920 Yunan genel taarruzuna kadar geçen s¼re,
3. Safha: 22 Haziran 1920'den 15 Kasım 1920'ye kadar geçen s¼re.¹⁷⁰

3.1.2 57. T¼men'in Çine'ye çekilmesi ve Kuvâ-yı Milliye ruhunun oluşumu

20 Mayıs 1919 tarihinde, Venizelos, İzmir'deki I. Yunan T¼meni'ne, “Aydın'ı işgal etmeyi l¼zumlu hissediyorsanız yapınız... Asayişin temini için Aydın, Manisa ve Ayvalık Sancaklarının işgal

¹⁶⁶ Akbıyık, a.g.e., s.178.

¹⁶⁷ Devrin Yazarlarının Kalemıyla Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal (Ortak Çalışma), c.1, s.241-246; Aktaran: Y¼cel Özkaya, “İzmir'in İşgali”, Milli Mücadele Tarihi Makaleler, Ed. Y¼cel Özkaya (v.d.), Ankara, 2002, s.80.

¹⁶⁸ Bkz. Aydın, a.g.e., s.77.

¹⁶⁹ A.g.e., s.77.

¹⁷⁰ A.g.e., s.77.

edilmesi gerekir.” emrini vermiştir.¹⁷¹

23 Mayıs 1919 tarihinde de Venizelos, Yunan Tümeni’ne, Kuşadası’na çıkan İtalyanların, işgal etmeleri tehlikesinden dolayı bir an evvel Aydın’ı işgal etmeleri emrini vermiştir.¹⁷²

Mondros Mütarekesi sonrası, 57. Tümen’in bağlı olduğu 21. Kolordu lağvedilir. Tümen böylece Antalya’dan Aydın’a nakledilir ve İzmir’deki Mirliya Nurettin Paşa Komutası’ndaki 17. Kolordu’ya raptedilir.¹⁷³ Tümen’in 175. Piyade Alayı Karargâhı da Aydın’dadır ve o sırada Aydın’daki tek kuvvet 175. Alay Kumandanlığı’dır.¹⁷⁴

Kuvâ-yı Milliye ifadesi Nazilli Jandarma Yüzbaşı Arap Nuri Bey tarafından Mayıs 1919 ortalarında, Nazilli Heyet-i Milliyesi’nin ilk teşkili çalışmaları sırasında kullanılmıştır. Bu heyete, “Kuvâ-yı Milliye Heyet-i Merkeziyesi” adının verilmesini teklif etmiş ancak, bu fikri ilk defa resmi bir şekilde dile getiren 57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey olmuştur.¹⁷⁵

Şefik Bey, “23 Mayıs 1919 tarihinde Harbiye Nezâreti’ne sunduğu raporda bölgedeki olayları anlattıktan sonra “Durumu islâh için Kuvâ-yı Milliye teşkilâtı vücuda getirmenin en iyi tedbir olacağı”nı önermiş”¹⁷⁶, Erkân-ı Harbiye’den Tümen’e verilen cevapta; “...Ahvâl-i mahalliyeye göre yapılması lâzım gelen işleri siz daha iyi takdir buyurursunuz,...” denilerek Komutan Albay Şefik Bey’e çok büyük yetkiler veriliyordu.¹⁷⁷

17. Kolordu Komutan Vekili Albay Sami Bey ve Albay Kâzım (Özalp) Bey’de, Albay Şefik Bey gibi Kuvâ-yı Milliye fikrindeydi. İzmir’in işgaliyle, İstanbul Hükümeti’nden umudunu kesen Kuvâ-yı Milliyeci komutanlar, sorumlu oldukları bölgede Kuvâ-yı Milliyeyi gerçekleştirmek için yoğun gayret içine girmişlerdi.

“İzmir’in işgalinden sonra Aydın’a doğru bire-elli nispetinde ilerleyen

¹⁷¹ **Türk İstiklâl Harbi**, Genel Kurmay Harp Tarihi Dairesi, c.2, Kls.1, Ankara, 1963, s.82-83; Aktaran: Turan, **a.g.e.**, s.140.

¹⁷² **A.g.e.**, s.83-84; Aktaran: Turan, **a.g.e.**, s.140.

¹⁷³ Elmacı, **a.g.m.**, s.159.

¹⁷⁴ Bkz. **A.g.m.**, s.159.

¹⁷⁵ Esin Dayı, **Nazilli Kongreleri (1919)**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1998, s.27.

¹⁷⁶ **A.g.e.**, s.27.

¹⁷⁷ Bkz. **a.g.e.**, s.28.

Yunanlılara karşı çarpışma yerini ve zamanını çok iyi bir şekilde tespit etmek gerekiyordu. Bu açıdan Aydın'daki 57. Fıkra kumandanı Albay Şefik Aker, tümenini Nazilli ve Denizli istikâmetine çekmeyi uygun görmeyerek Çine'ye çekmeye karar verdi.”¹⁷⁸ “Şefik Bey bu şekilde zayıf birlikleriyle Yunan ilerleyişine cepheden karşı koymak yerine, düşmanın yan ve gerilerini sürekli baskı altında tutacak bir konuma sahip bulunabilecek, Menteşe Livası'nın silah ve cephanelerinden de kolaylıkla yararlanabilecekti, böylece daha rahat saldırma olanağına kavuşacağı düşünülmekteydi.”¹⁷⁹ Böylelikle; Kuvâ-yı Milliye fikri ilk kez Çine'de filizlenmiştir.

Bu arada; “Yunanlılara karşı direniş düşüncesiyle yanıp tutuşan Asaf Gökbel gibi siviller 40-50 kişiyi bir araya getirerek “zeybek ruhlu” kişilerle bir araya gelip direnişe geçilmesi düşüncesindeydi.”¹⁸⁰

Her gün Çine'ye kaydırılan karargâhta; komutanlar, milli mücadele mücahidi siviller han odalarında, bahçe evlerinde ve değişik yerlerde toplanarak kurtuluş mücadelesi için çare aramaktaydılar.

3.1.3 Çine halkının Kuvâ-yı Milliye fikrine inandırılması

Milli Mücadelede halkın desteğini almak son derece önemli ve zor başarılabilir bir durumdu. Çünkü yakın zamanda yaşanan savaşlar halkın moral gücünü son derece zayıflatmıştı. “Kuvâ-yı Milliye örgütü olmayan yerlerde yeni örgütler ve yönetim organları oluşturulmaya çalışılmıştı.”¹⁸¹

Asaf Gökbel, kongrenin ortaya çıkış sürecini şu şekilde anlatmıştır:

Mayısın 30 günü yani Yağcılar Köyü'ne gidip geldiğimiz gün, Hisarbahçe'deki asırlık çınarın altında toplandık. Bu toplantıda İzmir'den kaçıp gelen Yüzbaşı Faik, Teğmen Zekâi Bey, Yedek Topçu Teğmeni Necmi, 57. Tümen Yaveri İsmail Hakkı, Yörük Ali ve Kılhoğlu Hüseyin Efeler adına arkadaşları Aksekili Hacı Abdurahman oğlu Mehmet, Yüzbaşı Çerkez Ahmet ve Giritli Mahmut Beyler vardı. İlk söz alan Yüzbaşı Faik Bey: “Yunanlılara karşı başlatacağımız

¹⁷⁸ Ganiz, **a.g.t.**, s. 69.

¹⁷⁹ Mehmet Başaran, “*Milli Mücadele’de Sivil Temelli Direniş Çine Heyet-i Milliyesi*”, **Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Ed. Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 13 Nisan 2007, s.127.

¹⁸⁰ Bkz. Başaran, **a.g.m.**, s.127.

¹⁸¹ Bkz. **A.g.m.**, s.129.

direnışte başarılı olmak ve halkı davamızda haklı olduğumuza inandırmak istiyorsak ilk önce hep beraber Mardan Dağı'nın uygun bir yerine çekilmeliyiz. Buradan çevremizdeki bütün şehir ve kasabalara mektuplar göndererek uygun olan ve sağlam diyebileceğimiz memleketin ileri gelenleriyle bir kongre düzenlemeliyiz. Bu kongrenin vereceğı kararlar doğrultusunda hareket etmeliyiz. Ancak bu şekilde milletin gözünde haklılık kazanabileceğimizi açıkladı.”¹⁸²

5 Ekim 1919 tarihinde, bu önemli yönetim organlarından biri olarak oluşturulan Çine Heyet-i Milliyesi'nde halkın güvenini ve desteğini kazanabilmek adına bir takım kararlar alınmıştır. Bunlar;

Cephede yaşamını yitirenlere mevlid okunmasıydı. Bununla birlikte gönüllü toplamak, firari askerlerin geri çevrilmesini sağlamak, gönüllülerin ailelerine harçlık vermek için iane toplamak, gönüllüleri muharebe için sevk ve idare etmek gibi görevleri üzerinde toplamaya başlamaktaydı.¹⁸³

Muğla'nın Bozüyük nahiyesinde “Hatip Süleyman Efendi” adında bir şahsın Çine yöresinde tanındığı ve sevildiğini öğrenen Şefik Aker, bu kişiyi Çine'ye getirtmiştir. Bu kişinin direniş için olumlu söylemleri ile halka mücadele azmi aşılarmaya çalışılmıştır.¹⁸⁴

Hocaların halk üzerinde çok fazla söz sahibi olduğunu bilen Şefik Aker, bu yönde elinden geleni yapmış ve Çine'de bu sayede Milli Mücadele ruhu oluşmuştur.

3.1.4 Aydın'ın işgali ve Yörük Ali Efe ile diğer efelerin Milli Mücadeleye kazandırılmaları

Takvim 27 Mayıs tarihini gösterirken Aydın'ı kötü bir sürpriz bekliyordu. Şefik Aker o dönemi şu şekilde anlatmıştır: “Yunanlılar neredeyse Aydın'a girmek üzereydi. Tüm dükkânlar kapalıydı. Şefik Bey telefon ile yeni mutasarrıf Abdurrahman Bey'i arayarak Yunan işgali sırasında olaylar yaşanacak olursa şehri topçu ateşine tutacağını bildirir.”¹⁸⁵ “İtalyan kuvvetlerinin birkaç gün önce Selçuk mevkiinden 5 kilometre güneye çekilmeleri ile yolu açık bulan Yunan kuvvetleri ilerlemiş, önceki

¹⁸² Gökbel (1), **a.g.e.**, s.113.

¹⁸³ Başaran, **a.g.m.**, s.129.

¹⁸⁴ Ganız, **a.g.t.**, s.70-71.

¹⁸⁵ M. Şefik Aker, **a.g.e.**, c.2, s.13; Aktaran: Elmacı, **a.g.m.**, s.167.

gece Germencik'i ele geçirerek 27 Mayıs tarihinde 3 koldan Aydın'a girmişlerdir.”¹⁸⁶

İşgal sırasında olay çıkmamış ancak 10 subay ile 43 erden ibaret kalmış olan 57. Tümen Karargâhı önceki gece Çine'ye çekilmiş, makineli tüfekleri götürmüştür. Fakat cephane ve silâh depoları taşınmadığından bunların kapıları açılmış, isteyen köylülere silâh ve cephane dağıtılmıştır.¹⁸⁷

Hâl böyleyken, özellikle de “halkın askerlikten nefret ettiği ve kıtadaki erlerin bile silâhları ile kaçtıkları bir dönemde”¹⁸⁸, halkı bu mücadeleye inandırmak çok kolay olmayacaktı. Bu nedenle; efelerin bu mücadeleye dahil olması son derece önemliydi.

Yörük Ali Efe ve Kılıhoğlu Hüseyin Efe çetesinin Milli Mücadele'ye dahil olmaları birkaç farklı şekilde anlatılır. “1919 Haziran ayının ilk haftasında yaşanan olayları, subay kadrosu içinde bulunan Köyceğizli Yedek Topçu Teğmen Necmettin (Aydınalay), 1972 Nisan ayında yaptığı Köyceğiz konuşmalarını aktarırken olayın gelişimini şu şekilde açıklamıştır.”¹⁸⁹

Aydın'dan Çine'ye çekilmiş olan Ege'nin ilk Kuvâ-yı Milliyecileri sayılan Köyceğizli Necmettin Bey, Giritli Zekâi Bey ve Halim Memduh Efendiden oluşan Kuvâ-yı Milliye'nin irşat grubu Yağcılar Köyü'ne doğru yola çıktılar. Yağcılar Köyü'ndeki efeler, Aydın'dan Muğla'ya giden göçmenleri soymakta ve onlara bazen yardım bazen de kötülük yapmaktadırlar. Bunların başında bulunan Kılıhoğlu Hüseyin'in patavatsız davranışları dikkat çekmekte, içlerinde bulunan Kozalaklı Efe ise sadece öldürmeyi düşünmektedir. Ötekilerine oranla daha sessizdir, söylenenleri dinler ve bakışlarıyla çok kutsal girişimlerle dolu geleceğini düşler gibidir.

Efelerle aramızda diyalog şu şekilde kuruldu. Yağcılar Köyü'ndeki toplantıda onlara,

- Efe kardeşlerimiz... Hepimiz din ve vatan kardeşleriyiz. Padişah İstanbul'da esir. Anadolu düşman çizmesi altında. İşgal orduları ülkemizde iken doğan çocuklar doğrudan doğruya piç olur. Padişahımızı ve vatanımızı işgalden kurtarana kadar bize uyku bile haramdır. (Bu arada Muğla'dan götürdüğümüz bir teneke dolusu sarı lirayı efelere gösterdim. Efelerin gözbebekleri yerinden oynadı.)

- Bizde para, silâh, cephane çok. Eğer bizimle beraber gelerseniz ve Yunanlılara karşı savaşırsanız, terazinin bir kefesinde siz diğer kefesinde silâh ve para olacak. Bütün cezalarınız af edilecek. Üstelik her birinize yapacağınız hizmetler karşılığı rütbe ve madalya

¹⁸⁶ Bkz. Ömer Sami Coşar, **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 28 Mayıs 1919.

¹⁸⁷ Coşar, **İ.H.G.**, 28 Mayıs 1919.

¹⁸⁸ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.110.

¹⁸⁹ Bkz. Demirayak, **a.g.e.**, s. 40.

verilecek, dedim.

Bu konuşmamdan sonra efeler yarı şaşkın, yarı ürkek tavır içindeydiler. Efeler;

- Peki, biz ne yapabiliriz?

- Bir baskın yapacağız. Düşmana Türkün varlığını göstereceğiz.

Efeler bu konuşma sonrası bir iki gün izin istediler. İrşat grubu olarak üçüncü gün tekrar Yağcılar Köyü'ndeyiz. Yanımızda bomba ve cephaneler vardı. Efeler;

- Tümen kumandanının bizimle beraber olduğunu bilmek isteriz, dediler. Kendilerine,

- Bombalar ve cephanenin tümenin malı olduğunu, isterlerse Tümen Kumandanı Şefik Bey ile görüşeceklerini söyledim. Devamla, aranızda bir görev bölümü yapın ve aranızdan bir başkan seçin dedim.

- Kılıoğlu Hüseyin Kozalaklı olsun deyince, Kozalaklı itiraz ederek,

- Olmaz, olamam sen ol, diyerek bir örnek vermek istedi.

- “Çingeneye beylik vermişler de önce babasını kesmiş”. Bu konuşmalar sırasında Yörük Ali Efe sıranın ve büyük görevin kendisine geldiğini sezinlemektedir. Yeni gelen bu subayların yepyeni bu önerilerinin nerelere varacağını az çok hesaplamakta, Ulusal Mücadele'nin şu anda başladığını kestirmektedir. Hiç konuşmaz. Ta ki diğer efeler şu kararı verinceye kadar:

Yörük Ali Efe genç olmasına hepimizden genç. Tecrübesi bizden daha az. Fakat biz kendi aramızda karar verdik. Hepimizden akıllı düşünceli ve iyi silâh atan Yörük'ü kendimize baş seçiyoruz. İşte Aydın'ın Kuvâ-yı Milliyesi'nin ilk tohumu ve Yörük Ali Müfrezesi'nin kuruluşu. Bu haber Muğla'ya da aktarılmıştır.¹⁹⁰

Asâf Gökbel, Teğmen Necmettin (Aydınlı)'ın anlattıklarından farklı olarak, efelerle görüşmeye gidildiğinde kendisinin de, efelerle görüşmeye giden grup arasında olduğunu ifade etmiş. Ancak; Teğmen Necmettin (Aydınlı), Asâf Gökbel'den bahsetmemiştir. Bu durum da son derece dikkat çekicidir.

Albay Şefik Bey'in anlatımına baktığımızda, Yörük Ali ve Kılıoğlu Hüseyin Efe Çetesinin Kuvâ-yı Milliye'ye dahil oluşu şu şekilde gerçekleşmiştir:

...Yörük Ali Efe ile Kılıoğlu Hüseyin Efe namındaki gençler 5/6 Haziran 1919 gecesi Çine kasaba dışında bulunan Askerlik şube binasına Yüzbaşı Ahmet Efendi ile birlikte geldikleri haberini aldım.

Efeler geceleri kasaba ve şehir merkezlerine endişe ettikleri için gelmezler. Ama benim davetime kabul ederek geldiler. Pencereden dışarı baktığımda efelerin kızanlarının dışarıda sessiz sedasız, nöbet

¹⁹⁰ Ünal Türkeş, **Kurtuluş Savaşı'nda Muğla**, İstanbul 1973, s.303; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, s.40-41-42.

beklemekte olduklarını gördüm. Kızanlar, gece kasabaya geldikleri gibi sağlıklı bir şekilde Yağcılar Köyü'ne dönmeyi düşünmüşler.

Odadan içeri girdiğim zaman ikisi bıyıklı, ikisi bıyıksız üçü zeybek elbiseli biri sivil elbiseli dört delikanlı hürmet ve saygı gösterdiler. Tüfeklerinden başka rovelver, kama ve fişeklikleri tamamdı. Birisinin tüfeğinin kundağını gümüş pullarla işletmişti.

Bunlardan orta boylu, kalın kemikli, omuzları geniş kavi bünyeli, ablak çehreli, beyaz tenli, bıyıkları hissedilmeyecek derecede pek hafif terlemiş, vücudunun yukarı kısmı aşağı kısmından uzunca, burun az yüksekçe ve hissedilir derecede uzunca, kumralca kaşları ela ve çekik gözleri şakakları çıkıkça yirmi üç yaşında yakışıklı ve levent yapılı olan Yörük Ali Efe imiş.

Hüseyin Efe, buğday benizli vücutça Ali Efe'den ince ve uzunca, sağlam gergin yüzlü karakaşlı levent tavırlı bıyıkları terlemiş bir delikanlı idi.

Diğeri, bıyıklı olan, Hüseyin Efe'nin baş kızanı sivil olan Aksekili Deli Mehmet imiş. Kendilerine silâh ve cephanenin bol olduğunu söyledim. Yunanlılara karşı mücadeleye, karar veren herkese vereceğimizi anlattım. Birlikte çalışacağımızı subayların da yanlarında olacağını, Yunanlılarla mücadele edeceğimizi uzun boylu anlattım.

Cevap olarak, "Bey amca sen hiç merak etme. Allah'ın izni ile hemen yarın bismillah deyip çıkacağız. Bundan sonra işimiz Yunan ile uğraşmak olmalıdır. Milleti hep eşraf aldattı. Yoksa biz şimdiye kadar durmazdık. *Biz çikalım arkamızdan millet gelir.* Bize yalnız silâh, cephane ve zabıt ver. Nasıl emredersen senin sözünü tutacağız. Bize izin, dediler ve ayağa kalkarak ellerimden öptüler. Alınlarından öptüm. Gece iki sıralarında köylerine döndüler.¹⁹¹

Araştırmacı yazar Ahmet Zeki Muslu ise; Asâf Gökbel, Teğmen Necmettin (Aydınlı) ve Şefik Bey'in, Yağcılar Köyü'ne giderek efeleri milli mücadeleye dahil etme durumunun söz konusu olmadığını, hatta adı geçen efelerin çok önceden bu mücadeleye girişmiş olduklarını ve zaten onlar bu mücadelenin içinde oldukları için adı geçen kişilerin onlarla bağlantı kurmaya çalıştıklarını savunur ve bunu birkaç olayla açıklar. Birinci olay:

Dr. Ahmet Yıldırım'dan duyduğum biçimiyle aktarmak istiyorum. Kılıoğlu Hüseyin Efe o günlerin Aydın'ın tanınmış zenginlerinden birinden para istemek için Aydın'a gelir. Bu kişinin adını çocukları ve torunları incinmesin diye burada vermiyorum. Kılıoğlu "Beyim bize para gerek" der. Bey "ne yapacaksınız parayı?" diye sorar. "Yunanla savaşağız" der. Bey, az düşündükten sonra, sorar; "Senin kaç dönüm toprağın var?" Kılıoğlu "hiç yok" der. Bey yine sorar "Kaç dikili ağacın var?" Yine "hiç yok" der. Bey "öyleyse Yunan'dan sana

¹⁹¹ Aker, a.g.e., c.2, ss. 30-31; Aktaran: Demirayak, a.g.e., 42-43.

ne? Bak benim beş bin toprağım, sayısız ağacım var. Bırakın da Yunan geldiğinde ne yapacağımızı biz düşünelim” der. Kılıhoğlu Hüseyin Efe’yi eli boş geri çevirir. Bu olay Aydın’ın işgalinden sonra yaşanmış olamaz.

İkinci olay; Yörük Ali Efe ile Kılıhoğlu Hüseyin at sırtında Menderes’in güneyindeki köyleri dolaştıktan sonra Çine’ye dönerlerken Yörük Ali Efe “Yeğen gel bir de Çakırbeyli çiftliğine uğrayalım, çiftliğin beyi ile tanışalım” der. Kılıhoğlu “olur” der. Yörük Ali Efe “yeğen sakın sen ağzını açıp konuşma, yeni beyi korkutmayalım” der. Çiftliğe uğrarlar. Hüseyin Efe bir kızanı ile sundurmanın altında bekler. Yörük Ali Efe Adnan Bey’e “gel birlikte savaşalım” der. Adnan Bey “çiftlik sahipsiz kalmasın, ben para vereyim” der, anlaşırlar.

Adnan Bey, Malgaç baskınından sonra parasal destek sağladığına göre bu konuşma da Adnan Bey’in Çakırbeyli çiftliğine geldiği ilk günlerde geçmiş olmalıdır.

Bu savı destekleyen yeni belgeler ortaya çıkmaktadır. Sıtkı Aydinel, “Güneybatı Anadolu’da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı” adlı yapıtının 3. baskısında efelerin İzmir’in işgalinden dört ay önce hazırlıklara başladığını göstermektedir. 1 Ocak 1919 günü Hüseyin Beyoğlu Mahmut imzalı Söke’den çekilen telgraf şöyledir.

“Aziz kardeşim Yörük Ali Efe, geldiğinizi dün Kuşadası’ndan haber aldım. Seni beklemek üzere Söke’ye kadar geldim. Bu mektubumu sana getiren zabıt seni karşılamak üzere Bağarası’na geliyor. Bu zabıt bize topun aletlerini çaldıran zabittir. Sizi Söke’de bekliyorum. Buradan Kuşadası’na geçeriz.

Kılıhoğlu Hüseyin Efe’nin istediği tüfekleri getirdim. Hamza Bey amcanın ellerinden öper, cümlenize selam ederim.”

Burada adı geçen Hamza Bey, daha sonra Menteşe Kuvâ-yı Milliyesi Genel Başkanı olan Hamza Bey olsa gerektir.

Kimilerinin yazdığı gibi “terazinin bir kefesine altın, bir kefesine silah koydular. Efelerin gözü parladı, savaşmaya karar verdiler” gibi saptamalar doğru değildir.¹⁹² demektedir.

Yörük Ali Efe ve Kılıhoğlu Hüseyin Efe çetelerinin Milli Mücadeleye katılım şeklinin, bu durumda bilinenin aksi bir şekil almış olduğu görülmektedir. Milli Mücadeleye dahil oluşları her nasıl olursa olsun daha önce de belirttiğimiz gibi, “Kurtuluş Savaşı sonrası Yunan kurmaylarına “Efeler yolumuzu kesmeselerdi, Ankara toparlanmaya vakit bulamazdı”¹⁹³ cümlesini kurdurtması çok önemli bir hadisedir. Sonuç olarak, bu direnişe baş koymuş efe ve kızanların canıyla, kanıyla nasıl yürekten mücadeleye giriştiklerinin açık bir göstergesi niteliğindedir.

¹⁹² Muslu, a.g.m., s.163-164.

¹⁹³ A. H. Avcı, a.g.e., s.398.

3.1.5 Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadeleye katılması

Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadele'ye katılımı hakkında da değişik söylemler bulunmaktadır. Bunlardan ilki; "Rauf Bey (Orbay), 1919 Haziranında Nazilli'de, eşraftan olan ve Milli Mücadele'nin bölgede örgütlenmesinde büyük katkısı olan Hacı Süleyman Efendi ile buluşmuş ve yurdun içinde bulunduğu yasal günleri görüşüp durum değerlendirmesi yapmışlardır."¹⁹⁴

Hacı Süleyman Efendi söz arasında "bizler burada gerekeni yapacağız. Hatta Demirci Mehmet Efe'yi dağdan indirmeyi ve Yunan'a karşı kullanmayı düşünüyorum." der.¹⁹⁵

Ardından Hacı Süleyman Efendi, Demirci Mehmet Efe'yi dağdan indirmenin yollarını araştırır ve en kısa sürede efeyle temasa geçer.

Hacı Süleyman Efendi, Demirci Mehmet Efe'nin doğup büyüdüğü Pirlibey Köyü'nde yaşamakta olan ve köyün ileri gelenlerinden Mehmet Bey'le temasa geçerek kendisine: "Bir heyet halinde Demirci Mehmet Efe'ye gidiniz. O size güvenir ve deyin ki, Hacı Süleyman Efendi selam söyledi. Yurda hizmet zamanı gelmiştir. Suçu affedilmiştir. Dağdan insin vatanımıza ve ırzımıza göz dikmiş olan Yunanlılara karşı çıksın" der. Bir de mektup verir. Pirlibey'li Mehmet Bey, önce haber salar ve sonra da bir heyet halinde dağda Demirci Mehmet Efe ile buluşur. Hacı Süleyman Efendinin söylediklerini olduğu gibi anlatır. Kendisine gönderilen mektubu okutur. Söylenenleri can kulağı ile dinler ve şöyle cevaplar Hacı Süleyman Efendi'nin önerisini:

"Hacı Süleyman Efendi Hazretleri hocamızın emirleri baş üstüne, dağdan inerek Yunan kâfirine karşı çıkmayı onu tepelemeyi ben de isterim. Fakat kusuruma bakmasın. İçimde bir kuşku vardır onu yenemem. İçime rahatlık gelmesi için oğlu Ragıp (Bilgen) Bey'i bana rehine verirse seve seve dağdan inerim."

Bunun üzerine Hacı Süleyman Efendi o günlerde otuz bir yaşındaki oğlu Ragıp Bey'i hiç düşünmeden Demirci Mehmet Efe'ye gönderir. Şayet Demirci tuzağa düşürülecek olursa Ragıp Bey öldürülecektir.

Demirci Mehmet Efe bu şartlarda Kuvâ-yı Milliye'ye katılmak üzere Nazilli'ye geldi. Burada, Hacı Süleyman Efendi, belediye başkanlığı yapmış olan Şeyh Nuri Efendi, Pirlibey Köy Ağası Mehmet Bey, Çerkez Yusuf ve (Arap Yüzbaşı) Nuri Bey ile yüz yüze konuşarak kızanları ile birlikte düze inmeğe karar verdi.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Bkz. Demirayak, **a.g.e.**, s. 237-238.

¹⁹⁵ **A.g.e.**, s.238.

¹⁹⁶ Buğdaycı, **a.g.e.**, s.73-74.

Sadi Borak'ın "Hacı Süleyman Efendi" isimli eserinde, Demirci Mehmet Efe'nin bu durumla ilgili kullandığı ifade şöyledir:

"... Vaziyet çok karışıktı. Hem Yunanla çatışmayı göze almak hem de hükümete güvenmek gerekiyordu. Oğlunu göndersin yanımda rehin kalsın, bana bir kötülük olursa öldü bilsin haberini saldım. Ben cevap beklerken bir de baktım ki, iki gün sonra genç oğlu Ragıp (Bilgen) çıktı geldi. Çok da faydalı oldu. Ben de anladım ki memleket öz evlatlarını feda etmenin eşiğinde. İnsanlığımdan utanmamak için silâhı kâfire çevirdim."¹⁹⁷

Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadeleye katılması son derece önem arz ediyordu. Çünkü diğer efelerden farklı olarak emrinde fazla miktarda zeybek ve kızan mevcuttu.

Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadele'ye katılımını (Arap Yüzbaşı) Yüzbaşı Nuri Bey, 13 Mart 1942'de Diyarbakır Jandarma Müfettişi Albay Nuri Vural imzası ile Celal Bayar'a yazıp gönderdiği mektupta şöyle anlatmaktadır:

Demirci Mehmet Efe, İzmir'i Yunanlılar işgal etmesine tekaddüm eden günlerin birinde Karacasu'yu basmış ve kasabanın zengin halkından ve hatta fakirlerinden bile hayli para gasp etmiş bulunması yüzünden; hükümetçe takip ve tazyik olunmakta ve Nazilli'nin mezkûr kaza ile mücavereti yüzünden bizim kaza jandarması da uzaktan bile olsa bu takip işleriyle alakadar bulunmakta idi.

Bir gün ki o sırada Aydın yeni olarak Yunanlılar tarafından işgal olunmuştu ve henüz bu havalide milli hareketlerin mevcudiyetine dair tek bir emare yoktu. Demirci Mehmet Efe bendenizle görüşmek istediğini ve bulunduğu Dualar Köyü'ne gelmem için haber göndermişti.

Bu haber üzerine, kendisini bu kritik zamanda hadisesiz düze indirmeğe muvaffak olur ve belki de ötede beride kulaktan kulağa akseden Yunan mezalimine dair şayialara göre, günün birinde milli bir hareket ve kıyama kendisini ikna ederim düşüncesiyle yanıma iki Jandarma eri alarak Dualar Köyü'ne gitmiş ve kendisi ile uzun uzun konuşmuştum.

O gün bu konuşmam müddetince, hemen konuşmamızın ağırlık merkezi Yunanlılara karşı milli bir hareketin yapılmasına mutlaka lüzum olduğuna, böyle bir hareket vukuunda kendi kuvvetleri ile buna yardım ettiği veya bu hareketin başına geçtiği takdirde hem milli bir kahraman olarak tanınacağına ve hem de memlekete yapılacak böyle büyük bir hizmetten tabiatıyla hükümet tarafından af edileceğine dair sözler söylemiştim.

¹⁹⁷ Sadi Borak, **Hacı Süleyman Efendi**, İstanbul, 1999, s.79; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, s.242.

Bu sözlerim üzerine, bu işe atılacağını ve hazırlığını yapar yapmaz ortaya çıkacağını vaat etmişti.¹⁹⁸

Bu anlatılan iki olayında farklı zamanlarda gerçekleşmiş olması mümkün. Böylece; Temmuzun ilk yarısı Demirci Mehmet Efe, Milli Mücadele'ye katılmış oldu. “Demirci Mehmet Efe'nin fiilen Kuvâ-yı Milliye'ye katılım tarihini 3 Temmuz 1919 olarak kabul etmek gerekir. Çünkü Yunanlılara karşı Demirci grubundan Sökeli Ali Efe'nin Ovacık'ta mukavemeti bu tarihtedir. Üçyol denilen bölge buradadır. Onun 200 kadar kızanıyla 10 Temmuz 1919 günü Umurlu'ya gelmesi bu olaylardan sonradır.”¹⁹⁹

Demirci Mehmet Efe'nin Kuvâ-yı Milliye katılmasına sebep olanlardan birinin de Yörük Ali Efe olduğu söylenir. “Yörük Ali Efe, Demirci Mehmet Efe'ye yazdığı mektupta; “Efelik, Zeybeklik yapacak zaman geçti. Efeliği düşmana karşı gösterelim de memleket kurtulsun.” demiştir.”²⁰⁰ Demirci Mehmet Efe'nin Kuvâ-yı Milliye ekiplerine dâhil oluşunu ve Yörük Ali Efe ile arasında geçen diyalogu Sıtkı Aydın el şu cümleleriyle anlatmıştır:

Yörük Ali Efe Kuvâ-yı Milliye'ye katılıp Malgaç baskını yaptığı günlerin hemen ertesinde Demirci, Bozdoğan Kasabasını basarak jandarmaları öldürmüş ve bir zenginin evini yakıp gitmişti. Hatta bu baskını birkaç defa tekrara kalkışmış ise de halkın mukavemeti ile karşılaşmıştı. Demirci Mehmet Efe'nin bu hareketini Yörük Ali asla uygun bulmadığı için Nazilli Jandarma Komutanı Yüzbaşı Nuri Beye Demirci'ye verilmek üzere gönderdiği bir mektupla: “Namuslu ve şerefli bir vatandaş gibi gelip millî mücadeleye iştirak etmesinin daha iyi olacağını” bildirdi. Yörük Ali okuyup yazma bilmediği için bu mektubu 18 Haziran 1919 tarihinde Teğmen Zekâi Beye dikte ettirdi ve altına mührünü bastı.

Fakat bu mektubun yazılmasından ortalama olarak bir hafta sonra Demirci Mehmet bu defa Karacasu kasabasını bastı.

Bu harekâtı adeta Yörük Ali'nin mektubuna bir tepki olarak değerlendirilebilir. Ancak, Demirci Mehmet Efenin bu mektubun etkisi altında kaldığını da kabul etmek gerekir. Çünkü bundan sonra Demirci, “kabul edildiği takdirde kuvvetleriyle birlikte Kuvâ-yı Milliye hizmetine gireceğine” dair haberler göndermeye başladı. Bu mektuptan başka, Denizli Mutasarrıfı Faik Bey'in el altından: “Gelip Millî Mücadeleye iştirak etsin, gelmez de eşkiyalıkta ısrar ederse bizzat peşine düşerek onun dağlarda bir hafta bile yaşatmam” tarzında haber göndermesinin ve

¹⁹⁸ Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, c.7, İstanbul, 1967, s.2313; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, s.237.

¹⁹⁹ Buğdaycı, **a.g.e.**, s.75.

²⁰⁰ Bayar, **a.g.e.**, c.7, s.2088; Aktaran: Dayı, **a.g.e.**, s.42.

Tavaslı Halil Ağa gibi Demirci Efe üzerinde şahsî nüfuzu olan şahısların da onun Kuvâ-yı Milliye'ye katılışında rolü olmuştur. Bunlardan daha önemlisi Yunan kuvvetlerinin Demirci'nin eşkiyalık ettiği bölgelerin bir kısmına hâkim olması Muğla, Denizli ve Uşak'a kadar bütün bölgede Kuvâ-yı Milliye'ye katılmak için halktan gönüllüler toplanması; Aydın ve Ödemiş bölgesinin efe ve zeybeklerinin Yunanlılar'la bir aydan beri mücadeleye girmiş olmaları sonucu, artık eşkiyalık yapacak ortamın kalmayışı Demirci Mehmet Efenin Kuvâ-yı Milliye'ye katılmasında en büyük etken olduğu tarzında bir yargıya varmak kanaatimizce yanlış olmayacaktır.²⁰¹

Demirci Mehmet Efe'nin Milli Mücadele'ye dâhil olması yönünde bilinen ve söylenen pek çok söylem olduğunu görüyoruz. Ancak Milli Mücadele'ye katılması yönünde yapılan tehditlere pek kulak asıp, bu tehditleri önemsemiş olduğunu düşünmüyoruz. O dönemde kendi halkına yapılan zulümlerin, yurdun içinde bulunduğu tehdidin farkında olduğunu ve “Demirci'nin zekâsı, hassasiyeti, muhakemesinin”²⁰² Kuvâ-yı Milliye'ye dâhil olmasını gerektirdiğini düşünecek yapıda olduğunu biliyoruz.

Demirci Mehmet Efe'nin, Kuvâ-yı Milliye birliklerine dâhil olduktan sonra direk olarak Ankara'yla temasa geçmiş olduğunu görüyoruz. 3 Aralık 1919'da, Nazilli'den Atatürk'e, yörede bulunan İngiliz albayı ile görüşmesini bildiren bir telgraf çekmiş, Atatürk telgrafa hemen yanıt vererek Demirci Mehmet Efe'yi yücelten cümleler kurmuştur.

Demirci Mehmet Efe'nin 3 Aralık 1919 tarihinde Atatürk'e gönderdiği telgraf:

“İzmir ve Aydın vilâyetinde bir tek Yunan askeri kalmayınca kadar mücadeleye karar verdiğimiz, araya İngiliz ve Fransız kuvvetleri girmiş olsa bile silâh kullanmaya mecbur olacağımız evvelce kesin bir dille bildirildi. Karşımıza her kim çıkarsa çıksın vatani kurtarmak için bundan başka sözümüz olmadığını, olamayacağını arz ederim.”²⁰³

Karşılığında Atatürk, 7 Aralık 1919 tarihinde Demirci Mehmet Efe'ye şu cevabı vermiştir:

²⁰¹ Aydın, **a.g.e.**, s.241-242-243.

²⁰² **A.g.e.**, s.243.

²⁰³ **Atatürk'ün Millî Dış Politikası (Millî Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923**, c.1, Haz: Dışişleri Bakanlığı, Kültür Bakanlığı Yayını, 1981, s.112; Aktaran: Kocatürk, **a.g.e.**, s.181.

“İngiliz Albayı’na evvelce söylediğiniz sözler ve daha sonra gönderilen cevap son derece iftihara değerdir.”²⁰⁴

3.1.6 Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe’ye hitaben İtilâf Kuvvetlerinin resmi duyurusu

25 Mart 1336 tarihinde, Menteşe Heyet-i Milliyesi tarafından, Nazilli Hey’et-i Merkeziyesine, Demirci Mehmed Efe ile Yörük Ali Efe’ye hitaben gönderilen Bi’l-umum Hey’et-i Milliyelere Kuvâ-yı İ’tilâfiye tebellüğ-i resmiyesi (İtilaf Kuvvetleri Resmi Duyurusu)’nde; “*Beş buçuk sene evvel memâlik-i Osmaniye’nin (Osmanlı Ülkelerinin) mukadderatını(geleceği, kaderi) `devletle elde etmiş olan İttihad ve Terakki Cemi’yetinin Rü’esâsı(reisler) Alman terakkisine (ilerleme) kapılarak Devlet ve Millet-i Osmaniye’yi Harb-i Umûmiye(Genel Harp, 1. Dünya Savaşı) iştirâk(katmak) ettirip bu haksız ve meş’um(kötü) siyâsetin neticesi ma’lûmdur. Devlet ve millet-i Osmâniye bin türlü felâket geçirdikten sonra öyle bir mağlubiyetle dû-çâr(çaresizlik içine düşmek) olduki İttihad ve Terakki Cemiyyetinin rü’esâsı bile bir mütârekenâme(silah bırakma belgesi, anlaşma) akdederek firar ettiğinden başka bir çare bulamadılar...*”²⁰⁵ şeklinde devam etmektedir.

İtilâf Devletleri’nin resmi duyurusunun, Nazilli Heyet-i Milliyesi’ne Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe’ye hitaben gönderilmiş olması, efelerin Batı Anadolu’da ne kadar etkili ve güçlü olduklarını, İtilâf Kuvvetleri’nin kabul ettiğini gösteren çok önemli bir detay niteliği taşımaktadır. Daha önce bahsettiğimiz, Yunan kurmaylarının “Efeler yolumuzu kesmeselerdi, Ankara toparlanmaya vakit bulamazdı” cümlesi Batı Anadolu’nun kurtuluşunda efelerin ne denli önem arz ettiğini göstermektedir. Yine Yörük Ali Efe’nin Ekim 1920 tarihli bir telgrafından, efelerin milli mücadelede birebir etkin rol oynadıklarını kanıtlamaktadır.

²⁰⁴ Atatürk’ün Millî...a.g.e., s.114; Aktaran: A.g.e., s.182.

²⁰⁵ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls. 4, Dos. 836-836a, F. 874 (Bkz. EK-1 ve EK-1A).

3.1.7 Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali Efe arasındaki anlaşmazlık ve Milli Mücadeleye etkisi

Büyük Menderes Havzası'nda son derece önemli bir güç teşkil eden Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe'nin anlaşmazlığa düşmesinde bir takım sebepler söz konusu olmaktadır.

Demirci Mehmet Efe'nin, hem fiziki olarak hem de bölgedeki askeri organizasyonların teşkili ve uygulamasını sağlamak üzere Milli Mücadele'de ağırlığını hissettirmeye başlaması, özellikle de Milli Mücadele'ye Yörük Ali Efe'den sonra dâhil oluşu, Milli Mücadele'ye daha önceden katılan ve Yunanlıya karşı o zamana kadar önemli başarılar da elde etmiş olan Yörük Ali Efe ve taraflarının rahatsız olmasına sebep oldu. Çünkü bölgede o zamanın şartlarıyla efeler arasında çokta belirgin olmamakla birlikte bir üstünlük yarışından söz etmek mümkün.

Onur Akdoğu, bu çekişmenin sebeplerini şu şekilde anlatmaktadır:

Daha çok Demirci'den kaynaklanan bu yarışın, işgalin ilk yıllarında ulusal savunma açısından zaman zaman zararı da oldu. Bu yarışa ilişkin en önemli olay ise, Yörük Ali Efe ve zeybeklerinin Muğla Kuvâ-yı Milliye başkanı Hamza Bey'le birlikte 13 Kasım 1919 günü yanında Çine'den Muğla'ya gitmesiyle başlamıştı. Muğla Vilayet konağında yapılan toplantıda, milis kuvvetlerinin başına Yörük Ali getirildi. Demirci yanlısı Belediye başkanı Râgıp Bey'e Yörük Ali hakaret etti. Bir süre sonra Yörük Ali'yle sürekli çekişme içinde olan ve bölgede tek zeybek liderinin kendisi olmasını isteyen ve aldığı ünvanın da verdiği güçle Demirci Mehmet Efe zeybekleriyle Muğla'ya geleceği haberini duyurdu. Jandarma bölük komutanı yüzbaşı Koca Cavit (Oral) Bey'in ve Zurnacı Ali Efe'nin komutanlıkları altındaki güçler 24 Kasım 1919 sabahı Ahiköy Kuvâ-yı Milliye başkanı Fehmi Ağa'nın aracılığıyla Muğla'ya haber yollayarak Yörük Ali Efe'nin Muğla'yı hemen terk etmesini istedi. Bunun üzerine yapılan toplantıda alınan karar doğrultusunda müftü Hacı Mehmed Efendi, Milli Eğitim Müdürü Kâmil Bey ve özel kalem müdürü Ahiköy'e giderek Demirci Mehmet Efe birliklerinin Muğla'ya girmemelerini, dolayısıyla çıkabilmesi olası olaylara meydan vermemelerini istediler. Yüzbaşı Koca Cavit, Hamza Bey'in milletvekili seçimlerine ve hükümet işlerine karışmaması, Yörük Ali'nin de Muğla'dan çekilmesi koşuluyla bu öneriyi kabul etti. Ama Hamza Bey bu öneriyi kabul etmeyip, Cavit Bey ve Zurnacı Ali Efe güçleriyle mücadeleyle karar verdi. Bunun üzerine; Ula, Muğla,

Yerkesik ve Pisi'den getirilen zeybekler Demirci güçlerine karşı mevzilendirildiler. 27 Kasım 1919 sabahı hücumla geçen Demirci Mehmet Efe kuvvetleri kısa sürede Hamza Bey'in güçlerini dağıttı. Mevzideki zeybeklerin bir kısmı kaçtı, kalanlar tutuklandı. Câvit Bey ve Zurnacı Ali Efe beraberlerinde Belediye Başkanı Râgıp Bey olmak üzere Yörük Ali'nin kalmakta olduğu Bekir Ağa Köşkü'ne yöneldiler. Demirci Mehmet Efe'nin kuvvetleri de belediye önüne gelerek köşkü kuşattılar.

Bu arada, Muğla'da Yörük Ali'nin kaldığı binanın Demirci Mehmet Efe güçleri tarafından kuşatılmasının ardından, Demirci ve Yörük Ali çatışmasını önlemek amacıyla yeniden bir uzlaştırma kurulu oluşturulmuştu. Bunun üzerine Muğla Palas'ta karargâh kurmuş olan İtalyan siyasi temsilcisi Dr. Nakarato uzlaştırma kurulundan olası bir çatışma önlenmediği takdirde Muğla çevresindeki tepelere top yerleştirilerek ateş açacağını söyledi. Bu sırada Çine'den Muğla'ya gelen telgrafta Yörük Ali'ye bir şey olursa Muğla'nın "harab edileceği" bildirildi. Yörük Ali de çatışma istemiyordu. Sonunda anlaşma sağlandı. 28 Kasım 1919 günü Demirci Mehmed Efe ve Yörük Ali kuvvetleri ayrı yollardan ve aynı anda Muğla'yı terk ettiler.²⁰⁶

Bu olayın ardından,

Yine Kasım ayı içinde Dokuzun Hasan Hüseyin Efe ile Kör Mehmed Bayram Efe ve zeybekleri Adagide'den gelen beş yüz kişilik Yunan işgalcilere hücum ettiler. Ama Yunanlılar topçu ateşine başlayınca çekildiler. Şiddetli çarpışmalar oldu. Aralık 1919'da Teğmen Kâzım Bey komutasındaki Türk askerleri geldi. Böylece işgalciler Bademye'ye giremediler.

Bu günler içinde Nazilli'de bulunan Demirci Mehmet Efe'ye, Aydın'da zeybeklerden bazılarının subaylara kötü davrandıkları bildirildi. Konuyu açıklığa kavuşturma amacıyla Demirci, baş zeybeği Sökeli Ali Efe'yi Aydın'a gönderdi. Sökeli Aydın cephesine gitti. Burada, konuyla ilgili olduğunu düşündüğü iki zeybeğin silahlarını almak istedi. Zeybekler direnince Sökeli Ali Efe, zeybekleri öldürdü. Öldürülen zeybekler, bu sırada şehit olan Gökçen Efe'nin ailesini Nazilli'ye getirmek için Tire'de olan Yörük Ali Efe'nin zeybekleriydi. Yörük Ali durumu öğrenince, cepheyi terk ederek Kılıoğlu Hüseyin'le birlikte Çine'ye çekildi. Böylece, Demirci-Yörük Ali çekişmesi ve rekabeti tümüyle su yüzüne çıkmış oldu.²⁰⁷

Bu arada, Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali arasındaki üstünlük yarışı halkı da bezdirmiş ve birbirlerini sürekli şikayet etmeleri ve sürekli birbirlerinin açıklarını yakalama uğraşı içerisinde olmaları sıradan olaylar haline gelmişti. Durumu fark eden

²⁰⁶ Akdoğu, a.g.e., s.275-276.

²⁰⁷ Akdoğu, a.g.e., s.276-277.

Ankara bir süre efelerin birbirleriyle olan ilişkilerini izlemeye almıştır.

Albay Mehmet Şefik ve Celal (Bayar) Beyin uzlaştırma çabalarına rağmen ve bu arada Denizli ve Nazilli Heyet-i Milliyelerinin yanlış tutumları da bu anlaşmazlığı körüklemiştir. Nitekim Ağustos 1919 yılında Albay Mehmet Şefik Denizli'ye yaptığı bir seyahatte Denizli Heyet-i Milliyesinin Demirci ve Yörük Ali Efe adlarına, ayrı ayrı al ipekli kumaştan birer bayrak yaptırmış olduğunu görerek bunların onlara verilmesini önledi. Ancak, yine bugünlerde Nazilli'den Aydın Mıntıkası Kumandanı Demirci Mehmet Efe, Cenubi Aydın Mıntıkası Kumandanı Yörük Ali Efe, Aydın Zeybek Ordusu Kumandanı Hacı Şükrü yazılı üç mühür kazdırıp kendilerine gönderildi. Bu mühürler bile iki efe arasındaki kırgınlığı ve uzaklığı gideremiyordu. Bu dönemde bu sorunun mutlaka çözülmesi gerekiyordu. Sorunun çözülmesinde Galip Hoca (Celal Bayar) ile Yörük Ali Efe'nin askeri danışmanı olan Teğmen Zekai Bey'in büyük rolleri olmuştur.²⁰⁸

Galip Hoca (Celal Bayar)²⁰⁹

takınmış ve temas etmemiştir.

Olayların içinde bulunan ve Yunanlılara karşı verilen mücadelede, elde edilmek istenen başarının Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'nin aynı kolda, omuz omuza çarpışmasıyla daha kolay olacağı kanaatinde olan Galip Hoca (Celal Bayar) ve Albay Şefik (Aker) iki efeyi birbiriyle barıştırmak için çok gayret etmişlerdir.

57. Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) olayın rahatsızlık verici boyutunu şu cümleleriyle ifade etmiştir:

... Umurlu cephesi kurulduğunda Demirci Mehmet Efe'ye karşı Yörük Ali Efe samimi olmayan bir tavır

Yörük Ali Efe Menderes güneyindeki Dalama'da sekiz yüz savaşçı

²⁰⁸ Buğdaycı, a.g.e., s.86-87.

²⁰⁹ Ateş, a.g.e., s.95. "Galip Hoca kimliğiyle dolaşan 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar. Batı Anadolu'daki direnişi örgütlemeye çabalayan Bekir Sami'nin yanı sıra isminden söz edilmesi gereken birkaç kumandan daha vardır. Bunlardan biri Bandırma'da Albay Bekir Sami Bey'le buluşan Albay Kâzım (Özalp), bir diğeri Aydın'da bulunan 57. Tümen Kumandanı Albay Şefik (Aker), Ayvalık'taki 172. Alay'ın kumandanı Ali (Çetinkaya) ve Galip Hoca adıyla İzmir çevresindeki direnişleri örgütlemeye çalışan Celal Bayar'dır."

ile beklemede iken Demirci Mehmet Efe de Dalama'nın sekiz kilometre kuzeyindeki Köşk'te karargâh kurmuştu. Düşmanla mücadele edecek milli kuvvetler arasında böyle iki mühim kuvvetin düşman karşısında yekdiğerine hasmane bir vaziyette kalmaları Milli Mücadele yolunda engel bir durum olarak görüldüğünden, birleştirmek için çare aramak ihtiyacı hissetmiştir.²¹⁰

İki efenin barışmasını, bu önemli olayın aynı zamanda şahidi olan Celal Bayar, anılarında olayın akışını şu şekilde anlatmıştır:

Ağustos 1919 Ege Kuvâ-yı Milliyesi için çeşitli yönlerden hadiselerle dolu geçmiştir. Köşk cephesi kurulduktan sonra Kuva-yı Milliye yeni baştan kuvvetlenme ve teşkilatı düzenleme imkânı bulmuştu. Bu arada Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali Efe arasındaki anlaşmazlıkta kendini göstermeğe başlamıştı.

Yörük Ali Efe, Milli Mücadele'ye ilk başlayanlardandı. Aydın şehrinin ilk geri alınışında gösterdiği hizmetlerden dolayı çok popüler olmuştu. Kahramanlığı, cesareti, gençliği, mertliği, yakışıklı delikanlı oluşu halk arasında psikolojik etki yapmıştır. Efe kendisine gösterilen sevgiyi anlıyor ve biliyordu.

Demirci Mehmet Efe Milli Mücadele'ye sonradan katılmıştı. Katıldığı ana kadar kendisine şeref payı getirmiş bir durum yoktu.

Gelir gelmez bütün idareyi ele almak istedi. Hırsını bütün davranışlarında göstermek istiyordu.

Demirci Mehmet Efe daha yaşlı olduğundan tecrübesi ve zekâsını kullanıyordu. Savurduğu tehditleri yerine getirecek gücü vardı. Çünkü arkasında kızanları çoktu. Ayrıca Tavas ve Nazilli kazaları da eşrafı ile birlikte yanında gözükiyordu.

Her iki efenin amacı Yunanlıları işgal ettiği topraklardan söküp atmaktı. Yunanlılara karşı olmakla beraber, birisi Menderes Nehri'nin güneyindeki Dalama'da diğeri ise kuzeyde Köşk'te karargâh kurmuştu. 57. Tümen kumandanı bu durumdan rahatsız idi. Binbaşı Hacı Şükrü, Aydın savaşı öncesi rütbesini çıkarıp attığı için kendisine Kuvâ-yı Milliye kumandanlık görevi verilmişti. Onun emri altında bulunan efelerin aralarında var olduğu hissedilen husumet ilerideki Milli Mücadele'de başarıya ulaşmada engel görölüyordu.

Demirci Mehmet Efe ile başa baş konuştuğumuz bir sırada içeriye efenin güvendiği zeybeklerden biri girdi, kulağına bir şeyler fısıldadı. Efe bana dönerek, Hoca, dedi. Devamla, bir tezkere yaz. Şuna verelim. Gidip Dalama'ya gitmekte olan zahire yüklü develeri çevirsin, bize getirsin. Tereddüt göstermeden tezkereyi yazdım. Mührünü bastı. Adam bizi yalnız bırakıp çıkıp gitti. Meseleyi anlamıştım. Hükümetin aşar adı altında topladığı hububat depolarda idi. Bu depolarda bulunan zahirelerden 57. Tümen kumandanı mücadeleye katılanlara dağıtım da yapıyordu. Efeyle yalnız kaldığımızda, davada müşterek idik. Ancak bu

²¹⁰ Aker, **a.g.e.**, c.2, s.167; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, s.256-257.

birliği korumakla başarıya ulaşabilirdik. Yörük Ali henüz toy denecek kadar genç, fakat iyi kalpli bir efedir. Ona evlat ve arkadaş muamelesi yapılırsa gönlü hoş olur. Böyle iâşe ve levazım işleri dürüstlüğünü güvendiğimiz kimselerden oluşan bir heyet tarafından yapılmalı. Para işlerini de onlar üstlenmeli milli kuvvetle onlar dağıtım yapmalı. Bizler cephe işleri ile uğraşmalıyız. Efe benim konuşmalarımı dinledikten sonra bunlar yavuz şeyler, dedi, ayağa kalktı kapıyı açtı, buradan şimdi çıkanı bulup bana getirin, emrini verdi. Şüphesiz yeni emir eskisini ortadan kaldırıyordu. Yörük Ali'ye fazla yardım yapılsın deniyordu. Birkaç gün sonra Köşk'teki karargâhımızda Yörük Ali Efenin kıymetli kızanlarından Kılıhoğlu Hüseyin Efe'yi Demirci yanında samimi bir hava içinde gördüm. Konuşuyorlardı. Silahsız ve koruyucusuz gelmişti. Yörük Ali Efe'nin selamlarını getirmişti. Bu anlaşmanın bir işareti idi. Memnun oldum. 1919 Ağustos ayının ilk haftasında Nazilli'den Hacı Süleyman Efendi başkanlığında birkaç kişi geldi. Bunlar üç mühür getirmişlerdi. Demirci ve Hacı Şükrü mühürleri memnurlukla ceplerine koydular. Yörük Ali Efe'ye ait olanı Dalama'da merasimle kendisine verilecekti. Dalama programı önceden hazırlanmıştı.

Köşk'ten sekiz kilometre uzaklıktaki Dalama'ya oldukça kalabalık bir gurup halinde gittik. Köy içinde bir alanda sıraya girdik. Buradan efenin oturduğu eve gidilecekti. Ev yüksekçe bir yokuşun başında kalın duvarlarla çevrili, büyük kapılı, oldukça geniş bahçeli küçük bir hisarı andırıyordu. Hepimiz atlı idik. Kafilemiz harekete geçti. Demirci'nin talimatı ile en önde ben vardım. Yanımda Süleyman Efendi, Demirci ortada idi. Etrafında güvendiği arkadaşları vardı. Kızanları ile çevrili idi. Binbaş Hacı Şükrü Bey ve mahiyeti ve diğer kuvvetler vardı.

Herkes silahlı idi. Evin önüne geldik. Büyük kapı açıldı. Yörük Ali Efe silahlı adamları tarafından etrafı sarılı idi. Yörük Ali Efe ileriye doğru yöneldi. Demirci Mehmet Efe ile sarmaş dolaş oldular. Birbirlerini kucakladılar.

Heyet halinde eve girdik. Fakat bulunduğumuz katta iki tarafın silahlı adamlarından adım atacak yer bulunamıyordu. Merdivenler dahi tıklım tıklım silahlılarla dolu idi. Bize dar gelen bir odada Demirci Mehmet Efe, mıntika kumandanlığı mührünü çıkardı. Al kardaşım diyerek Yörük Ali Efe'ye teslim etti. Sonra da parmağında takılı bulunan yüzüğünü çıkardı. Kendi eliyle Ali efenin parmağına geçirdi. Bu jestinden dolayı herkes memnundu. Her iki tarafın adamlarından heyecan ile karışık bir sevinç tezahürü göze çarpıyordu. Mutat yemekler, tepsiler içinde getirilmiş bulunan kuzular yendi.

Gece burada aynı yerde kalacaktık. Fakat bulunduğumuz küçük yerde, merdivenlere varıncaya kadar iki tarafın o kadar çok muhafızı vardı ki uzanmak şöyle dursun kımıldamak dahi mesele idi. Ben de bu gözde silahlılar arasında bir köşeye sıkışmış, elimde silahım, filintam ile silahlamıştım.

Zeybeklerin efelerini korumak için kendilerine göre uyguladıkları usulün bir icabı olsa gerek.

Zeybek ordusu kumandanı rütbesi Hacı Şükrü Bey'i memnun

etmişti. Yeni verilen ünvanlar Kuvâ-yı Milliye'yi ordudan uzaklaştırıyor, halkla bütünleştiriyordu. Tümen kumandanı törende hazır bulunmamıştı.²¹¹

Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe arasındaki kırgınlığın giderilmesi Kuvâ-yı Milliye içerisinde oluşan gerginliklerin son bulmasını sağlamış ve pek çok önemli sonucun gerçekleşmesine vesile olmuştur.

Özellikle; karşımızdaki düşmana karşı tek bir güç olarak birlik ve beraberlik içinde karşı koymamız bu olayın en önemli sonucunu teşkil eder.

15 Teşrin-i Sani 1335 (15 Kasım 1919) tarihinde, Hasan Zekâ'i tarafından Yörük Ali Efe'ye gönderilen telgrafta, Demirci Mehmet Efe ile Yörük Ali Efe arasındaki gerginliğin giderilmiş olduğunu ve aynı amaç için savaşıp, birlikte hareket ettiklerini, düşmanın herhangi bir hareketine karşı savunma durumunda ve tetikte olduklarını göstermektedir: “...*Dün akşam Çine'ye gelen İngiliz Miralayı Mösyö Yucablie yaptığı mülakatda Yunanlıların Kara Menderes'e kadar çekilcekleri bu bâbda Yunanlılara teblig'at-ı lazıme îfa ...dığı ve tahliye edilen mahallere İngiliz Fransız askeri tarafından işgal edileceği ve böyle vaz'iyette muhacirlerin yerlerine avdet edip edemeyecekleri su'al edilmiş ve Salı günü otomobil ile Köşk'e kadar gelmek istediğini beyan etmiştir...*

Yukarıdan epey silâh Nazilli'ye gelmiştir. Bunların içinde Alman model mavzeri vardır. Ma'iyetinizdeki kızanlar için Demirci Efe'den bir mikdar istedim. Gelirse buraya avdetinize kadar saklarım.”²¹²

Efeleri barıştırma yönteminin bir takım sakıncaları da olmuştur. Bunu Sıtkı Aydın el şu şekilde ifade etmiştir:

...Aynı cephede bulunan üç grup kuvvetin komutanlarına ayrı ünvanlar vererek, bu konunun bu tarzda hâili doğru bir hareket tarzı olmaması gerekir. Küçük bir cephede sevk ve idarenin üç başlı olarak yürütülmesi çok sakıncalıdır. Sevk ve idare prensibine tamamen

²¹¹ Celal Bayar, **a.g.e.**, ss.2140-2141; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, ss.257-260.

²¹² **ATASE Arş., İSH Koleksiyonu**, Kls.5, Dos.994, F.1036 (**Bkz. EK-2 ve EK-2A**).

aykırıdır. Bir cephede muharebe ancak bir cephe komutanının iyi sevk ve idaresi ile kazanılabilir. Bu barıştırma olayında ise emir komuta birliğinin hâlen sağlanamadığı ortadadır. Demirci'nin Köşk Cephesi'ne katılması ile birlikte 57. Tümen Komutanı Albay Mehmet Şefik'in emir komutayı eline alamaması, ileride de görüleceği gibi birçok sakıncalar doğuracaktır. O günkü ortam içerisinde bunun kolayca yapılamayacağını söylemek de zordur. Bir tarafta Mustafa Kemal Paşanın girişimleri, kararlılığı, diğer taraftan Yunan mezaliminin her tarafta iyice etkisini gösterdiği bir ortamda bu durumun eleştirisini yapmak bir hayli güçtür.²¹³

Bahsi geçen efeler her ne kadar görünüşte barışmışlarsa da, Bilal Cura'nın "Demirci Mehmet Efe'nin Kuvâ-yı Milliye Dönemi" isimli tezine baktığımızda, her iki efenin yakın akrabalarıyla yaptığı görüşme sonunda hiçbir zaman dost olmayıp, sonuna kadar birbirlerine düşman olarak kaldıklarını görürüz.

3.2 Aydın'da Kuvâ-yı Milliye'nin İcra Ettiği Muharebeler

3.2.1 Malkoç Deresi baskını (Malgaç Baskını)

Malgaç Baskınının, Milli Mücadele'nin başında gerçekleşmiş olması, Küçük Menderes Havzası'ndaki ilk kurşun olayı kadar büyük önem arz etmektedir. "Malkoç Baskını"²¹⁴, bu nedenle Büyük Menderes Havzasının "İlk Kurşun"udur."²¹⁵

Malgaç Deresi, kuzeyden Aydın Dağları'ndan doğup Yenipazar-Dalama arasında Büyük Menderes Nehri'ne dökülür. İzmir-Aydın-Nazilli-Saraköy'e uzanan demiryolunun bu çay üzerinde bulunan ve Sultanhisar'ın bir buçuk km. kadar doğusundaki demiryolu köprüsü, Malgaç Köprüsü adıyla tanınır. Yunan kuvvetleri, Nazilli'de bulundukları sürece, personel ve ikmal nakliyatını demiryolu üzerinde yaptıkları için bu kritik köprüyü emniyete almak zorunda idiler. Bu maksatla da, Köprü'de 20 kişilik bir müfreze görevlendirdiler.²¹⁶

²¹³ Aydınel, **a.g.e.**, s.302-303.

²¹⁴ "Tarihsel kayıtlar Malkoç adını ilk yerleşim sürecinin başına değin indirmektedirler. Malkoç ailesi, Türk akıncı aileleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Rumeli'deki Otman Baba Türbesi'nden Hacı Bektaş Dergahı'ndaki mutfak ve çeşme gibi ünitelerin yapımında adları geçmektedir. Fatih Döneminde Balkanların fethinde ciddi katkıları olan Malkoçoğlu Mustafa bunlardan biridir." Bkz. Armağan, **a.g.e.**, s.251.

²¹⁵ **A.g.e.**, s.251.

²¹⁶ Aydınel, **a.g.e.**, s.177; Ganız, **a.g.t.**, s.75.

Yörük Ali Efe'nin Tuzağı

O döneme bizzat şahit olan Âsaf Gökbel, olayın akışını şu şekilde anlatır:

Yörük Ali çetesi Haziran'ın 2. günü akşamına doğru Dalama'nın Alanlı Köyü'nden kalkıp Yenipazar'ın Donduran Köyü'ne doğru giderken yolda birkaç Rum delikanlısı ile karşılaştı. Bu karşılaşma o kadar umulmadık ve anî oldu ki Rumlar ne tabanları yağlayıp kaçacak zaman ne de kimseye sezdirmeden sıvışacak imkân bulabildi.

Yolun dönemecinde ansızın bir zeybek kalabalığının arasında kalıverince şüphesiz hem şaşırmış hem de korkmuşlardı. Yunanlılarla işbirliği yaptıkları için yerli Rumları da düşman biliyorduk. Ele geçen bu dört beş Rum'u temizleyivermek için Yörük Ali Efe'nin bir işareti yeterliydi. Tam tersine gayet yumuşak ve sakın bir tavırla onları yanına çağırdı. Nereden gelip nereye gitmekte olduklarını, ne iş yaptıklarını sordu. Cevap olarak, Sultanhisarlı olduklarını, Menderes'in bu tarafındaki yakın köylerin birinde bir binanın inşaatında çalıştıklarını, her gün sabah gelip akşam olunca Sultanhisar'a döndüklerini söylediler.

Yunanlılar Nazilli'yi işgal edince oradaki Türklerden ileri gelen bir zatın yol göstermesiyle Balyanbolulu bir zeybek grubu, silâhlarıyla beraber Yunanlıların tarafına katılmıştı. Çevredeki halkın ve özellikle de zeybeklerin nefretini uyandıran bu iğrenç olaydan bizim efeler de çok rahatsız olmuşlardı. Zeybekliğin onuruna sürülen bu lekeyi temizlemeye yemin etmişlerdi. Düşmana teslim olma alçaklığını kabul eden bu sütü bozuk soysuzları bir ele geçirseler diri diri gözlerini oyacaklar, etlerini didik didik ederek köpeklere dağıtacaklardı. Bugün ve şimdi Yörük Ali'nin sözünü getirebilecek mükemmel bir fırsat ele geçmişti. Karşısında korkudan benizleri sararmış, dizleri titreyerek bekleyen Rumlara: "Ben Yörük Ali Efe'yim. Karşıya geçip Yunanlılara teslim olmak ve onlarla beraber çalışmak isterim. Şu gördüğünüz insanlar da benim adamlarımdır. Fakat oraya varınca Yunanlıların bana bir kötülük yapmalarından korkarım. Bana karşı iyi niyetleri varsa bunu önceden kanıtlamaları ve beni kendilerine inandırmaları gerekir. Sultanhisar'a varınca Yunan komutanına benden selâm söyleyin. Dediklerimi de kendisine anlatın. Nasip olursa birkaç güne kadar gelmek isterim. Haydi güle güle, yolunuz açık olsun."

Sultanhisarlı beş Rum, Yörük Ali'nin kendisinden duydukları "teslim olma" haberini bir an evvel Yunan komutanına yetiştirmek için oradan uzaklaşırken, bu zeybeklerin nasıl olup da kendilerini öldürmediklerini ve Yörük Ali'nin teslim olma haberinin Sultanhisar'da uyandıracağı derin etkiyi düşünüyorlardı. Yörük Ali Efe ise, uçurduğu bu balonla Yunanlılara ne müthiş bir tuzak hazırladığını düşünerek keyifleniyordu."

Gerçekten de tuzak mükemmeldi. Yörük Ali Efe gibi o çevrede çok ünlü bir zeybeğin emrindekilerle beraber Sultanhisar'daki Yunan askerî makamlarına teslim olması çok büyük ve örneği gösterilemeyecek bir başarı idi. Nazilli'de teslim olan çulsuzlara göre

Yörük Ali Efe'nin özel bir kişiliği ve şanı vardı. Haberin Sultanhisar'da bir bayram havası yaratacağı ve bütün Rumları ümide düşürüp sevindireceği kesindi.

Nitekim öyle oldu. Sultanhisar Rumları, Yunan askerî makamlarına teslim olmasını dört gözle bekledikleri Yörük Ali Efe için gösteri hazırlıkları bile yaptılar. Fakat Yörük Ali Efe ansızın Malgaç Köprüsü'ne yaptığı yaman bir baskınla herkesi şaşırtmış ve korku içinde bırakmıştı.²¹⁷

Yunanlılar açısından; Yörük Ali Efe ve tüm kızanlarının teslim olması demek kendiliğinden kazanılmış büyük bir başarı anlamı taşımaktaydı. Bu durumu, Yunan Kumandanı kurduğu şu cümlesiyle ispatlayacaktır: “Müjdeler olsun... Yörük Ali Efe Çetesi bütün kızanları ile birlikte birkaç gün sonra teslim olacak. Malgaç Köprüsü üzerinde bulunan birliklerimizin yanına gelecek.”²¹⁸ Yörük Ali Efe'ye, herhangi bir kötülükte bulunmayacaklarını ispatlamak için de, Nazilli'den bir papazı Sultanhisar'a göndereceklerdir.

Malgaç Baskını

Yörük Ali Müfrezesi başlangıçta Yağcılar köyünde 17 kişi idi. Müfreze, Kozalaklı Mehmet'in kılavuzluğunda kuzeye doğru yola çıkarak önce Karahayıt Nahiyesi'nin Armutlu köyünde oradan da Karahayıt ve Alanlı köylerinde birer gece kalarak 1 Haziran 1919 günü Yenipazar'ın Donduran köyüne geldi. Ugradıkları yerlerde toplandıkları gönüllülerle müfrezenin mevcudu 60 kişiye ulaştı.²¹⁹

Yörük Ali Efe, kızanları ve Bozdoğan, Nazilli taraflarından gelip, Yörük Ali Efe'nin çetesine katılmak isteyen vatanseverler Donduran Köyü'nde kalıyorlardı.

Yunan'a karşı silâhı ilk çekmek isteyen efeler, 14 Haziran akşamı Zekâi Kaur ve Necmi Aydınalay Bey, Yüzbaşı Ahmet ve Memduh Beylerle yüz yüze oturup, artık hareket zamanının geldiğini söyleyip onların da onayını aldıktan sonra, hep birlikte 1919 yılının, 15 Haziran'ı 16 Haziran'a bağlayan gecesi Donduran'dan yola çıkıldı.

Yunan Kuvvetleri, büyük bir sevinç ve sabırsızlıkla Yörük Ali Efe ve

²¹⁷ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.121-122-123.

²¹⁸ Razi Alkın, **Yeni Sabah**, Nu: 22, 22 İlkteşrin 1939; Aktaran: Ganız, **a.g.t.**, s.75.

²¹⁹ Aydınel, **a.g.e.**, s.177.

çetesinin teslim olmasını beklerken, çete saat 02.00'de Menderes Nehri'nden sallarla karşıya geçti. Olayın nasıl gerçekleştiğini Sıtkı Aydın el şu cümleleriyle anlatmıştır:

Bir saat sonra da Sultanhisar-Atça arasındaki demiryolu köprüsündeki yere vardılar. Zeybeklerden bir kısmı demiryolu kenarındaki telefon tellerini keserken Teğmen Zekai Bey'de birkaç arkadaşı ile 10 Haziran 1919'da Dalama pazarında rastladığı ve henüz o gün Muğla'dan gelmiş bulunan Bakırköylü Teğmen Kadri Bey'den aldığı dinamitlerle Malgaç Köprüsü ile Kılavuzlar arasındaki bir diğer demiryolu köprüsünü tahrip etti.”²²⁰

Yörük Ali Efe müfrezesinde, “Atça ve Malgaç köprüsünden birini daha tahrip etme veya buradaki Yunan müfrezesine baskın yapma konusu muhakeme edildi. Atça'da bir tabur kadar Yunan kuvveti olduğu hakkında bilgi aldıklarından ve bunlarla baş edemeyeceklerini düşündüklerinden, Malgaç'a baskın yapmaya karar verdiler.”²²¹ Buraya vardıklarında sabahın altısı olmuştu. Malgaç Köprüsü'nün hemen doğusunda bir çavdar tarlası içinde çadırlarda bulunan Yunan müfrezesi, cephede Yörük Ali ve kızanları ile Teğmen Zekâi ve Yüzbaşı Ahmet Bey, sağ kanatta Kılıoğlu Hüseyin ve arkadaşları, sol kanatta Asaf, Necmi ve Memduh Beyler olmak üzere üç koldan sarıldı. Müfreme üç koldan açılan şiddetli ateş sonunda kısa zamanda imha edildi.

Silah seslerini duyan Sultanhisar'daki Yunan jandarmaları olay yerine süratle geldiler. Köprüyü korumakla görevli 100 Yunan askerinden çoğunun öldürülmüş olduğunu gördüler. Türk müfrezesinden sadece Çine'nin İbrahim Kavağı Köyünden Tahtacı Memiş yaralandı. Baskın sonunda Yunanlılardan bir makineli tüfek, silahlar, cephaneler, sırmalı kordonlu bir elbise ve diğer eşyalar ele geçirildi.”²²²

Malgaç Baskını'nda ilk silâh, kuşatma çemberinin sağ yanından²²³ Kılıoğlu Hüseyin Efe tarafından patlatılmıştır. Malgaç Baskını'yla, “Aydın ve çevresinde Yunan işgaline karşı “*Milli Direniş*” hareketi fiilen başlamış ve İzmir Rıhtımı'nda 15 Mayıs 1919 sabahı haksız yere dökülen vatandaş kanının ve aziz şehitlerin ilk intikamı bir ay sonra alınmış bulunuyordu.”²²⁴

²²⁰ Buğdaycı, **a.g.e.**, s.50; Ganız, **a.g.t.**, s.75-76.

²²¹ Aydın el, **a.g.e.**, s.178; Buğdaycı, **a.g.e.**, s.50.

²²² Aydın el, **a.g.e.**, s.178-179; Buğdaycı, **a.g.e.**, s.50-51.

²²³ Müslim Özbalkan, “*Milli Mücadele'de “İlk” Başkaldırı: Yörük Ali Efe ve Malgaç Baskını*”, **Milli Mücadele'de Nazilli Cephesi ve Önderleri Paneli**, Ed: Mehmet Başaran, Üç-Er Ofset, Aydın, Mart 2007, s.55.

²²⁴ Bkz. **a.g.m.**, s.52.

Malgaç Baskını'nın önemi ve sonuçları

Malgaç Baskını, işgalci düşman kuvvetlerine karşı yapılmış örgütlü “ilk” çete saldırısı olması yönüyle büyük öneme sahiptir. “Bu baskın, Batı ve Güney Anadolu’da düzenli, bilinçli, ve milli şuurla düşmana yapılan ilk baskındır. Bu önemli başarı halka ümit ve cesaret vermiş, düşmanın yurttan kovulabileceğine olan inancını arttırmış ve Yörük Ali Efe’nin liderliğini perçinlemiştir.”²²⁵

Müslim Özbalkan Malgaç Baskını hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunuyor:

O vakitler, şurası bir gerçektir ki, 3-5 kişi ile dünya devletlerinin ordularına karşı küçük bir hareketin yapılabileceğine bile asla inanılmıyordu. Kişisel ve fevri direnişlerin dışında, işgal kuvvetlerine karşı planlı ve toplu bir hareketin yapılması, daha doğrusu böyle bir girişimde bulunulabileceği dahi düşünülüyordu.²²⁶

Malgaç Baskını’nın önemine bakacak olursak, “Düşman kuvvetlerinden bir birliğin “ilk” kez baskın yapılarak imha edilmesi hareketidir. Malgaç Baskını ile birlikte, planlı ve eğitimli bir çalışma ve gayret sonunda düşmanın kontrolü ve koruması altında bulunan iki demiryolu köprüsü, patlayıcılarla tahrip edilmiştir. Bu hareket Kuvâ-yı Milliye’nin “ilk” bombalı saldırısı ve “ilk” teknik sabotaj hareketidir. Bu bakımdan da uygulanması o zaman için fevkalade zor ve teknik bir hareket idi.”²²⁷ Köprü baskını ve tahribinin ilk kez bu baskında, 57. Tümen Komutanı’nın büyük katkısıyla gerçekleşmiş olduğunu belirtmekte de büyük yarar görüyoruz.

Aslan Buğdaycı ise Malgaç Baskını’nın başarısının getirdiği sonuçları şu şekilde ifade etmiştir:

Yörük Ali Müfrezesinin kendine olan güveninin artması ve bunu duyan diğer Kuvâ-yı Milliye Müfrezelerine güven vermesi bundan da önemlisi yöredeki bütün halkta Yunan Kuvvetleriyle baş edilebileceği imajını uyandırması ve moral vermesidir.²²⁸

²²⁵ Elmacı, **a.g.m.**, s.173.

²²⁶ Özbalkan, **a.g.m.**, s.53.

²²⁷ **A.g.m.**, s.53-54.

²²⁸ Buğdaycı, **a.g.e.**, s.52.

Dünya devletlerinin ordularına karşı, Türk halkının bağrından kopmuş 3-5 efe, asker ve gönüllülerin kazandığı bu başarı, bitmiş tükenmiş Osmanlı'ya rağmen hala Türk milletinin bağımsızlığının simgesi olarak gördüğü topraklarına canıyla, kaniyle müdafaa edeceğini ve asla teslim olmayacağını ifadesi olmuştur. Bu baskınla birlikte, artık yerel direniş örgütlenecek ve giderek ulusal direnişe dönüşecektir.

3.2.2 Yunanlılar'ın Nazilli'den çekilmeleri

Malgaç Baskını sonrası işi kalmayan Yörük Ali Efe ve kızanları, “önceden kararlaştırılan yöne, Malgaç Vadisi'nin gündoğusundan Uzunlar Köyü'nün yolunu tuttu.”²²⁹

Malgaç Baskını, 16 Haziran 1919 Pazartesi sabahı yapılmıştı. Aynı günün gecesini Uzunlar Köyü'nde geçiren çete, ertesi günü (17 Haziran 1919) Nazilli'nin İsabeyli Köyü'ne geldi.²³⁰

Yunanlılar sessiz sedasız Nazilli'den ayrılmış ancak Yörük Ali Efe'ye ayrılma sebepleri çok ilginç şekilde duyurulmuştur. Yörük Ali Efe ve kızanları, duydukları esnada Sinekçiler Köyü'nde dinlenmektedir. Olay Asaf Gökbel'in anlatımıyla şu şekilde vuku bulmuştur:

Nazilli'den gelen bir yolcu (Bu bir molla olacaktı.) Demirci Mehmet Efe'nin Nazilli'yi basarak Yunanlıları kovduğunu: “Yörük Ali tez gelsin” diye haber saldığını söyledi. Bu inanılamayacak ve şaşılacak bir haberdur. Daha iki gün önce Bozdağ'ı basan ve jandarmaları öldüren Demirci Mehmet Efe, nereden ve ne çabuk kuvvet toplamış gelmiş, en kuvvetli askerî merkezlerden biri olan Nazilli'den Yunanlıları çıkarıp atmıştı? Yunanlılar hiçbir direniş göstermeden Demirci Mehmet Efe'ye Nazilli'yi teslim edivermişlerdi.²³¹

Yörük Ali Efe ve kızanları olayın aslını 20 Haziran 1919 Cuma sabahı Nazilli'ye gelince anlayacaklardı. “Yunanlılar gece yarısına doğru kimseye haber vermeden ve mümkün olduğu kadar hareketlerini sezdirmeden Aydın yönüne doğru çekilmişlerdi. Bu çekilişin sebebini de kimse bilmiyordu. Giderlerken Malgaç'ta yedikleri darbenin acısıyla tutukladıkları Nazilli'nin ileri gelenlerinden on beş yirmi

²²⁹ Gökbel (1), a.g.e., s.128.

²³⁰ A.g.e., s.128.

²³¹ A.g.e., s.133.

kişiyi de beraberinde götürmüşlerdi. Türklere karşı yaptıkları kötü muamelelerden ve oralarda kalırlarsa başlarına aynı felâketin geleceğinden korkan bir kısım yerli Rumlar da Yunanların arkasından gitmişlerdi.”²³²

Zeki Sarıhan, Yunan kuvvetlerinin Nazilli’den çekilişini şu şekilde anlatmaktadır:

Yunan kuvvetleri 4 Haziran’da işgal ettiği Nazilli’yi boşalttı. Yunan taburu 18 Türk’ü rehin olarak ve kayıplar vererek Aydın’a çekildi. Yörük Ali Çetesi Nazilli’ye girdi. Şehir baştanbaşa Türk bayraklarıyla donatıldı. Çeteler, gece yarısına kadar yağma yaptılar. Yunan kuvvetleri 24 Haziran’da Nazilli’yi yeniden işgal edecektir. General Nider İzmir’deki İngiliz İrtibat Subayı Smith ve Fransız temsilcisi Labart’a Nazilli’den aldığı haberleri aktardı; Soma’yı işgal için hareket serbestisi ve Nazilli’de Hristiyanları korumak için bir bölük bırakılmasına izin istedi. “Türk kuvvetleri terkedilmiş bölgeye tam bir serbestlikle girdiler. Nazilli’de 11 ölü, 16 yaralı, Kılavuzlar’da 47 ölü, Sultanhisar’da 3 ölü, 7 yaralı, Köşk’te 26 ölü ve yaralı. İşkence... Hırsızlık... Yağmacılık...”²³³

Şefik Aker, Yunan kuvvetlerinin Nazilli’den sessiz sedasız ayrılış sebeplerini şu şekilde açıklamıştır:

Malgaç baskını ve ardından diğer demiryolu köprülerinin tahribi, bunun yanında 57. Tümen’in Çine merkezli olarak teşkilatlanmaya başlamış olması Yunan ordularını telaşa sokmuştu. Nazilli’deki Yunan Taburu 19 Haziran 1919 saat 20.45’de de, Türk kuvvetleri tarafından taarruz edileceği haberini aldı ve bu telefon görüşmeleri ile teyit edildi. Bu durum karşısında taburun 19-20 Haziran’da büyük bir gizlilik içersinde Aydın’a çekilmesi kararlaştırıldı. Ancak o gece kimseyi sokağa çıkarmayışları dikkat çekti ve yapılan Nazilli’deki hazırlıklar Türk telgraf memurları tarafından Tümen Komutanlığı’na bildirildi.²³⁴

Asaf Gökbel ise, Yunanlıların Nazilli’den çekilişini, Türk jandarmalarının kahveleri dolaşıp Aydın mutasarrıfının (yöneticisinin) bildirisini halka dağıtmasından ve bildiride yazılanlardan yola çıkarak şu şekilde açıklamaktadır:

Bildiri; “İtilâf Devletleri’nin emriyle Yunanlılar vilâyetin bazı yerlerini boşalttıkları, bu kara günlerde gösterdiğimiz hâlin ve iyi

²³² Gökbel (1), **a.g.e.**, s.134.

²³³ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1 (Açıklamalı Kronoloji)/Mondros’tan Erzurum Kongresi’ne (30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.332.

²³⁴ Aker, **a.g.e.**, c.2, s.83 (19 Haziran 1919 gün ve 917 numaralı telgraf); Aktaran: Ganız, **a.g.t.**, s.78.

niyetimizin karşılığı olarak Aydın'ın boşaltılacağı, bu sırada Yunan ordusuna silâh kullanılmaması ve bize emanet olan Müslüman olmayan kişilere karşı şefkât ve merhametle davranılması, güvenliğin bozulmaması”²³⁵ şeklindeydi.

Aydın mutasarrıfının imzasını taşıyan bu resmî belge de gösteriyor ki; Yunanlılar Nazilli'yi o sıralarda çok güçsüz ve sayıları az olan Türk kuvvetlerinin saldırılarından korktukları için değil, Müttefik Devletler emriyle boşaltmışlardı. Milli Mücadele'nin başlaması belki bu emrin uygulanmasını zorunlu kılmış ve hızlandırmıştır.²³⁶

Yunan kuvvetlerinin Nazilli'den ayrılışı ve 20 Haziran sabahı Yörük Ali Efe ve kızanlarının Nazilli'ye gelip aldıkları haberin doğruluğunu teyit etmeleriyle, Nazilli'de Yörük Ali Efe ve kızanlarının karıştığı bir takım olumsuz durumlar yaşanmıştır ve Yörük Ali Efe'nin ismi ilk kez bu olumsuz olayın içinde yer almıştır. Asaf Gökbel olayı şu şekilde anlatmıştır:

Nazilli'de hükümet felç olmuştu, güvenlik yoktu. Yasal sorumluluğu olmayan Yörük Ali çetesinin gelişi, yağmacılara cesaret vermişti. Bunların isteklendirmesiyle çeteciler de yağmaya başlamıştı. Mağazalar soyulmakta, kasalar kırılmakta, paralar ve kıymetli eşyalar çalınmaktaydı. Bu çirkin olayları “Kuvâ-yı Milliye devrinin yüz kızartıcı bir olayı olarak” tarihin belirtmesi gerekir. Soygun gece yarısına kadar devam etti. Daha sonra insafa gelen efeler, adamlarını toplayıp Aydın'a doğru çekilmekte olan Yunanlıları takip etmek bahanesiyle Atça'ya doğru yola çıkmışlardı. Efeler de dahil olmak üzere çetenin bütün adamları Nazilli'ye yaya gelmişlerdi. Nazilli'den çıkarken bunların hepsinin altında mükemmel birer at bulunuyordu. Bu kadar çok atı acaba nereden bulmuşlardı? Subay arkadaşlardan başka yaya kalan olmamıştı. Yörük Ali Efe'nin emriyle birkaç at daha bulunarak binek noksanlığı kısmen giderilmişti. Köprübaşı'na gelinceye kadar birkaç günlük seyahatımızda Teğmen Zekai Bey'in atının sağrısından yararlandığımı anımsatırım.²³⁷

Bu arada, Venizelos'un Clemenceau'ya Yunan İşgaline Karşı Türk Direnişinin Başladığına Dair Mektupları ve Yeni İsteklerinin bulunduğu belgede şu cümleler geçmekteydi:

²³⁵ Gökbel (1), a.g.e., s.152-153.

²³⁶ A.g.e., s.153.

²³⁷ A.g.e., s.134-135.

18 Haziran 1919, Paris

Bay Clemenceau Hazretleri,
Yüksek Meclis Başkanı,

Konferansın Yüksek Meclisi, bölgesinin işgali ile görevlendirilen Yunan ordularının bu işgallerinin koşullarını belirledi. Bu işgal şu sınırlara kadar uzanıyor.

Güneyde İzmir, Aydın demiryoluna; güneydoğuda Aydın, Nazilli'ye; doğuda ve kuzeydoğuda Manisa ve Kasaba kentlerine, kuzeyde de Ayvalık ve Bergama'ya kadardır. Bu şekilde Yunan işgal bölgesini belirleyen hudutlar Yunan ordularının bu bölgenin çevresinde bulunan stratejik noktalara hâkim olmalarına engel olmuştur. Çünkü bu stratejik noktaların katılması, alınan desteklerin, örgütlendirilen Türk kuvvetleri tarafından beklenen taarruzlara karşı etkili bir şekilde korunması için gereklidir. Diğer yandan Osmanlı Hükümeti mütarekenin kendisine yüklediği koşulları unutarak, Anadolu'da dağınık olan kuvvetlerine Yunan Ordusu'na karşı düşmanca bir tavır almalarına hoşgörülü davrandı. Bu konuda edindiğim kaygı verici bilgileri zatîâlinize bildirmeyi görev bilirim. İzmir'in güneyinde Türk çeteleri Menderes ırmağını aşarak, Aydın'ı Selçuk'a (Ayasuluğ) bağlayan demir yolunun bir köprüsünü havaya uçurdular. Denizli'de Türkler kuvvet toplamakta ve hatta kısmi bir seferberliğe bile başlamaktadırlar. Aynı zamanda Balıkesir ve Bandırma bölgelerinde de birçok asker ve başıbozukların toplandıkları anlaşılmaktadır. Bu kuvvetler 15 Haziran Pazar günü Bergama'daki Yunan birliklerine saldırarak geri çekilmeye zorladılar. Halen Yunan işgal bölgesinin bittiği ve Ayvalık kentinde üç kilometreyi aşmayan Ayvalık kazasının sınırları da Albay Ali Bey komutasında 600 kadar Türk askeri ve çevredeki zeytinliklerde 2.000 kadar komitacının bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu kuvvetler Ayvalık kentine Yunan ordularına ve bazen de limanda bulunan torpidolara sürekli ateş etmektedirler. Bu durumu düzeltmek ve ilerde Türk kuvvetlerinin toplanmasına engel olmak için Yunan Ordusu'nun kuzeyden, doğudan, güneyden İzmir'e gelen başlıca yolları işgal etmesi gereklidir. Edremit, Balıkesir demiryolu, Kırkağaç-Akhisar-Manisa yolu, Alaşehir'e giden Manisa-Kasaba yolu ve hiç olmazsa Nazilli'ye kadar giden İzmir-Aydın demiryolu ağında, İzmir bölgesinin güvenliğinin en alt düzeyde sağlanması için Yunanlılar eline geçmesi gerekir. Doğal olarak bu yol ağına hâkim olmak ve onu Türk çetelerinin saldırılarına karşı savunmak için yukarıda gösterilen sınırların ötesinde bulunan dar bölgeyi Yunan kuvvetlerine bırakmalıdır. Menderes ırmağını izleyen hattın, gösterilen bölgenin ve işgal kuvvetlerinin güvenliği için yeterli olacağı zannedilmektedir.

İlginizi şu sorun üzerinde toplamak doğru olacaktır:

Bergama'ya yapılan saldırının ve genellikle Türk askeri teşkilatının hareket üssü Bandırma-Manisa-İzmir yolunun son noktası ve Marmara'nın berisi olan Bandırma'da bulunmaktadır. ve böylece Yunan ordusu tarafından işgal edilen bölgeyi sınırlayan çizginin Türk kuvvetleri tarafından kullanılmasına son vermek için Bandırma kenti ve

limanının müttefikler veya Yunan çıkarma kıtası ya da savaş gemileri tarafından işgal edilmesi gereklidir.

Son olarak, İstanbul'da müttefik orduları başkomutanı Osmanlı Hükümeti'ne Türk kuvvetlerinin mütareke hükümlerine uymadıklarından şikâyet ediyor ve durum hakkında bu hükümetin dikkatini çekerek yeni yapılan her hangi bir uymazlıktan dolayı sorumlu tutacağını söylüyor. Yüksek Meclis'in iyiliksever görüş ve düşüncelerine bu raporunun sunulmasını ve raporumu sözlü olarak tamamlamak için benim meclise çağırılmama aracılık yapmanızı rica ederim.²³⁸

Bu belgeden de anlaşılacağı üzere; Yunan Kuvvetleri Asaf Gökbel'in de söylediği gibi, çok güçsüz ve sayıları az olan Türk kuvvetlerinin saldırılarından korktukları için değil belki ama Batı Anadolu'da oluşmaya başlayan milli direnişin farkına varıp, biraz düşünerek zaman kazanma yoluna gitmek maksadıyla İtilâf Kuvvetlerinin emriyle Nazilli'den geri çekildikleri söylenebilmektedir.

3.2.3 Nazilli Heyet-i Milliyesi'nin kurulması

Batı Anadolu'da, Yunan kuvvetlerine karşı birbirinden habersiz örgütlenen Kuvâ-yı Milliye güçlerini, "Heyet-i Milliye adı verilen sivil kurullar, dağınık olan bu direniş güçlerini toplayıp, bir araya getirmek için uğraşıyorlardı"²³⁹.

Tuncay Ercan Sepetcioğlu, Heyet-i Milliye ve oluşumunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

Milli Mücadele esnasında, Milli Kuvvetlerin idaresi, askeri araç gereçten parasal yardım sağlamaya dek lojistik faaliyetleri, personel temini ve ikmalinde mahalli kongreler büyük görevler üstlenmişlerdir. Bu kongrelerin faaliyetleri sonucu, Kuvâ-yı Milliye'yi desteklemek amaçlı oluşturulan Heyet-i Milliye kuruluşları ile birleşmiş, Alaşehir Kongresi ile genişleyerek Batı Anadolu'yu içine alacak şekilde yayılmıştır...²⁴⁰

Yörük Ali ve milis güçlerinin Nazilli'den ayrıldığı 21 Haziran sabahı Sarayköy'de oluşturulan binbaşı İsmail Hakkı Bey

²³⁸ Öztoprak, **a.g.e.**, s.63-64-65.

²³⁹ Bkz. Güneş, (Milli Mücadele'nin Başlarında Heyet-i Milliye'den...) **a.g.m.**, s.35.

²⁴⁰ Tuncay Ercan Sepetcioğlu, "*Batı Anadolu'da Yunan İşgalinin Temel Argümanları ve Milli Mücadelede Nazilli Cephesi*", **Milli Mücadele'de Nazilli Cephesi ve Önderleri Paneli**, Ed: Mehmet Başaran, Üç-Er Ofset, Aydın, Mart 2007, s.79.

kumandasındaki kuvvetler, kente gecikmeyle girerek bozulan asayişten yeniden kurmuşlardır. Bu gecikmede Yunan kuvvetlerinin telgraf hatlarını tahrip etmesi önemli rol oynamıştır.²⁴¹ Nazilli’de düzeni sağlayan Binbaşı Hakkı Bey hemen bir Heyet-i Milliye oluşturmak için çalışmalara başlamıştır.²⁴²

Batı Anadolu’da Heyet-i Milliye’nin asıl oluşumunun, Yunanlıların Nazilli’yi terk ettiği 20 Haziran tarihinden sonra gerçekleşmiş olduğunu görüyoruz. “Bu heyete Giritli İsmail Hakkı Bey başkan, Avukat Ömer, Hoca Hacı Süleyman Efendi, Mollaoğlu Hasan Palamutçu İbrahim, Tüccardan Ali Haydar, Müftü Salih Efendi, Sultanoğlu Sadık Beyler üye oldular. Bu şahıslar Milli Mücadelenin devamı müddetince çok değerli hizmetlerde bulundular.”²⁴³

3.2.4 Erbeyli Baskını

Malgaç Baskınından dört gün sonra yani, 20-21 Haziran 1919 günü 175. Piyade Alayında görevli Teğmen Kadri Bey²⁴⁴ ve Menteşe Serdengeçtiler²⁴⁵ müfrezesi Erbeyli Baskınına gerçekleştirmişlerdir. Menteşe Serdengeçtiler Müfrezesinin çekirdeğini Altı Mehmetler çetesi²⁴⁶ oluşturur.

Müfreze Ortaklar-Aydın demiryolu hattının Yunanlılarca önem verilen istasyonlarını tespitle işe başlar. İleri gözetleyicilerin ve keşifçilerin raporları Germencik yakınlarındaki Erbeyli istasyonunun amaca uygunluğu yönündedir. Çeteden Kireççi Mehmet Mertöz, “*Önce Germencik yakınlarında iki gün keşif hareketinde bulunduk. Cavuroğlu*

²⁴¹ Aker, **a.g.e.**, c.2, s.84; Aktaran: Güneş, (Milli Mücadele’nin Başlarında Heyet-i Milliye’nin...) **a.g.m.**, s.36.

²⁴² Saadet Tekin, “*Tanzimat’tan Cumhuriyet Nazilli Kazası*”, D.E.Ü. A.İ.İ.T.E., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1997, s.165; Aktaran: Güneş, **a.g.m.**, s.36.

²⁴³ Buğdaycı, **a.g.e.**, s.58.

²⁴⁴ 57. Tümen Komutanı, (Teğmen Kadri Bey) bu subayın vakar ve ahlâk sahibi, vatanperver olduğu kadar, birkaç seneden beri, Aydın ve Muğla bölgesinde görev yaptığı için yöre halkını, ileri gelenleri iyi tanımasından dolayı, kendisinden gereğince faydalanmayı düşündü. Bkz. Aydın, **a.g.e.**, s.187.

²⁴⁵ **Serdengeçti**: Akıncılardan düşman ordusu içine dalmak veya muhasara altına alınan bir kaleye girmek için fedai yazılan kimseler. Bunlara ellerinde kınlarından sıyrılmış kılıçlarla bu tehlikeli işlere atıldıkları için “dalkılıç” da denilirdi. Düşman ordusuna dalmak veya kaleye girecek olanların dönmelerinden ziyade ölmeleri ihtimâli olduğu için bu adı almışlardı. Bkz. <http://www.osmanlicasozluk.net/osmanlica/50003-sozluk-SERDENGECTI-anlam.html>, 27.12.2010.

²⁴⁶ Menteşe Altı Mehmetler çetesi; Muğla Orman Mühendisi Başkan Mehmet Cemal (Kara), Koca Kâtip Mehmet Tefik (Kuran), Aşçı Abdurrahman oğlu Mehmet Emin (Ulusoy), Yörük Kireççi Mehmet (Mertöz), Aşçı Kara Mehmet, Telgrafçı Sarı Mehmet (Altın)’ten oluşmaktaydı. Bkz. Demirayak, **a.g.e.**, s.115.

cavuru iyicene belledik.” demektedir.²⁴⁷

20 Haziran 1919’u 21 Haziran’a bağlayan gecenin ileri saatlerinde hareket başlar. Müfreze Bakırköylü Teğmen Kadri Bey ile Muğlalı Teğmen Cemal Bey (Kara Muğla) komutasında Erbeyli istasyonuna varırlar. Yunanlılar buralara kadar ilerlemenin verdiği gevşeklik ve şımarıklık içinde yakalanır. Ani başlayan Türk hücumu Yunanlıları kısa süre içinde yetmiş kayıp veririr. Müfrezenin büyük kısmı geri çekilirken, Altı Mehmetler çetesi kuzey kısma geçer. İki günlük keşif hareketinden sonra, Yunanlıların gerilerinden Menderes Vadisi’ne sarkarak Kuvâ-yı Milliye’ye durum haritası çizer. Yunana verdirdiği yetmiş kayıpla Türk direnme hareketinin varlığını bir kez daha duyuran baskın, Muğla’nın Aydın cephesinde açtığı ilk gediklerden birisidir.²⁴⁸

Sıtkı Aydınel, Erbeyli Baskınını şu cümlelerle anlatmıştır:

57. Tümen Komutanı, Köprübaşı Müfreze Komutanı Binbaşı Hacı Şükrü Bey’e verdiği emirle “Teğmen Kadri emrine kâfi kuvvet vererek, Yunanlıların Aydın batısında demiryolu üzerinde bulunan dağınık kuvvetlerinin birisinin üzerine bir gece baskını ile imha edilmesi”ni istedi. Bu emir gereği Teğmen Kadri yaptığı keşif sonucunda, Erbeyli Köyünden bir iki km. uzakta bulunan Erbeyli istasyonundaki hangarda 20 kadar erden oluşan bir Yunan müfrezesinin bulunduğunu istihbar etti ve buraya baskın yapma kararı verdi. 20-21 Haziran 1919 gecesi bu istihbaratı getiren kılavuzun eşliğinde, 70 kadar er ve koşulu bir ağır makineli tüfekten müteşekkil müfreze ile Erbeyli istasyonu civarına geldiler. Bombacı fedailer, hangara önce yanaşıp el bombaları ile Yunan müfrezesinin bir kısmını imha etmeyi, kaçmaya girişecek olanları da, mevzilenen makineli tüfek ve piyade tüfekleri ile yok etmeyi plânladılar. Fakat, bombacılar hangara gizlice yaklaşırlarken bir Yunan nöbetçi eri onları gördü, ateş etti. Bu ses üzerine hangar dışında yatan beyaz donlu Yunanlı erler, kaçışmaya başladılar. Karanlık olmasına rağmen bombacılar, kaçışan askerlerin toplu bulunduğu yere doğru bombalarını savurdular. Karşılıklı ateş başladı. İki buçuk saat kadar süren muharebe esnasında, Yunanlıların 20 kişiden çok daha fazla olduğu anlaşıldı. Bir evzon bölüğü büyüklüğündeki bu kuvvetin, bir kısmı hangarın içinde, bir kısmı dışında yatmakta ve birçoğu da köyde bulunuyordu. Ateş seslerine köydekilerde yardıma gelince, artık ortalıkta aydınlanmaya başladığı için Teğmen Kadri Müfrezesi çekilmeye başladı. Makineli tüfeği kullanan onbaşının da vurulup şehit düşmesi, ateş güçlerini önemli ölçüde azalttığı için çekilme muntazam yapılamadı. Müfreze ikiye ayrıldı. Makineli tüfek subayı Asteğmen İzzet ve erleri kuzeye dağlık bölgeye doğru, diğerleri de güneye ova tarafına gitmek zorunda kaldılar. Makineli tüfeği götüremeyeceklerini

²⁴⁷ Ünal Türkeş, **Kurtuluş Savaşında Muğla**, İstanbul 1973; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, s.115.

²⁴⁸ **A.g.e.**, s.115-116.

anlayınca, bir hendeğe gömdüler. Ancak ertesi gün bu makineli tüfek Yunanlılar tarafından bulundu. Aydın'daki İngiliz İrtibat subayı Hotder'i çağırarak gösterdiler. Böylece taarruzun milis kuvvetleri tarafından değil, muntazam Osmanlı birlikleri tarafından yapıldığını ispat etmek istediler. Tümen Komutanı bu silâhın İzmir'den kaçan subaylar tarafından getirilip İzmir'deki olayların intikamını almak için, silâha sarılan halka verildiğini işittiklerini söyleyerek olayı kapatmak istedi.²⁴⁹

Selahattin Tansel, Yörük Ali Efe'nin liderliğinde başarıyla sonuçlanan Malgaç Baskınının ardından Erbeyli Baskınında da başarıya ulaşılmasını şu değerlendirmesiyle ifadelendirmiştir:

15 Haziran'da da Aydın Bölgesi'nde Malgaç Deresi üzerindeki tren köprüsünü korumakla görevli 100 Yunan asker, Yörük Ali Efe kuvvetleri tarafından basılmış, bunlardan çoğu öldürülmüş; tren köprülerinden bir kaçı da tahrip edilmişti. Ayrıca, milli müfrezeler Erikli ve Erbeyli'de de Yunanlıları basarak birer başarı daha elde etmişlerdi. İşte bu başarılar ki, Birinci Dünya Savaşı'ndan yorgun ve yenilmiş olarak çıkmış olan Türk milletinin ma'neviyatını yükseltmiş ve düşmanlarla çarpışma isteğini kamçılamıştı. Yunanlılarda ise bu hareketler, büyük bir endişe yaratmıştı. Nitekim 21 Haziran 1919'da Yunan Kumandanlarından Nider, Paris'de bulunan Yunan Başvekili Venizelos'a verdiği bir raporda, "Tam bir Türk seferberliği ve kuvvetli bir Jön Türk teşkilâtı karşısında bulunuyoruz. Her taraftan taarruza ma'ruz kalarak her gün bir miktar arazi terk etmeğe mecbur oluyoruz. Şayet derhal kâfi miktarda kuvvet, hiç olmazsa bir fırka gönderilmeyecek olursa pek yakında İzmir tehdit altında bulunacaktır" diyor ve Batı Anadolu'daki milli kuvvetlerin miktarını 40.000 olarak gösterdikten sonra bunların 47 topa ve birçok makineli tüfeğe sahip olduklarını yazıyordu. Fakat bunlar çok mübalâğalı rakamlardı; bu tarihlerde milli kuvvetlerin sayısı on bine bile yükselmemişti.²⁵⁰

Büyüklerin, "baskın basanıdır" sözünün doğrulu Erbeyli Baskınıyla tekrar desteklenmiş oluyordu. Baskın, Erbeyli'deki Yunan müfrezesinin tam olarak kaç kişiden oluştuğunun bilinmemesi ve Yunan kuvvetlerinin çok miktarda efsun bölüğü ile takviye kuvvet toplamış olmalarından dolayı, müfreze tamamen yok edilememiş ancak Yunanlılara çok sayıda kayıp verdirilmiştir. Türk baskıncıların kaybı ise sadece yedi ölü ve birkaç yaralıdan ibaret olmuştur. Erbeyli Baskınıyla "Aydın Bölgesi'nde Yunan Kuvvetleri üzerine yapılan ve başarılı olan ikinci Türk saldırısı"²⁵¹ olarak tarihe geçmiştir. Türkler; Yunanlılara karşı giriştiği bu kutsal mücadeleyle, İtilâf

²⁴⁹ Aydın, **a.g.e.**, s.188-189-190; Bkz. Ganız, **a.g.t.**, s.80.

²⁵⁰ Tansel, **a.g.e.**, s.287-288.

²⁵¹ Gökbil (1), **a.g.e.**, s.161.

Devletlerinin Türk halkının yerlerinde oturup, işgalci devletlerin saldırılarına ve yağmalarına seyirci kalmayacaklarını bir kez daha kanıtlamış olacaktı.

Erbeyli Baskınının öcünü almak isteyen Yunan kuvvetleri, baskından sonra, “Erbeyli ve civar köylerde rastladıkları günahsız insanları katletmişlerdir.”²⁵² Yunanlıların katlettikleri yetmiş iki kişinin acısı, Kuvâ-yı Milliye hareketini daha da hızlandırmış ve daha etkili faaliyet göstermelerini sağlamıştır.

3.2.5 Tellidede muharebesi

Malgaç ve Erbeyli Baskınının başarıyla sonuçlanması, milis kuvvetlerimizin ümit ve cesaretini önemli derecede arttırmış ve Aydın’ı düşman işgalinden kurtarabilme inancını oluşturmuştu. Bu nedenle; milis kuvvetlerde Aydın’ın çok yakınlarına hatta şehrin kenar mahallelerine kadar sokulma cesareti oluşmuştu.

Aydın civarında, milis kuvvetlerimiz gittikçe çoğalıyordu. Erbeyli baskını sonuçlarında sözü edilen Orhaniyeli Karadurmuş Müfrezesine, İhtiyat Topçu Teğmeni Süleyman Beyde katıldı. Dolayısıyla bu müfreze daha da kuvvetlendi. Ayrıca Ovaemir’in hemen kuzeyindeki, Yeniköy’de de yeni bir grup oluştu. Adnan Bey komutasındaki Çakırbeyli gönüllüleri, Ethem Bey komutasında Beydere gönüllüleri, Çinelî Tahir Bey Komutasındaki 15-20 kişilik bir kuvvet Koçarlı’dan İhtiyat Topçu Teğmen Selâmi Bey Müfrezesi hepsi de burada toplandılar. Böylece Yeniköy’de 200 kişi civarında bir kuvvet toplanmış oldu. Teğmen Selâmi Bey²⁵³, bu güçlü durumdan cesaret alarak Aydın’daki Yunan işgal komutanı Eskinazi’ye bir nota vererek, Aydın’ı terk etmesini istedi.²⁵⁴

Tellidede Çarpışması’nın oluşumuna kıvılcım etkisi yaratan olayı Asaf Gökbel şu cümleleriyle anlatmıştır:

Ovaeymiri Köyü’ndeki milis kuvvetlerimizi, şosenin karşı tarafında Aydın’ın hatırı sayılır, ileri gelen Rum zenginlerinden, fanatik

²⁵² Demirayak, **a.g.e.**, s.121.

²⁵³ Selâmi Helvacıoğlu, yedek topçu teğmendir. İzmir’in işgali sırasında izinli olarak Aydın’da bulunuyordu. Aydın’ın işgali ve İstanbul yolunun kapanması üzerine Koçarlı’ya geçerek orada oluşan milis birliğinin kumandanı oldu. “Aydın’ı tahliye etmeleri” hakkında Yunan kumandanlığına sert bir nota göndermiştir. Tellidede ve Aydın Savaşları’nda, daha sonra ulusal cephede cansiperâne hizmetleri görülen Selâmi Helvacıoğlu 1938’de Trabzon’da 3. umumi müfettişlik adliye danışman yardımcısıydı. Bkz. Gökbel (1), **a.g.e.**, s.163.

²⁵⁴ Aydınî, **a.g.e.**, s.193; Ganız, **a.g.t.**, s.82.

bir Yunan dostu olan Sakızlı Dimitraki'ye ait ve Sakızlı Bahçesi denmekle bilinen sebze bahçesinde çalışan Rum işçilerinin meraklarından başka rahatsız eden hiçbir şey yoktu. Birliklerimizi rahatsız eden bu işçileri oradan dağıtmak lâzımdı.

Bu düşünce ile Orhaniyeli Kara Durmuş, arkadaşlarından dört beş kişiyi 24 Haziran 1919 sabahı bahçeye gönderdi. Kendilerine doğru gelmekte olanların maksatlarını zamanında sezen ve ele geçmenin korkunçluğunu kavramakta gecikmeyen işçiler kurtuluşu kaçmakta bulmuşlarsa da, korkutmak maksadiyle arkalarından atılan silâhlardan, işçilerden biri vurularak ölmüş. Kara Durmuş'un adamları da aldıkları emirlere uyarak bahçe içinde bulunan binaları ateşlemişlerdir. Eymir Köyü'ne dönmüşlerdir.

Bahçesinin, çetelerin saldırısına uğradığını ve işçilerinden birinin öldürüldüğünü duyan Sakızlı Dimitraki, derhal Yunan işgal kumandanına koşarak "Aydın'ın yakınlarına kadar sokulan Türk çetelerinin yaptıkları zulümler ve kısımlardan söz ederek Yunan askerî yönetiminin bunları yok etmeye gücünün yetip yetmediğini sormuş, bütün Rum ahalinin hayatlarının ve güvenliklerinin tehlikede bulunduğu şu anda, şehri kuşatan bu eşkiyalar derhal yok edilmezse daha büyük ve daha üzücü bir felâketin gelip çatmakta gecikmeyeceğini söyleyerek vakit geçirmeden gerekli önlemlerin alınmasını istemiştir.

Sakızlının abartılı sözlerinden heyecana ve üzüntüye kapılan Yunan İşgal Kuvvetleri Kumandanı Albay Eskinazi, Eymir Köyü sırtlarındaki Türk milis kuvvetlerini yok etmek veya dağıtmak için ağır makineli tüfeklerle beslenen bir tabur piyade kuvvetinin Tellidede yönüne harekete geçmesi emrini verdi.

Ovaeymiri'nden Yeniköy'e kadar uzanan bizim hattın sol kanadını, Adnan²⁵⁵ ve Etem Beylerin kumanda ettikleri Çakırbeyli ve

²⁵⁵ Adnan Bey: Adnan Menderes, 1950-1960 Başbakanlık yapmıştır. Bkz. Sabahattin Burhan, **Ege'nin Kurtuluş Destanı Yörük Ali Efe**, c.2, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, Nisan-1993, s.9.

"Tarihe "Tellidede Savaşı" olarak geçen, büyük "Aydın Savaşları"na halkı ruhen hazırlayan bu çarpışma, "Aydın'ı düşman elinden kurtarmanın dahi mümkün olabileceği" inancını uyandırması yönünden büyük ehemmiyet taşır. Milisler ve halk üzerindeki semeresi hemen birkaç gün sonra görülecektir.

Adnan (Menderes) Bey'in, Yeniköy'de Yunanlılara karşı iki buçuk saate yakın verdiği bu kahramanca mücadeleyi, pek çok belgede bulduğumuz gibi, Sulh Konferansı Tahkik Heyeti'ne Çine'de Aydınlı felaketzedelerin imzasıyla 10 Eylül 1335 (1919) de sunulan vesikada bile buluyoruz. Vesikadaki isim ve imzalar sırasıyla şöyledir:

Zulümdide (zulmü gören) Aydın ve Havalisi istimdad (yardım isteme) Heyeti Reisi aydın eşrafından Peştemalcıade Hüdayi, eşraftan ve tüccardan Mehmet Kemal (Uncu), Manifatura Tüccarı Hacı Şerif, Müntesibini Hukuktan Fuat, Ali Şahin (Uncu), Mehmet Said (Şekeroğlu), Eczacı Hakkı, Süvarizade İsmail, Sandık Emimi Mustafa, Eyüp Ağa oğlu Şaban, Mustafa Nail, Evkaf memuru Ahmet, Dava Vekili Ali Remzi, İbrahim, Baytar Mehmet Fahri, Hüküamoğlu Hacı İbrahim.

Vesikanın uzunluğunu göz önüne alarak, bazı satırları atlayarak okuyalım:

" Bu esnarlarda yukarıda zikri geçen.....genç Müslüman kadın ve kızları tehdit, şiddet ve tahakküm suretiyle celbedilerek, Yunan zabıtlarına, fiili şen'i icra ettirmeye tahsis (Kumandan Sihinazi tarafından) edilen, şehrin 2,5 kilometre cenubunda, bahçeler arasında Sakızlı Filofilidi'nin bahçesini ve köşkünü, taht-ı tarassuda alan ve Yunan mezalimine karşı silâha sarılan ahali-i Müslimeden 30-40 kişilik bir kuvvet (Adnan Menderes'in kuvvetleri telmih ediliyor) üzerine, Türkler ve Müslümanlar sayesinde nail-i nimet ve servet olan Sakızlı Filofilidi'nin teşvikiyle, Yunan kuvvei askeriyesi

Boydere gönüllüleriyle, Selâmi Bey kumandasındaki Koçarlı birliği; sağ Kanadını, Orhaniyeli Kara Durmuş savunuyor, merkezde Çineli Tahir ve arkadaşları bulunuyordu. Ateşkesten sonra terhis edilerek Ovaeymiri Köyü'ne yerleşmiş bulunan Yedek Topçu Asteğmeni Süleyman (Hâlen Aydın Belediyesi Zabıta Amiri Süleyman Köksal) Beyde silâhını kaparak Kara Durmuş birliğine katıldı.

Aldığı emir üzerine harekete geçen Yunan taburu, Tellidede Bölgesi'ne gelince sağa sola açılarak bir kısmı Yeniköy yolundan ve kısmen bahçeler arasından Telsiz Telgraf sırtlarına, diğer bir kısmı ceheden Eymir Köy'ü sırtlarına, üçüncü kısmı da sağ kanadımızın savunucularını bir kuşatma çemberi içinde sıkıştırıp ezmek amacıyla Tellidede Tepesi'ni aşarak Sakızlı Bahçesi'nin arkasından sağa doğru sarmak üzere ilerlemeğe başladılar.

Bu ilerleyişi dikkatle izlemekte olan bizimkiler, şiddetli bir yayılım ateş ile düşmanı karşıladılar. Vakit, öğleden sonra saat 14.30 ile 15 arası idi. Çok şiddetli bir savaş başladı. Düşman, Kara Durmuş birliğinin savunduğu sağ kanadımızı şiddetli bir makineli tüfek ateşi altına almıştı. Bizimkiler de bütün gayretlerini harcayarak bu ölüm makinesini susturmağa çalışıyorlardı. Savaşan kuvvetler arasında da büyük bir oransızlık ve dengesizlik vardı. 200 kişi hiç değilse 800 kişi ile savaşıyorduk. Aslında kendisinden üstün kuvvetlerle savaşarak düşmanını yenmek, Türk milletinin başlıca üstün özelliklerinden olduğu için birliklerimiz gevşemeden savaşa devam ediyorlardı. İki saat süren çarpışmadan sonra Kara Durmuş ve arkadaşları atacak tek kurşunları kalmadığından yerlerini terk ederek Menderes yönüne doğru çekilmek zorunda kaldılar. Bu savaştan bizden 6 şehit, birkaç yaralı vardı. Yunanlıların verdikleri ölü ve yaralı sayısı otuzu geçiyordu.²⁵⁶

Bu olay sonrasında da, Yunanlılar Ovaemir, Yeniköy ve Kadıköy'ünü yakıp

tarafından bir taarruz icra edilerek, merhumun tarafından mücahidini mezkura o civardan bilmüsademe müsallah efradı tard etmekle iktifa etmeyerek, Sakızlı'nın bahçesine mücavir, (komşu) 80 evli Ovaeymir Köyü'nü kamilen ihrak, (ateşe vererek) ahalisini katil, mevaşi (Davar, koyun, keçi, inek, öküz gibi hayvanları) ve eşyalarını yağma eylediler.

Halbuki, bu köyün müsademe eden mücahitlerle bir alâkası yoktu. Esasen Yunan askerlerinin sık sık tecavüzüne uğrayan bu Müslüman köyünün ahalisi, tamamen erbabı ziraat ve namustan kimselerdi. Bundan başka müsademe mahalline hayli uzak bir mesafede bulunan Telsiz-Telgraf tepesinde 30 evli Yeniköy'ü de (Adnan Menderes'in vuruştugu sol kanat) aynı vechile yakmışlar, köy halkından kaçamayanları öldürmüşler, yine o civarda 40 evli Kadıköy'ünü dahi ateşe vermişlerdir.

Yakılan bu üç Müslüman köyünün bilcümle hayvanat ve eşyasını, Yunan askerleri ve yerli Rumlar yağma ederek ve zafer şarkıları söyleyerek şehre avdet etmişlerdir.

Yunan efradı askeriyesi, yaktıkları bu köylerden iğtinam (yağma) ettikleri beygir, merkep, öküz, inekleri sürü halinde şehre getirip sattılar. Yerli Rum kasapları da bu sığırların etini, "Türk malıdır, 5 kuruş" diye bağıra bağıra sattılar. Aydın'da o zaman sığır etinin okkası 30 kuruş idi."

Şehit, yaralı, kayıp, gasp sadece bundan ibaret değildi tabîî. Şimdi bir de Aydın Mutasarrıfının 9, 10 numaralı (sadece Haziran 1335 (1919)) zayıat defterine göz atalım: "Yunan askerleri tarafından zapt ve gasbedilen eşya 108.332.089, halkın üzerinden, ev, mağaza ve dükkânlardan 36.979.045, resmî dairelerden 144.331.134 kuruştur. 675 şehit, 104 mecruh (ki bazılarının elleri ayakları kesilmiş, gözleri kasaturayla oyulmuştur) 143 kayıp, vapurlarda ve yollardan kaldırılıp gizlice gömülen, denize atılan İslâmların cesedinin miktarı, binleri geçeceği muhakkaktır. 111 kişi dövülmüştür. 7 büyük yelkenli gemi, 2 perma kayığı, 6 köy yakılmıştır, sebepsiz olarak 135 kişi hapsedilmiştir." Bkz. Burhan, **a.g.e.**, c.2, s.77-78.

²⁵⁶ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.164-165-166; Demirayak, **a.g.e.**, s.136-137-138.

yıkılmış, köyde yaşlı ya da sakat olduğu için bir yere kıpırdıyamayan insanları öldürmüşlerdi. Bununla da yetinmeyip, “Şehitlerimizin kanlı feslerini, zafer gösterileri yaparcasına süngülerinin ucuna takarak Aydın’da gezdirmişlerdir.”²⁵⁷

Tellidede Muharebesi o dönemin gazetelerinde de gündem konusu olmuştur.²⁵⁸

3.2.6 Kızılçay pusu olayı

Tellidede Muharebesi’nin yapıldığı 24 Haziran 1919 günü, “Aydın’ın birkaç km. batısında Kuva-yı Milliye’ye katılan küçük gruplardan Osman Büklü Nazım ve Aydın’lı Ali adındaki liderler emrinde faaliyet gösteren müfrezeler, Kızılçay’a yaklaşmakta olan Yunan kuvvetlerini görünce pusu kurup beklediler. Ateş menzillerine girdiği anda toplu olarak açtıkları yaylım ateşiyle, Yunan müfrezesine bir hayli zayıat verdiler.”²⁵⁹

A. Munis Armağan olayı şu şekilde anlatmıştır:

Burada önemli bir nokta oluşturan Yunan Birliğine 21 Haziran’da saldıran Kuvâ-yı Milliye kolu 200 kişilik karakoldan 70 askeri öldürmüş, ancak 1 şehit ve 1 yaralı vererek başarılı bir baskın gerçekleştirmişti.

İleri harekâta devam eden milisler 3 gün sonra bu kez 24 Haziran 1919’da Aydın girişinde pusuya yattılar. İkizler Köprüsü denilen semtteki pusuda birçok asker öldürüldü ve önemli ölçüde silah ve cephane ele geçirildi.²⁶⁰

Tellidede ve Kızılçay Pusu olayı dışında ard arda Tepecik, Telsiz-Telgraf, Ovaeymir ve Kemer saldırıları da gerçekleşmiştir. Bu saldırılar; Kuvâ-yı Milliye güçlerinin, Aydın Muharebeleri öncesi ele geçirdikleri her fırsatı değerlendirip

²⁵⁷ Bkz. Aydın, **a.g.e.**, s.195; Demirayak, **a.g.e.**, s.138; Gökbel (1), **a.g.e.**, s.166.

²⁵⁸ “Milli Kuvvetlerimiz Aydın’ı kuşattılar! Yunan kuvvetleri, kuşatma çemberini dağıtmak için dün yaptıkları iki taarruzda ölü ve yaralı verdikten sonra tekrar Aydın’a çekildiler.” Bkz. Coşar, **İ.H.G.**, 26 Haziran 1919.

²⁵⁹ Razi Alkın, Yeni Sabah, Nu. 31, 31 İkteşrin 1939’da Kızılçay’daki çatışmanın yerli Rum çetesi ile gerçekleştirildiğini yazmaktadır: “... efeler seksen kişilik yerli bir nankör çetesini pusuya düşürmüşlerdi. Daha ilk ateşte içlerinden on beş kişinin yere serilip, eksildiğini gören çeteciler, yalnız silahlarını değil, hatta bütün teçhizatlarını atarak savunmuşlardır. Tatlı canlarını ancak kurtarabilmişlerdir.” Bkz. Ganız, **a.g.t.**, s.83; Aydın, **a.g.e.**, s.199.

²⁶⁰ Armağan, **a.g.e.**, s.256.

baskınlar düzenleyerek; hem Yunan güçlerinin gözünü korkutup, Aydın'ı teslim etmiş pozisyona düşmemek hem de Aydın'ı Yunan işgalinden kurtarmak için yapmış oldukları ön hazırlık olması yönüyle önem arz etmektedir.

3.2.7 Aydın muharebeleri

Aydın'ın Yunanlılarca İlk İşgali

Kuvâ-yı Milliye güçlerinin Yunanlılar üzerine yaptığı, peş peşe baskınlar Yunan karargâhının ciddi oranda paniğe kapılmasına neden olmuştu. Hatta Yunan kuvvetlerinin Nazilli'den geri çekilmesi, durumun ciddiyetinin daha iyi farkına varılmasını sağlamış ve General Nider 4 Temmuz 1919'da, Paris'teki Yunan başvekil Venizelos'a şu telgrafı çekmiştir:

İzmir 4 Temmuz 1919

“Tam bir Türk seferberliği ve kuvvetli bir Jön Türk teşkilâtı karşısında bulunuyoruz. Her taraftan hücumla uğrayarak her gün bir miktar yer terk etmek zorunda kalıyoruz. Şayet, derhal yeter sayıda kuvvet, hiç olmazsa bir tümen gönderilmeyecek olursa pek yakında İzmir tehdit altında bulunacaktır. Bundan başka Türk kurullarının merkezlerine karşı tedbir almakta serbest bulunmamız şarttır.”²⁶¹

General Nider

Bu telgraf üzerine Venizelos İzmir'e telgraf çekmek ihtiyacını hissetmiş ve şu cümleleri yazmıştır:

“Diğer telgrafımla Nazilli'yi bırakmak yetkisini size veriyorum. Yalnız askeri makamların Aydın'ı da terk etmek niyetinde olduğunu üzüntü ile görüyorum. Aydın'ın elde bulundurulmasının önemine dikkatinizi çekerim. Aydın'ın takviye hatta tahkimi için gereken tedbirlerin alınmasını rica ederim. General Nider'in istediği tümeni Korgeneral Pareskevopulos'un bir an önce göndereceğini ümit ederim.”²⁶²

Venizelos

Venizelos bu mesajıyla Aydın'ın terk edilmemesini emretmişti. Bu arada

²⁶¹ Celâl Bayar, **a.g.e.**, c.6, İstanbul, 1967, s.1947; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, s.83; Gökbel (1), **a.g.e.**, s.174.

²⁶² Bayar, **a.g.e.**, c.6, s.1947; Aktaran: Demirayak, **a.g.e.**, s.83; Gökbel, **a.g.e.**, s.175.

halkın büyük oranda bilinçlenmesi ve Kuvâ-yı Milliye'ye olan desteğin her geçen gün artması, Kuvâ-yı Milliye liderlerinin, Aydın'a, bir taarruz uygulayıp Yunanlılardan geri alma düşüncesini iyiden iyiye körüklemişti. Bu istekler Tümen Komutanına bildirilmiş, tereddütlere rağmen, "27 Haziran 1919 günü Aydın'ı işgal eden 4. Piyade Alayı, 8. Girit Alayı'nın bir taburu, dört toplu bir topçu bataryasından ibaret olan ve toplam mevcudu 3.000 kişi olarak tahmin edilen Yunan kuvvetlerine taarruz etmek için"²⁶³, Tümen Komutanı Albay Şefik Bey'in başkanlığında, bölgedeki bütün subaylar ve Kuvâ-yı Milliye müfrezeleri ile bir toplantı yapılmıştır. Danışma meclisi niteliğindeki bu toplantıya;

Bu toplantıya Yörük Ali, Kılıçoğlu Hüseyin, Mesutlarlı Mestan, Polis Komiseri Hamdi, Bakır köylü Teğmen Kadri, Topçu Alay Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı, Binbaşı Hacı Şükrü, Teğmen Şerafettin, Teğmen Selâmi, Teğmen Zekâi ve Asteğmen Necmi katıldılar. Böylece bu toplantıya, Söke grubu dışında Umurlu ve Köprübaşı Müfreze Komutanları ile bugüne kadar bu civarda yapılan belli başlı baskınlara katılan Milis ve Nizamiye Müfreze Komutanları katılmış oluyordu.²⁶⁴

Bölgedeki bütün subayların ve Kuvâ-yı Milliye müfrezelerinin bir araya geldiği bu toplantıda Aydın'a yapılacak ortak bir saldırının esasları konuşulmuş ve ortak bir strateji belirlenmiştir. Ardından; "önce Aydın'daki Yunan Komutanı Shinasi, İngiliz temsilcisi Hotder, diğer İtilâf Devletleri Mümesilleri, Rum Metropolitleri ile Aydın Mutasarrıflığına bir nota verilerek Aydın'dan Yunanlıların çekilmesi istenmiştir."²⁶⁵

Bu toplantıda; "Menderes Köprübaşı, Umurlu, Germencik ve İncirliova'dan topluca taarruza karar verilmiş ve bu durumu belirleyen beyanname hazırlanmış ve altına imza atılmıştır.

Beyanname

1. Allah'ın izniyle taarruza karar verdik.
2. Düşmanın Aydın'dan iki gün içinde çekilmesi,
3. Kan dökülmesine sebebiyet verilmemesi,
4. Rumları vatandaş tanıyarak can ve mallarının muhafaza edileceği,

²⁶³ Sıtkı Aydın, "Kuvâ-yı Milliye ve Yörük Ali Efe", **Milli Mücadele'de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 13 Nisan 2007, s.100.

²⁶⁴ **A.g.e.**, s.202; Gökbel (1), **a.g.e.**, s.173; Demirayak, **a.g.e.**, s.163.

²⁶⁵ Aydın, **a.g.m.**, s.100.

5. Düşmanla işbirliği yapanların da düşman sayılacağı ihtar olunur.
İmzalar²⁶⁶

İşgalci güçlere verilen nota ise şu şekildedir:

“... Aydın’ın işgali, mütareke hükümlerine aykırıdır. Türk ahaliye zulmedildiğini haber alıyoruz. İnsanlık için müdahale etmek istiyorsanız, Yunanlılar yirmi dört saat zarfında Aydın’ı terk edip gitsinler. Aksi halde akacak kanın mesuliyeti ve onları oraya getirenlere ait olacaktır...”²⁶⁷

Bu notanın gönderilmesi, Yunan işgal kuvvetlerinin iyiden iyiye tehlikenin farkına varmalarına ve ayrıca savunma ve taarruz hazırlıklarının hızlandırmalarına neden olmuştu. Hatta, 28 Haziran 1919’da Yunan kuvvetine yapılacak taarruz nedeniyle, Şefik Aker sevk ve idarenin kolaylığı açısından bütün ihtiyaçları Çine’den Menderes Köprübaşı’na getirtmişti. İşte o gece, yani 27/28 Haziran sabahı Yunan Kuvvetlerinin Köprübaşı’na yaptığı taarruz, emir verilmeden başlamış oldu. “Sıkıştığını anlayan Yunan Kumandanının sabahın erken saatlerinde belki çemberi dağıtım ümidi ile Köprübaşı istikâmetinde yaptığı ani taarruz sebep oldu. Asaplar gergin olduğundan Yunanla karşılaşan milis kuvvetleri geriden gelecek emri beklemeden mukabil taarruza giriştiler ve Aydın Savaşı’da böylece başlamış oldu.”²⁶⁸ Tansel, savaşın gidişatını şu şekilde anlatmıştır:

57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey’in idaresinde kanlı bir savaşa başlamışlardı. Düşman, sayı ve malzeme bakımından çok üstündü. Buna rağmen birinci gün Aydın’a doğru itildi ve şehrin güneyindeki “Tellidede ve Telsiztepe” sırtları ele geçirildi; ertesi gün savaş, bütün şiddetiyle akşama kadar sürdü. Bugün özellikle Yörük Ali Efe, Tevfik Ağa ve Komiser Hamdi Bey’in idaresindeki kuvvetlerle “Teğmen Kadri müfrezesi” büyük yararlıklar gösterdiler.²⁶⁹

Aydınel, Türklere ait olan kıtalar ve müfrezelerin sayısı hakkında şu bilgileri vermiştir:

Yunanlıların yukarda açıklanan kuvvetlerine karşı bizim Aydın civarındaki kıtalar ve müfrezelerin oluşturduğu kuvvetimizin miktarı 1.400-1.500 kadar görünmekle beraber halka dağıtılan silâh adedi 2.000

²⁶⁶ Demirayak, **a.g.e.**, s.163-164.

²⁶⁷ **A.g.e.**, s.165

²⁶⁸ Coşar, **İ.H.G.**, 29 Haziran 1919; Demirayak, **a.g.e.**, s.177.

²⁶⁹ Tansel, **a.g.e.**, s.294.

idi. Milis kuvvetleri de her gün çoğalıyordu. Halk iyice bilinçlenmişti.²⁷⁰

57. Tümen Kumandanı Albay Şefik Aker'de, halkın artık iyice bilinçlenmiş olduğunu, Aydın Savaşı'nın ilk günü şahit olduğu şu olayla somutlaştırmaktadır:

Çarpışmalar gözlerimiz önünde inatla devam ediyordu. Çok şiddetli bir sıcak vardı. Bulunduğum Köprübaşı'nın hemen yakınında Baltaköy isminde bir köy var. Köyün kadınları, çocukları da muharebeyi seyrediyordu.

Ansızın bu köyden birçok kadın sesleri işittik ve köy kadınlarında dikkati çeken bir telâş başladı. Kadınların bu seslerini köy içinde gidip gelmelerini muharebeden korktuklarına ve köyü terk etmeye hazırlandıklarına hamlettik. Beyhude korkmamalarını ve yerlerinde oturup bir tarafa gitmemelerini tembih için emir çavuşumu köye koşturdum. Çavuş köye gitti, geldi. Meğer ne kadar yanlış tahmin etmişiz.

Muharebeyi temaşa eden ve büyük harpte Çanakkale, Galiçya, Romanya, Kafkasya, Irak, Filistin cephelerinde bundan daha çok şiddetli muharebelerde kaybettikleri evlatlarını, kocalarını, kardeşlerini hatırdan çıkarmayan bu metin ve mukaddes kadınların arasından vazifeşinas bir Türk anası, muharebeyi seyretmekte olan köy kadınlarını kahramane bir haykırma ile ikaz etmiş, düşmanın ateşi, güneşin sıcaklığı altında müteessir olan ve Türklük, Müslümanlık şerefi uğruna düşmana saldıran erkeklerin mücadelesine iştirak etmelerini, savaşçılara su, ayran, ekmek ve yemek taşımalarını ve düşmana karşı kendilerine gayret ve kuvvet vermelerini ihtar etmiş.

İşte duyduğumuz seslerin ve gördüğümüz faaliyetin mahiyeti de bu imiş.

Baktık, bütün köyün kız, kadın, genç, ihtiyar ne kadar dışı aslanı varsa, ayran çömlleklerini, su testilerini, saç ekmeklerini ve katıklarını alarak ve omuzlarına vurarak, kabile kabile savaş meydanına doğru yürüyorlar! Korkusuz, sakın, emin adımlarla önümüzden köprüden geçip ateş hattına sokuluyorlar. Gözlerimiz yaşardı.²⁷¹

Tansel'de, Şefik Aker'in bu anlattıklarına paralel olarak, "Mondros'tan Mudanya'ya Kadar" isimli eserinde şunları belirtmiştir:

Savaş meydanına yakın köylerin kadın ve kızları ise, fedâkârlıkta erkeklerden asla geri kalmamışlardı. Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında yakınlarından birisini kaybetmiş olan bu asıl ruhlu kadınlar, evlerinde yiyecek, içecek ne varsa hepsini savaşanlara verdiler; sıcak bir günde yapılmış olan bu savaşta en ileri hatlarda çarpışanlara su yetiştirdiler; ağır yaralıları sırtlarında taşıdılar; bazıları savaş

²⁷⁰ Aydınel, **a.g.m.**, s.100.

²⁷¹ Coşar, **İ.H.G.**, 29 Haziran 1919; Bkz. Gökbel (1), **a.g.e.**, s.180-181.

meydanında ele geçirdikleri silâhlarla düşmana ateş açtılar.²⁷²

29 Haziran yani savaşın ikinci günü savaş saat 5.00 sularında başlar ve ilk günden farklı olarak, Yunan Kuvvetleri; topçu kullanmaya başlayıp kuvvetlerimiz üzerine topçu mermileri yağdırmaya başlamışlardır. “Şehrin içindeki kuvvetlerimiz üzerine açılan topçu ateşi Müslüman mahallelerinde yedi ayrı yerde birden yangın çıkmasına sebep oldu.”²⁷³ Yunan Kuvvetinin topçu ateşine karşılık, milli kuvvetlerimiz hemen topçu ateşine geçememiştir.²⁷⁴

Tansel, Aydın Savaşı’nın gidişatını ve savaş esnasında yaşanan gelişmeleri şu şekilde anlatmıştır:

Savaşın devam ettiği sıralarda Aydın’daki Müslüman mahallesinde yangın çıktı. Çünkü Yunan topçusu Türk mahallelerini topa tutmuştu. Yangından ve topçu ateşinden canlarını kurtarmak için sokağa fırlayanlara da Yunanlılar, çocuk, kadın ve ihtiyar olduklarına değer vermeyerek, makineli tüfek ateşi açtılar, bu yüzden birçok insan öldü; Yunan kurşunlarına hedef olmak istemeyenler ise evlerinde yandılar.²⁷⁵ Bundan sonradır ki 57. Tümen Komutanı Şefik Bey, Tümen emrindeki topların kullanılmasına izin verdi.²⁷⁶ Türk topçularının savaşa katılmasından sonra Yunanlılar müşkül duruma düştüler ve akşamüzeri Türk kuvvetlerinin, yanmakta olan Müslüman mahallelerini işgal etmelerine engel olamadılar. Savaşın üçüncü günü düşman çekilmeğe başladı.²⁷⁷

28 Haziran akşamına kadar yapılan muharebelerde önemli bir başarı elde edilmiş, Tepecik- Tellidede Telsiz Tepe hattı ele geçirilmiş ve Tepecik Bölgesi’nde de

²⁷² Ahmet Midillili (Atman), s.76; Aktaran: Tansel, **a.g.e.**, s.294-295.

²⁷³ Aydın, **a.g.e.**, s.209.

²⁷⁴ Henüz Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, hâkimiyeti ele alamamıştır. Osmanlı Hükümeti, zaten İtilâf Devletleri’nin baskısı altındadır. Aydın Cephesi’nde top kullanırsak, Kuvâ-yı Milliye ile birlikte Osmanlı Ordusu’nun da muharebeye girdiği artık inkâr edilemez. Dolayısıyla siyasî alanda İtilâf Devletleri nezdinde Hükümet çok müşkül duruma düşecektir. Tümen Komutanı’nın, bu mahzurları ortadan kaldırmak için bir formül bulması gerekmektedir. Bkz. **A.g.e.**, s.219.

²⁷⁵ Tahkik Heyeti Raporu, madde 32. A. Midillili, s.81; Aktaran: Tansel, **a.g.e.**, s.295.

²⁷⁶ Türk silâhlı kuvvetleri millî kuvvetlere açıktan yardım edemiyorlardı. Fakat Yunan toprakları karşısında Kuvâ-yı Milliye’nin sarsıldığını gören 57. Tümen Komutanı Şefik Bey, 175. Alay Komutanı Hacı Şükrü Bey’i çağırarak, millî kuvvetlere top ile yardımın lüzumundan bahsetmiş; tümenin topraklarının kullanılması gerektiğini, fakat bu halin siyasî duruma tesir edeceği için yapılamayacağını, ancak ikisinden biri İstanbul’a asî duruma geçtiği takdirde bunun mümkün olabileceğini söylemişti. Bunun üzerine Hacı Şükrü Bey, “Ben isyan ederim” demiş ve bu suretle tümenin toprakları onun emrine verilmişti. Tümen Komutanı “... Hacı Şükrü Bey’in devlete isyan edip millî kuvvetlere katıldığını” bir şifre ile İstanbul’a bildirdi. Bak, Ömer Sami Coşar, No : 42. Türk İstiklâl Harbi, 2, 1, IS. 152; Bkz. **a.g.e.**, s.295.

²⁷⁷ **A.g.e.**, s.295.

şehrin kenar mahallelerine kadar yanaşılmıştı.

29 Haziran, Ramazan Bayramının birinci gününe denk gelmiş olup, çatışma tekrar sabahın erken saatlerinde başlamış ve “karanlığın bastığı sıralarda 1300 Kişilik millî kuvvetler Aydın’daki 5000 kişilik Yunan’ı sıkıştırmışlardır.”²⁷⁸ “Ne Yunan topçusunun gayreti ne de General Nider’in emriyle Tire’den gelen iki bölük destek kuvvetinin yardımı Yunanlıları yenilmekten kurtaramamıştır.”²⁷⁹

Evleri barkları yanarak barınacak yerleri kalmayıp İslâm Mahallelerinden kurtulan halk, akın akın Menderes Köprü’sü tarafına gitmiştir. Çünkü Menderes’in diğer tarafına geçmek onlar için daha güvenli bir ortamı sağlayacaktır.

30 Haziran savaşları ve Aydın’ın ilk kurtuluşu

29-30 Haziran gecesini Yunanlılar mevzilerinde müdafaa tertipleri alarak geçirdiler. Türk kuvvetleri de gece taarruzu yapmadılar. Cephede bir hareket olmadı.²⁸⁰

Ancak, 30 Haziran 1919 öğle vaktinde Milli Kuvvetler Aydın’ı işgal etmiş bulunuyorlardı. Millî Kuvvetlere yardım için, “on gün önce Antalya’dan hareket ettirilen takviye kuvvetler ve Bağarası’ndan gelen gönüllü kuvvetlerimiz Kuvâ-yı Milliye için tam zamanında yetişen ve küçümsenmeyecek”²⁸¹ taze güç anlamı taşıyordu. Bu yeni gelen takviye güçlerin kullanımını Gökbel şu şekilde ifade etmiştir:

Şehrin diğer semtlerinden çekilen düşman daha önceden tahmin edilen Kepez sırtlarında inatçı bir şekilde tutunmakta ve yerlerini korumaktaydı. Antalya’dan gelen 176. Piyade Alayının 1. Taburu, top ateşimizin koruması altında bu sırtlara gönderildi.

Bağarası’ndan gelen Binbaşı Avni Bey kumandasındaki askerlerimiz ve milis kuvvetlerimiz doğu ve güneyden gördüğü saldırılarla geri çekilmek zorunda kalan düşmanın hattı üzerine yürütüldü. Bu nedenle iki ateş arasında kalan Yunanlılar (cepheden ve yandan) daha fazla direnemeyip Topyatağı’na doğru kaçışmaya başladılar.²⁸²

²⁷⁸ Coşar, **İ.H.G.**, 29 Haziran 1919.

²⁷⁹ Demirayak, **a.g.e.**, s.185.

²⁸⁰ Aydın, **a.g.e.**, s.211.

²⁸¹ Bkz. Gökbel (1), **a.g.e.**, s.190.

²⁸² **A.g.e.**, s.190-191.

Bu şekilde bütün savunma gücünü kaybeden ve bozulup, dağılan Yunanlılar, şehri terk etmekten başka bir çare göremeyince, İzmir'e doğru çekilmeye başlamışlardır. Böylece Aydın, Yunan işgalinden kurtulmuş, ancak geride yanmış, yıkılmış, resmen harabeye dönmüş, kan, barut ve is kokan bir şehir olarak kalmıştır.

“27 Mayıs'tan, 30 Haziran 1919'a kadar, 33 gün”²⁸³ süren işgal bitmiş fakat Türklerin, Aydın'ı Yunanlılardan kurtarmış olmanın sevinciyle Yunan'ın kaçıyor olmasına aldanıp, yakınlarda bir yerlerde olduğunun unutulması ve şehirde yağmaya kalkışılması, milis kuvvetlerin disiplinsizlik yüzünden bir yerlere dağılıp herhangi bir tedbir almaması, Yunan Kuvvetlerinin 3 gün sonra Aydın'ı tekrar ele geçirmelerine neden olacaktır ve bu işgal “7 Eylül 1922'ye kadar, tam üç sene iki ay yedi gün bize Aydın'ın özlemini çektirecektir.”²⁸⁴

Venizelos, Aydın'ın Türkler eline geçtiğini öğrendiği vakit, İzmir'deki Kolordu Komutanlığına bir yazı göndererek “Duyduğu hayret ve teessürü” bildirdi; aynı zamanda Türklerle hemen saldırılmasını istedi. Çünkü şimdiye kadar bütün dünyaya “Eşkiyâ”, “Başbozuk çete” olarak tanıtılmış olan Türk millî kuvvetlerinin, kudretli bir Yunan tümenini yenmesi, Yunan ordusunun prestijini sarsan bir hâl olmuştu. Bundan başka, Paris Barış Konferansının zaten Yunan işgal bölgesine katmadığı bu yerleri Yunanlılar, İzmir'deki İngiliz temsilcisini, buralardaki Hristiyan halk tehlikede demek suretiyle, kandırarak işgal etmişlerdi.²⁸⁵ Bu bakımlardan Aydın'ın yeniden işgali gerekiyordu. Bundan dolayı General Nider, 30 Haziran'da I. Yunan Tümenine verdiği bir emirle Aydın'ın yeniden ele geçirilmesini ve Büyük Menderes ırmağına kadar ilerlenmesini istedi.²⁸⁶

Aydın'ı Yunan Kuvvetlerinden kurtarmış olmanın sevincini yaşayan halk ve milis kuvvetler, 3 gün sonra yapılacak saldırıdan habersiz, Yörük Ali ve çetesinin Nazilli'de yaptığı yağmanın daha büyüğünü, Aydın'da gerçekleştirmekteydi. “Yunan kuvvetleri Aydın'dan geriye çekilirken Aydın'daki Kuvâ-yı Milliye Müfrezeleri hatta Nizamiye Kıtaları düşmanın peşine takılacakları yerde yağmacılığa başladılar. Binbaşı

²⁸³ A.g.e., s.191.

²⁸⁴ Gökbel (1), a.g.e., s.191.

²⁸⁵ Aynı temsilci, şimdi bu yerlerin boşaltılmasını istiyordu, 2 Temmuz 1919'da Amiral Calthorpe'a gönderdiği bir raporda “Aydın vilâyetinde barış, için tek ümidin Yunan askerlerinin İzmir sancağına çekilmeleri olduğu mülâhazasındayım” demişti. Bak, G. Jaeschke, 4. 88; Bkz. Tansel, a.g.e., s.296.

²⁸⁶ Tümen komutanına verilen emirden bir kısım : “Emrinize verdiğim birliklerle kısa zamanda Aydın'ı ele geçireceksiniz. Aydın'ı işgal ettikten sonra Büyük Menderes Nehrine kadar ilerlemeğe devam edeceksiniz. Bu ilerleme güneyde Serçeköy'e, doğuda Köşk (dahil) e kadar olacaktır”. Bak, Türk İstiklâl Harbi ,2, 1, s.175; A.g.e., s.296.

Hacı Şükrü Bey elinde tabancası olduğu hâlde yağmacılara engel olmaya çalışıyordu. Fakat tek başına bunun üstesinden gelmesi mümkün değildi. Tümen Komutanı çekilen düşmana takip harekâtını uygulatmak için hem Bağarası'ndan gelen 135. Alay I. Tabur Komutanı Avni Bey'e, hem de diğer tabur komutanı Yüzbaşı Halil'e emir verdiği hâlde bunların erleri de Aydın'a girer girmez zeybeklerle beraber dağıldılar ve şehri yağmalamaya başladılar.²⁸⁷ Tümen Komutanı da şehirde asayiş sağlamaya, özellikle Hristiyan ahaliye zarar gelmemesi için Rum mahallesine gitti. Çakıroğlu Bahçesi, Fransız Sörler Mektebi ve Kilise'de toplanan üç bin Rum'un emniyetini sağlamaya bazı subay ve zeybekleri görevlendirdi.”²⁸⁸

Halbuki Yunan kuvvetlerinin yeniden toplandığı ve tertibat aldığı bu sıralarda Türk millî kuvvetlerinin bir kısmı dağılmıştı. Gerçi Yunanlıların tekrar Aydın'a saldıracakları söylentileri karşısında yeniden toplanmağa başladılar. Fakat bu iş için zaman kâfi gelmedi. Çünkü 3 Temmuz 1919'da çok kuvvetli bir Yunan tugayı, Aydın'a saldırdı ve o günün akşamı şehre girmeğe muvaffak oldu.²⁸⁹

Aydın'ın Yunanlılarca ikinci kez işgali

30 Haziran'da Yunan Kuvvetleri, Aydın'dan püskürtülmüş ancak bu durumu asla kabullenmeyen ve kabullenmek istemeyen Yunan Kolordu Komutanı General Nider, I. Tümen Komutanı Albay Zafiriü'ya yeni birlikler tahsis ettiğini bildirerek, Aydın'ı tekrar işgal etme yönünde kesin emir verdi. Bu emrinde; “Aydın'ın işgal edilmesini, Aydın'dan sonra da doğuda Köşk dâhil, güneyde ise Menderes nehrine kadar ilerlemesini emretti. Bu maksatla tahsis edilen kuvvetler İzmir ve Manisa'dan

²⁸⁷ “A.g. gazete, 2 Temmuz 1919 sayısında bu konu ile ilgili olarak: “Aydın savaşını kazanan Millî kuvvetler dağıldı. Şehirli, trenlere hücum edip Nazilli'ye kaçınca Zeybekler de köylere çekildiler. Aydın'ı savunmak imkânları kayboluyor... Milis kuvvetlerimizin bir kısmı: (Biz yapacağımızı yaptık) diyerek köylere çekilmişlerdir... 57. Tümen komutanı Albay Şefik'in emri ile, Yunanlıların kaçarken havaya uçurmayı unuttukları depodaki bütün silâhlar halka dağıtılmış, bol cephane de verilmiştir... Tümen Komutanı askeri depodaki bütün top cephanesini de arabalarla Menderes Köprüsü'ne taşıtmıştır.” Aynı gazetenin diğer bir sütununda da: “Aydın Yunan kumandanı divan-ı harbe verildi... Aydın'dan çekilen Yunan kuvvetlerinin kumandanlığına Yarbay Panayodis Nikolaidis getirildi” denmektedir.” Bkz. Aydın, **a.g.e.**, s.213.

²⁸⁸ “Bayar, C. A.g.e., c.6, s.1973. Bu olaylar esnasında C. Bayar Aydın'da bulunmakta idi. Kendisini Tümen Komutanının yanına çağırttığını yazdıktan sonra: “Komutanın şehrin emniyet ve asayişini korumak gibi yapacağı önemli işler vardı. Kendi deyimiyle (Hristiyan ahalinin Yunanlıların cinayetleri yüzünden bir yanlışlığa uğramamaları için Rum mahallesine) gitmek zorunda idi. Atına atladı, yeni görevinin başına gitti.” demektedir.” Bkz. **a.g.e.**, s.213.

²⁸⁹ Tansel, **a.g.e.**, s.296-297.

intikal ettirilerek Tire ve Germencik'te olmak üzere iki grupta toplandı.”²⁹⁰

3 Temmuz 1919'da öğleden sonra, Aydın'ın yüksek kesiminde oturanlar bir toz bulutu halinde ileriden gelen Yunan Kuvvetleri'ni görmüş ve durumu ilgililere haber vermişler; keşif için çıkan atlı askerler de durumun doğruluğunu teyit etmişlerdir.

Yunan kuvvetlerini ve kumandanlarını Aydın'el aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

Büyük kısım yedi piyade taburu, üç batarya ve bir topçu takımı, bir süvari takımından ibaret olup, Tire'de mürettep bir Tugay hâlinde teşkil edildi. Komutanlığına da Albay Kondilis getirildi. Germencik'te de Aydın'dan çekilen kuvvetler, bölgedeki demiryolu muhafazasına memur kuvvetlerle birleşerek dört piyade taburu hâlinde toplandı. Komutanlığına da Yarbay Nikolaidis tayin edildi.²⁹¹

Aydın'el, Yunan Kuvvetlerine karşılık, dağılmış durumda olan milis kuvvetlerimiz ve gönüllü kuvvetlerin durumunu ise şu şekilde belirtmiştir:

Bizim kuvvetlerimiz ise: Çine'ye çekilen birliklerde toplam 120 piyade, 8 ağır makineli tüfek ve 4 top mevcuttu. Aydın'da da: Topyatağı mevkiinde çok zayıf iki tabur ile Teğmen Şerafeddin komutasındaki iki makineli tüfek bölüğü vardı. Bunların yanına Aydın'dan toplanan 60 kadar gönüllü de gönderilebildi. Telsiz Telgraf Sırtları'nda ise yine çok az kuvvetlerle iki tabur ile burada mevziilenen topçular Aydın içinde de 50 kişilik Yörük Ali Müfrezesi ve 20 kişilik Teğmen Kadri Müfrezesi vardı. Umurlu Müfrezesi ise yine Binbaşı İsmail Hakkı Bey komutasında olup çok azalmıştı.”²⁹²

“4–5 Temmuz tarihlerinde Yunanlıların Aydın'ı tekrar ele geçirmek amacıyla yaptıkları işgale karşı elde kalan ve dağınık Kuvâ-yı Milliye birliklerimiz büyük bir çaba gösterdi. Düşman Telsiz ve Topyatağı sırtlarını yokladıktan sonra kuvvetlerimizin çekilmesiyle buradan güneye doğru taarruza başladı. Yunan ordusunun kararlı taarruzu sebebiyle Yörük Ali Efe müfrezesi de çekilmek zorunda kalmıştı.”²⁹³ Düşman Menderes Nehri'ne 600m. mesafede ancak durdurulabilmişti. 5 Temmuz günü fazla muharebe olmazken düşman Menderes'in öte yakasında İtalyanların bulunması ve herhangi bir siyasi soruna sebep olmaması nedeni ile daha güneye geçmedi.”²⁹⁴

²⁹⁰ Aydın'el, **a.g.e.**, s.224; Ganız, **a.g.t.**, s.87.

²⁹¹ Aydın'el, **a.g.e.**, s.224.

²⁹² **A.g.e.**, s.224.

²⁹³ “Düşmanı avcı halinde takip edenler, askerler ile Yörük Ali Efe müfrezesidir. Yörük Ali Efe ve yardımcısı Killoğlu Hüseyin Efenin ve arkadaşlarının Aydın muharebesindeki yararlılıklarından sonra da bizden ayrılmayarak bu muharebeye iştirak etmiş olmasını burada takdirle kaydederim.” Aker, **a.g.e.**, c.2, ss.137-141; Aktaran: Bkz. Demirayak, **a.g.e.**, s.222.

²⁹⁴ Ganız, **a.g.t.**, s.88.

Yunan Kuvvetlerinin toparlanıp çok üstün bir saldırı kuvvetiyle tekrar saldırıya geçmelerine karşılık, disiplinsizlik yüzünden milis güçlerin dağılması, askerlerin kaçması ve Aydın'ı geri aldık düşüncesiyle gönüllü kuvvetlerin dağılması, 57. Tümen'in hiçbir kuvvetinin kalmamasına neden olmuştu. Üstün Yunan kuvvelerine karşı şehri, geride kalan birkaç yüz kişiden başka savunacak kuvvet yoktu. Bir müddet mücadele eden bu bir avuç insan çareyi geri çekilmekte buldu. 57. Tümen Komutanı Albay Şefik'in, birliklerini Çine yönüne geri çekmesinde güttüğü bir amaç bulunuyordu. Bu amaç; "İtalyan kuvvetlerinden yardım aldığı gerçeğidir. Her türlü yardım alınmaktadır. Çine'deki İtalyanları bazen tahrik etmekle başarıya ulaşmaktadır. Şayet, Yunanlılar Menderes nehrinin güneyine sarkarlarsa, İtalyanlar bu durumu beraber savaştıkları İngiliz ve Fransız yetkililere aktararak, Paris'teki gelişmelerde etkili bir rol oynamak isterler. Bu durumdan da Türklerin yararlanacağını ve belki de işgalin kalkacağını düşünmektedirler."²⁹⁵

İşgal ile birlikte Şefik Aker karargâhını tekrar Çine'ye çekmişti. Yunanlılar bu defa ki işgal hareketlerinde sadece doğuya doğru değil, güneye, Çine bölgesine doğru da ilerlemeye başlamışlardı. 7 Temmuz 1919'da önemli bir Türk direnişi ile karşılaşmadan Cumali Köyü'nü ele geçirmişlerdi. İtalyan işgal sahası içersine giren Yunanlıların bu tutumu karşısında İtalyanlar önlem almak zorunda kalmışlardır. Yunan birlikleri İtalyanların baskısı ile 10 Temmuz 1919 günü tekrar Büyük Menderes'in kuzeyine çekilmişlerdi. Bu çekilme, İtalyanların Türk kuvvetlerinin köprüden taarruzunu önleyecekleri teminatı ve Yunanlıların bir subay yönetiminde köprüde bir karakol bulundurması koşulu ile sağlanabilmişti.²⁹⁶ Bununla birlikte İtalyan Komutanı 57. Tümen Komutanı'na Menderes Nehri güneyinin Türk Milli Kuvvetleri tarafından hemen boşaltılması gerektiğini bildirdi. Tümen birlikleri de 11 Temmuz 1919'da Aydın'ın doğusuna Umurlu'ya intikal ettirildi. Böylece Aydın'da 7 Eylül 1922 tarihine kadar devam edecek işgal dönemi tekrar başlamış oluyordu.²⁹⁷

Aydın'a hücum eden Yunanlıların üstün kuvvetleri karşısında Nazilli'ye doğru çekilen Türk millî kuvvetleri, 11 Temmuz'da Demirci Mehmet Efe kuvvetlerinin katılması ile büyük güç kazanmış ve 17 Temmuz 1919'da Yunan ileri harekâtını durdurarak Umurlu ve Köşk dereleri arasında tutunmağa muvaffak olmuşlardır.²⁹⁸

O dönemde, sözü en çok geçen kişilerden biri olan Demirci Mehmed Efe,

²⁹⁵ Demirayak, **a.g.e.**, s.224.

²⁹⁶ Gökbel, **a.g.e.**, s.277-280; Aktaran: Ganız, **a.g.t.**, s.88.

²⁹⁷ Ganız, **a.g.t.**, s.88.

²⁹⁸ Aydinel, **a.g.e.**, s.297.

gaddarlığı ve acımasızlığıyla ün salmıştı. Kuvâ-yı Milliye'ye dahil olmasıyla bütün halka yönelik, kesin emir vererek, hatta tehdit ederek, halkı Yunan Kuvvetlerine karşı mücadeleye çağırmıştır.²⁹⁹ Bunun nedeni, Aydın'ı tekrar ele geçiren ve bununla da yetinmeyip Denizli'ye doğru işgale başlayan Yunan Kuvvetlerinin ilerlemesini engellemektir. İşte bu süreçte, Mustafa Kemal dehası işe karışmıştır.

1922 yılının son aylarına kadar Yunan Kuvvetleri, Anadolu içlerine kadar işgal edebilmek için uğraşacak ancak Mustafa Kemal, milli kuvvetler ve halk, güçlü devletlerin olanaklarının onda biri dahi olmasa da Yunanlıların Megola İdea'sını, gerçekleştirmesine izin vermeyecektir. Raif Karadağ'ın bu sonuçla ilgili olarak kurduğu cümleler Kurtuluş Savaşı'na farklı bir boyut kazandırmıştır:

Anadolu'daki mücadele çok şiddetli oldu. Türk milleti yedisinden yetmişine kadar ayaklandı ve tarihin “Şımarık Çocuğuna” tarihi boyunca yemediği, istikbalde de unutulması asla mümkün olmayan korkunç bir şamar attı ve Yunanistan'ın 300 bin kişilik ordusu, petrolcülerin ve medeni Avrupa'nın haşmetli devletlerinin dehşetten açılmış gözleri önünde Anadolu'nun bozkırlarında mahvoldu.

Yunan ordusunun mahvına rağmen Deterding hedefine ulaşmış, Anglo-İranian durumu düzeltmiş; Yunan ordusunun beli kırılmış, Zaharoff'un³⁰⁰ milyonlarca sterlini havaya uçmuştu.³⁰¹

Türk milleti, Osmanlı Devleti'nin tamamen çökmüş olduğunu kabullenmişti. Türk milletinin var olma nedeni olan topraklarını kendi olanak ve gücüyle düşman

²⁹⁹ Verdiği emir: “313 ve 314 tevellütlü efrad bütün esliha ve teçhizat ve elbiseleriyle 48 saat zarfında şubelerine müracaat edecek, etmedikleri takdirde tebliğata adem-i riâyet gösterdikleri anda derdest edilerek bilâ muhakeme i'dâm edileceğini, evlâdlarını kıt'asına göndermeyen pederleri derhal i'dâm ve hanelerini ihrak ettireceğimi bütün millete selâmet-i vatan namına istiklâl-i Osmâ-nî'yi te'min maksadiyle i'lân ederim. Fîmâba'd kıt'alarından firar olmayacaktır, her kaza'da münâdîler vasıtası ile i'lân edilecektir. Bu telgraf aynı zamanda şube riyasetlerine aynen gönderilecektir. 20 Temmuz 1335. Demirci Mehmet Efe” Bkz, Fahrettin Altay, Hayat Mecmuası, 14. 1959; Aktaran: Tansel, a.g.e., s.298.

³⁰⁰ Bazil Zaharoff: “İzmir'e Yunan'ı saldırtan karanlık adam! Milyonlarca insanın katili: Cihan harbi esnasında müttefiklerin kullandıkları bütün silâh ve cephane Bazil Zaharoff'un fabrikaları tarafından temin edilmiştir. Fakat Zaharoff'un aynı zamanda, müttefiklerle savaşmakta olan devletlere de gizlice silâh sattığı tesbit edilmiştir. İngiltere'de, Çanakkale'de İngiliz savaş gemilerini batıran topların çoğunun Bazil Zaharoff tarafından Türklere satıldığını bilen çok kimse bulunmaktadır... Zaharoff ve İzmir Baskını: Yunanlıların son İzmir baskını ile doğrudan doğruya Bazil Zaharoff'un ilgili olduğu ve hatta bu planı bizzat kendisinin hazırladığı söylenmektedir. Loyd Corc'un akıl hocası olan ve İngiliz Başbakanı'nın Cihan Harbi başında “Mühimmat Bakanı” iken çok geniş münasebetler kurduğu Bazil Zaharoff, Yunan ordusunun Anadolu'ya gönderilmesini bizzat istemiş ve bunu temin etmiştir. Onun esas gayesi, Rum olmasından doğmuş bir “Millî” gaye değildir. Bazil Zaharoff savaşın genişlemesi, yeniden silâh satmak imkânlarının doğması ve aynı zamanda Orta Doğu petrollerinin de ele geçirilmesi için perde gerisinde oynamakta ve Loyd Corc'u da Venizelos'u da âlet olarak kullanmaktadır.” Bkz. Coşar, İ.H.G., 19. 05.1919.

³⁰¹ Çolak, a.g.e., s.106.

işgalinden kurtarması gerektiğini yavaş yavaş acı tecrübeler edinerek öğreniyordu. Güçlü devletlere ve onların olanaklarına karşı, I. Dünya Savaşı'ndan çıkmış, son derece fakir ve azalan nüfusa rağmen Mustafa Kemal, 5 Ekim 1919'da, önceden savaşın sonucunu görmüş ve olması gerekeni söylemiştir. Mustafa Kemal'in Balıkesir'de Kuvâ-yı Milliye Reisi Hacim Muhittin (Çarıklı) Bey'e gönderdiği telgraf aslında bu sonucun ne kadar kaçınılmaz ve gerçek olduğunun mesajını vermektedir:

... Aydın vilâyetimizin mukaddes topraklarını kirleten Yunanlıları kesinlikle kovup uzaklaştıracağımıza kesin güvenimiz mevcuttur. Bu kanaatleri orada bulunan bütün, aynı millî iman taşıyan kahraman arkadaşlarımıza iletmenizi.³⁰²

Yine Türk milletinin Kurtuluş Mücadelesi'nden önce geçirdiği I. Dünya Savaşı hem maddi olanaklar bakımından hem de insan gücü bakımından milletin moral değerlerinin tamamen yok olmasına neden olmuştu. Dolayısıyla Kurtuluş Mücadelesi daha önce de belirttiğimiz gibi, deyim yerindeyse, bir avuç insanla gerçekleştirilmekteydi. Bütün bunları bilen Amerikan Heyeti Başkanı General Harbord, Atatürk'le Sivas'ta yaptığı görüşmede kafasındaki bazı düşüncelerini, Atatürk'e şu şekilde aksettirmiştir:

“Millet düşünülmesi mümkün her türlü girişim ve fedakârlıkta bulunduktan sonra dahi muvaffak olunamazsa ne yapacaksınız?” sorusuna karşılık olarak Atatürk:

“Bir millet varlığını ve bağımsızlığını temin için düşünülen girişim ve fedakârlığı yaptıktan sonra muvaffak olur. Ya muvaffak olamazsa demek, o milletin ölmüş olduğuna hükmetmek demektir. Bu sebeple millet yaşadıkça, fedakârane girişimlerine devam ettikçe başarısızlık söz konusu olamaz!”³⁰³

“Malgaç Baskını yapıldığı gün, Mustafa Kemal, Bandırma Vapuru'yla İstanbul'dan Samsun'a doğru hareket ediyordu. Nazilli'nin kurtarıldığı gün, Mustafa Kemal ve arkadaşları Samsun'a ayak basıyordu. Aydın'ın kurtarıldığı gün ise Havza'da bulunmaktaydı. Malgaç Baskını Milli Mücadele tarihimizde birçok yönden bir ilk

³⁰² Şerafettin Turan, **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvâ-yı Milliye Hatıraları**, 1967, s.81; Aktaran: Kocatürk, a.g.e., s.166.

³⁰³ Kemal Atatürk, **Nutuk**, c.I, 1961, s.172; Bekir Sıtkı Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, 1974, s.7; Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa-General Harbord Görüşmesi**, c.I, 1969, s.259; c.III, s.541-544; c.IV, s.590-591; Kâzım Karabekir, **İstiklâl Harbimiz**, 1969, s.217, Rauf Orbay, **Rauf Orbay'ın Hatıraları**, “*Yakın Tarihimiz Dergisi*”, c.3, sayı:32, s.178-179; Aktaran: Kocatürk, a.g.e., s.162.

olmasının yanı sıra, pek çok ilklerin de meydana gelmesini sağlamıştır.”³⁰⁴ Mustafa Kemal devlet görevi alarak, 9. Ordu Müfettişi umumisi olarak, Anadolu’ya Samsun’dan ayak bastığı zaman, Milli kurtuluşun temel basamağı için şöyle demiştir: “...Asıl olan Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir toplum olarak bağımsız yaşamasıdır. Böyle bir Ulus esir olmaktansa yok olsun daha iyidir. Öyleyse ya İSTİKLÂL ya da ÖLÜM vardır, artık parolamız budur.”³⁰⁵

Ege halkı Yunan işgaline, karşı koyma mücadelesi verdiği sıralarda, Mustafa Kemal, “yerel örgütlenmeler, direnmeler (mukavemetler), mitingler, protestolar gibi millî varlığın korunmasına ve savunulmasına ilişkin, münferid olayların ve haykırışların”³⁰⁶ sesi olmuş, Anadolu halkının bilinçlenmesini sağlamaktaydı.

Mustafa Kemal’in 28 Mayıs 1919’da, İzmir, Manisa ve Aydın’ın işgali üzerine Havza’dan valilere, müstakil mutasarrıflıklara ve bazı kolordu komutanlıklarıyla Konya’da Ordu Müfettişliğine bildirisi:

“Siyasî bütünlüğümüzün muhafazası için, millî gösterilerin daha canlı olarak belirtilmesi ve devamı gereklidir. ...Büyük ve heyecanlı mitingler yapılmasıyla millî gösterilerde bulunulması ve bunun tüm memleketi kapsamı ve bütün Büyük Devletler mümessilleriyle Babıâli’ye etkili telgraflar verilmesi ve ecnebi olan yerlerde ecnebilere de tesir yapılmakla beraber millî gösterilerde âdap ve sükûnetin fevkalâde korunması ve Hristiyan halka karşı bir taarruz ve nümayiş ve düşmanlık gibi bir tavır alınmaması zorunludur.”³⁰⁷

Yine aynı tarihte Mustafa Kemal’in İzmir’in işgalinin protesto edilmesi konusunda yayınladığı duyuruda, “*Millet yek vücud olup, hâkimiyet esasını ve Türk duygusunu hedef tutmuştur.*”³⁰⁸ denilerek, işgallerin protesto edilmesi önerilmiştir.

Mustafa Kemal’in önderliğinde Milli Mücadele’nin örgütlenme aşamaları olan Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri de Batı Anadolu Kongreleri’nin

³⁰⁴ Bkz. Özbalkan, **a.g.m.**, s.61.

³⁰⁵ Boray, **a.g.e.**, s.48; Bkz. Mustafa Kemal Atatürk, **Söylev**, c.I-II, Basıma Hazırlayan: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Ekim 1993, s.44.

³⁰⁶ Ökte, **a.g.e.**, s.18.

³⁰⁷ Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.22-23; Cevdet R. Yularkıran, **Reşit Paşa’nın Hatıraları**, 1939, s.33, Nurettin Peker, **İstiklâl Savaşı’nın Vesika ve Resimleri**, 1955, s.29; **İslâm Ansiklopedisi**, Atatürk Maddesi, 10. Cüz, 1960, s.735; Aktaran: Kocatürk, **a.g.e.**, s.133.

³⁰⁸ Mustafa Albayrak, **Milli Mücadele Dönemi’nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919- 2 Ağustos 1920)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s.66.

yapılma zamanıyla aynı döneme isabet eder. Dolayısıyla 1919 yılı yaz ayları Anadolu’da kongre ayları olarak bilinir. Kongrelerin yapılış amacı; “direnişin uzun soluklu bir hale getirilmesi için cephede gerekli insan gücünün sağlanması, direnişe katılan kişilerin beslenmesi, silâh ve cephane ile techiz edilmesi, cephe gerisinde düzenin sağlanması, direniş karşısında olanlar üzerinde susturucu baskının kurulmasına kadar pek çok işlevin örgütlenmesi gerekmektedir. İstanbul hükümeti direniş yanlısı olmadığına göre bu işlev direniş grupları tarafından gerçekleştirilecekti. Bunun da yolu sivil temelli direnişin kurumsallaşmasıyla, kurumsallaşmanın kongreler yoluyla hayata geçirilmesiyle mümkün olabilecekti.”³⁰⁹

3.2.8 Umurlu muharebeleri

“Aydın’ın Yunanlılar tarafından ikinci defa işgalinden sonra Aydın ve civarındaki kaza ve köylerin halkının güneye, Çine istikametine göçleri arttı. Doğal olarak bunun sonucunda da evlerinden, barklarından ayrılan ve gittikleri yerlerde aç susuz kalan, yatacak, barınacak yer bulamayan halkın Yunanlılara karşı kin ve nefreti de gün geçtikçe artıyordu. Bunun bir faydası Kuvâ-yı Milliye’ye katılışları çoğaltması oldu. Tabî ki bunda yine liderlerin teşviki ve gayretinin büyük payı vardı. Çektikleri çileden bıkan halk kendilerine önder olacak kişilerin peşinden koşmaya hazırды.”³¹⁰ Aydın’ın ikinci kez işgaliyle, tekrar yavaş yavaş Umurlu’da toplanmaya başlayan milis güçler ve kıtalarından kaçan askerler “Aydın’ın doğusuna çekilen 57. Sahra Topçu Alay Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey’in emrine girmeye başlamışlardı.”³¹¹

Umurlu’da toplanan kuvvetlerimizden düzenli askerlerimiz Topçu Alay Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey’in; milisler, Kuvâ-yı Milliye Komutanı olarak Binbaşı Hacı Şükrü Bey’in; bütün toparlar da Topçu Üsteğmeni Gelibolulu Kemal Bey’in emrine verilerek, 57. Tümen’in yardımıyla Aydın’ın doğusunda ilk milli cephe kurulmuştur.³¹²

Binbaşı Hacı Şükrü Bey’in emrindeki birliklerle, Kuvâ-yı Milliye’de ilk kez düşmana karşı mücadeleye girişecek olan Demirci Mehmet Efe’nin kuvvetleriyle

³⁰⁹ Bkz. Günver Güneş, “Aydın ve Çevresinde İzmir’in İşgali Sonrası Oluşan Müdafaa-i Milliye Heyetleri”, **FAMA Aktüel Dergisi**, Ed. Ümit Kutbay, sayı:30, İtimat Ofset Matbaacılık, Aydın, Nisan 2009, s.23.

³¹⁰ Aydın, **a.g.e.**, s.233.

³¹¹ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.220.

³¹² **A.g.e.**, s.220.

birleşti. 13 Temmuz 1919'da Umurlu'dan Aydın istikâmetine çıkarılan keşif kolları, Yunan keşif kolları ile karşılaşmış ancak her iki taraf da mevzilerini koruyarak geri çekilmişlerdir.

Ertesi gün, 16 Temmuz 1919 öğleden sonra, Demirci Mehmet Efe ve diğer milisler topçumuzun koruma ateşi altında tekrar Aydın'a doğru bir keşif hareketi daha düzenleyerek Aydın'ı Yunanlılar'dan kurtarmayı amaçlamışlar ancak başarılı olamamışlar ve milis kuvvetlerimiz üstün düşman kuvvetleri karşısında Umurlu'ya doğru çekilmek zorunda kalmışlardır.

Umurlu Muharebeleri'nde, Demirci Mehmet Efe'nin, Aydın'ı ikinci kez düşman işgalinden kurtarma çabası olumsuz sonuçlanmıştır. "Yörük Ali Müfrezesi Aydın'ın ilk kurtuluşunda aktif rol oynamasına rağmen, Umurlu savaşına katılmamıştır. Dalama'da kurduğu karargâhta bulunmuştur.³¹³ Çünkü Umurlu savaşında Demirci Mehmet Efe'nin aktif rol oynaması Yörük Ali Efe'nin kenara çekilmesine neden olmuştur.

ATASE Başkanlığı Arşivi, Yörük Ali Efe Özel Koleksiyonu Belgelerinden Umurlu Muharebesi'ne yakın bir tarihte, Terziler Tarassud Zabiti Süleyman'dan, Zekai Bey'e gönderilen 20.12.35 (1919) tarihli belge, Yunan işgal kuvvetlerinin yakından takip edildiğini kanıtlamaktadır. "*Umurlu'dan Aydın yoluna takriben düşman on on beş kadar boş arabanın Aydın istikametine gittiği görülmüştür...*"³¹⁴

Yine bu tarihlerde gönderilmiş olduğu tahmin edilen, Ahmed Emin isimli kişi tarafından, Akköy Müdür Vekili Hasan Kâmil Efendi'ye ATASE Başkanlığı Arşivi, Yörük Ali Efe Özel Koleksiyonu Belgelerinden olan bu telgrafta; "*Cephe karmakarışık. İntihâk için dehşetli rol çevirdiler. Bütün İttihâdiyyûn kazandı. Demirci Mehmed Efe'yle Yörük Ali Efe'nin aralarını an-kasden açtılar. Netice aleyhlerine çıktı. Şimdi Aydın Cephesi'ne Yörük Ali Efe kumandan oldu. Demirci Denizli'ye çekildi...*"³¹⁵ şeklinde devam eden telgrafta, Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe arasında devam

³¹³ Demirayak, a.g.e., s.245.

³¹⁴ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.7, Dos.1309-1309a, F.1428 ; (Bkz. EK-3 ve EK-3A).

³¹⁵ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1017-1017a, F.1059-1060 (Bkz. EK-4 ve EK-4A).

eden gerginlik hakkında bilgiler vermektedir.

22 Teşrin-i Sani 335 (22 Kasım 1919) tarihli belge de; yine Ahmet Emin isimli kişiden, Hasan Kâmil Efendi'ye gönderilmiş olup, “*Aydın ve civarında bulunan yerli Rumlar mütemadiyen İzmir’e çekilmektedir. İngilizler cepheye bir nota vererek hemen dağılmalarını istemiş, cephe de İzmir’den Yunan çekilmedikçe dağılmayacaklarını beyân etmişlerdir...*”³¹⁶ şeklinde devam ederek 1919 yılının son aylarında düşman kuvvetlerin durumu hakkında bilgi içermektedir. Ayrıca; “*(Fevzi Paşa buraları teftiş etti. Zat-ı şâhane tarafından me’mur edilmiş Mustafa Kemal’in harekâtından sıkılıyorlar ve cephenin bunlardan ayrılmasını tavsiye etmiş.)*”³¹⁷ şeklinde parantez içinde yazılmış cümleyle; Mustafa Kemal’in dönemde baskın olmaya başlayarak, çalışmalarından rahatsız olanların olduğu, bilgisine ulaşılmaktadır.

3.3 Nazilli Heyet-i Milliyesi

Düzenli Yunan ordularına karşı, dağınık ve birbirinden habersiz şekilde oluşturulmuş Kuvâ-yı Milliye güçlerini toplayıp, bir araya getirme gayretini gösteren örgütlenmeye Heyet-i Milliye adı verilmektedir. Bu oluşumun gerçekleştiği ilk yerlerden birinin Nazilli olduğunu söyleyebiliriz. Nazilli Heyet-i Milliyesi’nin kuruluşu, 20 Haziran 1919 tarihinde Yunan kuvvetlerinin Nazilli’yi boşaltmasından sonra gerçekleşmiştir. Nazilli Heyet-i Milliyesi’nin oluşması için, ilk girişimlerde bulunan, Binbaşı İsmail Hakkı Bey’dir.

Sarayköy Müfrezesi Komutanı 57. topçu Alay Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey Nazilli’de milli bir teşkilât kurulmasını teklif eden ilk kişidir. Naci Sadullah İsmail Hakkı Bey’in dışında Nazilli Jandarma Kumandanı Arap Yüzbaşı Nuri Bey, Demirci Mehmet Efe ve Çerkez Yusuf’un da Heyet-i Milliye’nin oluşturulmasında yardımcı rollerinin olduğunu kaydetmektedir.³¹⁸

21 Haziran 1919’da Giritli İsmail Hakkı Bey başkanlığında kurulan Nazilli Heyet-i Milliyesine; Avukat Ömer Lütfü, Hoca Hacı Süleyman, Mollaoğlu Hasan, Palamutçu İbrahim, Tüccardan Ali Haydar, Müftü Salih ve Sultanoğlu Sadık Bey ve Efendiler

³¹⁶ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos. 1017aa, F.1061 (Bkz. EK-5 ve EK 5A).

³¹⁷ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos. 1017aa, F.1061.

³¹⁸ Naci Sadullah Daniş, **Cepkenliler**, Demokrat İzmir, 9 Kasım 1970; Aktaran: Güneş, (Milli Mücadele’nin Başlarında Heyet-i Milliye’nin...), **a.g.m.**, s.36.

katılmışlardır.³¹⁹

Nazilli Heyet-i Milliyesi teşkilâtlanma sürecine yaptığı toplantılar neticesinde girmiştir. “57. Fırka’nın coğrafi mıntıkasını teşkil eden, Aydın, Menteşe, Denizli, Burdur, Isparta, Antalya livalarıyla İzmir’in Ödemiş ve Kuşadası kazalarından ibaret mıntika, kaza ve nahiye merkezleri, Heyet-i Milliyelerinden birer delege Nazilli’ye davet edilmiş ve Nazilli Heyet-i Milliyesi ilk toplantısını 6 Ekim 1919’da yapmıştır. Takriben 45–50 kişilik bir merkez heyetinin Nazilli’de daimi olarak kalmasına karar verilmiştir. Bu merkezi heyet, mali, levazım, insan ikmali, sıhhiye, istihbarat ve teftiş encümenlerine ayrılarak, görevleri bu encümenlere taksim etmişlerdir.”³²⁰

“Aydın cephesini idare eden sivil güç Nazilli Heyet-i Milliyesi olmuş, sonradan Nazilli Heyet-i Merkeziyesi adını almıştır.”³²¹ Kuvâ-yı Milliye döneminde yürütme işlevini Heyet-i Milliyeler yapmış, hatta bazı araştırmacılar “yerel hükümet”³²² gibi hareket ettiklerini ifade etmişlerdir.

Aydın ilinin işgalinden sonra, Aydın Vilâyeti’nde, Yunanlılara karşı mücadele etmek ve cephe gerisinde Kuvâ-yı Milliye’nin ihtiyaçlarını temin etmek için kurulan Heyet-i Millîyelerin sayısı gün geçtikçe artmıştır. Ancak bu heyetlerin fikir ve işbirliği yapmaları gerekiyordu. Bunu sağlayacak en iyi yol ise, her Heyet-i Millîye’yi temsil eden delegelerin katılımı ile bir kongre düzenlemektir. Kongrenin Nazilli’de toplanmasına karar verildi.³²³

11 Teşrin-i Sani 335 (11 Kasım 1919) tarihinde, Nazilli Hey’et-i Merkeziye Riyaset-i Aliyyesine gönderilmiş telgraf örneği: “*Mesmu’ata nazaran Nazilli’de pek çok süvari olduğunu işiddim. Hakikat ise ve bunlara lüzum var ise cepheye ... bir mahalde bulunması lazımdır. Yok ise bu gibi beyhude masraflardan milleti kurtarmak ve i’cabında toplamak üzere müsa’ade edilmesini münasib görüyorum...*”³²⁴ Telgraftan da anlaşılacağı üzere, heyeti millîyelerin, Yunan kuvvetlerine karşı ne kadar

³¹⁹ Dayı, **a.g.e.**, s.63.

³²⁰ Bkz. Ganız, **a.g.t.**, s.94.

³²¹ Güneş, (Milli Mücadele’nin Başlarında Heyet-i Milliyeden...) **a.g.m.**, s.37.

³²² İ. Tekeli- S. İlkin, **Ege’deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşına Geçerken, Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim Tahtakılıç Bey**, T.T.K. Basımevi, Ankara 1989, s.184; Aktaran: Güneş, (Milli Mücadele’nin Başlarında Heyet-i Milliyeden...) **a.g.m.**, s.37.

³²³ Dayı, **a.g.e.**, s.65-66.

³²⁴ **ATASE Arş., İSH Koleksiyonu**, Kls.5, Dos.1001, F.1043 (**Bkz. EK-6 ve EK-6A**).

ciddi ve sıkı bir takip aynı zamanda disiplin içerisinde çalıştıkları görülmektedir.

7 Teşrin-i Sani sene 335 (7 Kasım 1919) tarihinde Çine Kuvay-ı Milliye Heyeti Re'isi (Mehmed Es'ad?)'nden Yörük Ali Efe'ye gönderilmiş olan başka bir telgrafta ise aynı disiplinde çalışıldığını göstermektedir. Telgraf; *“Geçenlerde ba'zı mücahidînin Gölhisar'dan yapmış olduğu ta'arruz öteden beri da'ima bir vesile aramakda olan İngiliz ve Yunanlılar bu meselede İtalyanları murahhas? (izinli, ruhsatlı) addederek ve ehemmiyet vererek İtalyanlara protesto tebliğ ettikleri anlaşılmış bu gece Hüseyin Efenin de muvafakatıyla (geçici anlayış) Yunanlılar tarafından bomba ile endaht (silah atma) edilmiş Gölhisar gemisinin İtalyanlar tarafından münasib bir mahalle kaldırılmasına muvafakat edilmiştir...”*³²⁵

3.3.1 Nazilli kongreleri

Birinci Nazilli Kongresi

Venizelos'un daha güçlü bir kuvvetle, Aydın'ı ikinci kez işgal etmesinden sonra ve Yunan kuvvetlerinin hızla Batı Anadolu'nun iç kesimlerine doğru ilerlemesi, bölgedeki Heyet-i Milliyeler'in daha etkili bir biçimde çalışmalarını zorunlu kıldı. “Heyet-i Milliyeler arasında fikir ve işbirliği kurmak, görev dağılımı yaparak, milli teşkilatlanmayı sağlamak gayesiyle Nazilli Heyet-i Milliyesi tarafından Nazilli’de bir kongre yapılmasına karar verildi.”³²⁶ Kongre 6-9 Ağustos tarihleri arasında yapılmıştır.

Nazilli Kongresi'ne katılan delegelerin çoğunluğunun Denizli ilinden olmasına rağmen Kongre'nin Nazilli’de yapılmasına karar verilmesi, Nazilli’nin cepheye en yakın ateş hattı gerisinde olması ve Kuvâ-yı Milliye’ye her yönü ile yardım edip, cepheyi daha yakından takip etmek düşüncesi, Kongre’nin Nazilli’de yapılması talebini beraberinde getirmiştir.

Birinci Nazilli Kongresi, Nazilli Heyet-i Milliyesi tarafından, “Cemiyetler

³²⁵ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1007, F.1049 (Bkz. EK-7 ve EK-7A).

³²⁶ Dayı, a.g.e., s.35.

Kanunu'na uygun olarak"³²⁷ toplanmıştır. Kongrenin amacı, kongre kararlarının 2. maddesinde şu şekilde belirtilmiştir:

Heyet-i Milliye adına kurulmuş olan bu cemiyetin amacı ve gayesi; Vilâyet dahilinde halihazırda işgal altında bulunan Osmanlı memleketlerinin Yunan saldırılarından korunması için; siyasi, idarî, fiilî savunma ve hükümetin yapacağı girişimlere yardımcı olmaktan ibaretti.³²⁸

Birinci Nazilli Kongresi'nin bu amacına baktığımız zaman, diğer kongrelerden farklı olarak, İstanbul Hükümeti'ne yardım edilmesi ve iyi ilişkiler içinde olunması konusunu gündeme getirmiştir. Bu düşünce yapısı, Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi'nde "İstanbul Hükümeti ile ilişkilerin kesilmesi"³²⁹ yolundaki kararı nedeniyle Sivas Kongresi kararlarıyla tamamen ters düşülmüş ve Nazilli Kongresi'ne katılanların, Sivas Kongresi'nin amaçlarını pek iyi anlayamadıkları ya da kongre kararlarını görmezden gelmeleri söz konusu olmuştur. Nazilli Kongresi delegelerinin bu tutumlarına neden; "Sivas Kongresi'nin İstanbul Hükümeti ile aralarındaki sürtüşmeden olumsuz etkilenmemek isteğinden kaynaklanmış olabilir."³³⁰ "Ayrıca bu kongrenin Cemiyetler Kanunu'na uygun toplanmış olması da, "meşru" kalmak istediğinin bir ifadesi olarak görülebilir."³³¹

Nazilli Kongresi'nin önemli özelliklerinden birisi de tıpkı diğer yerel kongreler gibi örgütlenmenin inanılmaz bir süratle gerçekleşmiş olmasıdır. İşgallerin gönüllülerle önlenememesi, direniş örgütlenmesinde yeni bir aşamaya geçilmesini adeta zorunlu kılıyordu. Şöyle ki direniş artık yalnız gönüllü katkılarla değil, hem insan gücü hem de mali-maddi kaynak sağlamak için konacak yükümlülükler yoluyla yürütülebilirdi. Bu ise devlete ait bazı işlevlerin üstlenilmesi demekti. Bunun için de iki sorunun aşılması gerekiyordu. Meşruluk temeli sağlanması ve yükümlülükleri yerine getirmek için yaptırım uygulanması. Nazilli ve çevresinde Demirci Mehmet Efe askere alma, idam, hane yakma gibi aldığı kararların meşruluk temeli bulunuyordu. İşte bunu sağlamak için yeni bir atılıma yani kongreye ihtiyaç vardı.³³²

³²⁷ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'deki Siyasi Partiler**, İstanbul, 1952, s.502; Aktaran: Albayrak, **a.g.e.**, s.108.

³²⁸ Tunaya, **a.g.e.**, s.502.; Aktaran: Albayrak, **a.g.e.**, s.109.

³²⁹ Bkz. Güneş, (Milli Mücadele'nin Başlarında Heyet-i Milliyeden...) **a.g.m.**, s.47.

³³⁰ Albayrak, **a.g.e.**, s.114.

³³¹ **A.g.e.**, s.109.

³³² İ. Tekeli-S. İlkin, "Aydın Cenub Mıntıkası Heyet-i Merkeziyesinin Kongre Mukerratıyla Nizamnamelerini Mübeyyin Risale Üzerine", **Uluslar arası II. Atatürk Sempozyumu**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, c.1, Ankara 9-11 Eylül 1991, s.168-169; Aktaran: Güneş, (Milli Mücadele'nin Başlarında Heyet-i Milliyeden...) **a.g.m.**, s.41.

Nazilli Heyet-i Milliyesi, 1919 Temmuz sonlarında Aydın Vilâyetine bağlı il ve ilçelere duyurularda bulunarak; her Heyet-i Milliye'nin, Kongre'ye ikişer delege ile katılmasını isteyerek, gerekli çalışmalara başladı. Fakat gerek hükümetin baskısı, gerekse bölgedeki muhalif parti ve şahısların takınacakları düşmanca tavırların, Kongre'ye katılacak delegeleri engellemesi veya onları etkilemelerinden de korkuluyordu. Bu sebeplerle, hükümete dahi başkaldırmış ve halk üzerinde etkili otoriteleri olan Gökçen Hüseyin Efe, Demirci Mehmed Efe ve Yörük Ali Efe'nin "Pervasız Kudretleri"nden yararlanıldı.³³³ Yani, Nazilli Heyet-i Milliyesi'nin Kongre'ye davetinden başka, adı geçen efeler adına çekilen telgraflarla, Kongre'ye delege gönderilmesi istendi.³³⁴ Birinci Nazilli Kongresi'ne katılan delegeler ve temsil ettikleri yerler:

Karacasu'dan Mustafa Talat Efendi Kongre Başkanlığı'na seçilmiştir. Denizli'den Helvacızade Emin; Tavas'dan Şahalzade Mehmet Kemalettin ve Nakip Mehmet Ziya; Acıbadem'den Mehmet Kâmil; Buldan'dan Müderris Hacı Salih; Çal'dan Mehmet Tevfik Efendiler; Nazilli'den Zühtü; Karacasu'dan Mehmet Lütfi; Güney'den Eyüp Hilmi; Kadıköy (Babadağ)'den Mehmet Cemal ve Sabri; Gülbeyli'den Mustafa Kâzım; Yenipazar'dan Ali; Tavas'tan Hacı Hüseyin ve Mazlum Baba; Bozdoğan'dan Mehmet Bey.³³⁵

Birinci Nazilli Kongresi Kararları; idari, mali ve askeri kararlar olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. ve bu başlıklar hakkında önemli kararlar alınmış, "Kuvâ-yı Milliye'nin daha güçlü bir şekilde Yunan işgaline karşı koyabilmesinin yolları aranmıştır."³³⁶

Birinci Nazilli Kongresi'nin sonucuna baktığımızda; "Bölgedeki 57. Tümen ile işbirliğine gidilmesini sağlayarak, başarılı bir çalışma sergilenmiştir. Gerçi buradaki Kuvâ-yı Milliyeciler daha öncesinde de, Aydın ve Nazilli'yi ikişer defa olmak üzere, Yunan işgalinden kurtarmayı başarmışlardı, fakat direnişlerini çok güç şartlarda sürdürmekteydiler. İşte kongre sırasında, bu ağır koşullar biraz olsun hafifletilmeye çalışılmıştır."³³⁷

Kuvâ-yı Milliyeciler'in içinde bulunmuş olduğu bu zor şartlar, Birinci Nazilli

³³³ C. Bayar, **a.g.e.**, c.7, s.2226; Aktaran: Dayı, **a.g.e.**, s.66.

³³⁴ **A.g.e.**, s.66.

³³⁵ Albayrak, **a.g.e.**, s.109.

³³⁶ **A.g.e.**, s.112.

³³⁷ **A.g.e.**, s.112.

Kongresi'nin askerî kararlarından olan 14. madde de; "Kuvâ-yı Milliye'nin kurulması, yönetilmesi ve denetlenmesi, cephelere gerektiği kadar asker ve gönüllü gönderilmesi, bunların silahlandırılmaları, giydirilmeleri, yedirilmeleri gibi konularda, Heyet-i Milliyeler'in karar alabilecekleri kabul edilmekle beraber, cephelerde ne kadar savaşçı bulunacağı, buralardaki asker ve gönüllülerin askerî yükümlülükleri, terhis ve izin işlemlerinin Kuvâ-yı Milliye Komutanları tarafından düzenlenmesi ilkesi benimsenmiştir."³³⁸ kararı alınarak işlerini daha da kolaylaştırma yoluna gidilmiştir.

İkinci Nazilli Kongresi

Birinci Nazilli Kongresi 9 Ağustos'ta son toplantısını gerçekleştirdikten sonra, yeniden toplanılması hususunda bir karar almış ve İkinci Nazilli Kongresi, "19 Eylül 1919 Cuma günü saat dokuz (alaturka iki otuz) da Ali Beyzade Ali Bey'in evinde Antalya delegesi Nuri Bey'in başkanlığında oturum açılmıştır."³³⁹

Kongreye; Antalya, Burdur, Isparta, Denizli Livalarından başka, Apa, Atça, Eşme, Alaşehir, Eğirdir, Bademiye, Balyanbolu, Buldan, Bozdoğan, Çal, Çivril, Çardak, Honaz, Dalama, Sarayköy, Sultanhisar, Keçiborlu, Güney, Sandıklı, Tavas, Garbikaraağaç, Kadıköy, (Babadağ), Karacasu, Karahayıt, Kuyucak, Nazilli kaza ve nahiyeleleri ikişer delege göndermek sureti ile katılmış bulunuyorlardı.³⁴⁰

İkinci Nazilli Kongresi'nin toplanma amacı; Harekât-ı Milliye'nin daha iyi bir şekilde düzenlenmesi ve bölgedeki Heyet-i Milliyelerin yönetiminin iyileştirilmesi olarak belirtilmiştir. Bu kongrede, Heyet-i Merkeziye'nin görev ve yetkilerini belirleyen yedi maddelik bir "Kanun" kabul edilmiştir. Kongre, Nazilli'de kurulacak olan Heyet-i Merkeziye'ye, kongrede temsil edilen yerlerden de birer üyesinin seçilmesine, gerekli görüldüğü takdirde, öteki merkezlerden de Heyet-i Merkeziyeler kurulmasına ve Nazilli'deki merkezin, 1 Ekim 1919 tarihinde bir toplantı yapmasına karar verilmiştir. Bu toplantıya kadar, Nazilli Heyet-i Merkezisi'nin yönetim görevini üstlenmesi kabul edilmiştir.³⁴¹

İkinci Nazilli Kongresi'de; "Afyon 23. Alay Kumandanı Albay Ömer Lütfi'nin, Sivas'tan Mustafa Kemal'in gönderdiği kongre kararlarının uyulması ve

³³⁸ Albayrak, **a.g.e.**, s.112.

³³⁹ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.298.

³⁴⁰ **A.g.e.**, s.298.

³⁴¹ Albayrak, **a.g.e.**, s.114.

ulusal birliğe katılması yönündeki istemleri olumlu karşılanmamıştır.”³⁴² Kongrenin oy birliği ile kabul edip, onadığı siyasi komisyon belgesinin son bölümü şöyledir:

Sivas Kongresi’nin kabinenin hukuku ve millî işleri koruyamayacak durumda olduğundan, hemen değiştirilmesi istenen kararını ve oluşacak kararın uygulanmasına kadar ilişkiyi kesmeyi kapsayan önerilerini komisyonumuz inceledi. Sözü edilen konu hakkında gerekli bilgiler olmadığından sorunun bilinen öneminden dolayı karar almak için kongreye şimdilik bir öneride bulunmamayı genel kurulun onayına sunar.³⁴³

Nazilli Kongresi’ne katılanlar, Sivas Kongresi kararlarına şüpheli tavırlar takınmışlardır. Dolayısıyla, Sivas Kongresi’ne Aydın’dan delege katılmamıştır. “Bununla beraber, 30 Eylül’e kadar Isparta, Burdur, Denizli sancakları ile Uşak, Alaşehir ve Söke kazaları ve ekim ayının ilk haftası içinde de Nazilli dahil olmak üzere bütün Batı Anadolu ulusal birliğe girmiş bulunuyordu.”³⁴⁴

İkinci Nazilli Kongresi’nde kurulması kararlaştırılan Heyet-i Merkeziye oluşturulduktan sonra cephe gerisindeki işler daha düzenli olarak yapılmaya başlanmıştır. Bu göreve ek olarak Heyet-i Merkeziye 6 Ekim 1919’da “Redd-i İlhak Harekât-ı Milliye Heyet-i Merkeziyesi Nizamname-i Dahilisi” adı ile bir iç yönetmelik hazırlanmıştır.³⁴⁵

Heyet-i Merkeziye’nin; Cephe ile cephe gerisindeki ilişkileri düzenlemek, haberleşmeyi sağlamak, cephenin her türlü gereksinimlerinin yerine getirilmesi, Heyet-i Milliyelere ve bağlı birimlere yardım oranlarının belirlenmesi, her Kaza’nın harcama defterlerinin denetlenmesi gibi, görev ve yetkileri vardı. Kongrede alınan en önemli kararlardan birisi de, Heyet-i Merkeziyeler’in kesin olarak cephe işlerine karışmayacakları yolundaki karar, olmuştur.³⁴⁶

Nazilli Heyet-i Milliyesi, Batı Anadolu’daki Kuvâ-yı Milliye hareketinin sivil, askeri ve siyasi örgütlenmesini en iyi şekilde yaparak, 3 Ocak 1920 tarihinden itibaren “Aydın Cenub Mıntıkası Heyeti Merkeziyesi” adını aldıktan sonra, Nazilli Heyet-i Merkeziyesi Ekim 1920’de tamamen Heyet-i Temsiliye ile birleşip, lağvedildiği tarihe kadar Milli Mücadele içindeki hizmetlerini lâıkiyla yerine getirmiş bulunmaktadır.

³⁴² Demirayak, **a.g.e.**, s.317.

³⁴³ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.299; Demirayak, **a.g.e.**, s.318.

³⁴⁴ Gökbel (1), **a.g.e.**, s.301.

³⁴⁵ Güneş, (Milli Mücadele’nin Başlarında Heyet-i Milliyeden...) **a.g.m.**, s.50.

³⁴⁶ Albayrak, **a.g.e.**, s.116.

IV. BÖLÜM

4. YUNAN MEZALİMİ VE KARŞI FAALİYETLER

4.1 Yunanlıların Türk Halkına Yaptıkları İşkence ve Zulümler

Yunan İşgal bölgesinin genişletilmesi hakkında, Kurtuluş Savaşı'yla ilgili Yunan belgelerinden:

Türk olmayan unsurlardan olabildiğince büyük bir kısmının korunmasının zorunluluğuna ilişkin nedenler ileri sürüldü. Bu nedenler İzmir bölgesinin kuzeye doğru bir genişlemesinin lehindedirler. Marmara kıyıları boyunca uzanan bu genişleme Küçük Asya ile Yunanistan'ın Avrupa'daki kısmı arasında ulaşımı kolaylaştıracak ve İzmir'de var olan durumun korunmasına yardım edecektir. Böylece bu genişleme Boğazlardaki serbest geçişe uymayan her hangi bir düşman hareketine karşılık vermek için orduların naklini kolayca olanaklı kılacaktır.³⁴⁷

Bu belge, Yunan kuvvetlerinin İzmir'in işgaliyle birlikte, gelecekte ne şekilde hareket edeceklerinin açık bir göstergesi niteliğindedir. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla başlayacak olan işgal, İzmir'den başlayarak, Yunan kuvvetlerinin, “Orta Anadolu topraklarına kadar ilerlemelerine, binlerce masum Türk halkının ölümüne, maddî ve manevî çöküntü ve kayıplara, nihayet üç yıl sürecek olan zor ve çetin bir İstiklâl Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştu.”³⁴⁸

Yunanlılar İzmir'e çıkarken sadece Anadolu'yu işgal etmek

³⁴⁷ Öztoprak, a.g.e., s.111.

³⁴⁸ Yalazan, a.g.e., c.1, s.7.

niyetini değil, Türk milletinden intikam almak duygusunu da taşıyordu. Yıllardan beri bu duyguya sahip olan Yunanlılar, Türk milletine İzmir ve Batı Anadolu’da büyük ıstıraplar çektirdiler.³⁴⁹

Yunanlılar’ın Anadolu’nun Ege kıyılarını işgal ettikten sonra ileri harekâta devam ederek ele geçirmiş oldukları Trakya ve Anadolu’nun iç kesimlerinde yaşayan silâhsız ve savunmasız Türk halkına karşı yapmış oldukları vahşet ve zulümler dünya zulüm tarihine belgelerle geçmiştir. Olayların gelişmesine, vahşet ve cinayetlere bakılırsa, Yunanlıların amaçlarının, ele geçirmiş oldukları Türk topraklarında tek bir Müslüman kalmayacak şekilde katlederek soykırım gerçekleştirmek niyetinde oldukları anlaşılmaktadır.³⁵⁰

Yunan işgal kuvvetleri İzmir’e ilk ayak bastığında Metropolit Hrisostomos, Yunan bayrağını öpüp, ilk çıkan işgal taburunu abartılı bir törenle takdis etmiş ve üzerlerine tuz serperek, Yunan askerlerine şu şekilde seslenmiştir:

Asker evlatlarım, Elen çocukları!

Bugün ecdat (ata) topraklarını yeniden fethetmekle, İsa’nın en büyük mucizesini göstermiş oluyorsunuz. Bu uğurda ne kadar Türk kanı döküp, içerseniz, o kadar sevaba girmiş olacaksınız. Ben de bir bardak Türk kanı içmekle onlara karşı kin ve nefretimi teskin etmiş (yatıştırmış) olacağım. Haydi buyurunuz, bütün Azizler sizin arkanızda olacak. Atalarınızın toprakları sizleri bekliyor.³⁵¹

Dönemin sözde din adamı olarak bilinen Hrisostomos’un Yunan askerlerine yaptığı bu sesleniş, ilerleyen süreçte, savunmasız Türk halkının, Yunan kuvvetleri tarafından nasıl bir muameleyle karşılaşacağını bir göstergesidir. “Mondros Mütarekesi ile Türk ordusu silâhsızlandırılmış ve dağıtılmıştı. İşgal ordusu yalnızca, karşısına çıkacak masum sivilleri katletmek için geliyordu. Hristiyan azizlerin desteğini almasına gereksinimi yoktu!.. Sözde din adamının söylediği “*içilecek Türk kanı*”, savaş meydanında olmayan masum kadın ve çocukların kanıydı!..”³⁵²

³⁴⁹ Ramazan Çalık, **Alman Basımında Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa**, Özkan Matbaacılık, Ekim 2004, s.61.

³⁵⁰ Metin Ayışığı, “*Unutulan Soykırım: Batı Anadolu’da Yunan Mezalimi*”, **Türkler Ansiklopedisi**, c.15, Ed: Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.776.

³⁵¹ Alev Coşkun, **Kuvâ-yı Milliye’nin Kuruluşu (En Uzun 15 Gün, Ödemiş Direnişi)**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, Ekim 2005, s.158; Fethi Karaduman, **Atatürk Devrimi (Osmanlı İmparatorluğu’ndan Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti’ne)**, Günizi Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2006, s.225; Aktaran: Hulki Cevizoğlu, **İşgal ve Direniş 1919 ve Bugün**, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, Mart 2007, s.29-30.

³⁵² Cevizoğlu, **a.g.e.**, s.30.

Nitekim işgal kuvvetleri yurda ayak basar basmaz, savunmasız Türk halkı, vicdanların elvermediği şiddette, Yunan kuvvetleri tarafından uygulanacak işkence ve mezalime maruz kalacaklardı. “Türk balıkçıları ve sandalcılar, zincirlere bağlanarak denize atılıp öldürülmeye başladı. Büyük bir hızla öldürme ve yağma başlatılmıştı. Sanat okulu öğrencisi İhsan (Efendi) boğazlanarak öldürülüyor, Sütçü Ahmet Ağa Cedit Mahallesi’nde parçalanıyor, karakollarda polisler boğazlanıyor, direnenlerin bir kısmı bulunan kuyulara atılıyor, yakalanan askerler ya kurşuna diziliyor ya da bıçaklanıyordu. Yerli Rumlar yan yana yaşadığı Türkler’in evlerini basıp kızların ve kadınların ırzına geçiyordu. Kordon boyunca birçok ceset karaya vurmaya başlamıştı.”³⁵³

Bu işkenceler daha sonra daha da büyüyerek devam etmiştir. İstanbul Hükümeti’nin İçişleri Bakanlığı tarafından iki ciltlik işkence kitabı olarak yayınlanan “Türkiye’de Yunan Fecayii” isimli kitaptan alıntı yapan Hulki Cevizoğlu aşağıdaki örneklerle dikkat çekmiştir:

Orhangazi’de çırılçıplak soyulan erkekler, ellerine kırbaçlar verilerek kendi eşlerini dövmeye zorlanmışlardır. (15 Ekim 1921 tarihli rapor)

Yerli Rumlarla birlikte Çınarcık Köyü’nü çeviren Yunanlılar, anneleri erkek evlâtlarına peşkeş çekmek istemişler, fakat ölüm pahasına bunu yapmayan delikanlıları süngüleyerek öldürmüşler, süngü ucuna taktıkları bebekleri kuzu kızartır gibi ateşlere tutmuşlar, genç kızların göğüslerini keserek kebab yapmışlardır. Çınarcık’ta öldürülen 24 kişinin adları verilmektedir. Bunlardan kadın olanların adları ve öldürülme biçimi şöyle sıralanmaktadır: İmam Hafız’ın kızı Emine (başı kesilerek), Emine kızı Hatice (süngü ile), Emine kızı Nerime (süngü ile delik deşik), Celal Efendi’nin torunu dört yaşındaki Nigâr (kazığa vurularak), İbrahim Çavuş’un 9 kişilik bütün ailesi (balta ile). (24 Nisan 1921 tarihli rapordan)

Cihanköy’de 5 yaşına kadar olan çocuklar evlerinden toplanarak annelerinin gözleri önünde süngüye takılıp diri diri ateşe atılmışlardır. Yeniköy’de tutulan raporda, 70 yaşındaki bir kadının üzerine erkek uzuvları konulduğu, 13 yaşına kadar olan bir genç kızın memelerinin delindiği, deliklere tahta parçası sokulduğu yazılıdır. (19 Ekim 1921 tarihli rapora göre)

Aşağı ve Yukarı Karadere’de 70 yaşındaki bir kadının doğranmış parçaları, bir küçük yığın haline getirilmiş ve kesik baş bu yığın üzerine konulmuştur. Araştırma kurulu tarafından yakalanan bir

³⁵³ Cevizoğlu, a.g.e., s.30-31.

Yunanlı'nın çantasından bir avuç kınalı kadın parmağı, bilezikler ve altınlar çıkmıştır. (15 Mayıs 1921 tarihli rapor)

13 Nisan 1921'de Yunanlılar'ın yerli Rumlardan kurduğu çeteler, çevre köylerden bütün genç kızları, Çalcı Köy'e toplamışlardır. Erkekler de toplu olarak oraya getirilerek ağaçların altına serilmiş yataklarda, kurşun tehdidi altında yapılan âlemleri seyre mecbur tutulmuşlardır.

29 Mayıs 1921 tarihli başka bir raporda İngiliz Subayı, Yunanlı Teğmenin Türkler'e yaptığı zulmü anlatmaktadır:

Türkler evlerine girip kapıları kapayınca Yunanlılar köye girdiler ve hemen bütün evlere taksim oldular. Başlarında bir teğmen vardı. Evden çıkarılan kadın, kız, çocuk ve erkekler süngülerle dürtülerek meydanlığa toplandı. Hepsi durmadan dövülüyordu. Genç kızlara feci sarkıntılıklar yapılıyor ve elbiseleri süngü ile yırtılıyor ve göğüsleri kesiliyor. Yunan teğmenin yanına gittim. Bu vahşete neden lüzum gördüğünü sordum. Rumca bir şeyler söyledi ve beni azarladı. Tüylerim diken diken olarak daha feci manzaralara şahit oldum. (...) Kızlar, kadınlar bağırıp çağırıyorlardı. Yunan askerlerine yalvarıyorlar ve ayaklarına kapananlara merhamet edilmiyordu. Evlerin pencerelerinden alevler çıkmaya başlamıştı. Büyük ağacın altında bir genç kadın koyun gibi boğazlandı ve sonra karnı deşilerek çocuğu süngüye takılıp bir Türk erkeğine uzatıldı. Bu feci manzara bir saat sürdü. (...) Hava kararınca kadar vahşet devam etti.³⁵⁴

Yunan Kuvvetlerinin bu şekilde özellikle kadın ve çocuklar üzerinde uyguladıkları vahşetlerini, Yörük Ali Efe'ye gönderilmiş olan telgraftan da anlaşılacağı üzere, işgalin sürdüğü neredeyse üç yıl gibi bir süreçte, vahşet, zulüm ve işkencelerini azaltmadan sürdürdükleri anlaşılmakta ve “...ve ailelerini hamile avratlara(kadın) çocuklarını zayi ettiği ve ırzını pâ-yi mal (ayak altına almak) ettiği ma'lumdur...”³⁵⁵ ifadesi kullanılmaktadır.

18 Teşrin-i Sani 1335 (18 Kasım 1919) tarihinde, Çine Kuvâ-yı Milliye Reisi Mustafa Faik ismindeki şahıs, Yörük Ali Efe'ye gönderdiği telgrafla, Yörük Ali Efe'yi Yunan kuvvetleri tarafından Türklere yapılan zulümler konusunda bilgilendirmektedir: “...İzmir'de de Yunanîler tarafından hapsedilmiş İslâmlara bir çok mu'avenetde bulunub tahliye ettirdiği haber alınmış ve kanâ'at hasıl edilmişdi...”³⁵⁶

³⁵⁴ Cevizoğlu, a.g.e., s.31-32.

³⁵⁵ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1081, F.1130 (Bkz. EK-8 ve EK-8A).

³⁵⁶ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1013, F.1055 (Bkz. EK-9 ve EK-9A).

27 Mayıs günü Aydın'ın işgaliyle birlikte, vahşet, zulüm ve işkence olayları da aynı anda başlamıştır. Aydın Vilâyeti, Yunan mezaliminin en korkunç görüntülerine sahne olduğu yerlerden biri olmasının yanında, kasaba merkezinden köylere gidildikçe katliam ve zulümler de ciddi bir artışın olduğu gözlenmektedir. Talat Yalazan, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivinden edindiği bilgilere göre işgalle birlikte başlayan zulümler hakkında şunları söylemektedir:

Yunanlılar Aydın'a geldikten birkaç gün sonra ilk olarak İslâm ahâlinin silâhlarını teslim etmelerini, her kimde silâh bulunursa kurşuna dizileceklerini ilân ederek Müslüman halktan topladıkları silâhları, eli silâh tutabilen yerli Rumlara dağıtmışlardı.

Rum, Ermeni ve Yahudilerin mutlak surette şapka giymelerini tembih ederek bu kimselerin yanlışlıkla yağmaya uğramamaları için iş yerlerini gösterir levhaların da Rumca yazılmasını emrettiler.

İslâm mahallelerinin sularını, daha sonra çıkartacakları yangınlardan bir iki gün evvel kestiler.

Katliam esnasında hiçbir Türkün kurtulmaması için Türklerin Hristiyan evlerine sığınıp korunmalarını yasak ettiler.³⁵⁷

Yunan kuvvetlerinin Aydın Vilâyeti üzerindeki kötü emellerini gerçekleştirmek amacıyla yaptıkları bu hazırlıklar dışında, “25 Haziran 1919 günü Balatçık İstasyonu’nda Yunan muhafız kuvvetleri tarafından trenden indirilen İslâm yolcuların kadınlarına, erkeklerinin karşısında tecavüz edildikten sonra öldürülmeleri gibi bir facianın yarattığı nefret hisleri Kuvâ-yı Milliye’nin oluşma ve savaşma azmini şiddetlendirmiş”³⁵⁸, uzun süren savaş yıllarının ardından tamamen tükenmiş olan halkın, toparlanıp yeniden şaha kalkmasını sağlamıştır.

Aydın'ı işgal eden düşman kuvveti, tam mevcutlu bir tümendi. Karargâhı Aydın'da bulunan 57. Tümen ise 10 subay, 43 er ve 2 toptan başka bir gücü olmayan zayıf bir tümendi. Tümen komutanı Albay Şefik (Aker) Bey, bu kadar bir kuvvetle Aydın'ı savunmasının imkânsız olduğunu görerek Aydın'ın işgalinden bir gün evvel 26 Mayıs 1919'da Çine'ye çekilmişti.³⁵⁹

Diğer yandan İzmir'in işgali ile başlayan Kuvâ-yı Milliye, Batı Anadolu'da teşkilâtlanmaya başlamıştır. Bu sırada 17. Kolordu

³⁵⁷ Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşivi: Kls.243, Dos.301, F.8-1; Aktaran: Yalazan, **a.g.e.**, c.1, s.20; Bkz. Ayışığı, **a.g.m.**, s.780; Günver Güneş, “Yunanistan’ın Aydın’ı işgali ve İşgalin Bölgede Yarattığı Tahribat”, **Millî Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediye Başkanlığı Yayını, Aydın, 13 Nisan 2007, s.212.

³⁵⁸ İzmir, Aydın, Ayvalık ve Havalisinin Yunanlılar tarafından işgal ve Yunan mezalimi hakkında Makamat-ı Askeriyeden mevut raporlar, İkinci Kitap, Matbaayı Askeriye, Dersaadet, 1335, s.32; Aktaran: Yalazan, **a.g.e.**, c.1, s.29.

³⁵⁹ Türk İstiklâl Harbi, c.2, Batı Cephesi, Kls.1, s.89; Aktaran: **A.g.e.**, c.1, s.21.

Komutan Vekili Bekir Sami Bey'in, halkın uyarılması, düşmana karşı silâhlı çatışmaya başlanması için yapmış olduğu uyarılar üzerine bölgede Kuvâ-yı Milliye faaliyetleri kısa zamanda gelişmiştir. Yunanlılar ise; Kuvâ-yı Milliye'nin doğmasından rahatsız olarak daha sonraki durumlarda bu silâhlanmış halk kitlelerini karşılarında göreceklerini anlamışlardı.³⁶⁰

Aydın'da Yunanlıların yaptığı işgal, zulüm ve katliamlara karşı, "İngiliz, Fransız, İtalyan hatta Amerikalıların gözleri Yunanlıların üzerindeydi. Aydın'da olan bitenleri dikkatle izlemekteydiler. Yine de işgalin onuncu gününde başlarında Yunan ordusundan bir subayın bulunduğu Yunanlıların, sokak ortasında 6 Türk'ü öldürmesiyle, cinayetler peş peşe geldi. Aynı gün Yunanlılar Türklere ait dört eve daha saldırdılar ve evlerde bulunan kadınlara tecavüz ettiler. Bundan böyle Türklere ve onların malına mülküne yapılan saldırılar süreklilik kazandı."³⁶¹

Çocukları anneleriyle birlikte kesmek ve bunların ayıp yerlerini açmak, burun, kulak, el ve ayak kesmek gibi vahşet ve cinayetler bu canavarların nezdinde hiçbir şey değildir.³⁶²

Ayrıca, yine çoğu kadın olmak üzere (isimleri arşiv belgesinde vardır.) 20'ye yakın insanın evlerine zorla girilerek kadınların namusuna tecavüz edildikten sonra bir kısım kadın ve kız zorla götürülüp tehdit edilerek içki içirilmiş ve daha sonra şehvet arzularını bu çaresiz kadın ve kızlar üzerinde teskin ettikten sonra bunların da hepsini öldürmüşlerdir. Erkeklerden de birini beraberlerinde götürmüşler, fakat bu kişi hiçbir zaman geri dönmemiştir.³⁶³

Kıyascızade İsmail Efendiler, ailece öldürülmüş, eşraftan Kulaksızade Mehmet Efendi'nin kızı xxx ile, biri beş yaşında diğeri altı aylık olmak üzere iki çocuğu, evlerine zorla giren Yunan askerleri süngüleyerek öldürmüşler. Ancak beş yaşındaki çocuk almış olduğu yaralar sonunda ölmemiş, bahçede lağım çukuru içine saklanmış olan babalar, bu çukurdan çıkararak biri ölü öteki ağır yaralı olan çocuklarını bulmuştu.³⁶⁴

İşgal sonrası yaşanan olayların kayıt altına alınmasıyla ortaya çıkan bir ifade

³⁶⁰ A.g.e., c.1, s.21.

³⁶¹ Justin Mc Carty, **Ölüm ve Sürgün**, (Çev: Bilge Umar), İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1998, s.306; Aktaran: Günver Güneş, "Yunan İşgali'nin Yarattığı Sorunları İncelemek Amacıyla Uluslar Arası Tahkik Heyeti'nin Aydın Sancağı'na Gelişi ve Faaliyetleri", **Çine Kuvayı Milliye Müzesi Açılışı ve "Kurtuluş Savaşı ve Çine" Panelleri**, Ed: Günver Güneş, Arif A. Uyguç, Çine Belediyesi Kültür Hizmetidir., Ocak-2009, s.90.

³⁶² Yalazan, a.g.e., c.1, s.21.

³⁶³ A.g.e., c.1, s.22.

³⁶⁴ A.g.e., c.1, s.22.

tutanağı da şöyledir:

8 Haziran sabahı Malgaç Çayı civarında Yunanlılar'ın saldırısına uğrayan Sultanhisar'ın Gündük Köyü'nde xxx oğlu xxx'in hanımı xxx'in ifadesidir:

Aydın'ın işgalinin sekizinci günü sabahleyin, Yenipazar'ın Çolhan Köyü'nde oturan hasta babasının yanından, yol üzerinde bulunan Malgaç Çayı'ndan Güvendik Köyü'ndeki evlerine gelirken 19 yaşlarında sivil elbiseli uzun boylu ve silâhlı bir Rum ile, dört Yunan askeri bu hanımı köprü tarafında bulunan Kürt Osman'ın bahçe kulesine götürüp, orada yatırıp boğazına sıkarak hepsi de birer birer kadının ırzına geçerler. Bu olay tekrarlanarak tam dört saat devam ettikten sonra perişan bir halde salıverirler. Kadının yanında 13 yaşında küçük kardeşi İbrahim ile Malgaçlı Şerif Ali Validesi Hatice Nine olup, kardeşi İbrahim'i başından süngüleyip kanlar içinde karşıda bulunan çadırlarına alıp gittiler ise de daha sonra çocuğun ölmüş olduğunu öğrenmiş olmalarına rağmen cesedini bulamadıklarını ifade ederler. Hatice Nine'yi de hemen orada öldürüp bırakırlar. Genç kadın gözü önünde yapılan bu dehşet verici tecavüz ve cinayetlerden korkarak etraftan yardım isteyememiş ve Yunan askerlerinin elinden kendi çabasıyla kurtulmuştur.³⁶⁵

Çıksorut Mahallesi'nde evine giren silâhlı Yunan devriyesi tarafından eşinin gözleri önünde kocasının erkeklik uzvu ve elleri kesildikten sonra başından vurularak şehit edilmiştir.³⁶⁶

Orta Mahalle'de 14 yaşlarındaki oğulları Hüseyin, Yunanlılar tarafından Karacaahmet Mezarlığı'na (Aydın'da) götürülerek kabristan kenarında süngülenerek göğsü erkeklik uzvuna kadar kesilmek suretiyle şehit edilmiştir.³⁶⁷

Aşağı Kozdibi Mahallesi'nden xxx'in baldızı 18 yaşındaki xxx hanım komşusuna gitmekteyken Yunan devriyesi tarafından tekrar evine getirilerek kızlığı giderilmiş, daha sonra elleri bıçakla kesilerek dişilik organına sokulmak suretiyle şehit edilmiştir.

Xxx'in 13 yaşındaki teyzesadesi, Rumlar tarafından yolda tutularak, Topyatağı'na götürülmüş ve çıplak bir halde günlerce eğlendikten sonra kaybedilmiştir.³⁶⁸

Cuma Mahallesi'nde Dükkânönü Camii'nin 65 yaşındaki müezzini Hafız Mehmet Efendi Dükkânönü Karakolu'nun Yunan askerleri tarafından evine götürülerek eşinin gözü önünde dili kesildikten sonra süngülerle şehit edilmiş, daha sonra da yakılmıştır.³⁶⁹

Ezan okuyan müezzinlerle alay edilmiş, tehdit edilmiş ve bazıları da öldürülmüştür...³⁷⁰ Ramazan Paşa Camii Müezzini de ezan

³⁶⁵ A.g.a.; Kls.402, Dos.7, F.7; Aktaran: Yalazan, a.g.e., c.1, s.22-23.

³⁶⁶ A.g.e., c.1, s.26.

³⁶⁷ A.g.e., c.1, s.26.

³⁶⁸ A.g.e., c.1, s.27.

³⁶⁹ A.g.e., c.1, s.28.

³⁷⁰ ATASE Arş., Kls. 81, Dos. 128-301, F. 6/1-4; Kls. 426, Dos. (1-6)3, F. 38-21; Gökbel, a.g.e., s.328-329; Aktaran: Turan, a.g.e., s.143.

okurken silâhla vurularak öldürülmüştür.³⁷¹ Yunan askerleri, camilere ve minarelere, top ve makinalı ateşi açmak suretiyle tahribatta bulunmuşlardır.³⁷²

Umurlu Köyü'nde 30 yaşlarında olan Tireli İbrahim, Yunan askerleri tarafından evinde tutularak, annesi Fatma'nın gözleri önünde şehit edilip, civardaki Hasandayı Kuyusu'na atılmıştır.³⁷³

1 Temmuz 1919: Kuşadası'nın Zeytunalanı Köyü'nün Aziziye Tüneli civarında yedi İslâm incir ağacına asılarak idam edilmiş ve ayaklarını yararak demir kazıklar geçirip koyun asar gibi bacaklarından yol üzerinde asmışlardır. Bu denli feci işkence ve cinayetlerle altı yüz seneden beri ekmeğini yedikleri velinimetleri bulunan İslâmlar aleyhine Rum vatandaşlarını kışkırtmayı reva görmüşler ve onlar da kötü niyetlerini ve ne kadar nankör olduklarını anlatmışlardır.³⁷⁴

Mola Osmanoğlu Ahmet'i incir ağacına bağlayarak ve diğer oğlu Nuri'nin gözlerini oymak suretiyle öldürmüşlerdir.³⁷⁵

Bu bahsettiğimiz işkence ve zulümlerin daha binlercesi, “Başbakanlık Osmanlı Arşivi ile ATASE Arşivi Kaynaklarında”³⁷⁶ mevcut bulunmaktadır. “Neticede hemen her gün periyodik ve sistemli bir yok etme siyasetiyle şehit edilmekte olan kadın, erkek Türk halkı hayatı ve namusu, servet ve mukaddesatı gibi en kutsal varlıklarına taarruz ve tecavüz edilmesi, alışılmış olaylar sırasına girmiş ve az zaman içinde bu talihsiz halktan hiç kimse ve serveti dahil hiçbir şey kalmayacak şekilde mahvedilmişti.”³⁷⁷

15 Mayıs 1919 ve 9 Eylül 1922 tarihleri arasında kısa veya uzun vadede Yunan kontrolünde bulunan il, ilçe, kasaba ve köyler bu feci olaylarda muhakkak nasibini almıştır. Toplu katliam yapmak, misli görülmemiş şekilde insan öldürmek veya işkence çektirmek henüz çocuk yaştaki kızlara ya da eli bastonlu ihtiyar kadınlara tecavüz etmek, camileri, evleri, iş yerlerini, tarlaları yağmaladıktan sonra yakmak, hayvanları telef etmek, Yunan askerlerinin ve yerli Rumların yaptıklarının maalesef sadece ana başlıklarını oluşturmuştur.³⁷⁸

1922 yılına kadar dört yıl süreyle Eskişehir'de kalmış olan bir Alman bayan öğretmen Türk-Yunan savaşı ile ilgili anılarını Der Asienkaempfer'e yazdığı mektupta şu şekilde anlatmıştır:

Çanakkale Boğazı çevresindeki Yunan Köyleri kendiliğinden boşaltıldı. Fakat bu, Türk hükümetinin gösterdiği düşmanca bir tavırdan

³⁷¹ ATASE Arş., Kls. 81, Dos. 128-301, F. 9/8-9; Aktaran: A.g.e., s.144.

³⁷² ATASE Arş., Kls. 243, Dos. 43-17, F.25; Aktaran: A.g.e., s.144.

³⁷³ Yalazan, a.g.e., c.1, s.28.

³⁷⁴ Yalazan, a.g.e., c.1, s.38.

³⁷⁵ A.g.e., c.1, s.35.

³⁷⁶ Ayışığı, a.g.m., s.778.

³⁷⁷ A.g.m., s.781.

³⁷⁸ Bkz. a.g.m., s.779.

dolayı değil savaş gereği idi. Yunanlıların İzmir'i, Aydın'ı ve sahil boylarını işgal etmeleri ve tahrik edici sözler kullanmaları üzerine yerli Yunanlılar ölçsüz davranmaya ve her türlü gaddarlık yapmaya teşebbüs ettiler. Ermeni ve Yunan basını, birlikte olmak istemedikleri Türklere karşı şiddetli düşmanlık yapmaya başladı. Onların maskeleri düşünce gerçek yüzleri göründü. Türkler kendi ülkelerinde çaresizdiler, bütün haklarını kaybettiler, sadece sabretme ve kendilerine her şeyin yapılmasına müsaade etme hakkına sahiptiler. Ermeni ve Yunanlıların ne kadar vahşi olabileceğinin tanımlamasını, ancak uzun süre doğuda kalanlar yapabilirler. Bu açık ve ölçsüz düşmanlık, daha sonra Türklerin intikamına sebep oldu. Savaşın ilerlemesiyle Ermeni ve Yunanlılar, İngilizlerin takviye güçlerle geri dönüp Türkleri yok edeceği beklentisiyle çok üzücü olaylar gerçekleştirdiler. Gönüllü alaylar katliamda sınır tanımıyordu. Yunanlılar çok sayıda vagon ve araç yaktılar, köprüleri yıktılar ve her şeyi talan ettiler. Yanlarına alamadıkları her şeyi mahvettiler. Dünyada Yunanlıların Türklere yaptıkları zulmü yapabilecek başka millet yoktur. Hayvanlar dahi gaz dökülerek canlı canlı yakıldı.³⁷⁹

Yunan kuvvetleri, Türk topraklarına ayak basar basmaz, önlerine çıkan her Türk'ü sadistçe öldürüp, yok ederken; uygarlığı ve insan haklarına olan saygısıyla övünen Batı, uzaktan takip ettiği Yunan kuvvetlerinin, Türk halkına yaptığı zulüm ve işkence olaylarına yalnızca seyirci kalmakla yetinmiştir. Mondros Mütarekesi gereğince, Anadolu topraklarının İtilâf Devletleri'nce paylaşılıp, Anadolu'nun aynı hızla işgal edilme sebebi ise, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmiş olması değildir şüphesiz. Çünkü; "... düşmanların gücü, devleti yok olmaya mahkum edecek boyutta değildi. Bunun en büyük kanıtı, aynı savaşta bizimle birlikte ortak kadere boyun eğen Almanya ve Bulgaristan'ın silâhsızlandırılmasına rağmen, işgal edilmemesi bağımsız birer devlet olarak varlığını sürdürmesi idi. Almanların bir karış toprağını düşman çiğnememiş, Bulgaristan'ın bütün kaybı ise Makedonya'daki toprağının elinden alınması olmuş ama Bulgaristan Bulgarların elinde kalmıştı."³⁸⁰ İtilâf Devletleri'nce uygulanmış olan bu politikadan çıkan sonuç ve Ramazan ayına tesadüf eden Yunan işgalinin, Müslüman halka ibadetlerini yaptırmamak için ellerinden gelen her kötülüğü yapmalarından çıkan sonuç, Batılı devletlerin özellikle "*Müslümanlığa*" karşı bir

³⁷⁹ Der Asienkaempfer, *Mitteilungen des Bundes*, 5. Jhrg. Nr. 6, Berlin 1 Juni 1923, s.1-3; Aktaran: Çalık, *a.g.e.*, s.65.

³⁸⁰ "Harekât-ı Milliye'nin Esbabı", İrade-i Milliye Gazetesi, Pazar:18 Zilhicce 1337 ve 14 Eylül Sene 1335 (14 Eylül 1919), Numara:1, s.1 (Sivas Kongresi'nin 83. yıldönümünde -2002- Sivas Valiliği tarafından yapılan Lâtin alfabeli baskı); Aktaran: Cevizoğlu, *a.g.e.*, s.15.

düşmanlık içerisinde olduklarını da göstermektedir.

Ramazan Çalık, Yunan kuvvetlerinin, Anadolu topraklarına yaptığı haksız işgal hakkında söylediği şu cümlelerde yine Batılı Devletlerin, Türklere karşı dinî düşmanlık içerisinde olduklarını destekler nitelik taşımaktadır:

Anadolu'ya haksız olarak ayak basan, haksız olarak işgal eden, ve zulümlere başlayan onlar idi. Hatta Yunanlıların, Milli Mücadele'nin merkezi olan Ankara önlerine kadar ilerlemesine göz yuman da onlar idi. Yunan taarruzları esnasında, Yunan askeri tarafından masum halka yapılan işkenceye ses çıkartmayan da onlar idi. Ama ne zaman Türk ordusu ve milleti bu vahşete dur diyerek, vatanını düşmandan temizleme taarruzuna geçti, o zaman batı dünyası ve onların dinî lideri Papa, "*Türk ilerleyişi durdurulsun, Hristiyan kardeşlerimizin can güvenliği sağlansın*" talepleriyle hemen barış istemişlerdir. Zihniyet budur. Yaklaşık üç yıl acı çeken, ölüm kalım mücadelesi yapan Türk halkına her türlü cefa mubah görülmüştür.³⁸¹

2 Nisan sene 1336 (1920) tarihinde Milâs Heyet-i Milliye Reisi Sabri'nin, Kılıçoğlu Hüseyin Efe ve Yörük Ali Efe'ye Yunan'ın verdiği tahribatla ilgili göndermiş olduğu; "...*Karkaçak Karyesi, bir hane dört kişi tarafından soyulmuş on iki yaşında bir çocuk katledilmiştir. Yusufca Karyesi: birinci baskında bir hane basılmış on üç yaşında bir kızın bikri izale edilmiştir...*"³⁸² şeklinde devam eden telgrafta yine Türk halkına yapılan işkence, zulüm ve katliamın ispatı niteliğindedir.

Yaklaşık olarak üç yıl süren bu işgal dönemi süresince, Yunan kuvvetleri, Türklere ait yanlarına alabilecekleri her şeyi almış, kendileriyle birlikte götüremeyeceklerini ise, ateşe verip yakmışlardır. "Dâhiliye Vekili namına Müsteşar Ahmet Münir Bey'in 19 Ekim 1922 tarihli tezkiresinde, Aydın Sancağı'nda Yunanlıların 28.351 ev, 89 cami ve mescit, 6.640 han, hamam ve dükkân, 133 fabrika, yağhane debbağhane, 140 okul ve medrese, 20 resmî binayaktıkları ifade edilmiştir. Yunanlıların burada çeşitli işkence ve zulümlerle 1267 Türk'ü şehit etmiş oldukları da ilâve edilmiştir.³⁸³ Yine Ahmet Münir Bey tarafından Matbuat ve İstihbarat Umûm Müdürlüğü'ne gönderilen tezkirede, Aydın merkez Kazası'nda 16.462, Köşk Nahiyesi'nde 640, Umurlu'da 700, Değirmencik Nahiyesi'nde 2700, Karapınar

³⁸¹ Bkz. Çalık, a.g.e., s.66.

³⁸² ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.971-971a, F.1013 (Bkz. EK-10 ve EK-10A).

³⁸³ Anadolu'da Yunan Zulüm ve Vahşeti, Ankara, 1338, s.147-148; Hocaoglu, a.g.e., s.222; Aktaran: Turan, a.g.e., s.168.

Köyü’nde 200 hanenin yanmış olduğunun anlaşıldığı belirtilmiştir.”³⁸⁴

“3000 haneli Atça Nahiyesi ise, tamamen denilecek derecede yakılmış, Hükümet Konağı, postahane, 1 depo, 3 okul, 4 cami, 3 mescit, 1 hamam ve 300 dükkân yakılmıştır. 40 Türk’ün öldürüldüğü tespit edilmiştir. Tespit edilemeyen cesetler de çıkmıştır.”³⁸⁵ İşgal kuvvetleri Atça Nahiyesi’nden çıkarken, nahiye’nin neredeyse tamamının yanmasına neden olmuş, bu yüzden işgalden sonra Atça, yeniden bir imar planıyla planlanmıştır.

4.2 Yunanlıların Aydın ve Civarında Yaptıkları Toplu Katliamlar

4.2.1 Erbeyli Katliamı (21 Haziran 1919)

İşgalcilere karşı, 5 gün aradan sonra kazanılan ikinci baskın olarak tarihe geçen Erbeyli Baskını’ndan sonra olayın intikamını almak isteyen Yunanlılar, Erbeyli’den ve civardan ele geçirdikleri 72 masum Türk’ü, Erbeyli İstasyonu’nda şehit etmişlerdir. 21 Haziran 1919’da gerçekleştirilen Erbeyli Katliamı, diğer katliamların da öncüsü olmuştur.

4.2.2 Atça Katliamı (24 Nisan 1921)

Atça’da gerçekleştirilmiş olan bu katliamda, son derece tüyler ürpertici şekilde vuku bulmuştur. Bu katliamı Sadettin Demirayak’ın henüz yayınlanmamış kitabından yararlanarak aktaracağız:

Yerli Rumların ihbarcılığı sonucu işgal güçlerine karşı tehlikeli olarak görülen ve isimleri tespit edilenler, önce Yunan Bölük Karakolunda toplanan on beş Atçalı orada dövüldü işkence gördü, elbiselerden soyuldu, elleri arkalarından bağlandı, çarşı içerisinde gezdirilerek, süngülü Yunan askerleri arasında hakaretler edilerek süngülenerek gece karanlığında oraya kadar götürüldüler. Yunan kumandan ve askerleri ile birlikte yerli Rumlardan Celep Foti ve Kasap Lekoli’de bulunuyordu.

İkişerli olarak gruptan ayırt edilenlerin ellerine kazma kürek verilerek çukurlar kazdırılmıştır. Sonrasında süngülendikleri, satırla

³⁸⁴ A.g.e., s.147; Hocaoglu, a.g.e., s.221; Aktaran: A.g.e., s.168.

³⁸⁵ Anadolu’da Yunan Zulüm ve Vahşeti, s.149-150; Hocaoglu, a.g.e., s.222-223; Aktaran: Bkz. Turan, a.g.e., s.174; Güneş; (Yunan İşgali’nin Nazilli ve...) a.g.m., s.151.

kafaları vurulup öldürüldükten sonra kazdıkları çukur içerisine iteklenmişlerdir.

Sonradan gelen iki kurban aynı işleme maruz kalmıştır. Kazdıkları çukurun toprağını bilmeden önceden öldürülmüş olan arkadaşlarının üzerine atmışlardır. Kendi mezarlarının çukurlarını kazdıklarının farkında bile değillerdir.

Bu işlemler devam edipte, sıra Mollavelioğlu Hasan ve Ayenoğlu Hüseyin'e geldiğinde, sonucun ne olacağını bildiklerinden kazma işlemini yaparlarken aldıkları kararı aynı anda uygulayarak ölümden kurtulmuşlardır. Çünkü ellerindeki kazma ve küreği aynı anda başlarında beklemekte olan Yunan askerlerinin kafalarına indirerek gece karanlığından yararlanarak kaçmışlardır.

Ayanoğlu Hüseyin, başından aldığı kasap satırı yarası nedeniyle, uzun zaman toplum içinde görünmemiş ve kız kardeşi Nazife tarafından evlerinin tavan arasında bakılmış ve tedavi edilmiştir.

Mollavelioğlu Hasan ise, gece karanlığından yararlanarak Donduran Köyü istikametinde yaradana sığınıp kaçmaya başlamıştır. Karanlığa sıkılan kurşun sesleri yanı başından geçmektedir. Ayakları tökezleyip düştüğü de olmuştur. Ama kalkarak geriye bakmadan Madran Dağı'nın eteklerindeki ışıklardan Donduran Köyü'nü seçmektedir. Arkasından atılan silâhlardan gelen bir kurşun vücudunu sıyrıp geçmiştir. Akan kanın sıcaklığını hissetmektedir. Nehir kenarına geldiğinde söğüt ağacının nehre inen dalları arasına gizlenmeyi düşünmüştür. Takip eden olmadığını hissedince, beklemiş sabahın olmasını. Bir müddet uyuduğunu hissetmiştir. Karşıda gördüğü köylülerden yardım isteyerek nehrin öte tarafına geçmiştir. Kendisine yol boyunca bir tehlikenin gelmeyeceğini inanmaktadır. Yenipazar'a ulaştığında efesine kavuşmuştur. Yörük Ali Efe tarafından baktırılıp tedavi ettirilmiştir...³⁸⁶

Yunan işgal kuvvetlerinin, Atça Çomaklı Mevkiinde işkence yaparak öldürdükleri kişiler; “Adıgüzeloğlu Hacı Mehmet Ali Adıgüzel, Hacı Mehmet Adıgüzeloğlu'nun oğlu Ahmet Adıgüzel, Hüseyin Beyoğlu Haydar, Kayalıoğlu Mehmet, Kostakoğlu Tahir, Mollavelioğlu Mehmet, Tekelioğlu Hüseyin, Ramazanoğlu İbrahim, Akmetinoğlu İsmail, Yenipazarlı Emin Efendi, Gacarolu Ahmet, Sarhoş Mustafa.”³⁸⁷ Bu kafileden yaralı olarak kaçabilenler ise; “Hafız Halilzade Şükrü Keserlioğlu (Arap Şükrü), Ayenoğlu Hüseyin ve Mollavelioğlu Hasan (Adıgüzel).”³⁸⁸

³⁸⁶ Sadettin Demirayak, “*Milli Mücadele Yıllarında Atça'da Yaşananlar*”, *yayınlanmamış çalışma*, s.15-16.

³⁸⁷ Bkz. Armağan, *a.g.e.*, s.333; Demirayak, *yayınlanmamış çalışma*, s.18; Bkz. Özkan, *a.g.m.*, s.268.

³⁸⁸ Bkz. Özkan, *a.g.m.*, s.268; Armağan, *a.g.e.*, s.334.

4.2.3 Karatepe Katliamı (18 Şubat 1922)

Aydın'ın Köşk ilçesine bağlı Karatepe Köyü'nde yapılan katliamlar aynı anda üç katliamın gerçekleştirilmesi yönüyle en dikkat çekici olandır. “Yunan askerleri, köyü, efeleri besleyen, koruyan ve de kızan üreten kaynak olarak gördüklerinden köyde “Soykırım”a gitmişlerdir. Sadece, Sarıtekeli yörüklerinden 28 kişiyi katletmeleri bunu göstermektedir.”³⁸⁹ Köy bu katliamda yaklaşık 200 kişiyi birden şehit vermiştir.

Bu katliamdan yaralı olarak kurtulan ve katliamın yapıldığı sırada henüz 8 yaşında olan Yahya Altay, olayı anı defterinde ayrıntılarıyla anlatmıştır. Yahya Altay'a ait olan bu anı, Karatepe Katliamı'nın detayları hakkında bize kesin ve güvenilir bilgiler vermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Katliamın yaşandığı akşam, Yahya Altay'ın annesinin Yunanlıların yaptığı zulümlerden endişelenmesi sonucu annesi ve iki kardeşiyle birlikte, annesinin hoca olan dayısının evine gidip orada kalırlar. İşte o akşam Yahya Altay'ın annesinin korktuğu başına gelmiş ve köyün bütün evleri Yunan askerleri tarafından basılıp, katliam gerçekleştirilmiştir. O geceyi Yahya Altay, anı defterinde şu şekilde anlatmaktadır:

ASKERLER EVİ BASIYOR

...Gece yansında birden bire bir iki silahın patlaması ile hemen sıçrayarak hepimiz uykudan uyanmıştık. Hoca hemen acele kalkarak, arkasından çıkarmış olduğu elbise ve pantolonunu giymekte, bir yandan ailesine “Kalk Feride, yatakları kaldır, şu ateşi yak” diye söylenmekte idi. Hepimiz ayağa kalkmış, annem bile yataklardan bazılarını kaldırarak, yengemize yardım ediyordu. O anda mahallenin içinde bir silah sesinin duyulması ile beraber birden bire bulunduğumuz evin dış salonunda gürültülü ayak seslerini işitir itmez, odanın kapısının hızlı bir darbe ile açıldığını gördük. ve hemen birden 4-5 tane Yunan askerinin içeriye daldığını ve ellerinde silahlar. Bunlar, hemen birisi, hocanın, o birisi karnının üzerine, o birisi de annemin üzerine atıldılar. Hoca'nın cebinden cüzdanını, O birisi Hoca'nın karısı Feride yengenin boğazındaki bir iki altınları kopardılar. Annemde altına benzer bir şey yoktu. Annemi yoklayan asker, bir şey bulamayınca, annemi bir tüfek dipçığı vurarak, arkası üstü annem yere düştü. ve birden ayağa kalktı. Ben ve kardeşlerim ağlamaya başladık. Hoca'nın çocukları da ağlıyordu. Ama annelerimiz

³⁸⁹ Armağan, a.g.e., s.319.

bizim yanımızda, hepimize sustun yavrularım, ağlamayın sustun, diye sık sık ısrar ediyorlardı. Biz ağlıyoruz ama sesimizi çıkarmıyor, hıçkırıkla bir korku içinde bakıyorduk. Hoca'nın başına geçen ve annemi vuran iki cavurun birisi Türkçe konuşarak; "Ulan para çıkar, para" diye, tehdit ve küfürler savuruyordu. Hoca; "Param cüzdanda idi, onu da aldınız, benim başka param yoktur" dedi. Bu sefer Hoca'nın karısını tüfeği ile iterek, evin içinde bulunan yataklıkta büyük bir sandık ve üstünde yataklar yığılı idi. O cavur Türkçe "Al bunları, aç sandığı, diyerek kadını iteliyordu. Sandığı açtılar, kendi elleri ile karıştırdılar. ve küçük bir çıkının içinde 3-4 kadar gümüş sekizlik para buldular. Yunan'ın birisi de elinde silâh kapıda bekliyordu. O sıralarda hiçbirimizi dışarı çıkarmıyorlardı. Nihayet, "Haydi geçin hepiniz de camiye gideceksiniz, diyerek itmeye kakmaya başladılar. Odadan dış salona çıkınca, Hoca onlara rica ederek, evin on metre kadar ötesinde bulunan helaya gidip geleceğini ve bir abdest alacağını, bu kadarcık bir müsaade isteyerek, ısrarla rica etti. Olmaz kaçacaksın dediler. Hoca yalvarmaya başlayınca, hadi git bakalım, diyerek, Hoca'nın arkasında iki cavur helaya gittiler. Yine Hoca'nın arkasında geldiler. Abdestini acele aldıktan sonra, salon kapısından bir bir ard arda dizilerek, camiye doğru yürüyorduk. Etrafımızda Yunan askerleri iki elleri silahda olarak bizimle gidiyorlardı.

HERKES CAMİYE GETİRİLİYOR

Caminin yanına ve ön tarafına geldiğimizde, kalabalık çok vardı. O gece ay aydın, sessiz bir gece. Sert bir hava var ve açıktı. Uzak yerler bile ayın ışığından görünüyordu. Caminin önüne gelince, caminin içine bütün mahallenin çoluk çocuk-genç-ihtiyar, kadın-erkek halkını toplamışlar. Bir yandan diğer mahallelerin insanlarını başka yollardan camiye getirmekte olduklarını görüyorduk.

Nihayet caminin içine girdik... Ne dersin arkasında çocuğu kadınlar, Ne olacak ki, vay ne olduk, diyenler, helalleşenler, ağlayanlar. Caminin kapısı yanında ayrı erkekler, hocalar toplanmışlar, ellerini kollarını kaldırmışlar, dudakları kımıl kımıl dua ediyorlar. Gözlerinden sessizce damla damla yaşlar akıyor. Caminin içi tıklım tıklım dolmuştu. İnsanlar adeta şaşkın, ve çılgınca bizim suçumuz nedir, az çok paralarımızı aldılar, neye buraya topladılar. Ey Allah'ım yardımcımız sensin, diye mırıldanıyorlardı. Benim gibi küçük boylu çocuklar, annelerinin eteğinden, donundan tutarak, insanların ayakları, bacakları arasında sıkışmış başı yukarıda sıkışıp kalmıştık.

Sarıahmetler camii, 7-8 m uzunlukta ve 5-6 metre genişliğinde, üzeri toprak ve ağaç örtülüydü. Caminin alt tarafında yani sağda orta çapta iki tane pencere vardı. Camlı değil tahta kapaklı idi. Caminin üst kısmında etrafında evlere giden ve mahallenin 100 m kadar aşağısında umumi çeşmeye giden bir yol vardı. İşte bu caminin dam başında etrafındaki evlerin üstünde o sırada Yunanlılar kalabalık oturuyorlardı. Caminin pencereleri açıktı. Ama cavurlar silah elinde pencereye uzatarak bekliyorlardı. Bir ara Yunan askerleri caminin kapı önüne (Dış salona) ellerinde sandığa benzer bir şey getirdiler. Üzerindeki meşin örtüyü çıkardılar. Bunu gören halk, mırıldanmaya, kimisi gidiyoruz artık,

ağlamaya başladılar. Kimi helalleşmeye, kimi ihtiyar yollu kadınlar şöyle konuşuyorlardı; “Ey oğullar, bize ne yapacaksınız. Bizim ne kabahatimiz vardır. Allah aşkına bizi öldürmekten ne anlarsınız. İçinizde çoluk-çocuğu olan yok mudur? Şu ağlayan küçük yavrulara da mı acımazsınız. Yapmayın böyle size yalvarıyoruz. Bizi nereye götürürseniz gidelim. Lakin şu yavruları kıymayın.” Yunan askerlerinden ikisi;

“Bize neye yalvarırsınız. Paraları çıkarmadınız. Varsa para çıkarın. Bak, şimdi o paralar nasıl çıkacaktır” derken gülererek; “Kıblenize çevrilin de Allanın kurtarsın” dediler.

O sırada Nuri Hoca; “Millet Kibleye dönün. ve yere kapanın herkes kelime-i şehadet getirsin. Yere kapanın”

KATLIAM BAŞLIYOR

Birden bire bir patırtı koptu ki, yağmur gibi kurşun yağıyor. Caminin içinde o güzel sıvalı beyaz duvarlar kum kaynıyor, toz halinde insanların üzerine sıcıyor ve yere iniyordu. ve bütün insanlar dayanılmaz acı çığlıklar, feryatlarla birbirine karışarak, amansız yerlere üst üste seriliyordu. Acı acı seslerle alt üst oluyorlar, soğuk acı hırıltılar, inlemeler oluyordu. Ne bileyim ki ateş 5-10 dakika kadar devam etti. Halk o çığlıkları keserek üzüm gibi serildi. Bütün insanların kanları yanlarına kadar, her tarafı kan yükselmiş, sanki hafif sulu bir göl haline gelmiş gibiydi. Caminin içinde hafif sisli bir duman vardı. Yine caminin içi her yanı görülebiliniyordu. ve pencereler kapalı idi. Annem ve kardeşlerim bir arada caminin sol tarafta duvarın dibinde sıkışmış bir halde fakat annem ve kardeşlerim çoktan ölmüş ve benim bacaklarım ile göğsümün üstünde üst üste yığılı idi. ve benim arka omuzum ile başım duvara yasılı ve dayalı yüzü yukarıya karşı duruyordum. Etrafı tamamilen görüyordum. Şaşkınca bakıyordum. ve o kurşun yağmurunda sol kolumun omuzuma birleşen kısmından yaralanmışım. Fakat kurşun benim başka bir yerimden çıkmamış, vücudumda ve arkada kürek kemiklerinde kalmıştır. Ben yaralandığımı da bilmiyordum. Yunanlılar artık ateşi kestiler. ve hemen aynı zamanda 5-10 kişi tekrar içeriye girdiler. Sergin yatan ölülerin üzerine çiğneye çiğneye ellerindeki silahların ucuna takılı süngüleri ile rastgele oraya buraya süngülemeye başladılar. Bana da sağ alt çenemin altından boğazıma süngüsünü sapladılar. ve o zaman yaralandığımı hissetmiştim. Her tarafı gezen Yunanlılar dışarıya çıktılar. Bu sefer hiç vakit geçirmeden birkaç kişinin kucaklarında bir çok kuru çalılarla geldiler. Ölülerin üzerine çalıları yığdılar. ve hemen ateşlediler. Yanan çalıların kara dumanlar caminin içini acı bir duman tıkadı. Göz açılmaz, nefes alınmaz, hatta bir adımlık önü görünmez şekilde tıkanmıştı. Çalılar iyice alevlendi. Kızıl alevler yükselince, caminin tavanındaki döğer ve mertekleri ve kapıları ateş sardı, yanmaya başladı. Fakat etrafı saran alevler, dumandan fersiz ve hafif gözüküyordu. Bir yandan ölülerin elbiseleri ve insanları yakan ateş içeriye doğru ilerliyordu. Alevlerin yükseldiği anda çok şiddetli bir bombanın patladığını gördüm. Ateşler yana yana bana doğru gelirken bazı insanların ağır yaralı ise de ölmemiş olanları ateş yakmaya başlayınca, kolunu, bacağını sağa sola ve yere doğru üst üste çarptığını, kimisi kendi eli, ayağını can acısı ile dişleri ile

ısrarak koparıyordu. Ateş bana yaklaşıyordu. Gövsümden aşağı kısımları çabalar dönerken kurtarabildim. Ayak üstüne dikilmemin imkanı yoktu. Çünkü üstümde bulunan ölülerin ağırlığı ile bacaklarım çok sızlamış ve uyuşmuştu. Kanlar içinde sürüne sürüne, mihrabın eşiğinden geçerek sağda bulunan pencerenin eşiği önüne geldim. Fakat pencere sımsıkı kapalı ve benim boyumdan yüksekte idi. Pencerenin eşiği önünde duvarın dibinde yüzükoyun upuzun bir insan yatıyor ve hıh hıh diye inliyordu. Pencereyi açmak için bu insanın üstüne çıkmam gerekiyordu. Bir yandan ateşler yaklaşıyordu. Çaresizdim. Mecburen yatan insanın üstüne çıktım. ve pencereyi açmak için olanca kuvvetimle iteliyordum. Birden ayağımın altındaki insan sağa sola kımıldamaya başladı. ve acı bir sesle nedir benim üstümdeki diyerek, yan tarafına tamamen yüzü yukarı döndü. Beni de gördü. Benim küçük bir çocuk olduğumu anlamış olacak ki, oğlum benim kolumdan tutuver, ayağa kalkayım dedi ve toplandı. Kolundan tuttum. Bir elini de pencerenin eşiğine tutarak, ayağa güçlkle kalktı. ve bana az eğilerek, dikkatle bakarak; “Yavrum sen kimsin” diye, sordu. Ben Yahya’yım, diye cevap verdim. Ben de onun kim olduğunu evvelce bilememiştim. Çünkü çok kanlı ve başının saçları yüzlerine kanla karışmış idi. Sonradan söz ve sesinden onun kim olduğunu bildim. Bizim mahallemizden Yukarıevli Hatice Nine. İhtiyarca bir kadındı. İşte o da ayağa kalkınca, ikimiz beraber pencereyi kakmaya başladık. Fakat pencere biraz gevşedi ise de tam açılmıyordu. Meğerse Yunanlılar pencerenin dış kısmına taşlarla örmüşler. Kapatmışlar. Düşmanlar bu işi daha önceden kaçan olmasın diye düşünmüşler. Nihayet biz pencereyi bir kol sığacak kadar açabildik. O anda Hatice Nine, beni tutarak oğlum çık şu pencerenin içine de şu aralıktan kolunu sok, arkadaki şeyleri aşağıya ittir dedi. Hemen aynı işi yaparak pencerenin arkasındaki sıkışan taşları elimle iterek aşağıya düşürüp, pencereden kendimi yere attım. Bu esnada pencereye çıkan Hatice Nine, ufak bir sesle ; “Oğlum ben çok ağır yaralıyım, birden kaçamayacağım, sen kaç” dedi. Sonra da, “Şuralarda, yakınımızda cavurlar var mı yok mu, etrafa eyice bakarak bana haber ver” dedi. Caminin penceresinden 12 m kadar uzaklaşmış idim. Ancak Yunanlılar kalabalık olarak oralarda idiler. Hatice Nine’ye haber vermek için geri dönmek çok tehlikeliydi. Ona haber verememek beni çok üzüyordu. Beni görmüşlerdi ve arkamdan kurşun yağmuru başladı. Durmadan kaçıyordum. Dereye geldiğimde dere kan içindeydi. Ormana geldim. Hemen altında bir dere vardı. Derenin içinde iki kişi elleriyle bir şeyler yapıyorlardı. Beni görünce kaçmaya başladılar. Emir Ayşe Ablayı tanıdım. Yanında bir kadın daha vardı. Arkalarından bağırıyor ama durmadılar. Çıplacıktılar, kanlı elbiselerini kucaklamışlar, kaçıyorlardı. Ardlarına hiç bakmadan...³⁹⁰

Yahya Altay’ın kurtulmasına yardım eden Yukarıevli Hatice Nine de dahil olmak üzere toplam 98 kişi bu camiinin içinde katledilmiştir. Daha sonra Yahya

³⁹⁰ Armağan, a.g.e., s.323-327.

Altay'ın ifadesine göre; tanınamayacak durumda olan şehitler, öldürüldükleri yerden kımıldatılmayarak, cami duvarları üzerlerine yıkılmak suretiyle, cesetlerin örtülmesi fikri kabul edilecektir.³⁹¹ Bu mezalimin yapıldığı yer günümüzde, şehitlik olarak muhafaza edilmektedir.

4.2.4 Kanlıbahçe Katliamı (4-5 Eylül 1922)

Kanlıbahçe ya da diğer adıyla “Koç Kuyusu” adı verilen katliamda en az 94³⁹² masum Türk, Yunanlılar tarafından katledilmiştir. “Türk ordusu karşısında bozguna uğrayan işgal kuvvetlerinin İzmir’e doğru kaçan askerlerinden ve işbirlikçi yerli Rumların işkence zulmünden bahçe aralarına kaçıp saklanan Türkler teker teker toplanır, Kanlıbahçe denilen yere getirilerek buradaki bir bahçe damının içine doldurulup, katledilirler.”³⁹³ Şehitler olay yerine toplu olarak gömülmüşlerdir.

Bu katliamdan sağ olarak ikisi kız, biri oğlan olmak üzere; 9 yaşındaki Nuri Mersin ile 9 yaşlarındaki Ayşe Baş ve Emine Çimen adlarındaki üç çocuk kurtulmuştur.³⁹⁴

4.3 Yunan Mezaliminin Halk Üzerinde Yarattığı Psikolojik ve Manevi Tahribat

Yunan kuvvetleri Aydın’a girer girmez, Türk halkı üzerinde insafsızca gerçekleştirmiş oldukları zulüm ve katliamlardan dolayı, işgalden itibaren halk, “4-5 gün sokaklara çıkmaktan ve dükkânlarını açmaktan çekinmişlerdi.”³⁹⁵

Aydın’ın Yunanlılar tarafından 33 gün süren ilk işgalinden sonra geride, “yanmış, yıkılmış, kan, barut ve is kokan bir Aydın kalmıştır. İşgal başlamadan önce göç eden Türkler henüz Menderes’in güneyinden evlerine dönmemişlerdir. Dönseler

³⁹¹ Bkz. A.g.e., s.327.

³⁹² A.g.e., s.313.

³⁹³ Mustafa Kenan Özkan, “Aydın ve Çevresinde Milli Mücadele Anıtları ve Şehitlikler”, **Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe**, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediye Başkanlığı Yayını, Aydın, 13 Nisan 2007, s.277.

³⁹⁴ Bkz. Özkan, a.g.m., s.277.

³⁹⁵ ATASE Arş., Kls.81, Dos.128-301, F.6/1-4; Kls.426, Dos.(1-6)3, F.38-21; Gökbel, a.g.e., s.327; Aktaran: Turan, a.g.e., s.142.

de yanmış, yıkılmış evleri ile karşılaşacaklardır.”³⁹⁶ İşgal bölgesi olan Aydın ve civarında can güvenliğinin ve asayişin kalmamış olması, Menderes’in güneyine geçebilecek güce ve sağlığa sahip olan Türkleri göçe zorlamıştı. Çünkü; “işgalden sonra Osmanlı jandarması görevden men edilmiş; idâri zabitanın kontrolünden mahrum kalan Türk mahallelerinde, Yunan askerleri evlere girmeğe, kadınlara tecavüz etmeğe başlamışlardı.”³⁹⁷ Bu bahsettiklerimiz, işgal sırasında halkın içinde bulunduğu psikolojik durumu açıklamaktadır.

Atça nâhiyesi muhacirleri namına Atçalı Komiser Süleyman’dan, 18 Teşrin-i Sani sene 1336 (18 Kasım 1920) tarihinde Bozdoğan İnzibat Me’muru Hüseyin Efe Vâsıtasıyla Sarayköy’de Umum Havalı Kumandanı Ali Efe’ye (Yörük Ali Efe), Türkler’in Yunan kuvvetlerine karşı kendilerini koruyabilmek için daha güvenli olarak gördükleri Menderes’in öte tarafına geçtiklerine dair bir belge: “*Atça’dan Bozdoğan’a hicret şimdi ettik. Şimdi dinine nâmusuna sakınmayanlar Yunan’a gitti. Biz ise çoluk çocuk iki yüze mütecâviz (geçkin) nüfus Bozdoğan’da kaldık. Beher(her) nüfus başına yüz dirhem i’âşe veriliyor idi. Otuz beş kırk günden beri anbarda zâhire kalmamak hasebiyle i’âşemiz kesildi. Bu esbâba mebni yokdur. Nüfus aç ve sefil teslim-i cân(ölmek) etmek derecesine geldik...*”³⁹⁸ Ayrıca bu belge halkın Yunan işgali nedeniyle ne kadar mağdur, aynı zamanda ne derece fakir ve aç kaldığının açık bir göstergesi niteliğindedir.

Sultanhisarlı Hacı Mehmedzade Ali ve Aydınli Kerestecizade Necib’in, 9.8.337 (9 Ağustos 1921) tarihinde Çine’de bulunan Yörük Ali Efe’ye gönderdiği telgraf yine halkın açlık derecesinde fakirleştiğini göstermektedir: “...iki seneden beri düşman işgali altında binlerce nüfus-ı islâmiyenin hayat ve namusunu müdafâ’a etmekde olan Durmuş Ali Efe’nin bulunduğu mevki’ bu kere düşman tarafından şiddetli sûretde taht-ı muhasaraya alınmağla Durmuş Ali Efe (172) nüfus çoluk çocukla ve elli kadar kızanıyla buraya geldi. Bugün yarın tekrar geçerek orada kalan binden fazla kadın ve çocuk din kardaşlarımızı buraya getirecektir. Pek sefil ve pek perişan bir tarzda buraya gelen bu zavallı kardaşlarımız için burada a’zaları

³⁹⁶ Güneş, (Yunan İşgali’nin Yarattığı Sorunları...) **a.g.m.**, s.91; Bkz. Gökbel (1), **a.g.e.**, s.189.

³⁹⁷ Turan, **a.g.e.**, s.169.

³⁹⁸ **ATASE Arş., İSH Koleksiyonu**, Kls.4, Dos.874, F.914 (**Bkz. EK-11 ve EK-11A**).

bulunduğumuz muhacirî Yardım Hey'eti uhdesine düşen dini ve insanî vazifesini i'faya çalışmakta olup erzaklarını ihtiyaçlarını te'min ve bunları kamilen hanelerine yerleştirmeğe gayret etmekteyiz..."³⁹⁹

Böyle bir dönemi, genç kızlık yıllarında yani 15-16 yaş civarındayken geçirmiş olup, Atça Beldesi'nin Yağdere Köyü'nde yaşamış, 2004 yılında da hayatını kaybetmiş olan Süleymanhocaların Hatice Yıldırım'ın, Milli Mücadele yıllarının kazandırmış olduğu bir alışkanlıktan söz edeceğiz. Hatice Yıldırım'ın, torunlarıyla görüşmemizden elde ettiğimiz bu bilgi, dönemin özellikle genç kız ve kadınlar üzerinde nasıl bir psikolojik travma yaşatmış olabileceğine dair önemli bir detay, niteliği taşımaktadır.

Hatice Yıldırım, çok uzun bir ömre sahip olmuş ve vefat ettiğinde yüz yaşlarındaydı. Ölene kadar, her gece yastığının altında *"bir kibrit, bir çıra ve bir bıçakla"* yatmış; bunları yastığının altında bulundurma sebebini sorduklarında ise; gece bir baskın anında, yönünü bulabilmek için kibritle çirayı tutuşturup kaçmak için olduğunu, bıçağın ise; herhangi bir saldırı durumunda kendini düşmana karşı savunabilmek için koyduğunu söylemiştir.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, yaklaşık üç yıl süren işgal dönemi, o döneme şahit olan insanlar üzerinde etkisini ölene dek sürdürmüştür.

4.4 Milli Mücadele Dönemi Süresince Yörük Ali Efe ve Etrafında Geçen Yazışmalar

4.4.1 Aydın'ın ikinci kez işgali sonrası Yunan Kuvvetleri'nin Batı Anadolu'nun iç kesimlerine girdiğini ve düşmana karşı alınan önlemleri gösteren yazışmalar

Hasan Zekai isimli kişiden Yörük Ali Efe'ye 19.11.1335 (19 Kasım 1919) tarihinde gönderilmiş bir bilgilendirme telgrafı: *"...Gelen İngiliz miralayı Karahayıt'tan doğruca Sultanhisarı'na gelmiş ve oradan da bugün Nazilli'ye*

³⁹⁹ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.935-935a, F.977 (Bkz. EK-12 ve EK-12A).

gitmiştir. Mumâileyh Türk dostu olduğu tahakkuk eylemiş ve muhacirinin tercüme-yihal için geldiği anlaşılmıştır...”⁴⁰⁰

25.8.36 (25 Ağustos 1920) tarihinde, Numune f.k. (fırka kumandanı) Baha’dan, Yörük Ali Efe’ye tabur ihtiyaçları amacıyla gönderilmiş olan telgraf: *“Bugün taburun kuvvesi(kuvvetler) 10 zâbit ve me’mur, 260 nefer, 15 hayvan, bir deve, dört yüz silahtır. Tabur merkeziyle üçüncü dördüncü bölükler merkezde birinci bölük İnebükü’nde 2. Bölük Arpaz’dadır. Üçüncü bölükten elli kişilik bir müfreze Karacasu’da bulunmaktadır...*”⁴⁰¹

57. Fırka Kumandanı Nazmi’den Yörük Ali Efe’ye 29.10.1336 (29 Ekim 1920) tarihinde gönderilen, düşman kuvvetlerinin Uşak’a kadar ilerlediğini ve takviye kuvvet istendiğine dair bilgilendirilen belge: *“...Çal istikâmetinden düşman gerilerine sevk ettiğiniz akıncı kuvvetlerimiz Uşak Ovalarına kadar giderek demir yol istasyonlarına baskın yapmışlar ve telgraf tellerini kesmişlerdir. Düşman karakollarıyla müsâdeme(kısa süreli çatışma) ederek düşman ta’ciz etmektedirler. Cesur arkadaşlarınızın da gidebildikleri taraflardan düşmana yapacakları akınlardan daha nâfi(kalkınmış, iyi) ve müsmir(ürün veren) neticeler intizâr edilmektedir...*”⁴⁰²

20.10.1336 (20 Ekim 1920) tarihinde Yörük Ali Efe’ye, düşmanın Kütahya civarında işgal girişimlerinde bulunduğunu ve herhangi bir zayıatın olmadığına dair bilgilendirme telgrafı: *“...28/10/36’da Ahmedli istikâmetine sevk edilen kuvvetli keşifli kollarımız düşman mevâzi’ine kadar takarrub itmişlerdir. Bu esnada düşman bilâ-te’essür(etkisiz) makineli tüfenk ve piyâde ateşi icra etmiş. Zayi’âtımız yoktur. Müfrezelerimizin tazyiki üzerine düşman Kütahya şark-cenûbunda Banaz Nehri’nin garb sâhilindeki geçid mahallerinde bulunan karakollarını takviye etmiştir...*”⁴⁰³

6.1.1337 (6 Ocak 1921) tarihinde Şu’be Re’isi Abdü’l-Fettah isimli kişiden Yörük Ali Efe’ye gönderilmiş olan ve düşmanın, Demirci Mehmet Efe’yi ele geçirmek

⁴⁰⁰ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.7, Dos.1300, F.1419 (Bkz. EK-13 ve EK-13A).

⁴⁰¹ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1055, F.1100 (Bkz. EK-14 ve EK-14A).

⁴⁰² ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.849, F.888 (Bkz. EK-15 ve EK-15A).

⁴⁰³ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.847, F.886 (Bkz. EK-16 ve EK-16A).

için Arpaz Karyesi'ni abluka ettiklerini bildiren telgraf: *"Düşman evvelsi gece bir alay kuvveti piyade top mitralyöz mücehhez(donanımlı, donatılmış) Nazilli Köprüsünden geçerek sabahleyin Arpaz karyesini abluka etmiş Demirci Mehmed Efe'nin orada olup olmadığının tahkik etme ve hemen Hamidiye, Toygar, Yazırlı karyelerini geçerek Dua'lara giden Mehmed Efe orada bulunamamış hanesini taharrî(araştırma) etmişler..."*⁴⁰⁴

5.4.1337 (5 Nisan 1921) tarihinde Cenub Cephesi Erkan-ı Harbiye Reis-i Saniliğine (Güney Cephesi Genel Kurmay Başkanlığı İkinci Reisliğine) gönderilen Menderesin şimâlindeki baskın müfrezelerimizden 1.4.37 tarihli akşam raporu: *"Malgaç dere istihkametinde Eskihisar'dan çıkan bir zabıt kumandasında yirmi beş neferlik düşman müfrezesiyle yapılan müsademedен zabitle birlikte beş nefer maktul(ölmüş) vardır. Bir mecruh(yaralı) bırakarak Sultanhisarı'na avdet etmiştir..."*⁴⁰⁵

Yörük Ali Efe'ye, Hasan isimli bir kişi tarafından düşmanın Tavas üzerine yürüme ihtimalinin olup olmadığının sorulduğu telgraf: *"...Düşman hakkındaki ma'lumatı fırka kumandanı olduğunuz cephede kuvvet ne derecedir? Buradan fazlaca efrad sevk edeceğim idare idecek miktarda silah cebhane var mıdır? Düşmanın Tavas üzerine yürümek ihtimali hakikaten mevcut mudur ve bu hususda kalem reisi Nuri Bey'in fikri nedir?..."*⁴⁰⁶

Fırka Kumandanının, Sarayköy Cephesiyle ilgili bilgi almak istediği ve düşman kuvvetlerinin ilerleyip, ilerlemediğine dair gönderilmiş telgraf: *"Kardeşim Sarayköy Cephesi bozuldu mu? Düşman ilerliyor mu? Karşısında müdafa'a eden kuvvet geri mi döndü? Bunun hakikatini bildiriniz kardeşim..."*⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.923, 923aa, F.964, 965 (Bkz. EK-17 ve EK-17A).

⁴⁰⁵ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.980, F.1022 (Bkz. EK-18 ve EK-18A).

⁴⁰⁶ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1133, F.1189 (Bkz. EK-19 ve EK-19A).

⁴⁰⁷ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1134,1134aa,1134ab,1134ac, F.1190,1191,1192 (Bkz. EK-20 ve EK-20A).

4.4.2 İşgal güçlerinin yurttan atılma ümidinin oluştuğunu gösteren yazışmalar

Koçarlı'da Midillili Sabuncu Kadri'den Yörük Ali Efe'ye 1.4.1337 (1 Nisan 1921) tarihinde gönderilmiş olan, İnönü Muharebesi'yle düşmana karşı kazanılan başarıyla ilgili tebrik telgrafı: “...*Düşmanın kahkarî hezimetiyile ferahlı bulunan Türk kalbine atf-ı... muzafferiyet kadar te'sir eden müşterek muzafferiyetinizi tebrik ederiz ve sizinle teşvik-i mesa'i eden arkadaşlarınızı da tebrik ederim. Yaşa! Ey! Koca Türk mücahidi. Arkadaşlarınızla beraber yaşa!*”⁴⁰⁸

Koca Mustafa ve Tekelioğlu İsmail'den Yörük Ali Efe'ye 6.4.1337 (6 Nisan 1921) tarihinde gönderilmiş bir telgraf: “...*Şâyed düşman ile harb edilecek olur ise buraya geldiğimizde milleti Aydın harbinde nasıl buldu isek yine öyle bil hepsi hazırdır. Osmanlı ordusunun hizmetinde bulunmak için dört gözle bekliyorlar...*”⁴⁰⁹

Umum Milli Müfrezeler Kumandanı ve Mücâhidin Re'isi'nden Durmuş Ali Efe'ye 9.4.1337 (9 Nisan 1921) tarihinde, Batı Anadolu içlerine kadar giren düşmanın kaçtığı yönünde ve kurtuluş günlerinin yaklaştığına dair gönderilmiş telgraf: “...*Kardeşim kaçan gâvır her taraftan münhezim oldu. Mağlûb oldu kaçıyor. Bizimkiler Bursa'yı aldılar. Düşmanı ta'kip ediyorlar. Uşak'a da girdiler. Salihli ve Alaşehir cihetinde önünü kesmeye çalışıyorlar. Sarayköy Cephesi'nde şiddetli muhârebeler oluyor. Düşman burada da mağlûb oluyor... Emin olunuz kardeşim halâs(kurtuluş) ve necât(kurtuluş) günleri yaklaştı. Bütün Müslümanlar namussuz gâvurların elinden kurtulacaktır. Buna inansınlar ve i'timad etsinler...*”⁴¹⁰

24 Nisan 1337 (24 Nisan 1921) tarihinde Kısım Re'isi Osman'dan, Aydın Kısım Riyasetinden mevrüd(gelen) 23 Nisan 37 tarih ve 2280 numarolu şifre mahlûlünden: “...*On günden beri cephelelerde sükûnet olduğundan gerilerden ta'til-i fa'aliyet edilmesi Erkân-ı Harbiyenin emr-i ahîri iktizâsından da olması hasebiyle mütalâ'anız pek muvafıktır. İnşa-Allah ordunun fa'aliyeti ve ileri harekâtı karîbdir(yakın)...*”⁴¹¹

⁴⁰⁸ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.924, F.966 (Bkz. EK-21 ve EK-21A).

⁴⁰⁹ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.887, F.927 (Bkz. EK-22 ve EK-22A).

⁴¹⁰ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.885, 885a, F.925 (Bkz. EK-23 ve EK-23A).

⁴¹¹ ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.890, F.930 (Bkz. EK-24 ve EK-24A).

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı sonrası, zamanında üç kıtanın hâkimi olmuş olan Osmanlı Devleti, 623 yıllık hükümlanlık sürecinin sonuna yaklaşmıştır. Özellikle Batı'daki gelişmeleri yakından takip etme gereğinin duyulmaması, Osmanlı Devleti'nin çağın gerisinde kalmasına neden olmuştur.

Batılı devletler, 18. ve 19. yüzyıllarda özellikle sanayileşme ve sömürge yarışına girerlerken, Osmanlı Devleti gerileme sürecine girmiş, devlet sınırları içinde yaşayan farklı etnik ve dinî özelliklere sahip pek çok ulus bağımsızlıklarını ilân ederek Osmanlı Devleti'nden ayrılmışlardı. Bu süreçte çıkan Birinci Dünya Savaşı'na başlangıçta Osmanlı dâhil değilse de sonrasında bir takım sebepler, Almanlar'la ittifak etme sonucunu doğurmuştur. Savaşı kazanacağı düşünülen Almanya savaşı kaybetmiş, bu sonuç Osmanlı Devleti'ni, Mondros Mütarekesi gibi bir belgenin imzalanması sürecine götürmüştür.

Mondros Mütarekesi'nde alınan kararlara göre, Osmanlı Devleti'nin parçalanması kaçınılmaz sonuç olacaktı. Bu da, bağımsızlığını kazandığı andan itibaren, temel amacı “*Megola İdea*” olan Yunanistan'ın, eski Bizans İmparatorluğu'nu kurma fikrinin yeniden yeşermesini sağlayacaktı.

Yunanistan, bu düşüneyi gerçekleştirebilme yolunda yapılan gizli antlaşmalarla İtalyanlara vaat edilmiş olan Batı Anadolu topraklarını İngilizlerin de yardımıyla, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e ayak basarak kendine mal etmeye çalışacaktır. Yunan Ordusu İzmir'e ayak basar basmaz, Müslüman Türk halkına yaptığı işkence, zulüm ve katliamlarla, asıl amacı olan “Türk kanı döküp, içmek” düşüncesini uygulamaya sokmuştur.

Yunanlılar, 27 Mayıs 1919 tarihinde Aydın'ı işgal etmiş, işgale karşı 57.

Tümen Kumandanı Albay Şefik Aker öncülüğünde Kuvâ-yı Milliye, kısa sürede teşkilâtlanmıştır. Kuvâ-yı Milliye'nin en önemli gücünü teşkil eden efe ve zeybekler Milli Mücadele Dönemi'nde çok önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Milli Mücadele Dönemi'nde yararlılık gösterene kadar, özellikle Aydın ve civarında var olan efeler ve zeybekler; “Değişik biçimlerde çok eski çağların geleneklerine dayanan, zamanla eşkiyalık olgusuna dönüşen, özellikle Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde dağlarda gezip, adaletsizliğe ve haksızlığa uğradığı gerekçesiyle hükümete başkaldıran silahlı isyancı” olarak bilinirlerdi. Yunan işgali ve Kurtuluş Mücadelesine verdikleri bağımsızlık yanlısı eylemleriyle Türk halkının sevgisini kazanmış, daha sonra kurulan Cumhuriyetin huzurlu ve barış ortamında yiğitlik sembolü olmuşlardır.

Milli Mücadele'ye ilk destek Yörük Ali Efe tarafından verilmiş olup, Yunan kıtası üzerine yaptığı Malgaç Baskını'yla Yunanlılara ağır bir tahribat vermiştir. Ardından yapılan Erbeyli Baskını ve Aydın Muharebeleriyle düşmanın Anadolu içlerine sokulması engellenmiş hatta geri püskürtülmüştür. Ancak; milis kuvvetlerimizin disiplinsizliği, Aydın'ın tekrar Yunanlılar tarafından işgal edilip, yaklaşık olarak üç yıl sürecektir olan Yunan kuvvetlerinin işgali altında kalmasına sebep olacaktır.

Yunanlılar'a karşı verilen bağımsızlık mücadelesine, daha sonra gaddarlığıyla tanınan Demirci Mehmet Efe'de dâhil olmuş, ancak başlangıçta Yörük Ali Efe'yle girişmiş olduğu üstünlük mücadelesi, iki efenin arasının açılmasına sebep olmuştur. Sonraki süreçte, her iki efenin aralarının düzelmesi için gayret edilecek ve her iki efenin güçleri birleştirilerek, düşmana karşı daha iyi bir savunma kuvveti oluşturulmasına çalışılacaktır.

Yunan kuvvetlerinin Nazilli'den çekilmesinden hemen sonra, Binbaşı İsmail Hakkı Bey tarafından Heyet-i Milliye'nin kurulması için çalışmalara başlanmış, Heyet-i Milliye kurulduktan sonra, Yunanlılara karşı verilen mücadele ve cephe gerisindeki Kuvâ-yı Milliye'nin ihtiyaçlarının temini konusu daha emin ve garantili hale getirilmiştir.

Yunan kuvvetlerine karşı efe ve zeybeklerin oluşturduğu milis kuvvetler, düşman kuvvetlerini bir hayli oyalayarak, üstün başarılar elde etmişlerdir. Hatta Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanlığı; “*Efeler yolumuzu kesmeselerdi, Ankara toparlanmaya vakit bulamazdı!*” sözüyle efe ve zeybeklerin Batı Anadolu’nun Yunan işgalinden kurtuluşunda ne denli öneme sahip olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir.

Malgaç Baskını’nın yapıldığı gün, Mustafa Kemal, Bandırma Vapuru’yla İstanbul’dan Samsun’a doğru hareket etmiş ve sonraki süreçte Milli Mücadele’ye Anadolu’nun doğusundan başlayarak, yerel örgütlenmeler, direnmeler (mukavemetler), mitingler, protestolar gibi millî varlığın korunmasına ve savunulmasına ilişkin faaliyetlerini sürdürerek halkı bilinçlendirme yoluna gitmiştir. 1920’li yılların sonunda Batı’daki Kuvâ-yı Milliye örgütlerini, düşmana karşı kesin zafer kazanabilmek amacıyla düzenli ordu kurulmasını sağlaması gibi gelişmeler, İtilâf Devletleri’nin endişeye kapılmasına neden olmuş ve İngiliz Başbakanı Lloyd George 3 Aralık 1920’de verdiği bir demeçte şu cümleleri sarfetmiştir: “... *Mustafa Kemal, Yunanlılar’ı İzmir’den atabilir; bu sebeple Yunanlılar’a her türlü yardımı yapmalıyız.(!)*”⁴¹²

Yunan kuvvetleri, Megola İdea düşüncesini gerçekleştirebilme amacıyla, Aydın ve havalisinde de masum Müslüman Türk halkına akla hayale gelmeyecek işkence ve zulümlerde bulunmuşlardır. Özellikle kasaba merkezlerinden köylere gidildikçe katliam ve zulümler de ciddi bir artışın olduğu gözlenmiştir. Kadınlara türlü işkenceler yapıp, ırzlarına geçmişler, minicik günahsız çocukları hiç acımadan öldürmüşlerdir. Ancak; Türklerin savaş gücüne kıyasla, kat be kat savaş gücüne sahip Yunan kuvvetleri, Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde 1922 yılının son aylarında yurttan kovulmuş ve üstün bir başarı sağlanmıştır. Türkler; İzmir’e ayak basar basmaz katliam ve zulümlerle Türk halkına resmen soykırım uygulayan Yunan askerlerine, Gandhi’nin; “*Haydi beni bir daha tutuklayın İngilizler! Ama tutuklamak ve öldürmekle iş bitmiyor. İşte, öldü sanılan Türkler, cenaze törenleri için hazırlanan tabutlarını*

⁴¹² Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, 1967; Aktaran: Kocatürk, a.g.e., s.238.

katillerinin başlarına geçirdiler.”⁴¹³ şeklindeki çarpıcı demecinde olduğu gibi, Yunanlılar’ın Türkler için düşündükleri sonu, Türkler Yunanlılar’a yaşatmış ve topraklarına göz diken Yunanlılar’ı kendi topraklarından sürüp çıkarmışlardır.

Bu gün Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Yurtta Sulh, Cihan’da Sulh*” sözünün ışığında, Lozan Anlaşmasıyla tapusu alınan topraklarda bağımsızlığın tadına varan Türk milleti, geçmişini unutmadan, kendisine bu toprakları emanet eden atalarına layık olarak yaşamalıdır. Geçmişte yaşananlar unutulduğunda, tekrarlanmaması için önlem alınması zor olacaktır.

⁴¹³ Turgut Özakman, **Şu Çılgın Türkler**, Bilgi Yayınevi, Ankara, Ekim 2005, s.659; Bkz. Cevizoğlu, a.g.e., s.9.

KAYNAKÇA

ATASE; İSTİKLÂL HARBİ KOLEKSİYONU, YÖRÜK ALİ EFE ARŞİVİ:

<u>Klasör:</u>	<u>Gömlek No:</u>	<u>Fhrist:</u>
4	836	873
4	847	886
4	849	888
4	874	914
4	885	925
4	887	927
4	890	930
5	923 (1,2)	964, 965
5	924	966
5	935	977
5	971, 971a	1013
5	980	1022
5	994	1036
5	1001	1043
5	1007	1049
5	1013, 1013a	1055
5	1017, 1017a, 1017aa	1059,1060,1061
5	1018	1062
5	1055	1100
6	1081,1081a	1130
6	1133	1189
6	1134, 1134aa, 1134ab, 1134ac	1190,1191,1192
7	1300	1419
7	1309,1309a	1428

KİTAPLAR:

- ALBAYRAK, Mustafa,** Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri (17 Mart 1919- 2 Ağustos 1920), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998.
- AKBIYIK, Yaşar,** Geçmişten Geleceğe Türkiye, Vesta Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2010.
- AKDOĞU, Onur,** Bir Başkaldırı Öyküsü ZEYBEKLER/Tarihi, Ezgileri, Dansları 1, Sade Matbaacılık, İzmir, 2004.
- ARMAĞAN, A. Munis,** Bozmenderes'ten Bozdağlar'a Kuvâ-yı Milliye, Bilkar Bilge Karınca Matbaacılık, İzmir, Aralık-2005.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal,** Nutuk 1919-1927, Atatürk Araştırma Merkezi, 1989.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal,** Söylev, c.I-II, Basıma Hazırlayan: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Çağdaş Yayınları, İstanbul, Ekim 1993.
- ATEŞ, Toktamış,** Türk Devrim Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- AVCI, Cemal; KARA, Adem,** Bağımsızlığa Giden Yol Türk İnkılâbının Tarihi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- AVCI, Ali Haydar,** Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi, E Yayınları, İstanbul, 2004.
- AYBARS, Ergün,** İstiklal Mahkemeleri 1920-1927, İleri Kitabevi, İzmir, 1995.
- AYDINEL, Sıtkı,** Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002.
- BAYKARA, Tuncer,** Milli Mücadele (1918-1923), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, Ağustos-1985.
- (BİLSEL), M. Cemil,** Lozan, c.1, Sosyal Yayınlar, İstanbul, Eylül 1998.
- BORAY, Ferit Erden,** Kuvâ-yı Milliye ve Ölümsüz Kadın Kahramanlar, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008.
- BUĞDAYCI, Aslan,** Milli Mücadele'de Nazilli 1919-1922, Karacasu Matbaası, Nazilli, Haziran-1996.

- BURHAN, Sabahattin**, Ege'nin Kurtuluş Destanı Yörük Ali Efe, c.2, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, Nisan-1993.
- CEVİZOĞLU, Hulki**, İşgal ve Direniş 1919 ve Bugün, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, Mart-2007.
- CLOGG, Richard**, Modern Yunanistan Tarihi, (Çev: Dilek Şendil), İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- COŞAR, Ömer Sami**, İstiklal Harbi Gazetesi, 20 Haziran 1919, Karşıyaka Belediyesi Prestij Yayını, İzmir, 1968.
- ÇALIK, Ramazan**, Alman Basınında Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa, Özkan Matbaacılık, Ekim 2004.
- ÇEVİK, Zeki**, Milli Mücadele'de "Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na" Geçiş (1918-1923), Atatürk Araştırma Merkezi, Divan Yayıncılık, Ankara, 2002
- ÇOLAK, İsmail**, Yunan İşgalinin Patronu Zaharoff, y.y., İstanbul, 2005.
- DAYI, Esin**, Nazilli Kongreleri (1919), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1998.
- DEMİRAYAK, Sadettin**, Kuvâ-yı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu, Tuna Ofset Matbaacılık, Aydın, Temmuz 2007.
- ERDEHA, Kâmil**, Milli Mücadelede Vilâyetler ve Valiler, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975.
- EROĞLU, Hamza**, Türk İnkılâp Tarihi, Savaş Yayınları, 1990, Ankara.
- GANIZ, Hakkı Gürkan**, Milli Mücadele Başlarında Aydın Sancağı (1919-1920), (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2009.
- GÖKBEL (1), Asaf**, Milli Mücadele'de Aydın, Sadeleştiren: Hüseyin Kuruüzüm, Aydın, 2005.
- GÖKBEL (2), Asaf**, Milli Mücadele'de Aydın, Coşkun Matbaası, Aydın, 1964.
- GÜLMEZ, Nurettin**, Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yeni Gün, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- KAFKAS, Mehmet**, Milli Mücadelede Öncüler 1, Nil Yayınları, İzmir, 1991.

- KARAL, Enver Ziya**, Osmanlı Tarihi-İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918), c.9, TTK Yayınları, Ankara, 1996.
- KOCATÜRK, Utkan**, Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü, Divan Yayıncılık, Ankara, 1999.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri**, Milli Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- ÖZAKMAN, Turgut**, Şu Çılgın Türkler, Bilgi Yayınevi, Ankara, Ekim 2005.
- ÖZCAN, Murat**, Tarih Işığında Yunan Mezalimi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- ÖZTOPRAK, İzzet**, Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2006.
- ÖZKAYNAK, Kemal**, Efelerden Haberler, Aydın Ofset Matbaacılık, Aydın, 2004.
- SARIHAN, Zeki**, Kurtuluş Savaşı Günlüğü 1 (Açıklamalı Kronoloji)/Mondros’tan Erzurum Kongresi’ne (30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- ŞAMSUTDİNOV, A. M.**, Mondros’tan Lozan’a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.
- TANSEL, Selahattin**, Mondros’ tan Mudanya’ya Kadar, Ankara, 1973.
- TURAN, Mustafa**, Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- YALAZAN, Talat**, Türkiye’de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi (15 Mayıs 1919-9 Eylül 1922), c.1, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- YALÇIN, Durmuş, vd.**, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I , Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002.
- YAZMAN, M. Şevki**, Anadolu’nun İşgali, Berikan Elektronik Basım Yayım, Ankara, Temmuz 2001.

YILMAZ, Durmuş, Osmanlı'nın Son Yüzyılı, Cumhuriyete Giden Yol, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001.

Yeryüzünün Üstünün Gökyüzünün Altının En Güzel Yeri Aydın Prestij 2000, Cumhuriyetin 76. yılında Aydın Tarih, Tarım, Sanayi, Ticaret, Turizm Kültür Kitabı, Aydın, 2000.

MAKALELER

AYDINEL, Sıtkı, “*Kuvâ-yı Milliye ve Yörük Ali Efe*”, Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 13 Nisan 2007, s.95-106.

AYIŞIĞI, Metin, “*Unutulan Soykırım: Batı Anadolu’da Yunan Mezalimi*”, Türkler Ansiklopedisi, c.15, Ed: Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.776-789.

BAŞARAN, Mehmet, “*Milli Mücadele’de Sivil Temelli Direniş Çine Heyet-i Milliyesi*”, Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe, Ed. Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 13 Nisan 2007, s.125-132.

ÇELEBİ, Mevlüt, “*Kuşadası’nda İtalyan İşgali (1919-1922)*”, Milli Mücadelede Kuşadası Cephesi ve Önderleri, Ed. Günver Güneş, Üç-Er Ofset, Aydın, 2007, s.33-44.

DEMİRAYAK, Sadettin, “*Milli Mücadele Yıllarında Atça’da Yaşananlar*”, Henüz Yayınlanmamış Çalışma.

ELMACI, Mehmet Emin, “*Milli Mücadele’de 57. Tümen ve Albay M. Şefik Bey’in Aydın’daki Faaliyetleri*”, Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe, Ed. Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediyesi Kültür Yayınları, Aydın, 13 Nisan 2007, s.157-176.

GÜNEŞ, Günver, “*Aydın ve Çevresinde İzmir’in İşgali Sonrası Oluşan Müdafaa-i Milliye Heyetleri*”, FAMA Aktüel Dergisi, Ed. Ümit Kutbay, İtimat Ofset Matbaacılık, Aydın, Nisan 2009, s.20-23

- _____ “*Milli Mücadele’nin Başlarında Heyet-i Milliye’den Heyet-i Merkeziye’ye Nazilli’de Yerel Örgütlenme*”, Milli Mücadele’de Aydın Cepheleri –I, Milli Mücadele Tarihi İçinde 85. Yılında Nazilli Kongreleri’nin Yeri ve Önemi, Aydın İli ve İlçeleri Eğitim ve Kültür Derneği, Aydın, 2007, s.35-52.
- _____ “*Yunanistan’ın Aydın’ı işgali ve İşgalin Bölgede Yarattığı Tahribat*”, Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediye Başkanlığı Yayını, Aydın, 13 Nisan 2007, s.207-256.
- _____ “*Yunan İşgali’nin Yarattığı Sorunları İncelemek Amacıyla Uluslar Arası Tahkik Heyeti’nin Aydın Sancağı’na Gelişi ve Faaliyetleri*”, Çine Kuvayı Milliye Müzesi Açılışı ve ”Kurtuluş Savaşı ve Çine” Panelleri, Ed: Günver Güneş, Arif A. Uyguç, Çine Belediyesi Kültür Hizmetidir., Ocak-2009, s.85-140.
- MUSLU, Ahmet Zeki**, “*Kılhoğlu Hüseyin Efe Üzerine Kısa Bir Yorum*”, Çine Kuvâ-yı Milliye Müzesi Açılışı ve “Kurtuluş Savaşı ve Çine” Panelleri, Ed. Günver Güneş, Arif A. Uyguç, y.y., Ocak, 2009, s.141-169.
- ÖKTE, Ertuğrul Zekâi**, “*Türk Millet Mücadelesi*”, Belgelerle Türk Tarih Dergisi Dün/Bugün/Yarın, Tarihi Araştırmalar Vakıf İşletmesi’nce yayınlanmıştır, sayı:24, İstanbul, Ocak 1999, s.14-21.
- ÖZBALKAN, Müslim**, “*Milli Mücadele’de “İlk” Başkaldırış: Yörük Ali Efe ve Malgaç Baskını*”, Milli Mücadele’de Nazilli Cephesi ve Önderleri Paneli, Ed: Mehmet Başaran, Üç-Er Ofset, Aydın, Mart 2007, s.27-61.
- ÖZKAN, Mustafa Kenan**, “*Aydın ve Çevresinde Milli Mücadele Anıtları ve Şehitlikler*”, Milli Mücadele’de Aydın Sancağı ve Yörük Ali Efe, Ed: Günver Güneş, Mehmet Başaran, Aydın Belediye Başkanlığı Yayını, Aydın, 13 Nisan 2007, s.257-284
- ÖZKAYA, Yücel**, “*İzmir’in İşgali*”, Milli Mücadele Tarihi Makaleler, Ed. Yücel Özkaya (v.d.), Ankara, 2002, s.57-86.
- SEPETCİOĞLU, Tuncay Ercan**, “*Batı Anadolu’da Yunan İşgalinin Temel Argümanları ve Milli Mücadelede Nazilli Cephesi*”, Milli Mücadele’de Nazilli Cephesi ve Önderleri Paneli, Ed: Mehmet Başaran, Üç-Er Ofset, Aydın, Mart 2007, s. 69-85.

SOFUOĞLU, Adnan, “*Mondros Mütarekesi Sonrası Türkiye’nin İşgaline Karşı Milli Direniş: Kuvâ-yı Milliye (1918-1921)*”, *Türkler Ansiklopedisi*, c.15, Ed: Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.618-627.

İNTERNET ADRESLERİ

ATASOY, İsmet Nadir,

http://www.turkuler.com/sozler/turku_su_dalmadan_gectin_mi.html, 16.12.2010.

YILDIRIM, Cihat, www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosyapdf/2009/5/61.pdf, 10.10.2010.

<http://www.osmanlicasozluk.net/osmanlica/50003-sozluk-SERDENGECTI-anlam.html>, 27.12.2010.

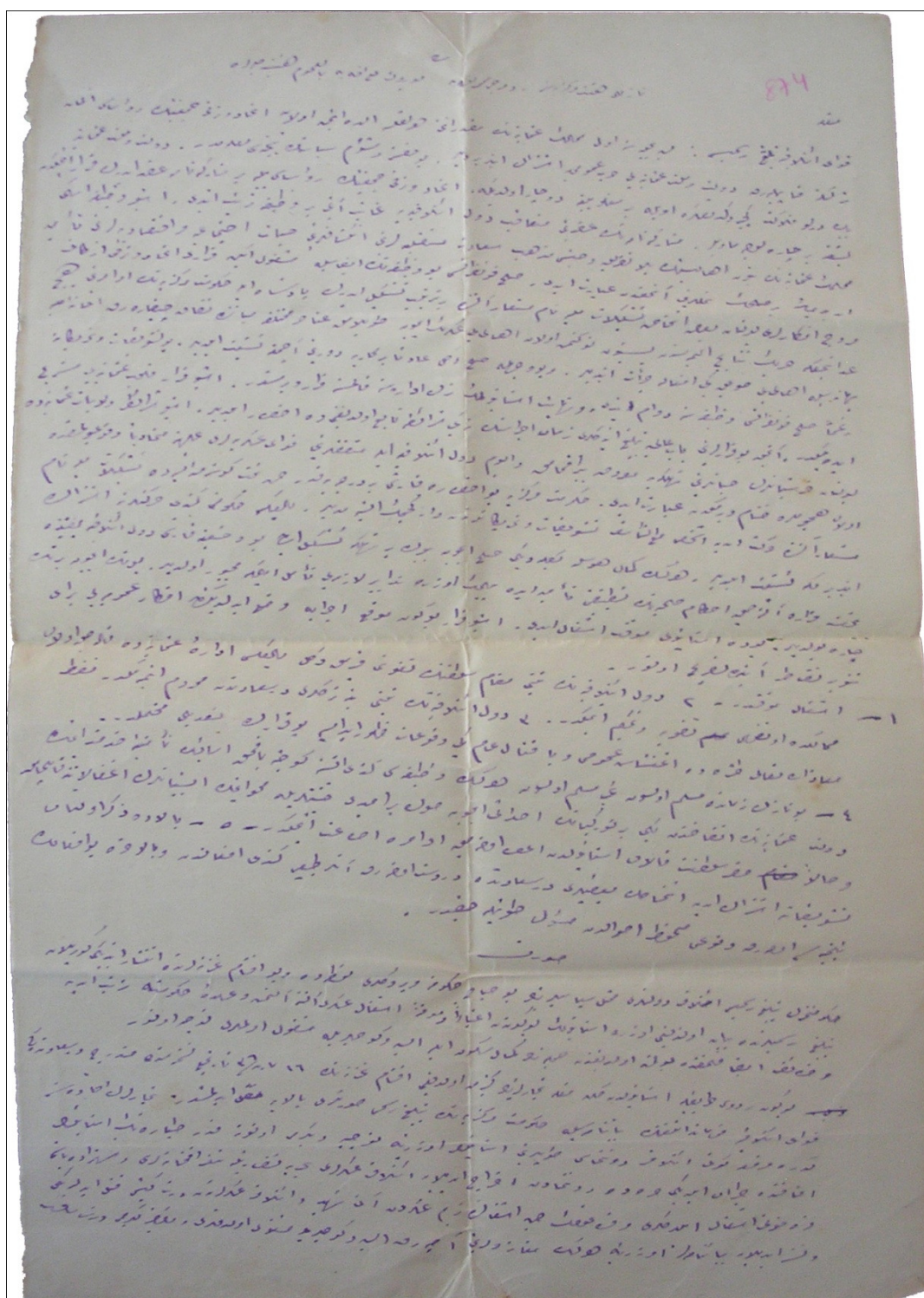
EKLER

EK 1: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls. 4, Dos. 836-836a, F. 874.....	144
EK-1A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls. 4, Dos. 836-836a, F. 874 Numaralı Belgenin Çevirisi.....	145
EK-2: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.994, F.1036 Numaralı Belge	147
EK-2A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.994, F.1036 Numaralı Belgenin çevirisi.....	148
EK-3: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.7, Dos.1309-1309a, F.1428 Numaralı Belgeler	149
EK-3A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.7, Dos.1309-1309a, F.1428 Numaralı Belgelerin Çevirisi.	150
EK-4: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1017, F.1059 Numaralı Belge.	151
EK-4A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1017-1017a, F.1059-1060 Numaralı Belgelerin Çevirileri.....	153
EK-5: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos. 1017aa, F.1061 Numaralı Belge.....	154
EK-5A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos. 1017aa, F.1061 Numaralı Belgenin Çevirisi.....	155
EK-6: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1001, F.1043 Numaralı Belge	156
EK-6A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1001, F.1043 Numaralı Belgenin Çevirisi.....	157
EK-7: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1007, F.1049 Numaralı Belge	158
EK-7A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1007, F.1049 Numaralı Belgenin Çevirisi.....	159
EK-8: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1081, F.1130 Numaralı Belge.	160
EK-8A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1081, F.1130 Numaralı Belgelerin Çevirisi.....	162
EK-9: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1013, F.1055 Numaralı Belgeler.	163
EK-9A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1013, F.1055 Numaralı Belgelerin Çevirisi	165
EK-10:	166
EK-10A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.971, F.1013 Numaralı Belgelerin Çevirisi..	168
EK-11: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.874, F.914 Numaralı Belge.	170

EK-11A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.874, F.914 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	171
EK-12: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.935, F.977 Numaralı Belgeler.....	172
EK-12A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.935-935a, F.977 Numaralı	
Belgelerin Çevirileri.....	174
EK-13: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.7, Dos.1300, F.1419 Numaralı Belge.....	175
EK-13A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.7, Dos.1300, F.1419 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	176
EK-14: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1055, F.1100 Numaralı Belge.....	177
EK-14A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.1055, F.1100 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	178
EK-15: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.849, F.888 Numaralı Belge.....	179
EK-15A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.849, F.888 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	180
EK-16: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.847, F.886 Numaralı Belge.....	181
EK-16A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.847, F.886 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	182
EK-17: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.923, F.964, Numaralı Belge.....	183
EK-17A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.923, 923aa , F.964, 965 Numaralı	
Belgelerin Çevirileri.....	185
EK-18: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.980, F.1022 Numaralı Belge.....	186
EK-18A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.980, F.1022 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	187
EK-19: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1133, F.1189 Numaralı Belge.....	188
EK-19A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1133, F.1189 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	189
EK-20: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1134, 1134aa, F.1190, 1191 Numaralı	
Belgeler.....	190
EK-20A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1134, 1134aa, 1134ab, 1134ac,	
F.1190, 1191, 1192, 1193 Numaralı Belgelerin Çevirisi.....	192
EK-21: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.924, F.966 Numaralı Belge.....	193
EK-21A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos.924, F.966 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.....	194

EK-22: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.887, F.927 Numaralı Belge.	195
EK-22A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.887, F.927 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.	196
EK-23: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.885, F.925 Numaralı Belge.	197
EK-23A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.885, 885a, F.925 Numaralı Belgelerin	
Çevirisi.	199
EK-24: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.890, F.930 Numaralı Belge.	200
EK-24A: ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.4, Dos.890, F.930 Numaralı Belgenin	
Çevirisi.	201
EK-25: Araştırma İzni.	202

EK 1:

ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls. 4, Dos. 836-836a, F. 874 Numaralı Belge.

EK-1A:

Muğla

Nazilli Hey'et-i Merkeziyesine Demirci Mehmed Efeye Yörük Ali Efeye
Bi'l-umum Hey'et-i Milliyelere Kuvâ-yı İ'tilâfiye tebellüğ-i resmiyesi (İtilaf Kuvvatları
Resmi Duyurusu)

Beş buçuk sene evvel memâlik-i Osmaniye'nin (Osmanlı Ülkelerinin) mukadderatını (geleceği, kaderi) `devletle elde etmiş olan İttihad ve Terakki Cemi'yetinin Rü'esâsı (reisler) Alman terakkisine (ilerleme) kapılarak Devlet ve Millet-i Osmaniye'yi Harb-i Umûmiye (Genel Harp, 1. Dünya Savaşı) iştirâk(katmak) ettirip bu haksız ve meş'um(kötü) siyâsetin neticesi ma'lûmdur. Devlet ve millet-i Osmâniye bin türlü felâket geçirdikten sonra öyle bir mağlubiyetle dû-çâr (çaresizlik içine düşmek) olduğu İttihad ve Terakki Cemiyetinin rü'esâsı bile bir mütârekenâme(silah bırakma belgesi, anlaşma) akdederek firar ettiğinden başka bir çare bulamadılar. Mütârekenâmenin akdini (imzalamak) müte'âkib(takip etme) Düvel-i İ'tilâfiyeye (İtilaf Devletleri) gâyet ağır bir vazife tertib etti. İş bu vazife eski Memâlik-i Osmâniye'nin bütün ahalisinin bilâ-tasnif ve cins-i mezhep (sınıflandırmaksızın ve mezheb cinsi) sa'âdet-i müstakıliyelerini (özgürlük mutluluğu-bağımsızlık mutluluğu) inkışâflarını hissiyatı ictimâiye ve iktisadiyelerini te'min edecek bir sulhun(barış) temellerini atmakdan i'barettir. ber-vech-i (Sulh?) konferansı bu vazifenin i'fâsıyla meşgûl iken Kuvâ-yı İttihad ve Terakki erkânı sulh efkarları bulunan ba'zı eşhâs-a teşkilât-ı milliye nam-ı müsteâr altında bir tertib teşkil ederek pâd-işâh ile hükümet-i merkeziyenin evâmirini(emirler) hiç addetmekle harbin netâyic etmesinden büsbütün tükenmiş olan ahâliyi askerlik için toplamak anâsır-ı muhtelif (çeşitli unsurlar) miyanında nifak çıkararak (ikilik sokmak) ahz etme bahanesiyle ahâli ile ... intisâle cür'et ettiler. ve bu vechle (yön, husus, amaç, gaye, niyet) sulh değil, ? adeta bir muhârebe devrini açmağa teşebbüs ettiler. Bu teşvikât ve tâhrikâtâ rağmen sulh konferansı vazifesine devam ettik. ve nihâyet İstanbul'un terk-i idaresine kalmasına karar vermiştir. İş bu karar kulûb-i 'Osmâniye'yi (Osmanlı kalplerini) müsterih edecektir. ve ancak bu kararlarını Bab-ı Âliye (Osmanlı Basını) tebliğ ettikleri zaman icrâsının ne gibi şerâ'ite (şartlar) tâbi' olduğunu da ihtar ettiler. İş bu şerâ'it Vilâyât-ı 'Osmâniyede bulunan Hristiyanların hayatlarını tehlikeye ma'rûz bırakmamak ve el-yevm düvel-i i'tilâfiye ile müttefiklerini Kuvâ-yı askeriyeleri 'aleyhine mütemadiyen vukû bulmakda olan hücumlara hitâm vermekden i'barettir. Hükümet-i merkeziye bu ihtâra karşı bir dereceye kadar hüsn-ü niyet göstermiş ise de Teşkilât bu nam-ı müsteâr (bilinen, duyulan) altında hareket eden eşhâs-a ma'-te'essüf (ne şaşılacak bir durum ki) teşvikât (yönlendirme) ve tahrikât(harekete geçirme) vazgeçmek istemediler. Bi'l-âkis hükümeti kendi hareketlerine iştirâk ettirmeye teşebbüs ettiler. Herkesin kemal-i hevesle beklediği sulh için büyük bir tehlike teşkil eden bu vaziyete karşı düvel-i i'tilâfiye yakında taht-ı karara(karar altına) alınacak ahkâm-ı sulhiyenin (barış hükümleri) tatbikini temin edebilmek üzere tedâbir-i lâzimeye teessüz eylemeye mecbûr oldular. Bunun için bir tek çâre buldular ise de İstanbul'u muvakkat işgâl idi. İş bu karar bugün mevki-i icrâ-ya tevessül? edildiğinden efkâr-ı umûmiye'yi (genel ihtar, hatırlatma) beray-ı tenvir(bilgilendirme, aydınlatma) nikât-ı âyende tasrih (açıklamak) olunur.

1. İşgâl muvakkattır.
2. Düvel-i İ'tilâfiyenin niyeti makâm-ı saltanatın (saltanat makamı, padişahlık) nüfuzunu kırmak değil bi'l-'akis idâre-yi 'Osmaniye de kalacak olan memâlikde o nüfuzu takviye

ve tahkim etmektedir.

3. Düvel-i İtilâfiyenin niyeti yine Türkleri Der-sa'âdetten (İstanbul) mahrûm etmeyecektir. Fakat mu'âvenâtı(yardımlaşma) te'âli (yücelik) taşrada iğtişâs-ı 'umûmi (genel karışıklık) veyâ kîlâl-i 'amm (geneli, halkı katletme) gibi vukû'at zuhûr edemeye(ortaya çıkmak). Bu kararın tastiki (ertelemek, boşluğa bırakmak) muhtemeldir.
4. Bu nâzik zamanda Müslim olsun gayr-i Müslim olsun herkesin vazifesi kendi işine gücüne bakmak asâyişin te'minine hizmet(hizmet) etmek. Devlet-i 'Osmâniyenin enkâzından yeni bir Türkiyenin ihdası için son bir ümidi haysiyetleriyle mahv etmek isteyenlerin iğfâlâtına(gaflet içinde olma) kapılmasınlar ve hâlen makarr-ı saltanat kalan İstanbuldan ... olunacak evâmire İta'at edecektir.
5. Bâlâda zikr olunan teşvikâta iştirâk eden eşhâsın ma'iiyetleri der-sa'âdetde der-desht olarak onlar tabi' kendi ef'âlinden ve bil-âhire bu ef'âlin neticesi olarak vukûu melhûz ahvâlden mes'ûl tutulacaktır.

SÛRET

Hükümetimizin tebliğ-i resmiyesi İ'tilâf Devletleri muhtemel siyâsilerinin bu sabah hükümete verdikleri notada ve bu akşam gazetelerinde intişâr ettiği görülen tebliğ-i resmiyyelerinde (resmi bildirim) beyan olunduğu üzere İstanbulun bugünden i'tibâren ve me'zûnen (izinli) işgâl-i askeri ve ateşe atılmış u'hde-yi hükümete terettüb(düzenlenen) eden vezâ'ifi (görevler) ifâ kılınmaktadır. Böylece olduğundan cümlelerin kemâl-i sükûn ile iş ve güçleriyle meşgûl olmaları kayd-ı haber olur. Bugün Rodos tarikiyle İstanbuldan gelen Muğla tüccarlarının güzün olduğu Akşam Gazetesinin 16 Mart sene 1336 tarihli nüshasında munderic Der-sa'âdetdeki Kuvâ-yı İ'tilâfiye Kumandanlığının beyânnâmesiyle Hükümet-i Merkeziyenin tebliğ-i resmi sûretleri bâlâyâ (yukarı) makale edilmiştir. Tüccarların ifadesine göre Damad Ferid Hükümeti İ'tilâf Donanması toplanını İstanbul üzerine çevirmeye ve yirmi otuz kadar tayyârenin İstanbul'un âfâkında (ufuklar) tayyâran eylediği sırada donanmadan ihrâc edilen İtilâf askerleri bahriye? nezaretiyle şehzâdebaşı Karakolunu işgâl eyledikleri vukû'unun hîn-i işgâlinde(işgali zamanında) bizim askerlerden ... şehit ve İtilâf askerlerinden dört kişi katl edildiğini neşr edildi. Beyannameleri üzerine herkesin mağazalarını açarak iş ve güçleriyle meşgûl oldukları yalnız yirmi dört sa'at...

Belge 836a :

...kadar berren(karadan) ve bahren(denizden) amdoşedil (yayın ismi) misüllü matbü'âtdan (basın, gazete) okunuyor ve şüpheli zevâtdan (zatlar, kişiler) o sûrette ittihadcılarının tevkif (tutuklamak) edildiği hükümet me'mûrlarının vazifelerine devam etmekde bulunduğundan anlaşılmış olduğu ma'rûzdur.

Fi(de,da)

25 Mart sene 1336

Menteşe Hey'et-i Merkeziyesi

EK-2A:

Gayet acildir.
Muğla'da Yörük Ali Efe'ye

Sa'at: 11:25

Köşk

1. Vaz'iyette tebeddül yoktur. Her tarafta sükûnet vardır.
2. Necme'd-din Efendinin bölüğünden firar edenlerin yerine peyderpey adam gönderilecektir.
3. Dün akşam Çine'ye gelen İngiliz Miralayı Mösyö Yucablie yaptığı mülakatda Yunanlıların Kara Menderes'e kadar çekilcekleri bu bâbda Yunanlılara teblig'at-ı lazıme îfa ...dığı ve tahliye edilen mahallere İngiliz Fransız askeri tarafından işgal edileceği ve böyle vaz'iyette muhacirlerin yerlerine avdet edip edemeyecekleri su'al edilmiş ve Salı günü otomobil ile Köşk'e kadar gelmek istediğini beyan etmiştir. Bu babda cereyan edecek ahvalden hemen haberdar ederim. Hüseyin Efe ve Hamza Beye selam eylerim.
4. Yukarıdan epey silâh Nazilli'ye gelmiştir. Bunların içinde Alman model mavzeri vardır. Ma'yyetinizdeki kızanlar için Demirci Efe'den bir mikdar istedim. Gelirse buraya avdetinize kadar saklarım.

Fi 15 Tesrin-i sani sene 335 (Kasım 1919)
Hasan Zekâ'i

EK-3A:

Sabah Raporu Zekai Bey'e,

Terzilerden
20/12/35

1. Umurlu'dan Aydın yoluna takriben düşman on on beş kadar boş arabanın Aydın istikametine gittiği görülmüşdür.
2. Sarıçam Deresi'ndeki karakola düşmanca beş altı kadar süvarisi gelip bir sa'at kadar üzere kaldıktan sonra Umurlu'dan ayrılmışlardır.
3. Umurlu'ya gelmiş Cenub-şarkisinde bu kenarda yolun kenarındaki geniş tarlada bir bölük kadar piyadesi ta'lim etmektedir.
4. Sarıçam sırtlarında saçılmış araçlara makineli tüfenk ve piyade alınmaya devam edilmiştir.
5. Diğer cephelerde şayan-ı 'arz vukü'at olmamıştır.

Belge 1309a :

6. Dün gece sularında Domalan sırtlarda karakol üzerine top endâhtı(çatışma) halâ devam etmekde olduğu mâruzdur.

Terziler Tarassud Zabiti
Süleyman

محمد بن احمد صبري نوردي علي بن خاندان اولدي و مرمي
 و كوزي چيلدي قوسه آتم / آيا نكوز استقامت اولام
 سه لرن يونان الحاقه ايدلرلي سوك نه خوز آتيسي معلوم
 اديغا رقي شايه كيم كوزلي حجه طوبه لاريسه بو مستل ايجويدي
 آرقه بو صولات قاشو ميهوت قالدوم بوزم ده آرم موزوت
 آرم ايجوم قهارلي بيارم اوانا اونه ده كودره عكلايدى
 چادر اولانه سواره در آرم در قوه سوبه ايدلرلي دقت
 چادر ده كودره حاكم ارزا بوندا ايجوم ايرى سوده كودره
 مكنه بكد ايشه سزه عوادنده ديردم آرقه قاشمده
 عفو ايدلرلي ايد ايد دكوز كدم اديرم افتم
 احمد

154

K:5

B:1017-1

EK-4A:
Hususidir.

11 Kanun-i Sani 335

Akköy Müdür Vekili Hasan Kâmil Efendi Kardeşim

Azizim

Emin Efendi'ye irsâl olunmak üzere gönderilen meblağu bugün irsâl eyledim. Bana darılma. İşimin çokluğu beni şaşırttı. Sökeliler'in işi hitâm buldu. Hisaryeni'den toplanan efrâdı iade ettim. Akif Efendi'de mai'yetiyle beraber avded itmiştir. Yalnız Hisaryeni'den teslim idilüb gönderilen efrâdın silâhlarını burada alıkoydum. Koçarlı'dan silâh istedim va'dettikleri hâlde henüz göndermediler. Jandarmaların birçoğu silâhsız olduğundan bu silâhları almağa mecbur oldum. Eğer orada ihtiyaç yoksa bu silâhlar burada kalsın. Var ise, diğer silâhları tedarik ettiğimde iade edeyim. Cephe karmakarışık. İntihâk için dehşetli rol çevirdiler. Bütün İttihâdiyyûn kazandı. Demirci Mehmed Efe'yle Yörük Ali Efe'nin aralarını an-kasden açtılar. Netice aleyhlerine çıktı.

Belge 1017a :

Şimdi Aydın Cephesi'ne Yörük Ali Efe kumandan oldu. Demirci Denizli'ye çekildi. Kuşadası Ayasluğ istikâmetinde olan beldelerin Yunan'a ilhâk edildiği Söke'nin henüz atîsi ma'lûm olmadığı şâyî'dir. Geçen günkü acele toplanış bu mesele içündü. Artık bu harekât karşısında mebhût (hayret etmek) kaldım. Bizim de arpamız yokdur. Arpa için Koçarlı'ya yazdım. Zaten un da gönderecekler idi. Cavır (düşman) elân buradadır. Arpa ve dakik (un) sevk edildiği vakit cavırı da göndereceğim. Zîrâ bunun için ayrıca yerde? göndermek mümkün değildir. İşte size havâdisleri verdim. Artık kabahatlerimin afv edildiğini ümid eder ve gözlerinden öperim efendim.

Ahmed Emin

EK-5A:

Hususidir,

Fi 22 Teşrin-i sani sene 335

Hasan Kâmil Efendi Biraderimize

Efendim Mehmed Bey cepheden geldi. Yine efe ile mahrem konuşmak şerefine na'il olamamış. Cephede mâ'lum olan kuvvete hüküm-fermâ tohumluk zahireye muvaffak olmuşlar. Şimdi burada çuval tedarik idüp gönderiyoruz. Aydın ve civarında bulunan yerli Rumlar mütemadiyen İzmir'e çekilmektedir. İngilizler cepheye bir nota vererek hemen dağılmalarını istemiş, cephe de İzmir'den Yunan çekilmedikçe dağılmayacaklarını beyân etmişlerdir. İşte vukû'ât bundan ibaretdir. Meb'us meselesine gelince cephenin fikri Şeyh Mehmed fani Hüseyin Kâzım, İzmir Muhafaza-yı Hukuk-ı Osmaniye Kâtib-i umumisi Hacı Bey, Bozdoğan Müftüsü Emin Efendi, Koçarlı ve arkadaşları ise Nazmi Bey, Mühendis Midhat Bey üçüncüsünü bugün kararlaştırıp cevap verecekler. (Fevzi Paşa buraları teftiş etti. Zat-ı şâhane tarafından me'mur edilmiş Mustafa Kemal'in harekâtından sıkılıyorlar ve cephenin bunlardan ayrılmasını tavsiye etmiş.) Gayet mahremdir. Başkaca yazacak bir şey yok gözlerinden öperim mîrim.

(İMZA, Ahmed Emin)

EK-6:

1043

ناراللهی حقیقت مرکزیم ریاست علیسنه

و مسووعا طری نظر نازلیده به چود سوای اولیقا استیم حقیقت
 ابر و یونو لردم دار ابر حیلای تصید بر محله بونوی لازمدر
 یوند ابر یونو نیلوده حضرت دده ملای فور نامه ~~توضیح~~ ایمانده
 طویلده اذره حعد ایدمکنه مناسب کور یورم هکندر ~~بیشلده~~
 با الحزیره و تبق مناره ~~نیک~~ طریضه استقامت ریاسته تقدیم فرما
 ابرم اذیم ۱۱ سیزده

EK-6A**Nazilli Hey'et-i Merkeziye Riyaset-i Aliyyesine**

Mesmu'ata nazaran Nazilli'de pek çok süvari olduğunu işiddim. Hakikat ise ve bunlara lüzum var ise cepheye ... bir mahalde bulunması lazımdır. Yok ise bu gibi beyhude masraflardan milleti kurtarmak ve i'cabında toplamak üzere müsa'ade edilmesini münasib görüyorum. Hey'etimizle bi'l-müzakere ve netice-yi müzakerelerinin tarafımıza iş'arı ricasıyla takdim-i ihtiram eylerim efendim.

Fi 11 Teşrin-i sani sene 335

EK-7A:**Cenub-i Mıntika Kumandanı Yörük Ali Efeye**

Geçenlerde ba'zı mücahidînin Gölhisar'dan yapmış olduğu ta'arruz öteden beri da'ima bir vesile aramakda olan İngiliz ve Yunanlılar bu meselede İtalyanları murahhas? (izinli, ruhsatlı) addederek ve ehemmiyet vererek İtalyanlara protesto tebliğ ettikleri anlaşılmış bu gece Hüseyin Efenin de muvafakatıyla(geçici anlayış) Yunanlılar tarafından bomba ile endaht(silah atma) edilmiş Gölhisar gemisinin İtalyanlar tarafından münasib bir mahalle kaldırılmasına muvafakat edilmiştir. Diğer Karahayıt ve Koçarlı gemilerinin de bir iki gün zarfında kaldırılması 'i'cab ediyor. 'Aksi halde bunları da topla veya tayyareyle tahrib edeceklermiş buna mahal kalmaksızın başıbozuk kimseler tarafından bunlarında yarın veya öbür gün bulundukları mahallerden alınıp o civarlara münasib mahallerde üzerlerine örtü vesa'ire koyarak muhafaza edilmesi İtalyan kumandanı tarafından bildirilmiştir. Sizcede ma'lum olduğu üzere şimdiye kadar İtalyanlar tarafından hiçbir hususda mümana'at (engelleme) ve muhalefet (karşı olma) gösterilmemiştir. Mademki bu gemilerin bir müddet-i muvakkata için münasib mahallerde gizli tutulması icabında yine isti'mal edilmesi bildiriyor. Bunu havale etmek ve ona göre hemen tedabîr-i lazime ittihaz edilmek üzere hemen cebheye mu'ceb-i menfa'at (çıkar gereği) olsa gerekdir. Sizcede tensib buyurulduğu (uygun görmek) takdirde ifâ-yı muktezası husûsunda i'cab edenlere emir buyurulması rica olunur.

Fi 7 Teşrin-i Sani sene 335

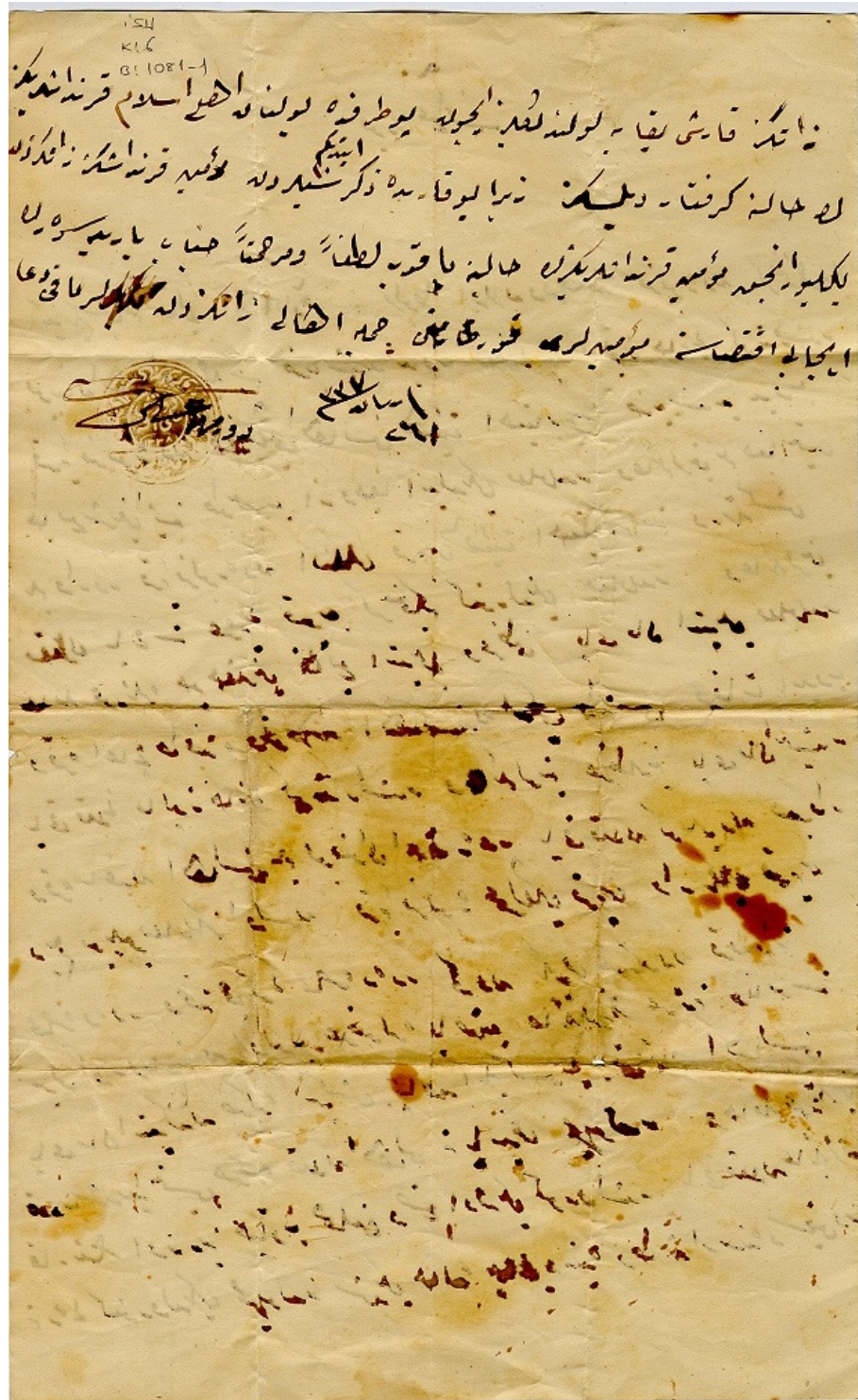
Çine Kuvay-ı Milliye Heyeti Re'isi (Mehmed Es'ad?)

EK-8:

1130

۹۰
بدرک عرف

آید به سماع نالجه آید آید به سماع نالجه آید آید به سماع نالجه
 بولیده اهل کلبه هده ضربه شدید بولیده اهل کلبه هده ضربه شدید
 قره قندره ده ده ضربه شدید اهل کلبه هده ضربه شدید اهل کلبه
 هده ضربه شدید اهل کلبه هده ضربه شدید اهل کلبه هده ضربه شدید
 به وارده قره قندره ده ده ضربه شدید اهل کلبه هده ضربه شدید
 مقلد باقی شد عده قنده کریمه کفره کفره کفره کفره کفره
 هده عده کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره
 وقره اعاده حافظه وقره اعاده حافظه وقره اعاده حافظه
 باقی قنده کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره
 وقره باغده اهل کلبه هده ضربه شدید اهل کلبه هده ضربه شدید
 به سماع نالجه آید آید به سماع نالجه آید آید به سماع نالجه
 هده هده وقره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره
 سماع نالجه آید آید به سماع نالجه آید آید به سماع نالجه
 پای سال انچه کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره
 هده سماع نالجه آید آید به سماع نالجه آید آید به سماع نالجه
 قاره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره
 نه به کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره کفره

ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos.1081, F.1130 Numaralı Belgenin Devamı.

EK-8A:

Yörük Ali Efe'ye,

Aydın Sancağına tabi' İneabad Nahiyesi'ne merbut olan ve vukü'at-ı mezbureden Germencik'de bulunan ahalinin cümlesine darb-ı şedid edip bazılarını gönderilmiştir. Karye-i mezbureden Hıdırbeyli ahalisinin hey'et-i ihtiyariyyesine (ihtiyar hayeti) darb-ı şedid (şiddetli darbe) edip Cami'-i Şerif içine toplayup ezâ ve cefâ edildiği ma'lumdur. ve aileleri bile cefa etmesi bile vardır. Karye-i mezbureden Alangüllü Karyesi hay'et-i ihtiyariyyesine dört kişi maktûl bakisini arabaya koyup Germencik'e götürüldüğü ma'lumdur. ve ailelerini hamile avratlara(kadın) çocuklarını zayi ettiği ve ırzını pa-yi mal (ayak altına almak) ettiği ma'lumdur. ve Karaağaç Dağı'nda vukü'at-ı ahalisinden iki danesi vefat edip baki kalanı mahbûshaneye gönderilmiştir. ve Karabağ'dan ahalisini bile bu minval üzere baki kalan köylerden haberdar değilim. Böylece ma'lûmunuz olsun. Karye-i mezbûre 'Ömerbeyli Karyesi Derbeyli Karyesi muhasaradadır. ve Tahtacı Köyü muhasaradadır. Geceden yirmi askerden kırk dane yerli oralılardan olub arazilere basıp ailelerin ırzına ve namusuna pa-yi mal eddikden sonra bir kişi bıçak ile kesüp baki kalan ahalisini darb-ı şedid etmesinden sonra kalan ahali ne yaptığı mechuldür. ve hamile avratların karnının üzerine çıkıp hamlini(bebek, yük) vaz' eylediği görülmüştür. Baki kalan ailelerinin nereye götürüldüğü mechuldür. Şimdiki halde çalı dibinde ve taş arasında sefildir.

6-1081a:

Zatınız Karşıyaka'ya bulunduğunuz için bu tarafda bulunan ehl-i İslam karındaşlarınız hâline giriftar-ı dilsiniz. yukarıda zikritdiğim şeylerden mümin karındaşınız zatınızdan bekliyor ancak mümin karındaşlarınızın hâline bakup lütfen ve merhameten Cenab-ı Bârîye sererek icabı iktizasına müminleri kurtarmış cümle ahali zatınızdan meded eyler baki dua

Mart 1335

EK-9:

۱۵۵۵

عبدالله

۱۲

صاحب

۱۲

مقدومه جنوبی منطقه

بورس

۲. ۱۷ سر ۷۷۷ ندره بورانقره کمره میرالای

پایین مویس ایملریغ نامی بر صاحب اولی ده بورایه

کلبه مزاجیه ایچو سکنی اولما ویریشی ازیرده

دوراندید طوفان حیرت ایلمه استیلا ویریلد

معدنیه اولدور ایملر ایملر دکی خاتمه و قناعت

۱۵۵۵ ایلمه حیدر کلبه کلبه صون مزاجیه معدنیه

پایین مزاجیه کلبه ایملر کلبه ویریلد

کیفیت درودی و سوزلری سوز ویریلد محمد اف

و کیفیت مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه

کیفیت مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه

انقره سوزلری و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه

پایین مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه

صنعت و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه

الافانقه و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه

نقد و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه و مرکزیه

EK-9A:

Gayet ‘aceledir.

aded 186

7181

saat: 12

Çine(?)

Muğla’da Cenubi Mıntıka K Yörük Ali Efe’ye,

F: 17 Teşrin-i sani sene 335 tele bu İngiliz Bahriye Miralayı Papas Mösyö Aiblerg namında bir şahısdır. Evvelcede buraya gelüp muhacirin için sekizyüz lira virmişti. İzmir’de de Yunanîler tarafından hapsedilmiş İslâmlara bir çok mu’avenetde bulunub tahliye ettirdiği haber alınmış ve kanâ’at hasıl edilmişti. Bu kere gelmesi de sırf muhacirine mu’avenet yapmak üzere geldiği ifadesinden anlaşılmış ve derhal keyfiyet-i vürûdu ve sözleri size ve Demirci Mehmed Efe’ye ve Heyet-i merkeziye ve Harekât-ı Harbiyye Riyasetlerine ma’lumat verilmiştir. Hey’et-i Merkeziye Riyasetinin birinci def’a gelen telgrafda İngilizin sözlerine Pazar ertesi günü cevap verileceğini beyan etmeleriyle İngilizle keyfiyyet tebliğ olunmuş idi. Aydın’a hareketinden sonra ikinci def’a gelen telgrafda Salı günü sabahleyin alafranga sa’at onda Karahayıt’a gelebileceği ve Tahir Bey’in yaveriyle orada görüşebileceği ve icabında...

Belge 1013a:

Nazilli’ ye götürüleceği iş’ar edilmesiyle bu cihette mektubla ve İtalyanlar vasıtasıyla İngilizle tekrar tebliğ edildiği ve İngiliz burada gerek siyaset ve gerek Türklüğün meşhur olan misafirperverliği icabatı misafir olarak kabul edildiği ve bugün Karahayıt’a gelip gelmediği mechul idiği ma’rûzdur.

Fi 18 Teşrin-i sani sene 1335
Çine Kuvây-ı Milliye Reisi Mustafa Faik
(İMZA, MÜHÜR)

EK-10A:

- ❖ Karacaağaç Karyesi'nde yirmi dokuz hane: Karye-i mezkûr yirmi dokuz haneden olup bütün karye sekenesi (oturanlar) soyulmuştur. Şakî (suçlular) yedi kişidir.
- ❖ Kayış ağıl Karyesi'nde iki hane: Mezkur karyeden yine yedi kişi tarafından iki hane soyulmuştu.
- ❖ Ağaçalı Yol Karyesinde iki hane: Yine yedi kişi tarafından soyulmuştur.
- ❖ Arslan Yakası Karyesi: Tahtacı Kara Ali Çetesi tarafından soyulmuştur. Meşkur çete altı kişiden mürekkeb imiş.
- ❖ Dibekdere Karyesi: Birinci def'a üç hane (birincisi beş), ikinci def'a çinganelerin (ikincisi soygun) tamamı ve bir hane birincisi ile ikincisi soygun yedi kişi tarafından yapılmıştır.
- ❖ Kılavuz Karyesi(köy): Karye-yi mezkûreyi basan çetenin adedi ma'lum değildir. Bir hane, karye-i mezkûreyi basanların adadleri malum değildir.
- ❖ Karkaçak Karyesi bir hane dört kişi tarafından soyulmuş on iki yaşında bir çocuk katledilmişti.
- ❖ Yusufca Karyesi: birinci baskında bir hane basılmış on üç yaşında bir kızın bikri izale edilmiştir(kızlığı bozulmak, zorla tecavüz edilmek). İkinci baskında mukabele edildiğinden sirkata (hırsızlık) muvaffak olamamışlardır. Dört kişi tarafından yapılmıştır.

Belge 971a :

Kızılcayakın Karyesi: Üç hane dört kişi tarafından soyulmuştur.

Mandalyat Nahiye Merkezi: Birinci çete Arslan Yaylası Koca Hüseyin avanesi [Asiyeyeni? Köyü'nden bir katır almışlardır.] Mandalyat'dan bir şey alamamışlarsa da Asiyeyeni? Köyü soydukdan sonra Yaka karyesinden de elli lira almışlardı. İkincisi ile beraber Deli Ahmed çete Mandalyat'dan elli Akçeşme?'den yüzbir, Tekederesin'den elli ki ceman yüz elli bir lira ile Mürşid'den otuz ve Asiye? yeni Köyü'nden bir at almışlardır.

Çine'de Yörük 'Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe Kardaşlarıma,
Bâlâda(yukarda) muharrer vukû'âtıdan dolayı ma'ruzatda bulunmak ve yapılacak tedâbir hakkında ta'limat almak ve Milas Heyet-i Milliyesinin selâm ve ihtiramlarını tebliğ eylemek ve Milas'da ba'dema takib edilecek hatt-ı harekete da'ir emr olmak üzere hey'et a'zasından vaktinde icrasına me'mur Feyzu'l-lah Ağa gönderilmiş olmağla Milas'a 'aid emrinizin müma-ileyhe tebliğ ve ta'limat-ı lazime i'ta buyurulması ricasıyla selam ve dualar ederiz efe kardaşlarımız.

[İMZALAR]

A'za (Servet)

A'za Feyzu'l-lah

Sabri

A'za Ahmed

(İmza)

A'za Hamdi

A'za Hasan...

Â'za Mehmed Ali

Fi 2 Nisan sene 1336

Milas Hey'et-i Milliye Reisi

EK-11A:

Bozdoğan İnzibat Me'muru Hüseyin Efe Vâsıtasıyla
Sarayköy'de Umum Havalı Kumandanı Ali Efeye

Atça'dan Bozdoğan'a hicret şimdi ettik. Şimdi dinine nâmusuna sakınmayanlar Yunan'a gitti. Biz ise çoluk çocuk iki yüze mütecâviz (geçkin) nüfus Bozdoğan'da kaldık. Beher (her) nüfus başına yüz dirhem i'âşe veriliyor idi. Otuz beş kırk günden beri anbarda zâhire kalmamak hasebiyle i'âşemiz kesildi. Bu esbâba mebnî yokdur. Nüfus aç ve sefil teslim-i cân (ölmek) etmek derecesine geldik. Esâsen zaman-ı hicretimize (göç vakti) isâbet eden o felaketli mezalimden ve Yunan işkencesinden tahlisimiz (kurtuluş) ile hayatımıza ba'is zât-ı diyânet(din sahibi) birileri sâyesinde vukûbulmuş iken şimdi bir zaman-ı âsûdede (özgür, hür zaman) ehl-i din (din yolunda giden, dindar) ve millet-i vâhide (tek millet) olan Müslüman memleketinde açlık ile helâk olmaklığımızı (yardıma muhtaç) insaflı vicdânınız ka'il olmayacağını (sözü geçmemek) bildiğimizden iş bu istirhâm-nâmemizi (dilekçe, mektup) mütecasir-i takdim oluyoruz. Bizim refâh-ı halimize te'min ve i'âşemizin teshilini (sağlamak) veyâhud açlıktan necâtımızla rahatımızın ikmâli husûsunda bir mahall-i ahire naklimizi çâre bulmanızı merhâmetinize sığınarak cevap beklerim Efendim.

Fi 18 Teşrin-i Sâni sene 1336

Muhacirinin bu bâbdaki mesârifât istirhâmı muafık-ı hâl idüğinden ... istirhâmâtı masrafında muktezasının ifâ buyurulması ricâsıyla Ali Efe'ye takdim. Teşrin- i Sani 1336, Bozdoğan İnzibat Umumu Çamlıcalı Hüseyin Efe.

EK-12A:

Çine’de Yörük Ali Efemize,

Cümleten selâm ve ihtiramlar ederiz. İki seneden beri düşman işgali altında binlerce nüfus-ı islâmiyenin hayat ve namusunu müdafa’a etmekde olan Durmuş Ali Efe’nin bulunduğu mevki’ bu kere düşman tarafından şiddetli sûrette taht-ı muhasaraya alınmağla Durmuş Ali Efe (172) nüfus çoluk çocukla ve elli kadar kızanıyla buraya geldi. Bugün yarın tekrar geçerek orada kalan binden fazla kadın ve çocuk din kardaşlarımızı buraya getirecektir. Pek sefil ve pek perişan bir tarzda buraya gelen bu zavallı kardaşlarımız için burada a’zaları bulunduğumuz muhacirî Yardım Hey’eti uhdesine düşen dini ve insanî vazifesini i’faya çalışmakda olup erzaklarını ihtiyaçlarını...

Belge 935a :

...te’mîn ve bunları kamilen hanelerine yerleşdirmeğe gayret etmekteyiz. Ancak bunlar pek çıplak oldukları cihetle delalet-i âlînizle Çine ahalisinden de bir mikdar nakdi mu’avenetin acilen yetiştirilmesine müsa’ade ve delalet buyurulmasını rica ederiz. Efemiz.

Fi 9-8-337

Sultanhisarlı Hacı Mehmedzade Ali (imza)

Aydınlı Kerestecizade Necib (imza)

Koçarlı’da Atça Müdürü Akif Sabri (imza)

Efem Ali Bey silahsız askerdir. Belki birkaç gün sonra sevk ederler. Yanınıza alır iseniz memnun olurum. Çünkü halimiz ma’lum baki ihtiram ve cümleye selam emminiz.

.....yok

EK-13:

۱۴۱۹
 نعله ده یوردان علی اقمه
 روضه نعل یوردان کله اقمه میرالای
 قره بیلده طوغری و ملا خانی کله و اورادنده
 بولدی نازار کله شیمشده موم الیه قورک دوری
 ارلینده کقمه ایلمه دریاچینده ترجمه حالی
 ایلمه کله بکی اکلانیشده غم الیمه اقمه نده
 بولدی اکلانیشده تیز باده آلدریلمه و نیریه راقم
 اقمه نده بولدی کوندیرلمه بقم بولمیشده
 بولمیشده ۱۹ ۱۱ ۲۰ حله نعل

EK-13A:

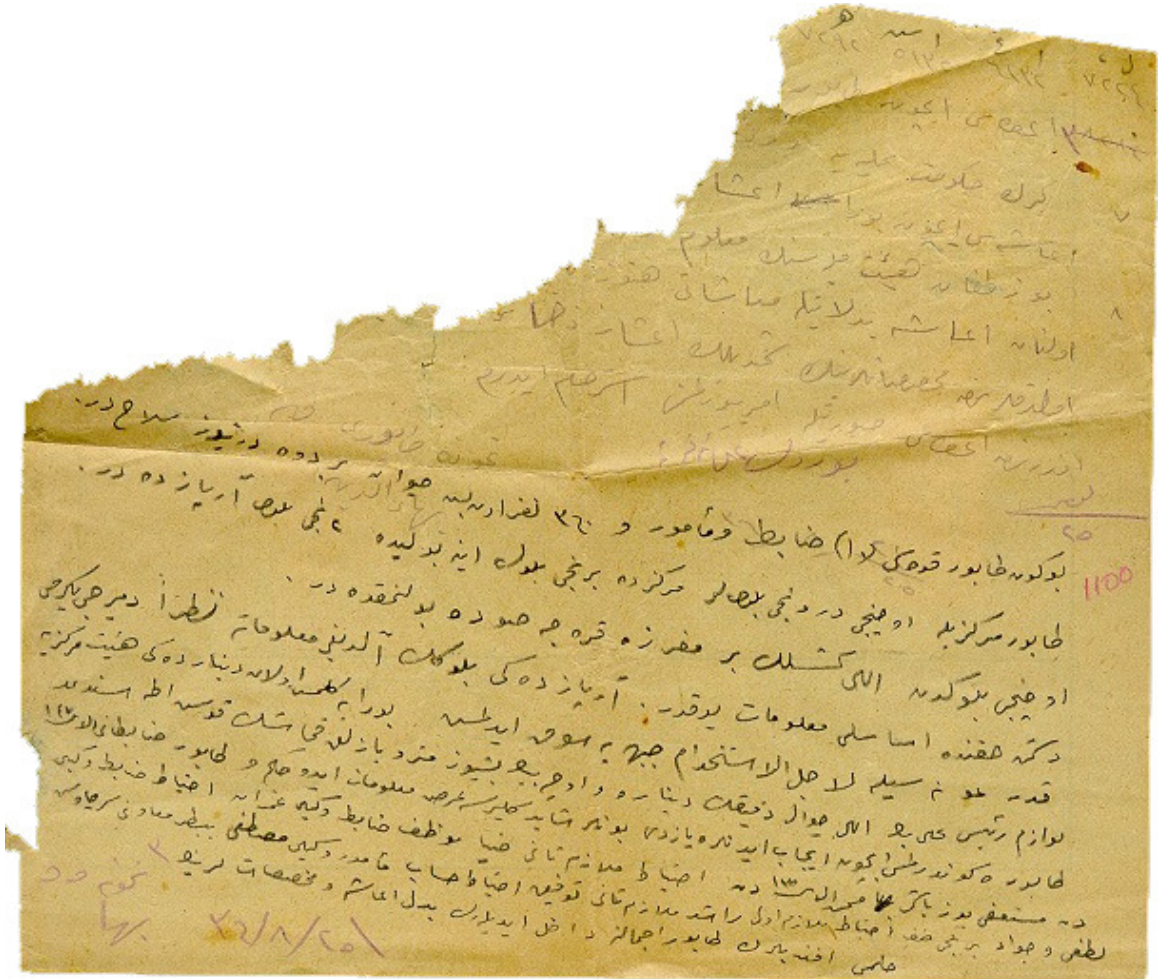
Köşk

Muğla'da Yörük Ali Efeye,

1. Vaziyette tebeddül yokdur.
2. Gelen İngiliz miralayı Karahayıt'tan doğruca Sultanhisarı'na gelmiş ve oradan da bugün Nazilli'ye gitmiştir. Mumâileyh Türk dostu olduğu tahakkuk eylemiş ve muhacirinin tercüme-yihal için geldiği anlaşılmıştır.
3. Necmed'd-din Efendinin bölüğünü ikmal için terzileri aldirmış ve Terzi Râgıb Efendinin bölüğü gönderilmiştir.

19/11/35
Hasan Zekai

EK-14:

EK-14A:

	am	as	h
7224	6132	5132	7292

İ'tâsı için ...

gerek hükümet-i Milliyeye...

i'âşesi için...

i'âşe 8 Bozdoğan Heyet-i Milliyesinin ma'lum...

olunan i'âşe bedelâtıyla ma'âsatı henüz...

olduklarından tahsisatlarının şimdilik â'sâr ve zeha'ir...

üzerinden i'tâ-sı süretiyle emr buyurulmasını istirham ederim.

Numune Taburu

Yörük Ali Efe'ye

Numero 35

Bugün taburun kuvvesi(kuvvetler) 10 zâbit ve me'mur, 260 nefer, 15 hayvan, bir deve, dört yüz silahtır. Tabur merkeziyle üçüncü dördüncü bölükler merkezde birinci bölük İnebükü'nde 2. Bölük Arpaz'dadır. Üçüncü bölükden elli kişilik bir müfreze Karacasu'da bulunmaktadır. Düşman hakkında esaslı ma'lûmat yoktur. Arpaz'daki bölüğün aldığı ma'lûmata nazaran Demirci yirmi kadar avânesiyle li-ecli'l istihdâm cepheye sevk edilmiş buraya gelmiş olan Dinar'daki Heyet-i Merkeziye Leva'zım Reisi Ali Bey elli çuval dakikin(un) Dinar'a üç bin beş yüz metre bezlik kumaşın Kuşadası'ndan tabura gönderilmesi için i'cab edenlere yazdı. Bunlar şayed gelirse arz-ı malumat edeceğim ve tabur zabitanı alay 147'den müstâ'fi (istifa etmiş) Yüzbaşı Mehmed Alay 175'den İhtiyat mülâzım-ı Sani Ziya muvazzaf Zabıt vekili Osman İhtiyat Zabıt Vekili Lütü ve Cevad birinci sınıf ihtiyat mülâzım-ı evveli Raşid, Mülâzım-ı sani Tevfik, ihtiyat hesab me'muru Vekili Mustafa, baytar(veteriner) mu'avini Serçavuş(başçavuş) Hilmi Efendilerin tabur icmaline dahil edilerek bedel-i i'âşe ve mahsusatlarının.

Fi: 25/8/36

Numune f.k. Baha

EK-15:

۱۶۶۸ ۸۸۸
 ۴۶/۱۰۹۹
 جنوب منطقه یورک علی امیر
 تنگ اناری ایلم بالمقابله عرصه حرت ایلم . چال
 استقامتند دشته کربلای سوره ابیه یمن آقین
 قدر من عتاقه اوده لرین قدر کیده لرین بنور
 بول استا سیون لرین باصقبه یا عشره و غراف
 ندرین کسند ده دشته قره غول لرین مصادم
 ابیه لر دشتن تعین اقلده درل . جود
 ارقه شکرین کده کیت نهار طفرده دشته
 یا به جقاری آخسته ایشردنه دهانافع و غیر
 نتیجه انتظار ابیلده در . اشاه
 ار دوزل شجاعی سزکی مجاهد لرین فیرت
 و فعالیت و جویبیک و طفرده لرین و بو باید کی
 ماعی و حیات و صرفه لرین یور دوزنی دشته
 و جودنده نظیر ابیه جکزی الطاف سبحانیه
 نیاز و رجا اید . انجیل لرین موقوفیت هنرین
 یدری معلومات اعطایم ایلم ایلم رجا
 ایلم اقم
 فرقه ۷۵
 نظم

EK-15A:

Denizli 1368

Fırka 57

1094

Şifre mahlûli

29/10/36

Cenub Mıntıka K Yörük Ali Efe'ye

Telgrafınızı aldım. Bi'l-mukabele(karşılığında) ârz-ı hürmet eylerim. Çal istikâmetinden düşman gerilerine sevk ettiğiniz akıncı kuvvetlerimiz Uşak Ovalarına kadar giderek demir yol istasyonlarına baskın yapmışlar ve telgraf tellerini kesmişlerdir. Düşman karakollarıyla müsâdeme(kısa süreli çatışma) ederek düşman ta'ciz etmektedirler. Cesur arkadaşlarınızın da gidebildikleri taraflardan düşmana yapacakları akınlardan daha nâfi(kalkınmış, iyi) ve müsmir(ürün veren) neticeler intizâr edilmektedir. İnşa'l-lah ordumuzun sancağını siz gibi mücâhidlerin gayret ve fa'liyet-i vatanperverâneleri bu babdaki mesâ'i ve himemât-ı masrûfeleriyle (çalışma ve sarfedilen gayret) düşmanın vücûdundan (varlık, var olma) tathir(temizleme) ideceğinizi eltâf-ı subhâniyeden (Allahın lütfu) niyaz ve rica eder akıncılarımızın muvaffakiyet haberlerinin pey-der-pey(parça parça) ma'lûmât ita eyleminizi rica eylerim Efendim.

Fırka 57 Kumandanı Nazmi

EK-16A:

Fi 29/10/36

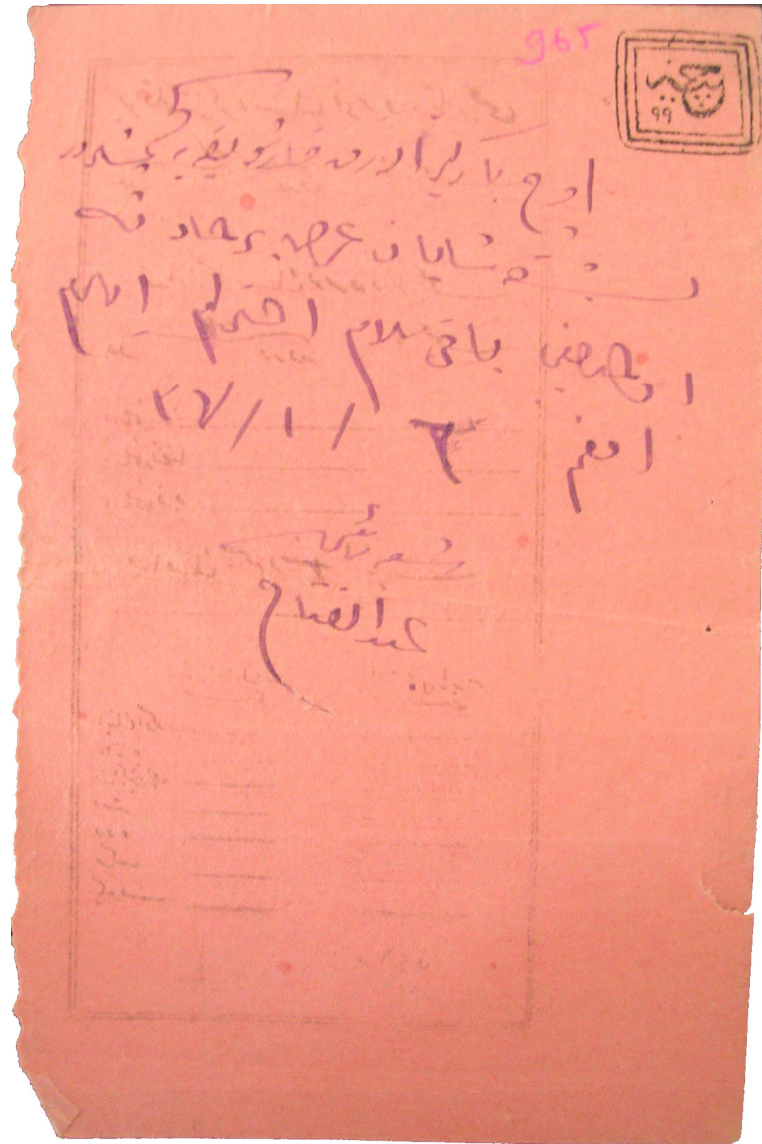
Kadıköy'ünde Cenub mıntıkası K Yörük Ali Efe'ye

29/10/36 tarihine â'id akşam raporudur.

1. Vaz'iyette tebeddülât yokdur.
2. 28/10/36'da Ahmedli istikâmetine sevk edilen kuvvetli keşifli kollarımız düşman mevâzi'ine kadar takarrub itmişlerdir. Bu esnada düşman bilâ-te'essür(etkisiz) makineli tüfenk ve piyâde ateşi icra etmiş. Zayi'âtımız yokdur.

Müfrezelerimizin tazyiki üzerine düşman Kütahya şark-cenûbunda Banaz Nehri'nin garb sâhilindeki geçid mahallerinde bulunan karakollarını takviye etmiştir. Bu rapor K(kolordu, kısaltma) 12 Fırka 23 mürettib (birleştirilmiş) fırka K (kita) mücâvir mıntikalara yazılmışdır.

Fi 20/10/36

ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.5, Dos. 923aa, F. 965 Numaralı Belgenin Devamı.

EK-17A:

6/7/37

Çine

Çine’de Mücahid-i Muhterem Yörük Ali Efe’ye

Düşman evvelsi gece bir alay kuvveti piyade top mitralyöz mücehhez(donanımlı, donatılmış) Nazilli Köprüsünden geçerek sabahleyin Arpaz karyesini abluka etmiş Demirci Mehmed Efe’nin orada olup olmadığının tahkik etme ve hemen Hamidiye, Toygar, Yazırlı karyelerini geçerek Dua’lara giden Mehmed Efe orada bulunamamış hanesini taharrî(araştırma) etmişler. Pirlibeyli’ye gidip açık ordugah kurmuşlardır. Bir taburu Hamzalılı köprülerini geçerek o gün karşıya geçmişlerdir. Diğer kuvveti bu sabah onlarla aynı tarikle geçmişlerdir. Esna-yı râhda(yolculuk sırasında) ahaliye bir ta’arruzda bulunulmadı. Böyle buradan da ovada rast geldikleri hayvânâtı alıp götürmüşlerdir. Şimdiki halde bu cihette düşman yoktur. Demirci Mehmed Efe dün gece Yazırlı’da bu gece Dua’lardadır. Bugün öğle vaktinde Kitlipazar Hududunda beş Yunan askeri geçmiş dört öküz,...

Belge 923aa :

...üç bârgîr (beygir) olarak karşı yakaya geçmişlerdir. Başka şayan-ı arz bir hadise olmadığı. Bâkî selâm ihtirâm eylerim. Efendim.

Fi 6/1/37

Şu’be Re’isi Abdü’l-Fettah

EK-18:

1022

جناب چيک ارکيه حريم رئيس نانکيه
الذینورولو - ایورک نکر اریور

۲۷/۴/۸۰ نارنجیو آن در ایورک

۱- منجی ده استقامتده صلواتی خیر اسکی عصاره جیقا برض بظرفا ناسه
پایم به نفلک یکنه مفرزه سیر یا یلا مصادره ضابطه برکده به نفلک
داوم بر مجید و براتو و سلطانی عمارت عودت ایشده نیکو کوی استقامت غصیف
۲- چید بر نوزلو مفرزه من کوشه دره جوارنه به نکر نیکو کوی استقامت غصیف
برکته نقیب مفرزه سیر مصادره ایضا باید نیکو مصادره دو دکنده برنج
جمل مجروح و دیورک عودت کوشه

۳- ایکه نوزلو مفرزه من کلاک باصفیه یا عیبه ایسم رایور هکزه آلمه ماسه

۴- ارج و درت نوزلو مفرزه من اودمسه طرانه باصفیه یا عیبه اودمسه حرکت
ایشده

۵- ۲۷/۴/۸۰ سیکس اسکی عصاره دملوانی جوارنه بریجده سفت دم ایسم بومبا
و ماکر نفلک مصادره ایسم نیکو ده هکزه مملات آلمه ماسه

۶- مفرزه مملات ماضی ایسم به نکر نیکو ماضی

۲۷/۴/۸۰

برک

ایلا

EK-18A:

Cenub Cephesi Erkan-ı Harbiye Reis-i Saniliğine
(Güney Cephesi Genel Kurmay Başkanlığı İkinci Reisliğine)

Elli numarolu raporun tekrarıdır.

Menderesin şimalindeki baskın müfrezelerimizden 1/4/37 tarihli akşam raporudur.

1. Malgaç dere istihkametinde Eskihişar'dan çıkan bir zabıt kumandasında yirmi beş neferlik düşman müfrezesiyle yapılan müsademeden zabitle birlikte beş nefer maktul(ölmüş) vardır. Bir mecruh(yaralı) bırakarak Sultanhisarı'na avdet etmiştir.
2. Bir numaralı müfrezemiz Köşk dere civarında bulunan Şeyh Gölü istikâmetinde hafif bir düşman tâ'kib müfrezesiyle yaptığı müsademede düşmanın birkaç mecruh vererek avdeti görülmüştür.
3. İki numaralı müfrezemiz baskın yemiş ise de raporu henüz alınamamıştır.
4. Üç ve dört numaralı müfrezelerimiz Ödemiş taraflarında baskın yapmak üzere hareket etmişlerdir.
5. 2/3-4-37 gecesi Eskihişar ve Salavatlar civarında bir buçuk (saat) devam eden bomba ve makineli tüfenk müsademesi(kısa süreli çarpışma) olmuş ise de neticeden henüz ma'lumat alınamamıştır.
6. Müfrezelerimizin hâlâ fa'aliyetde bulunduğu ma'ruzdur.

Fi 5 Nisan sene 37

(imza)

EK-19:

۱۱۳۹

رضا عداد رضى الله عنه

چون شد

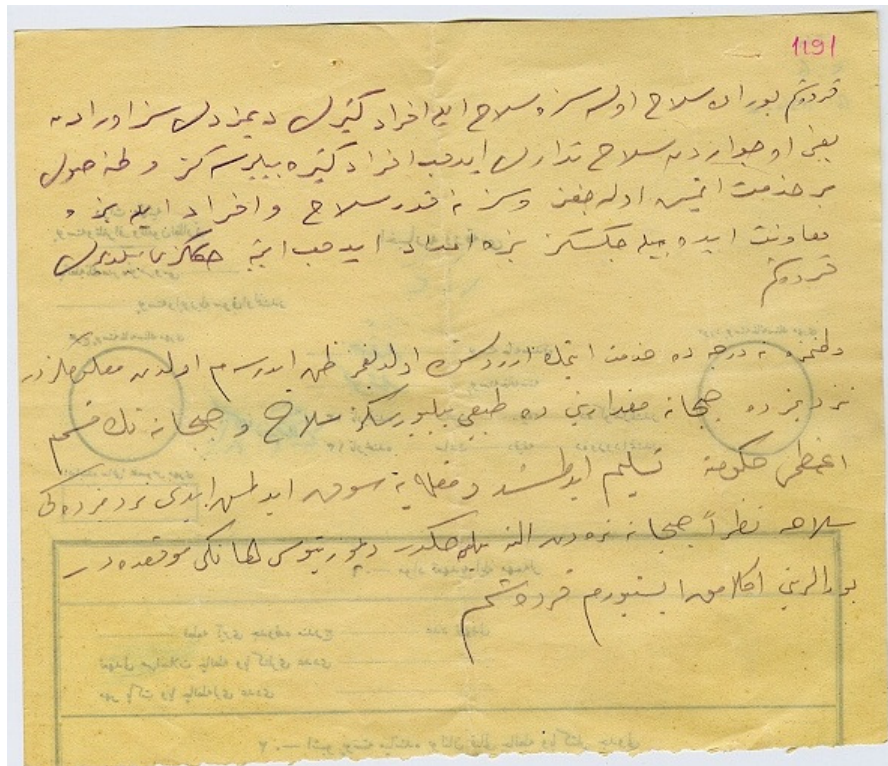
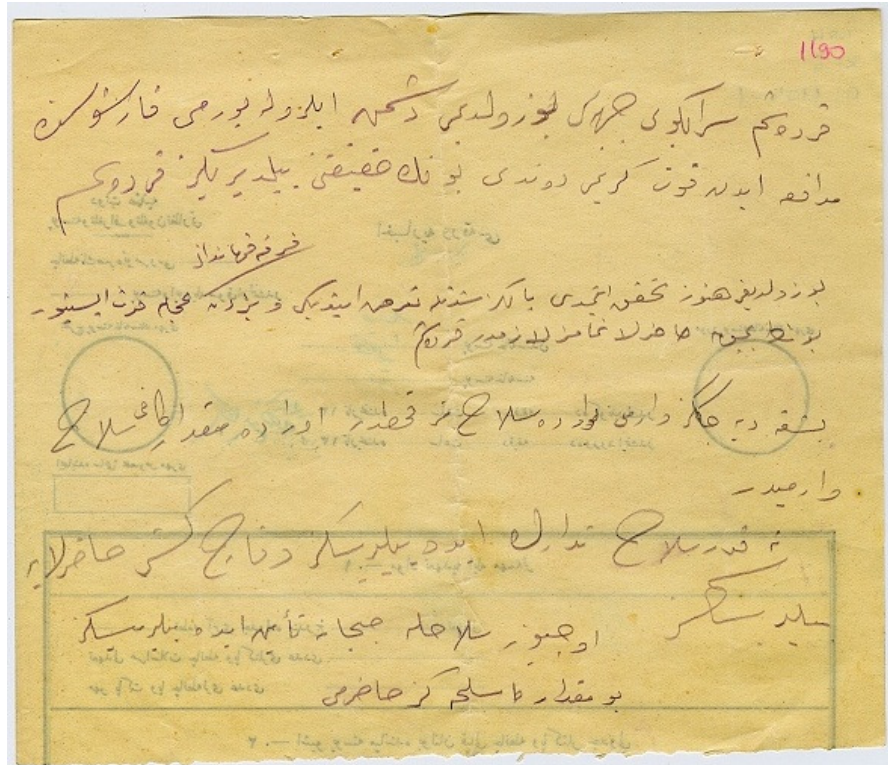
الديقم نلدا قلاده ~~مناظر اولدم~~ دشمنه حقيقى كى معلولان
 فرقه فوجى انصرى الدلكر جده ده فون نه درجه ده در بوراديه
 فضله به اراد سوره ايده جكم اذاره ايده حله مقدارده سلاح جهاني
 دارميدر دشمنك طواسى افرينين بورومك اضمالي حقيقته موجود ميدر
 و بوي ~~صحنه~~ قلم ريش نوري كله فكري نه در فرقه اه برتري حال حاضر
 نمره ده در فرقه كم صبه

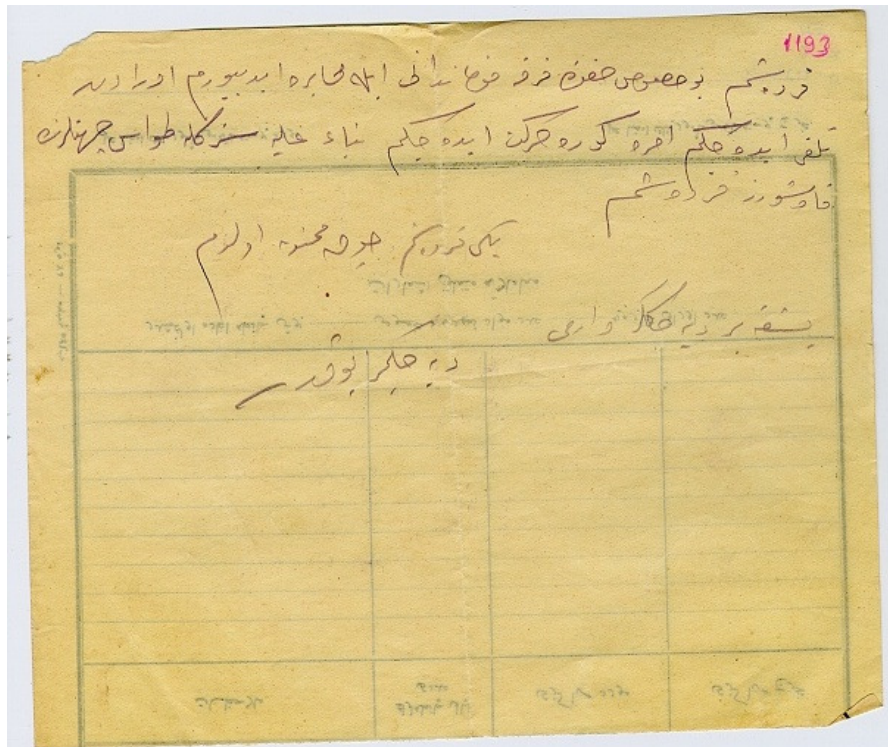
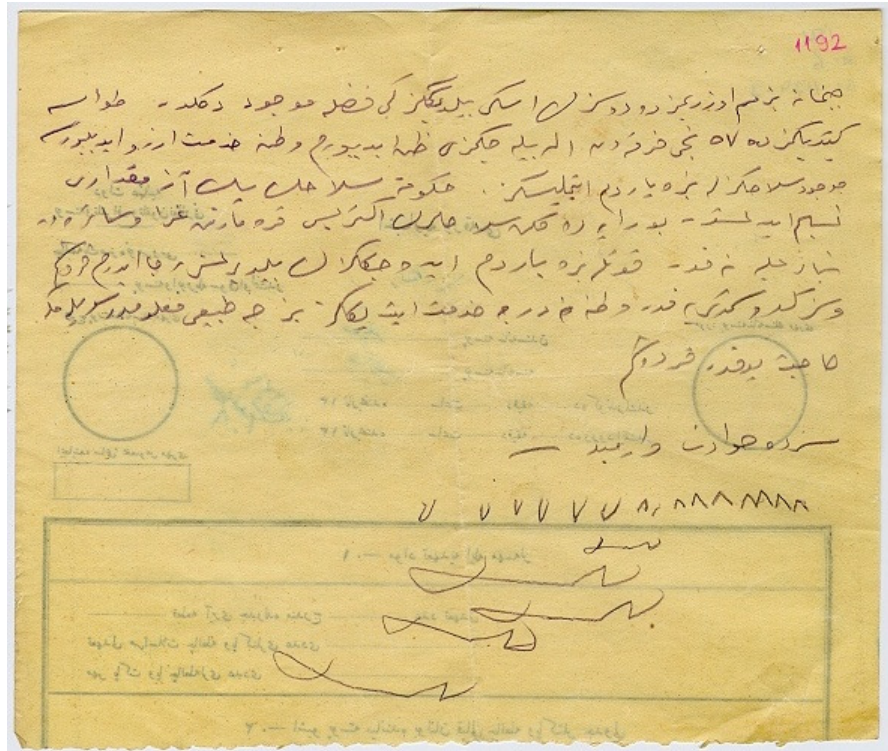
EK-19A:

Merhaba Ali Efe nasıl iyi misin?

Çok şükür aldığım telgrafınızdan pek müte'essir oldum. Düşman hakkındaki ma'lumatı fırka kumandanı olduğunuz cephede kuvvet ne derecedir? Buradan fazlaca efrad sevk edeceğim idare idecek miktarda silah cebhane var mıdır? Düşmanın Tavas üzerine yürümek ihtimali hakikaten mevcut mudur ve bu hususda kalem reisi Nuri Bey'in fikri nedir? Fırka 57 merkezi hâlihazırda nerededir kardeşim.

Hasan

EK-20:

ATASE Arş., İSH Koleksiyonu, Kls.6, Dos. 1134ab,1134ac, F. 1192,1193 Numaralı Belgeler.

EK-20A:**Belge 1134:**

Kardeşim Sarayköy Cephesi bozuldu mu? Düşman ilerliyor mu? Karşısında müdafa' eden kuvvet geri mi döndü? Bunun hakikatini bildiriniz kardeşim.

Fırka Kumandanı

Bozulduğu henüz tahakkuk etmedi. Yalnız şiddetle ta'arruz ettiği ve bizden acele kuvvet istiyor. Bunun için hazırlanmamız lâzımdır kardeşim. Başka diyeceğiniz var mı? Burada silahımız kahtdır orada mikdar-ı kafî silâh var mıdır? Ne kadar silâh tedarik edebilirsiniz ve kaç kişi hazırlayabilirsiniz. Üç yüz silâhla cephaneye te'min edebilir misiniz? Bu mikdar eslihanız(silahlar) hazır mı?

Belge 1134aa:

Kardeşim burada silâh olsa bize silâh ile efrad getirin dimezdik. Siz oradan ya'ni o civardan silâh tedarik edip efrad getirebilerseniz vatana son bir hizmet etmiş olacağız ve siz ne kadar silah ve efrad ile bize mu'avenet edebileceksiniz bize imdad edip işin hükmünü bildirin kardeşim. Vatanımıza ne derecede hizmet etmek arzusunda olduğumuzu zannedersen evvelden malumunuzdur. Nezdimizde cephaneye mikdarını da tabi' biliyorsunuz. Silâh ve cephanenin kısm-ı azâmı hükümete teslim edilmiştir ve Muğla'ya sevk edilmiş idi. Nezdimizdeki silâha nazaran cephaneden alınacaktır. Depozitosu hangi mevki'dedir buralarını anlamak istiyorum kardeşim.

Belge 1134ab:

Cephaneye bizim üzerimizde de sizin eski bildiriniz gibi fazla mevcut değildir. Tavas'a getirdiğimizde 57. Fırkadan alabileceğimizi zannediyorum. Vatana hizmet arzu ediyorsa mevcut silahınızla bize yardım etmelisiniz. Hükümete silahın pek az mikdarı teslim edilmiştir. Buraya da gelen silahların ekserisi Kara Martin vesairedir. Ne kadar kuvvetle bize yardım edeceğinizin bildirilmesini rica ederim kardeşim ve sizinde şimdiye kadar vatana ne derece ettiğiniz bizce tabi' malûmdur. Şöyleki hacet yokdur kardeşim. Sizde havadis var mıdır?

Belge 1134ac:

Kardeşim bu hususda Fırka Kumandanı ile muhabere ediyorum oradan telakki edeceğim emre göre hareket edeceğim. Binae'n-'aleyh sizinle Tavas cihetlerinde kavuşuruz kardeşim. Yani kardeşim çok memnun oldum. Başka bir diyeceğiniz var mı diyeceğim yokdur.

EK-21:

966

L

چشمه ده بونك نورك مجاهدی بونك علی قه به

این اولی بقیعت عظیمی بنیاد شده بازان است خول خیر برضه
 « انور » خزانة کونده بونم : دکنک قهری هفت سله
 زهتی بونک نورك قلعه حق بقیعت قدس بونک نورك
 بقیعت بونک نورك اند در کوه نرنگ مسلمانند که
 ارقداش بونک نورك اند در کوه نرنگ اند در کوه نرنگ
 قه نورك مجاهدی : ارقداش کوه بونک نورك !

۱۰
۴۴۷

موجا ریده سیدیه صوبه
 قدس

EK-21A:

Çine’de Büyük Türk Mücahidi Yörük Ali Efe’ye

İnönü Muzafferiyet-i azimesini tafsilâtıyla yazan İstanbul Gazetelerinden “İleri” Gazetesini gönderiyorum. Düşmanın kahkarî hezimetıyla ferahlı bulunan Türk kalbine atf-ı... muzafferiyet kadar te’sir eden müşterek muzafferiyetinizi tebrik ederiz ve sizinle teşvik-i mesa’i eden arkadaşlarınızı da tebrik ederim. Yaşa! Ey! Koca Türk mücahidi. Arkadaşlarınla beraber yaşa!

Fi 1 Nisan 337
Koçarlı’da Midillili Sabuncu Kadri

EK-22A:

Hakikatli Ali Efemize

Bi'l-hassa selam eder hatırını su'âl ederiz. Arkadaşların cümlesi de selam ederler millet bizi buradan bırakmıyor. Küçük oğlu ile haberiniz geldi. Millet siz giderseniz bizim halimiz ne olacak. Câvurların ayağı altında kalacağız. Hamd olsun altı yedi aydan beri hem câvurlardan hem de diğer çetelerden kurtulduk. Siz giderseniz bizi kime bırakacaksınız biz mahvoluruz. Bizim de çaremizi bulun diye yalvarıyorlar senin emrin nedir? Emriniz var ise bir dakika bile oturmayup geleyim. Kavaklılı Ali Rıza iki gün Malgaç'ı çevirdi. Oradan Kavaklı'ya geçti. Arablılı Hasan ile beraber Kavaklı'dan yedi kişi götürmüş, haber aldık. Götürdükleri adamları öldürdüğünü koyverdiğini bilmesinler, köylülere bir daha gelinceye kadar bir ricadır. Hazırlanın bu iki köyü yakacağım demiş. Hüseyinin Mehmed Kavaklı'dan Koca Ali Malgaç'dan Kavaklı'ya gelir iken bundan yirmi gün evveli Durmuş Ali ile orada tesadüf ettiler. Durmuş Ali'nin yanında on İslam(Müslüman) iki cavır çete varmış. Kasab Hüseyin Çavuş'un güveyisi Hacı Sülük'ün oğlu İbrahim Durmuş'un yanında imişler. Hüseyin'in Mehmed ile çalışdıklarını kendileri ağızlarıyla ikrâr ettiler. Şimdi bize gelip teslim oldular. Şâyed düşman ile harb edilecek olur ise buraya geldiğimizde milleti Aydın harbinde nasıl buldu isek yine öyle bil hepsi hazırdır. Osmanlı ordusunun hidmetinde bulunmak için dört gözle bekliyorlar. Efeciğim emriniz nedir? Biz bu mektubun karşılığını isteriz. Arkadaşların cümlesi bekliyorlar. Bâki Cenab-ı Hakka emanet olun efeciğim.

Fi 6 Nisan sene 337

Koca Mustafa

Tekelioğlu İsmail

۱۵۸۸ B1485-1
 ع ۱۵
 اینه اولیٰ فردوس کوفه یافتند و در میان
 کافران و مشرکین و یهود و نصاری و اعدای دین و غیر
 ذلک افسوس اترک و یا افسوس ایچده سوری خوردن . بقیه به
 بیله سواریدیه کیم مکتوب . کهاییدیه قدوستم که کوریه
 اوتور و نباید که لاله ناکندن بفرمانه اها اعلیٰ ایلیکین والای
 سوکدر قادی اولیٰ که جده مجاهدیه ارتقا ندید سواریدیه
 عرشدیه سوری بینه کفیلان کورنفسه اودیه . اناکیزده
 صیقا سوره اللول برکنه امانت اینه نصرت و یاردم
 تمن ایلیم . ان محنت مجاهد فردوس (نقد مد الله و فتح فریم)
 عزم مدقند و قرانه ان
 و مجاهدیه کیم
 ۴۷
 ۹

EK-23A:

Vatanperver Kardeşim Durmuş Ali Efe'ye,
Muhterem ve mücâhid kardeşim!

Allah sizden razı olsun. Şimdiye kadar vatan uğrunda yaptığınız mücâhedeler (Allah için yapılan, kutsal savaş) bütün Müslümanları sevindirmiş ve bizi güldürmüştür. Devam-ı cihâdınızı cân u gönülden temenni ederiz. Kardeşim kaçan gâvır her taraftan münhezim oldu. Mağlûb oldu kaçıyor. Bizimkiler Bursa'yı aldılar. Düşmanı ta'kip ediyorlar. Uşak'a da girdiler. Salihli ve Alaşehir cihetinde önünü kesmeye çalışıyorlar. Sarayköy Cephesi'nde şiddetli muhârebeler oluyor. Düşman burada da mağlûb oluyor. Ben bir çok arkadaşları sizin tarafınıza geçirdim. Bunlar demiryollarını tahrib ve düşman karakollarına baskın yapacaklar sizde bunlarla birleşiniz. Karapınar, Aydın, Umurlu, Köşk, Sultanhisar, Atça ve buna mâ'il mahallerden demiryollarını bozmağa ve tesâdüf edeceğiniz düşman karakollarını basıp yakıp yıkıp imansız gâvurları ta'ciz ederek kaçırmaya bakınız. Ordumuz yakında yetişecektir. Yerli ahaliye düşmanın bu mağlûbiyetini anlatınız. Emin olsunlar ve gâvurdan korkmasınlar. Size iltihâk ederek çoğalsınlar. Bir gün evvel düşmanın kaçmasını te'min etsinler. Ben de inşa'llah teşkilât-ı ikmal ederek size kavuşacağım. Molla Hasan Emmiyi de buldurursunuz. Hepiniz elbirliğiyle hareket edip büyük kuvvetleri dağıtmaya gayret ediniz size ta'rif istemez. Ne gûnâ mümkün olursa öylece yapınız. Tevfik(başarı, üstünlük) ve nusret(zafer) Allahtandır.

Belge 885a :

Emin olunuz kardeşim halâs(kurtuluş) ve necât(kurtuluş) günleri yaklaştı. Bütün Müslümanlar namussuz gâvurların elinden kurtulacaktır. Buna inansınlar ve i'timad etsinler. Kat'iyyen iğfal etmek veya ele almak içi söylemiyoruz. Yakında beş altı bin süvâride geçecektir. Haydin kardaşlarım sizi göreyim. Öteden beri yükselen namınızı bir kat daha alâ ediniz. ve Allahın sevgili kulu olunuz. Cümle mücâhidîn arkadaşlarıma selâmlarımı hürmetlerimi söyleyiniz. Hepinizin gözlerinden öper ellerinizden sıkarım. Sizi Allahın birliğine emanet eder, nusret ve yardım temenni eylerim. En muhterem mücahid kardeşim.

Nasrun min Allah ve fethun karîb (Yardım Allahtandır ve fetih yakındır)

Umum Milli Müfrezeler Kumandanı ve Mücâhidin Re'isi
Fi 9 Nisan sene 37

EK-24A:

Aydın Kısım Riyasetinden mevrüd(gelen) 23 Nisan 37 tarih ve 2280 numarolu şifre mahlûlûdür.

Gazanız mübarek olsun. Mücahedînin geçid mahallinde pusuya tesadüfle efradın tam su içerisinde iken baskına uğraması pek ziyade te'essürümüze mû'cib oldu. Gâ'ib olan dokuz arkadaşınızın salimen mahalle gelmelerinden haberdar etmenizi rica ederim. On günden beri cephelerde sükûnet olduğundan gerilerden ta'til-i fa'aliyet edilmesi Erkân-ı Harbiyenin emr-i ahîri iktizâsından da olması hasebiyle mütalâ'anız pek muvafıktır. İnşa-Allah ordunun fa'aliyeti ve ileri harekâtı karîbdır(yakın). Ordu mücerreb ve ma'lûm olan dirayet ve iktidarınızdan ve hamiyetinizden hidmed(hizmet) bekliyor. Pek yüksek olan hissiyât-ı vataniyenizi takdîr ve tahsîn ile böylece vatana hidmete da'ima muntazır olduğunuzdan dolayı teşekkürler ederim. Keyfiyet orduya arz edilmiştir Efendim.

Vurûdu (gelen) 24 Nisan sene 37
Kısım Re'isi Osman

EK-25

İSTANBUL
2010
AVRUPA KÜLTÜR
BAŞKENTİ
EUROPEAN CAPITAL OF
CULTURE

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.16.0.KVM.0.13.04.00-155.03(BYL 2010-48) _ 86367
Konu : Araştırma İzni.

22.04.2010

Sayın Aylin ÖZGENÇ
Çelebioğlu mah. Gayret Yapı koop.
HBlok D.8
Atça / AYDIN

İlgi : a) Aylin ÖZGENÇ'in 27.01.2010 tarihli başvuru dilekçesi,
b) Aydın Valiliği'nin 14.04.2010 tarih 1924 sayılı yazısı

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans öğrencisi Aylin ÖZGENÇ'in, Aydın Müzesi'nde, " Milli Mücadele Döneminde Aydın " konusunda yapacağı çalışmanın, Müze Müdürlüğü'nün çalışmayı uygun görmesi, Müze Müdürlüğü'nün belirleyeceği şartlara uyulması, gerekli güvenlik önlemlerinin alınması, Müze Müdürlüğü'nce belirlenen esaslar doğrultusunda ve uygun görülen eserler üzerinde çalışılması, Çalışmanın başlayacağı tarihin Müze Müdürlüğü'ne makul bir süre önce bildirilmesi ve randevu alınarak çalışılması, Çalışılacak eserlerin kazı malzemesi olması durumunda araştırmacı tarafından kazı başkanından izin yazısı alınması ve müzeye ibraz edilmesi, Müze'deki çalışmanın tamamlanmasını müteakiben 1 ay içinde, hazırlanacak çalışma raporunun Bakanlığımıza gönderilmesi, Kabul edilmiş yüksek lisans tezinin bir örneğinin ilgili Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmesi, koşullarıyla 2010 yılında araştırma yapması ve fotoğraf çekmesi uygun görülmektedir. Yapılacak çalışmanın yayımlanması söz konusu olduğunda, talep Bakanlığımızca ayrıca değerlendirilecektir. Çalışmalara 2011 yılında devam edilmesine gerek duyulması halinde, konuya ilişkin başvurunun, öngörülen çalışma tarihinden 3 ay önce olmak üzere, 31 Aralık 2010 tarihine kadar araştırmacının mensubu bulunduğu bilimsel kurum veya kuruluşlar vasıtasıyla Bakanlığımız Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne iletilmesi hususunda bilgi ve gereğini rica ederim.
EK: Başvuru fotokopisi (2 sayfa)

DAĞITIM:

- Aydın Valiliğine

(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

- Aylin ÖZGENÇ

Çelebioğlu mah. Gayret Yapı koop.

HBlokD.8 Atça/AYDIN

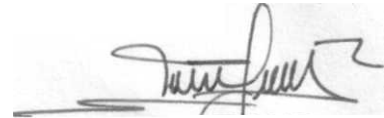
İl.T.B.M.M. Ulus 06543/Ankara

www.kulturturizm.gov.tr.

Tel: 310 49 60/2063

Fax: 311 6603

E-Mail: müzeastirmalari@kulturturizm.gov.tr

Zülküf YILMAZ

Bakan a.

Daire Başkanı

ARAŞTIRMA İZNİ

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	:	Aylin ÖZGENÇ
Sürekli Adresi	:	Çelebioğlu Mah. Gayret Yapı Koop. H Blok Daire: 8 Atça / AYDIN
Doğum Yeri ve Yılı	:	Sultanhisar / AYDIN, 10 Mart 1982
İlköğretim	:	Atça Cumhuriyet İlköğretim Okulu, 1993
Ortaöğretim	:	Nazilli Anadolu Öğretmen Lisesi, 2000
Lisans	:	Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2006
Anabilim Dalı	:	İlköğretim Anabilim Dalı
Bilim Dalı	:	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Çalışma Hayatı	:	• 2004-2005 Eğitim-Öğretim yılında “Seben Projesi” isimli projede, Seben’deki ortaöğretime ve yüksek öğretime hazırlanan öğrencilere ders veren grup içerisinde yer aldım. • 2006-2009 eğitim-öğretim yılları arasında, İzzet Baysal Endüstri Meslek Lisesi, Teknik Lise ve Anadolu Teknik Lisesi’nde “Coğrafya” derslerine girmiş bulunmaktayım.